

บทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตของคนจนเมือง
ศึกษากรณี ชุมชนแออัด เขตหนองแขม

นางสาวชนิดา บุญญาศิริรักษ์

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-171-645-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF THE CATHOLIC COMMISSION FOR HUMAN DEVELOPMENT
ON THE WAY OF LIVING OF THE URBAN POOR :
A CASE STUDY OF NONG KHAM CONGESTED COMMUNITY IN BANGKOK METROPOLIS

Miss Chanida Boonyasirirak

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Sociology
Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-171-645-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของคณะกรรมการคณาจารย์เพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตของ
คนจนเมือง: ศึกษากรณีชุมชนแออัด เขตหนองแขม

โดย

นางสาวชนิตา บุญญาศิริรักษ์

สาขาวิชา

สังคมวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุณินทร์พันธุ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยง ชื่นสุวิมล)

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชนิดา บุญญาศิริรักษ์ : บทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาใน
วิถีชีวิตของคนจนเมือง ศึกษากรณีชุมชนแออัด เขตหนองแขม. (THE ROLE OF
THE CATHOLIC COMMISSION FOR HUMAN DEVELOPMENT ON
THE WAY OF LIVING OF THE URBAN POOR : A CASE STUDY OF
NONG KHAM CONGESTED COMMUNITY IN BANGKOK METROPOLIS)
อ.ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 222 หน้า.
ISBN 974-171-645-1

งานศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการ
คาทอลิกเพื่อการพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนองค์กรหนึ่งของศาสนาคาทอลิกที่มีบทบาทใน
การพัฒนาวิถีชีวิตของคนจนเมือง โดยได้ทำการศึกษาชุมชนแออัด 2 ชุมชนในเขตหนองแขม
กรุงเทพมหานคร คือ ชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขม

วิธีวิจัยใช้การศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการวิจัยภาคสนาม
วิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเองในชุมชนแออัด เขตหนองแขม โดยการสังเกตการณ์
แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ในเชิงลึก การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้นำชุมชน
และชาวบ้านจำนวน 6 คน ตลอดจนบุคคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆที่ชัดเจนขึ้น
ในการวิจัยครั้งนี้ยังได้ทำการศึกษาเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่ประจำ
อยู่ในชุมชนทั้งสองด้วยอีกจำนวน 2 คน

ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังจากที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาได้
เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแออัดเขตหนองแขมโดยใช้แนวคิดหลักในการพัฒนาของ
ศาสนาคาทอลิกซึ่งได้แก่ "การพัฒนาคนทั้งครบ" และ "การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน" นั้นทำให้
เครือข่ายหนองแขมมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจ มีการรวมกลุ่มจัดตั้ง
เป็นเครือข่ายหนองแขมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนฯขึ้น อีกทั้งยังมีการจัดตั้ง
กลุ่มออมทรัพย์และการจัดกิจกรรมต่างๆที่แสดงถึงความสำเร็จของเครือข่าย นอกจากนี้ยังแสดง
ให้เห็นว่าวัฒนธรรมของชุมชนและเครือข่ายทางสังคมของคนในชุมชนฯเป็นปัจจัยที่สำคัญใน
การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งภายในชุมชนที่ต้องการจะพัฒนาวิถีชีวิตของคนจนเมืองให้มี
ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สาขาวิชา สังคมวิทยา

ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4381118124 : MAJOR SOCIOLOGY

KEY WORD: ROLE / THE CATHOLIC COMMISSION FOR HUMAN DEVELOPMENT / WAY OF LIVING / NONGKHAM CONGESTED

CHANIDA BOONYASIRIRAK : THE ROLE OF THE CATHOLIC COMMISSION FOR HUMAN DEVELOPMENT ON THE WAY OF LIVING OF THE URBAN POOR : A CASE STUDY OF NONG KHAM CONGESTED COMMUNITY IN BANGKOK METROPOLIS. THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR PREECHA KUWINPANT, Ph.D. 222 pp. ISBN 974-174-645-1.

The purpose of the research is to study the Catholic Commission for Human Development, an organization of the Catholic Church in improving the congested community welfare in Nong Kham district, Bangkok Metropolis with the total of 11 communities.

Research methods comprise documentary research and field work data collection. The researcher had personally observed and interviewed people in Nong Kham congested communities emphasizing on 2 communities; Sang Siri Community and Kong-Ka-Ya Nong Kham Community. Key informants compose of community leaders villages and other relevant individuals. Furthermore, 2 staffs of Catholic Commission for Human Development who stationed at the communities were also interviewed for more and precised data and information.

The research found that after Catholic Commission for Human Development have attempted to ameliorate the community, relying on Catholic doctrines; human development and a cultural development concepts, the communities have been gradually and significantly improved both spiritually and materially. The communities social networks provide grounds for organizing welfare groups as well as a saving group. Their social network and community cultures strengthen their bonds of neighborhoods and a sense of belonging serving as a foundation for developing of the community substantially.

Department: Sociology and Anthropology Student's signature

Field of study: Sociology Advisor's signature

Academic year: 2002

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตของคนจนเมือง ศึกษากรณี ชุมชนแออัด เขตหนองแขม” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาชี้แนะ สั่งสอน ให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆรวมถึงการตรวจสอบ แก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยง ชื่นสุวิมล คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำ และให้เกียรติมาเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณและขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน รวมถึงคณาจารย์ในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับผู้วิจัยโดยตลอดมา

ทั้งนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ รวมถึงการอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะ คุณลักษมี คุณชาญวิทย์ และคุณมานพ เจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา อีกทั้งสมาชิกในชุมชนแออัดเขตหนองแขมทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัยขึ้นนี้ด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ที่คอยเป็นแรงใจ ให้การสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษา คุณค่าและประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ ขอมอบแต่คุณจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติไม่มากก็น้อย หากมีข้อบกพร่องประการใดผู้วิจัยขอรับผิดชอบไว้แต่เพียงผู้เดียว

ชนิดา บุญญาศิริรักษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
สมมติฐานของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
แนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	5
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	27
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	31
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	32
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	33
2 การพัฒนาของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย	
พระศาสนจักรในประเทศไทย.....	35
บทบาทและหน้าที่ของพระศาสนจักร.....	36
หลักการ.....	36
นโยบายปฏิบัติ.....	37
สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย.....	38
การบริหารงานภายในสำนักงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา.....	46
แนวคิดและหลักการของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา.....	52
อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.....	52
นโยบายของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.....	53
ความรับผิดชอบดำเนินการของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.....	54
ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.....	56
แนวทางการทำงานและวัตถุประสงค์ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.....	56
3 ลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัด เขตหนองแขม	
สำนักงานเขตหนองแขม.....	61
สภาพภูมิศาสตร์ แนวเขตติดต่อ.....	62
แนวเขตการปกครองเขตหนองแขม.....	64
ประวัติสำนักงานเขตหนองแขม.....	65
การปกครอง.....	66
ลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัดในเขตหนองแขม.....	72
ชุมชนแสงศิริ.....	80
อาณาเขตและอาณาเขตติดต่อ.....	81
ลักษณะทั่วไปของชุมชนแสงศิริ.....	82
ประชากรภายในชุมชนแสงศิริ.....	84
เศรษฐกิจของชุมชนแสงศิริ.....	85
การศึกษาของประชากรในชุมชนแสงศิริ.....	86
สุขภาพอนามัย.....	86
หน่วยงานที่ให้บริการทางสังคม.....	86
ศูนย์สังคมพัฒนา.....	88
ชุมชนกองขยะหนองแขม.....	91
อาณาเขตและอาณาเขตติดต่อ.....	91

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะทั่วไปของชุมชนแสงศิริ.....	95
ประชากรภายในชุมชนแสงศิริ.....	96
เศรษฐกิจของชุมชนแสงศิริ.....	97
การเมืองการปกครอง.....	98
วัฒนธรรมของคนในชุมชนกองขยะหนองแขม.....	98
สุขภาพอนามัย.....	100
หน่วยงานที่ให้บริการทางสังคม.....	100
ศูนย์สังคมพัฒนา.....	101
เศรษฐกิจของชุมชนแออัดในเขตหนองแขม.....	104
พื้นฐานเครือข่ายสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแออัดเขตหนองแขม.....	108
กลุ่มออมทรัพย์: กิจกรรมของศูนย์สังคมพัฒนา.....	111
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเครือข่ายหนองแขม.....	115
การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์กรณีศึกษา : ชุมชนแสงศิริ.....	116
การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ กรณีศึกษา : ชุมชนกองขยะหนองแขม.....	122
กิจกรรมของเครือข่ายหนองแขมและความสำเร็จของศูนย์สังคมพัฒนา	
ในการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตหนองแขม.....	125
4 กรณีศึกษา	
เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.....	130
ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขม.....	141
5 วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา	
โครงสร้างทางสังคมของ ชุมชนแสงศิริ และ ชุมชนกองขยะหนองแขม.....	187
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนของพระศาสนจักรคาทอลิก.....	189
แนวคิดการพัฒนาคนทั้งครบ.....	189
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน.....	190

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายชื่อชุมชนในเขตหนองแขม.....	67
2 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนแสงศิริจำแนกตามเพศและอายุ.....	84
3 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนแสงศิริจำแนกตามอาชีพ.....	85
4 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนแสงศิริจำแนกตามระดับการศึกษา.....	86
5 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนกองขยะหนองแขม จำแนกตามเพศและอายุ.....	96
6 สรุปเกี่ยวกับข้อมูลของเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	179
7 สรุปเกี่ยวกับข้อมูลของเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	180
8 สรุปข้อมูลของผู้นำชุมชนชุมชนแสงศิริ.....	181
9 สรุปข้อมูลของผู้นำชุมชนชุมชนกองขยะหนองแขม.....	182
10 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนแสงศิริ.....	183
11 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนแสงศิริ.....	184
12 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนกองขยะหนองแขม.....	185
13 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนกองขยะหนองแขม.....	186
14 ตารางแสดงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนกรณีศึกษา.....	188
15 ตารางแสดงกิจกรรมการพัฒนาเพื่อเครือข่ายหนองแขม.....	196
16 ตารางแสดงกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนแสงศิริ.....	196
17 ตารางแสดงกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนกองขยะหนองแขม.....	197

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนภูมิแสดงทุนทางสังคม.....	27
2	แผนภูมิการบริหารสำนักงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย.....	40
3	แผนภูมิแสดงโครงสร้างสภาสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย.....	45
4	ภาพแสดงที่ตั้งเขตหนองแขม.....	63
5	แผนภูมิแสดงโครงสร้างการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนหนองแขม.....	71
6	แผนที่ตั้งชุมชนแสงศิริ.....	83
7	โครงสร้างการดำเนินงานชุมชนแสงศิริ.....	90
8	แผนที่ตั้งชุมชนกองขยะหนองแขม.....	93
9	ลูกศรแสดงความสัมพันธ์ทางเครือข่ายสังคมของชุมชนแสงศิริ.....	108
10	ลูกศรแสดงความสัมพันธ์ทางเครือข่ายสังคมของชุมชนกองขยะหนองแขม.....	110
11	โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์.....	114
12	โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแสงศิริ.....	118

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่มุ่งเน้นความเจริญตามแบบอย่างของประเทศทางตะวันตก การพัฒนาของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญมากกว่าที่จะเน้นพัฒนาในด้านศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรและก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ดังจะเห็นได้จากการก่อตัวและเพิ่มขึ้นของคนจนในประเทศ ซึ่งในที่นี้หมายถึง คนจนทั้งในเมืองและคนจนในชนบท

คนจน ถูกนิยามว่า เป็นคนที่มีความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่กว่าคนทั่วไป ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง รวมทั้งในด้านโอกาสของการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด และการถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนที่มีฐานะสูงกว่าในการแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมทำให้สภาพความเป็นอยู่ของคนจนเหล่านี้มีสภาพแตกต่างไปจากคนในช่วงชั้นอื่นๆ ที่อยู่ในสังคม

คนจนเมือง เป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ประสบปัญหาในด้านของการขาดสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีเศรษฐกิจและรายได้ที่ไม่พอต่อการยังชีพ รวมไปถึงการขาดการศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาสำหรับคนจนเมืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากความบกพร่องของการพัฒนาที่รัฐบาลเน้นการพัฒนาตามแบบทุนนิยมตะวันตกโดยการเร่งขยายโครงสร้างพื้นฐาน ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความต้องการของแรงงานราคาถูกในเมือง ผลก็คือ การหลั่งไหลของชาวชนบทมาสู่เมือง ในขณะที่เมืองยังไม่พร้อมที่จะรองรับผู้ที่อพยพเข้ามาจำนวนมากได้ จะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการพัฒนาที่เน้นทางด้านวัตถุเป็นหลักในขณะที่การพัฒนาคนเป็นเพียงเรื่องรองเท่านั้น นอกจากนี้ การมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่งคั่งในด้านรายได้ทำให้คนไทยและสังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคม คือ การย่อหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย เกิดการเอารัดเอาเปรียบ ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิม

ที่ดึงามของไทยเริ่มจางหายไปพร้อมๆ กับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน และ วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งจากสภาพบีบคั้นทางจิตใจของคนในสังคมอันเกิดจากความแออัด ของชุมชนเมือง สภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ซึ่งมากับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นได้ ส่งผลให้ภาวะการเจ็บป่วยของคนไทยเปลี่ยนแปลงสู่โรคสมัยใหม่ เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง รวมทั้งการบาดเจ็บล้มตายจากอุบัติเหตุและอุบัติเหตุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตาม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ที่สูงขึ้น (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2538)

ในปี พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่มีวัตถุประสงค์ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา และถือว่าการพัฒนาเศรษฐกิจควรเป็นเครื่องมือ (Means) ของการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคน เท่านั้น ไม่ควรถือว่าเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอีกต่อไป ฉะนั้นการพัฒนาใน ระยะแผนฯ 8 จึงเน้นการพัฒนาคน เป็นจุดมุ่งหมายหลัก หรือวัตถุประสงค์หลักของแผนฯ นอกจากนั้นยังมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการวางแผนจากการให้ความสำคัญเฉพาะส่วนราชการ มาเป็นการจัดทำแผนที่มีการระดมความคิดจากทุกฝ่าย เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจาก ทุกอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในลักษณะเบญจภาคีระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน เพื่อขยายฐานความคิดให้กว้างขวางอย่าง มีบูรณาการ แผนฯ 8 จึงจะเป็นแผนของชาติและแผนของประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียง แผนของราชการเท่านั้น (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

จากความต้องการในการร่วมมือในลักษณะของเบญจภาคีนั้น องค์กรพัฒนา เอกชน หรือ NGOs (Non - Government Organizations) เป็นองค์กรหนึ่งที่เป็นองค์กรอาสา สมัครที่จะดำเนินงานในแนวทางของการพัฒนาสังคม มีลักษณะขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และ ไม่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อต้องการยกระดับ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นในทุกๆด้าน

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (ค.พ.น.) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนองค์กร หนึ่งที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนในด้านศาสนาที่เน้นหลักคำสอนของคาทอลิกมาใช้เป็นหลักการใน การดำเนินงานการพัฒนาต่างๆ ซึ่งทางคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาถือเป็นหน้าที่ที่ได้รับ จากสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ในการเสริมสร้างอาณาจักรของพระเจ้าโดยร่วมมือ กับประชาชนในการค้นหาคุณค่าแห่งอาณาจักรของพระเจ้าเพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ

สังคมที่อยู่ดีธรรมและการเปลี่ยนแปลงตนเอง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพระศาสนจักรในสถาบัน เพื่อมุ่งหน้าไปสู่สถานะที่ดีงามกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

หมายความว่า คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาถือเป็นภาระหน้าที่ในการที่จะทำงานร่วมกับประชาชน องค์กรของรัฐและเอกชน เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตวิญญาณที่จะทำให้มนุษย์มีศักดิ์ศรีและมีเกียรติ ตามแนวทางของการพัฒนา “คนทั้งครบ” ซึ่งหมายถึงการมองชีวิตของคนทั้งครบทุกมิติ ทั้งชีวิตในด้านเศรษฐกิจสังคม การตัดสินใจ วัฒนธรรมศาสนา และความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างคน เพื่อนบ้าน สังคม ธรรมชาติ และพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า หลักการนี้มีความเชื่อว่า ภายในตัวคนมีพลังสร้างสรรค์ หากมีการพัฒนาที่เหมาะสมจะกลายเป็นพลังของสังคมที่จะนำมาซึ่ง “ความเป็นคนทั้งครบ” คุณค่าพลังสร้างสรรค์ของคนจะเป็นแรงผลักดันให้สังคมมีการพัฒนาได้ด้วยตนเอง และเป็นไปอย่างทั่วถึงของคนในทุกฐานะ อาชีพ

นอกจากนี้แล้ว “การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน” ก็ยังเป็นอีกแนวทางหนึ่งของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่เป็นการทำงานพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน ตลอดทั้งเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีคิด วิถีปฏิบัติ ซึ่งก็คือวัฒนธรรมของชาวบ้านนั่นเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนานั้นมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการพัฒนาสังคมทั้งในชนบทและในเมือง การรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งตัวเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรืออาจจะพูดได้ว่าคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเป็นองค์กรที่มีบทบาทแทบจะในทุกๆด้าน โดยเฉพาะการเน้นการพัฒนาคนในทุกมิติ และการเน้นเรื่องของวัฒนธรรมชุมชนเป็นหลักอีกด้วย

จากหลายๆกิจกรรมของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา “กลุ่มออมทรัพย์” เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถดัดแปลงประยุกต์ใช้กับคนได้ทุกอาชีพ โดยไม่จำกัดเงื่อนไขจากปัญหาที่ชาวบ้านมักจะตกอยู่ในวังวนของหนี้สิน การรวมกลุ่มออมทรัพย์จึงเป็นหลักประกันที่ไว้ใจได้สำหรับชาวบ้านว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาสภาพความเป็นอยู่ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนได้ ซึ่งหลักการพื้นฐานที่สำคัญก็คือ “คนที่ออมเงินนั้นสำคัญกว่าเงินที่ออม”

ชุมชนแออัดในเขตหนองแขมเป็นชุมชนหนึ่งในกรุงเทพมหานครที่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยการเข้าไปพัฒนาขององค์กรคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนามากกว่า 5 ปี และยังเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มกันทำให้มีการให้ความร่วมมืออย่างมากในการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน นอกจากนี้แล้วยังมีการจัดกิจกรรม และการรวมกลุ่มต่างๆ

เกิดขึ้น เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนหนองแขมที่มีต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และแสดงถึงความต้องการที่จะพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะหลุดพ้นจากสถานะความเป็นอยู่ที่เรียกว่า “ชุมชนแออัด” นั้นเอง ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้ดึงเอาชุมชนหนองแขมเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิต, สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดหนองแขมในสภาพก่อนและหลังการเข้ามาของคณะกรรมการคทาอลิกเพื่อการพัฒนาในฐานะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะของการรวมตัวของคนในชุมชนแออัดหนองแขมในความสัมพันธ์ทางครอบครัว, เครือญาติและเครือข่ายทางสังคมในการคงไว้และยกระดับการครองชีพ

สมมติฐานในการวิจัย

1. วิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดหนองแขมมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากที่คณะกรรมการคทาอลิกเพื่อการพัฒนาได้เข้าไปช่วยในการพัฒนา
2. ความรู้สึกต่อความเป็นชุมชนของคนในชุมชนแออัดหนองแขมเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนา

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนโดยองค์การศาสนา ซึ่งในที่นี้คือ คณะกรรมการคทาอลิกเพื่อการพัฒนา (ค.พ.น.) ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งมีหน้าที่การทำงานในเขตหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยจะศึกษาถึงบทบาทในการเข้าไปพัฒนาของคณะกรรมการคทาอลิกเพื่อการพัฒนาภายในชุมชน

แอ๊ดเขตหนองแขม รวมไปถึงจะศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา และลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ได้สนใจถึงการเกิดของกลุ่มออมทรัพย์, กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาชีพต่างๆ รวมถึงความเป็นไปและผลลัพธ์ของกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน ว่ามีผลต่อการแก้ปัญหาภายในชุมชนอย่างไรบ้าง รวมไปถึงการจัดกิจกรรมและการรวมกลุ่มต่างๆ โดยใช้ “วัฒนธรรม” ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง และหลักความเชื่อของศาสนาคาทอลิกว่าสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกๆ ด้านให้ดีขึ้น

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตของคนจนเมือง : ศึกษากรณี ชุมชนแอ๊ด เขตหนองแขม” นั้น ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนของพระศาสนจักรคาทอลิก (Role of Catholic Non-Government Organizations)
2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Community Development)
3. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital) วัฒนธรรม ครอบครัวยุติธรรม และเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนของพระศาสนจักรคาทอลิก (Role of Catholic Non-Government Organizations)

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นองค์กรอาสาสมัครที่ดำเนินงานในแนวทางของการพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องการยกสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ได้มีนักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนไว้ดังนี้

Harsh Sethi (1993: 19–20, อ้างถึงใน อังคณา อาตมียะนันท์, 2530: 8) ได้ให้ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนว่า เป็นองค์กรอาสาสมัครที่ไม่หวังผลกำไร เป็นองค์กรที่ทำงานในระดับรากหญ้า (Grass Roots) โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่ประชากรที่ตกขอบการพัฒนา (Marginalized Sectors)

Sher Wood Fox (อ้างถึงใน อังคณา อาตมียะนันท์, 2530 : 8) ได้มองว่า องค์การดังกล่าวเป็นลักษณะของการอาสาสมัคร และได้ให้ความหมายว่าเป็นองค์การที่ไม่ได้หวังผลกำไรและไม่ผูกมัดกับระบบสังคมระบบใด และแบ่งองค์การอาสาสมัครดังกล่าวออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

- 1) Majoral association เช่น การรวมกลุ่มของนักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ ผู้ใช้แรงงาน หรือเกษตรกร เพื่อทำประโยชน์ให้สังคม
- 2) Minoral association เช่น การรวมกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มศาสนา เพื่อเกิดกลุ่ม Minorities ที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 3) Medial graganization เช่น กลุ่มที่ให้บริการทางสังคม

โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (ค.อ.ส. 2527 : คำนำ) ได้ให้ความหมายของ องค์การพัฒนาเอกชนไว้ว่า เป็นองค์การที่ดำเนินการโดยอิสระ และอยู่ในความรับผิดชอบของกรรมการชุดหนึ่ง แต่ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลซึ่งมีวัตถุประสงค์และแนวทางการทำงานที่เน้นบทบาทของประชาชนในการพัฒนาสังคมไทย โดยดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชน พัฒนากลุ่มเป้าหมายเฉพาะหรือการพัฒนาสังคมส่วนรวม หรือดำเนินกิจกรรมด้านบริหาร องค์การพัฒนาต่างๆ ทั้งนี้จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่แสวงหากำไร

จากความหมายขององค์การพัฒนาเอกชนที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ผู้วิจัยได้สรุปลักษณะสำคัญขององค์การพัฒนาเอกชนว่า เป็นองค์การที่เกิดจากกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ร่วมกันในการที่จะทำงานเพื่อสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนและผลกำไร การทำงานนั้นก็อาจจะแยกกิจกรรมตามเป้าหมาย เช่น กลุ่มเป้าหมายในเมือง ในชนบท กลุ่มศาสนา ในแง่มุมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า องค์การพัฒนาเอกชนนั้น เป็นองค์การทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการทำประโยชน์ให้แก่สังคม โดยเฉพาะกลุ่มที่ประสบปัญหา และไม่ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐอย่างเต็มที่

ในเรื่องของบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนนั้น David Harton Smith (อ้างถึงใน อังคณา อาตมียะนันท์, 2530 : 9) ได้วิเคราะห์และรวบรวมเกี่ยวกับบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนในระดับกว้างว่า องค์การพัฒนาเอกชนได้แสดงบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมไว้ 4 ลักษณะคือ

- 1) บทบาทในการปรับตัว (Adaptations)
- 2) บทบาทที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย (Goal attainment)

- 3) บทบาทในการบูรณาการ (Integration)
- 4) บทบาทในการธำรงรักษาความเป็นองค์กร (Pattern Maintenance)

ซึ่งบทบาททั้ง 4 ข้างต้น Smith กล่าวว่า เป็นบทบาทที่ตรงกับแนวความคิดในเรื่องของบทบาทขององค์กรทางสังคมของ Parsons ดังนี้

1. บทบาทในการปรับตัว (Adaptations) หมายถึง วิธีการที่จะทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม และการหาประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้เองทำให้ได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจและทรัพยากรอันจำเป็นแก่สังคม แล้วนำไปทำประโยชน์ให้กับสังคม

2. บทบาทที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย (Goal attainment) หมายถึง การระดมทรัพยากรและกำหนดทิศทางกิจกรรมของสังคมให้มุ่งไปตามทิศทางของเป้าหมายที่สังคมกำหนด โดยจะต้องกำหนดว่า เป้าหมายใดเป็นเป้าหมายที่จะต้องทำก่อน-หลัง

3. บทบาทในการบูรณาการ (Integration) หมายถึง การเชื่อมโยงและประสานกับหน่วยต่างๆ ในสังคม เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม

4. บทบาทในการธำรงรักษาความเป็นองค์กร (Pattern Maintenance) หมายถึง รูปแบบที่ทำให้เกิดการรักษาระบบค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม การอบรมขัดเกลาทางสังคม และการฝึกอบรมสมาชิกของสังคมแต่ละคนให้ปฏิบัติหน้าที่อันจำเป็นแก่สังคม

จะเห็นได้ว่าตามแนวคิดของ Smith นั้น เป็นการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในฐานะที่เป็นองค์กรทางสังคมประเภทหนึ่ง และเป็นการมองบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในระดับกว้าง ไม่ได้เน้นเฉพาะเจาะจงลงไปในเรื่องของบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการพัฒนาชุมชน

แต่มีนักวิชาการบางท่านได้ศึกษาถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการพัฒนาชุมชน เช่น

Khor kok Peng (อ้างถึงในอังคณา อาตมียะนันท์, 2530: 10) ได้กล่าวถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการพัฒนาชุมชนในชนบทว่า เป็นการพัฒนาชุมชนที่องค์กรพัฒนาเอกชนควรมีบทบาท ดังนี้

1. ช่วยชุมชนในการระงับ ถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาของเขา
2. สร้างความมั่นใจให้กับชุมชนว่า ปัญหาต่างๆ จะหมดไปถ้าสมาชิกทุกคนได้รวมกลุ่มกันแก้ปัญหา

3. องค์กรพัฒนาเอกชนมีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน แม้กระทั่งชุมชนอื่น เพื่อที่จะได้นำความรู้และทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ และองค์กรพัฒนาเอกชนยังมีหน้าที่สำคัญในการติดต่อกับสื่อมวลชน เพื่อช่วยกระจายปัญหาชุมชนไปในวงกว้างซึ่งจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาขึ้นในชุมชน

เลขา ไพรีพินาศ (2523: 29-37) ได้กล่าวถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในแง่ของการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1. องค์กรพัฒนาเอกชนสามารถมีบทบาทในการตั้งประชาชนจากระดับพื้นฐาน (Grass Roots) ของประเทศให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทในการให้ข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ ของชุมชน ตลอดจนช่วยเสริมการดำเนินงานและประเมินผลของทางรัฐบาล
3. เนื่องจากองค์กรพัฒนาเอกชนมีอิสระคล่องตัวสูงกว่าราชการ ทำให้สามารถทดลองแนวความคิดแปลกๆ ใหม่ๆ ในการพัฒนาได้ และหลังจากการทดลองก็สามารถชักชวนแนะนำ เผยแพร่สู่ที่ต่างๆ ได้
4. องค์กรพัฒนาเอกชนสามารถจะระดมทรัพยากรส่วนอื่นมาใช้ในการพัฒนา นอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน เช่น แหล่งเงินทุนต่างๆ เพราะมีองค์กรระหว่างประเทศ หลายองค์กรพอใจที่จะให้เงินช่วยเหลือแก่องค์กรพัฒนาเอกชนมากกว่าผ่านให้รัฐบาล เพราะตระหนักดีว่าเงินจะถึงมือประชาชนมากกว่าทางรัฐบาล
5. ในการที่ให้โครงการใดสำเร็จนั้น ควรจะได้มาจากความร่วมมือของประชาชนเองในการสร้างสรรค์ ซึ่งในการนี้้องค์กรพัฒนาเอกชนอยู่ในฐานะที่จะกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการเคลื่อนไหวได้ง่ายกว่าหน่วยงานของทางรัฐบาล
6. ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชนมีศักยภาพในการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก และเข้าถึงประชาชนได้ดีกว่าหน่วยงานของรัฐบาล รวมไปถึงสามารถกระตุ้นการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของตนได้
7. องค์กรพัฒนาเอกชนมีอิสระในการทำงานและสามารถสนองความต้องการของชุมชนได้มากกว่าหน่วยงานของทางรัฐบาล

จากแนวความคิดของ Khor Kok Peng และเลขา ไพรีพินาศ จะเห็นได้ว่าเป็นเพียงข้อเสนอที่สรุปได้จากภาคปฏิบัติเท่านั้น แต่ในมุมมองของผู้วิจัยนั้น สามารถสรุปบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

1. **บทบาทในการปรับตัว (Adaptation)** หมายถึง บทบาทในการแนะนำให้ชาวบ้านสามารถปรับตัว หรือเพื่อให้แนวทางกับชาวบ้านในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในระหว่างการพัฒนา รวมไปถึงการแนะนำในการชาวบ้านให้สามารถกล้าคิด กล้าตัดสินใจ ในการที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นเมื่อมาปรับใช้กับองค์การพัฒนาเอกชนทางด้านศาสนา ซึ่งในที่นี้ได้แก่ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา นั้น จะเห็นได้ว่า องค์การพัฒนาเอกชนดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างมากในการที่จะสอนให้ชาวบ้านสามารถปรับตัวหรือรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้นั้นด้วยตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกให้น้อยที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำมาเพื่อประโยชน์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ด้วยดี

2. **บทบาทในฐานะผู้กระตุ้น (Agitator)** หมายถึง บทบาทในการเป็นผู้กระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาและคิดหาวิธีการ แนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ซึ่งบทบาทในฐานะผู้กระตุ้นนี้รวมถึง การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับคนในชุมชนซึ่งถึงปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนได้ ซึ่งบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนในข้อนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เนื่องจากนักพัฒนานั้นมีบทบาทเป็นเพียงแค่บุคคลภายนอกที่เข้าไปพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น หลังจากนั้นคนในชุมชนหรือชาวบ้านก็จะต้องสามารถใช้ความคิด รวมถึงความร่วมมือร่วมใจกันในการที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเอง ดังนั้นบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนนั้นควรเป็นเพียงแค่ผู้กระตุ้น แต่บทบาทของคนในชุมชนเองนั้นควรจะให้ทุกอย่างมาจากความคิดและความเห็นชอบของชาวบ้าน รวมไปถึงต้องสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชนว่าชุมชนของตนเองนั้นสามารถจะดำรงอยู่ได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีองค์การพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยเหลือแล้วก็ตาม ซึ่งในเรื่องนี้มีนักคิดหรือนักพัฒนาหลายท่านที่ให้ความสนใจ เช่น Smith ที่กล่าวไว้ในหัวข้อของบทบาทที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) ที่มองว่า องค์การจะบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้นั้นจะต้องไม่ขัดกับความประสงค์และความสามารถของสมาชิกในสังคม นอกจากนั้นหน่วยย่อยอื่นๆ ในสังคมจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมออีกด้วย

3. **บทบาทในการเป็นผู้ระดมทรัพยากร (Resource Mobiliser)** หมายถึง การระดมทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยในชุมชน เช่น เงิน แรงงาน รวมทั้งปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ เงินทุนและความรู้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าบทบาทในการเป็นผู้ระดมทรัพยากรขององค์การพัฒนาเอกชนนั้นมีความสำคัญ เนื่องจากองค์การพัฒนาเอกชนจะเป็นเสมือนผู้คอยให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน และเป็นผู้คอยเสริมในส่วนที่ชุมชนขาด เช่น ส่วนในด้านของเงินทุนต่างๆ เป็นต้น ซึ่งในบทบาทนี้ เลขา ไพรีพินาศ ได้สรุปบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนจากภาคปฏิบัติว่า

องค์กรพัฒนาเอกชนนั้นสามารถจะระดมทรัพยากรส่วนอื่นมาใช้ในการพัฒนา ได้ดีกว่าการพึ่งพาจากหน่วยงานของรัฐบาล

4. บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) หมายถึง บทบาทของการเชื่อมโยงประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมไปถึงหน่วยงานภายในชุมชนเอง และภายนอกหน่วยงานอีกด้วย ซึ่งบทบาทนี้มีความสำคัญมากทีเดียว เห็นได้จากแนวความคิดของ Smith ที่ใช้คำว่า Integration เป็นการประสานกันที่เน้นถึงการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนา และมีผลอย่างแท้จริงต่อชุมชน ซึ่งหลักดังกล่าวก่อให้เกิดในแง่ดีคือ ไม่เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงานและก่อให้เกิดความร่วมมือและการประสานงานที่ดีจากหลายๆ ฝ่ายอีกด้วย นอกจากนี้ Khor Kok Peng ยังกล่าวถึงบทบาท ขององค์กรพัฒนาเอกชนว่ามีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะได้นำความรู้และทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ รวมไปถึงมีหน้าที่ในการติดต่อกับสื่อมวลชนเพื่อช่วยกระจายปัญหาชุมชนไปในวงกว้าง ซึ่งจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาขึ้นในชุมชน

1.2 แนวคิดและปรัชญาการทำงานของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในฐานะองค์กรพัฒนาเอกชน

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนทางด้านศาสนาที่สำคัญขององค์กรหนึ่งที่ตระหนักถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกๆด้าน โดยเฉพาะคนที่ยากไร้ว่าคนยากไร้นั้นมีคุณค่าที่ดั่งาม มีพลังสร้างสรรค์ที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นทางคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาจึงได้ใช้หลักแนวคิดทางด้านศาสนาวัฒนธรรมในงานพัฒนา เนื่องจากพบว่า วัฒนธรรมชุมชน ที่มีอยู่แต่เดิมนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในชุมชนอีกด้วย ซึ่งความคิดก่อให้เกิดแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิด คือ แนวคิดการพัฒนา “คนทั้งครบ” (ดูหน้า 4) และแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” ดังนี้

1.2.1 แนวทางการพัฒนาคนทั้งครบของพระศาสนจักรคาทอลิก

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาถือเป็นภาระหน้าที่ในการที่จะทำงานร่วมกับประชาชน องค์กรของรัฐและเอกชนเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตวิญญาณที่จะทำให้มนุษย์มีศักดิ์ศรี

และเกียรติ การพัฒนา “คนทั้งครบ” ของ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา หมายความว่า การมองชีวิตของคนทั้งครบทุกมิติ นั่นคือ ชีวิตในด้านเศรษฐกิจสังคม การตัดสินใจ วัฒนธรรม ศาสนาและสิ่งสูงสุดตามความเชื่อ เพื่อนบ้าน สังคม และธรรมชาติ ลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้จากการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของคนยากไร้ในชนบท ที่ทุกมิติของชีวิตมีการผสมกลมกลืนกันอย่างไม่สามารถที่แยกออกจากกันได้

ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าในแง่วัตถุ ซึ่งศูนย์กลางของชีวิตในปัจจุบัน ตั้งอยู่บนวัตถุและผลประโยชน์ส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุดตามความเชื่อ กับเพื่อนบ้าน และกับธรรมชาติที่แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ แยกออกจากภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทำให้คนจำนวนมากขาดความมั่นคงทางจิตใจ ถูกเอารัดเอาเปรียบ อันเป็นผลมาจากการเห็นการพัฒนาด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว วัฒนธรรมเดิมที่ดึงมาขาดพลัง ในการที่จะเรียกร้องศักดิ์ศรีและความเป็นคนที่เคยมีอยู่ในชุมชนเดิม การเอื้ออาทรต่อกัน การแบ่งปันกันหายไปพร้อมกับความเจริญทางด้านวัตถุที่แทรกเข้ามา คณะกรรมการคาทอลิก เพื่อการพัฒนา มีความเชื่อว่า ภายในตัวคนมีพลังสร้างสรรค์ หากมีการพัฒนาที่เหมาะสมจะ กลายเป็นพลังของสังคมที่จะนำมาซึ่ง “ความเป็นคนทั้งครบ” คุณค่าพลังสร้างสรรค์ของคน จะเป็นแรงผลักดันให้สังคมมีการพัฒนาได้ด้วยตนเอง และเป็นไปอย่างทั่วถึงของคนในทุกระดับฐานะ อาชีพ

แม้ว่าคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาจะเป็นหน่วยงานพัฒนาของ พระศาสนาจักรคาทอลิกก็ไม่มีข้อห้ามใดที่จะไม่ให้ช่วยคนหรือสังคมในศาสนาอื่น คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเชื่อในภูมิปัญญาของคน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ที่แสดงออกในรูปของ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ “คนทั้งหลายต่างมีคุณค่า เกียรติยศ และความเชื่อที่เป็นพลังสร้างสรรค์ และเป็นศักยภาพในการพัฒนาตนเองและสังคม” (สุริชัย หวันแก้ว, ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ และ นิยม รอดเนียม, 2541) งานพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาจึงไม่ถูกจำกัด ด้วยความเชื่อทางศาสนา และเชื้อชาติแต่อย่างใด คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาทำงาน พัฒนากับคนทั้งในชนบท เมือง และในชุมชนชาวเขา ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือกลุ่มคนที่มีความเชื่อดั้งเดิมในการนับถือผี คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเชื่อว่า “มนุษย์ทั้งผองเป็นพี่น้องกัน” โดยให้ความเคารพในความเชื่อและวัฒนธรรม ชุมชนต่างๆ และไม่มีความปรารถนาที่จะไปเปลี่ยนแปลงความเชื่อหรือศาสนาของคนในชุมชนนั้นๆ แต่อย่างใด

แนวทางในการพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่มุ่งหมายโดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางมีลักษณะกว้างๆ ดังนี้ (สุริชัย หวันแก้ว, ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ และนิยม รอดเนียม, 2541)

1. พัฒนาคนให้ครบทุกมิติของชีวิต และให้ทุกมิติสอดคล้องผสมกลมกลืนกัน อย่างมีเอกภาพ
2. เป็นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อคนยากไร้ แต่มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ ด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองก็ตาม
3. ให้มีการศึกษาเพื่อการสืบทอดคุณค่ามรดกวัฒนธรรมศาสนาในระดับประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานของ ค.พ.น. บุคลากรระดับต่างๆ ของพระศาสนจักรคาทอลิก ทั้งในและต่างประเทศ โดยร่วมมือกับบุคคล กลุ่ม และองค์กรที่มีทิศทางและแนวทางเดียวกัน
4. ใช้แนวทางอหิงสธรรมเป็นหลักในการดำเนินกิจการทั้งหมด
5. อุทิศตนและยืนหยัดตามความมุ่งหวังอย่างแน่วแน่ แม้ต้องเผชิญอุปสรรคนานัปการ และจะต้องรู้เท่าทันต่อสถานการณ์อยู่เสมอ

จากประสบการณ์และความเชื่อตามแนวคริสตศาสนา ค.พ.น. ตระหนักว่า “คน” เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง คนมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีความเชื่อ อันเป็นพลังสร้างสรรค์และมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและสังคม แต่สภาพสังคมปัจจุบันมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งปิดกั้นไม่ไห้คนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมศักดิ์ศรี อย่างมีคุณค่า มีความเชื่อ ค.พ.น. เห็นความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมคุณค่า และพลังสร้างสรรค์อันเป็นภูมิปัญญาของประชาชน และร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมมนุษย์ เพื่อให้การทำงานบรรลุตามผลที่มุ่งหวังไว้ ค.พ.น. จะเข้าร่วมในขบวนการของประชาชน และยืนอยู่บนพื้นฐานหลักคิดที่มาจากทัศนะของประชาชน โดยได้กำหนดนโยบายสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้มีขบวนการศึกษาที่เริ่มจากชีวิตจริงของประชาชน โดยร่วมเรียนรู้จากการเสวนาระหว่างชีวิตกับชีวิต เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันถึงคุณค่าที่ดิ้งามต่างๆ ที่ประชาชนมีอยู่ รวมทั้งการตรวจสอบวิญจัยสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ศาสนา โดยอาศัยการศึกษาไตร่ตรองตามแนวคำสอนด้านสังคมของพระศาสนจักร เพื่อยึดเอาคุณค่าที่ส่งเสริมการสร้างสรรคเป็นหลักในการดำรงชีวิตและถือเอาคุณค่าดังกล่าวเป็นพลังสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนทุกคน โดยเฉพาะคนยากไร้

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาพระศาสนจักร องค์การพัฒนาของรัฐและเอกชนและองค์กรต่างประเทศ

2. ส่งเสริมให้มีการสืบทอดบุคลากรในการทำงานพัฒนา "ตามแนวทางของเรา" ซึ่งหมายถึง การพัฒนาคนในทุกๆ ด้านของชีวิตไปพร้อมๆ กันไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสภาพความเป็นอยู่ การตัดสินใจ เศรษฐกิจ สังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรม ทั้งในระดับชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานและบุคลากรในพระศาสนจักรเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายขององค์กรและขบวนการของประชาชนให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

3. ทำการเผยแพร่แนวคิดในการทำงานพัฒนา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าที่ดีงามของวัฒนธรรม ศาสนา และคุณค่าแห่งอาณาจักรพระเจ้า แนวคิดการพัฒนาดังกล่าวเป็นผลมาจากกระบวนการศึกษาดั้งเดิมอันดีงามต่างๆ ที่ส่งเสริมและเป็นพลังสร้างสรรค์ของชุมชนรวมทั้งผลจากการศึกษาเอกสารของพระศาสนจักรที่เกี่ยวข้องกับสังคม

4. ส่งเสริมการรณรงค์เทศกาลมหาพรต และจิตตารมณ์มหาพรตให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ จิตตารมณ์มหาพรตหมายถึงการรู้จักการเสียสละและแบ่งปัน ตลอดจนการรับรู้ถึงความทุกข์ยากของผู้อื่น

5. สนับสนุนให้มีการระดมทุนเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาในทุกๆ ระดับ

6. สนับสนุนให้มีการประสานและร่วมมือกับบุคคล กลุ่มและองค์กรพัฒนาทั้งในและต่างประเทศที่มีแนวทางคล้ายคลึงกัน

วิธีการทำงานของ ค.พ.น. มิใช่เป็นกระบวนการที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่ต้องมีการพัฒนาและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ โดยอาศัยกระบวนการสรุปประสบการณ์ (action – reflection – action) และนำกลับไปวิพากษ์ตนเอง (self – criticism) เพื่อพัฒนาแนวคิดและวิธีการทำงานพัฒนาอยู่เสมอ

1.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนของพระศาสนจักรคาทอลิก

ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า “วัฒนธรรม” และ “คุณค่าที่ดีงาม” ตามคำสอนของคาทอลิก ที่เรียกว่า “คุณค่าแห่งพระวรสาร” นั้นไม่เหมือนกัน เพราะว่า “วัฒนธรรม” เป็นเรื่องที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับ “คุณธรรม” หรือ “คุณค่าที่ดีงามแห่งพระวรสาร”

ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม”

เนื่องจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเป็นองค์กรทางศาสนา ฉะนั้นจึงขอเริ่มจากเอกสารทางศาสนาคือ เอกสารสังคายนาวาติกันที่ 2 เรื่อง “พระศาสนจักรในโลกปัจจุบัน” (ข้อ 53-62) ซึ่งแยกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. วัฒนธรรม หมายถึง ความพยายามของมนุษย์ที่จะพัฒนาโลกและจักรวาลให้เจริญขึ้น ในเอกสารวาติกันใช้คำว่า Dominate แปลว่า ความพยายามของมนุษย์ที่จะพัฒนาโลกและจักรวาลให้เจริญขึ้น โดยการเรียนรู้โลกและจักรวาล เรียนรู้และทำงานให้โลกและจักรวาลนั้นน่าอยู่ เพื่อให้มนุษย์อยู่ได้สมศักดิ์ศรี และอยู่ด้วยกันได้อย่างแบบมนุษย์ สิ่งที่ต้องเน้นคือ เรียนรู้และทำงาน

2. วัฒนธรรม หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้ชีวิตสังคมมนุษย์ (ครอบครัว และชุมชน) ดำเนินเจริญไปพร้อมกับมนุษย์ ด้วยการปรับปรุงขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบัน

คำที่น่าสนใจคือ ชีวิตสังคมมนุษย์ และการปรับปรุงขนบธรรมเนียมและสถาบัน ทั้งนี้ เนื่องจากตามความเชื่อของศาสนาคาทอลิกนั้นถือว่ามนุษย์มีบาปติดตัวมาโดยกำเนิด ฉะนั้นในการพยายามที่จะสร้างชีวิตสังคมมนุษย์ ที่มีการออกกฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณี แบบแผนและการสร้างสถาบัน จึงต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้ชีวิตสังคมมนุษย์อยู่กันแบบมนุษย์และสมกับมนุษย์

3. วัฒนธรรม หมายถึง ความพยายามในการแสดงออกซึ่งประสบการณ์ที่ยิ่งใหญ่ฝ่ายจิตใจ และสำแดงออกซึ่งความมุ่งหวัง (Aspiration) ของประชาชน

4. วัฒนธรรม หมายถึง ความพยายามที่จะสืบทอดและรักษาไว้ซึ่งปรากฏการณ์ และความมุ่งหวัง (Aspiration) เหล่านั้น สืบทอดต่อไปเพื่อเป็นแรงดลใจให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าสำหรับคนส่วนมาก และแม้กระทั่งสำหรับมนุษยชาติทั้งหมด

พูดได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเสมือนความดีร่วม (Common Good) ที่เป็นพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน เพราะเป็นการแสดงออกซึ่งคุณค่าที่ดีมีอยู่และเมื่อวัฒนธรรมเป็นความดีส่วนร่วมนี้ก็ถือว่าเป็นมรดกที่ต้องตกทอดไปตามกระแสประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แม้ว่าประวัติศาสตร์มันจะแปรปรวน หันเห เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความดีซึ่งเป็นมรดกนี้จะต้องคงอยู่จะต้องติดตามกระแสขึ้นไปด้วย

เราจะเห็นว่าจุดศูนย์กลาง “แก่นของวัฒนธรรม” คือ ชีวิตในโลกและสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมด เพราะว่าตามหลักคำสอนของศาสนา เราถือว่า ชีวิตมนุษย์และทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล มาจากพระเจ้า

ความหมายของคำว่า “คุณค่าที่ดีแห่งพระวรสาร” ความดีพื้นฐานของมนุษย์และคำสอนของพระคริสตเจ้า

เมื่อพูดถึงคุณค่าแห่งพระวรสาร ก็รวมความถึงคุณค่าที่ดีต่างๆ ตามธรรมชาติที่สามัญชนคนธรรมดาผู้สำนึก บวกกับคำสอนของพระคริสตเจ้า เช่น “หากใครตบแก้มขวาของท่าน ก็ให้ยื่นแก้มซ้ายให้เขาตบอีก” จึงทำให้คุณค่าของพระวรสารมีความพิเศษเพิ่มเติมเข้าไปอีกเป็นการทำทนาย ซึ่งมนุษย์ธรรมดาแม้แต่คริสตชนฟังก็ดูแปลกๆ และทำยากอยู่

คุณค่าของพระวรสารแยกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. นับถือเทิดทูนคุณค่าอันประเสริฐของชีวิตมนุษย์ และชีวิตมนุษย์ต้องสัมพันธ์กับชีวิตอื่นๆ ในพระคัมภีร์หมายความว่า มนุษย์จะต้องสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มอื่นๆ ชีวิตอื่นๆ และนำเอาชีวิตอื่นๆ มาสรรเสริญพระเป็นเจ้า พุดง่ายๆ ว่ามนุษย์จะต้องสร้างความเป็นหนึ่งเดียว ระหว่างตัวมนุษย์กับโลกและจักรวาล

2. ในฐานะที่มนุษย์เป็นพระฉายาของพระเจ้า (Image of God) หมายถึงพระเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์โดยอาศัยตัวพระองค์เป็นแบบอย่าง สิ่งใดที่มนุษย์กระทำย่อมสะท้อนให้เป็นถึงตัวตนแห่งพระเจ้าด้วย ดังนั้นมนุษย์ควรจะเคารพเกียรติ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ด้วยกัน และจะต้องรู้จักดำเนินชีวิตโดยใช้สิ่งอื่นๆ วัตถุอื่นๆ ในโลกและจักรวาลนี้แบบเพื่อนพี่น้องร่วมโลกกัน จึงควรจะดำเนินชีวิตแบบสมถะ และรู้จักพอ

3. รับรู้และเคารพเสรีภาพแห่งมโนธรรมของมนุษย์ ฉะนั้นหากว่าเพื่อนของเราคนใดคนหนึ่ง โดยน้ำใสใจจริง เขาคิดและตัดสินใจว่าสิ่งนี้ดี เขาควรจะทำสิ่งนี้ สิ่งนั้นเราไม่ต้องไปบังคับเขา ถ้าเห็นว่าผิด เราพยายามพูดชักชวน ตักเตือนไม่ใช่บังคับ ส่วนงานพัฒนาโครงการต่างๆ ก็เหมือนกัน จะต้องเคารพมโนธรรมประชาชน เพราะประชาชนไม่ใช่วัตถุเราจะไปยึดเยียดโครงการให้เขาไม่ได้ เรื่องนี้ยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อในการนับถือศาสนาอีก เราจะต้องเคารพในมโนธรรมของเพื่อนของเราว่า เขานับถือศาสนานั้น เคารพโดยให้เขามีอิสระที่จะตัดสินใจได้

4. เทิดทูนชีวิตครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันที่สำแดงและก่อให้เกิด Communion Solidarity ที่แท้จริงคือเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สุดของการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม โดยการเสียสละตนเองให้กับคนอื่น

5. เทินทูนภราดรภาพความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ภราดรภาพ ยังหมายถึง การมีส่วนร่วมกับผู้ในกลุ่มอื่น ไม่ใช่ภราดรภาพที่รักเฉพาะครอบครัวหรือตระกูลของตน

6. เมตตธรรม ศาสนาคาทอลิกเรียกว่า ความรัก อันเป็นต่อธารหล่อเลี้ยง ความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าเราไม่มีเมตตธรรมหรือความรักแล้ว เรายวมกันไม่ติด อันนี้เป็นคุณค่าที่ดี ซึ่งเมื่อเราทำงานเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมแล้ว เราต้องค้นหาดูว่าในรูปแบบ วัฒนธรรมต่างๆ ที่เราไปพบในชาวบ้าน มีคุณค่าที่ดีเหล่านี้จะได้อยู่บ้างและเราได้เห็นว่ายังมีอยู่มาก ยิ่งในชนบทไกลๆ แต่น่าเสียดายที่มันกำลังจะหมดหรือละลายหาย หรือหันเหเฉไป เพราะกระแสของวัฒนธรรมจอมปลอมที่กำลังเข้ามา

7. เมื่อพูดกันถึงวัฒนธรรม เราต้องมีเครื่องมือเพื่อสร้างและสืบต่อวัฒนธรรม คือ ต้องระวังทั้งผู้ให้และผู้รับ ต้องมีการศึกษาที่สอนให้รู้จักวิเคราะห์ อะไรดี อะไรไม่ดี ต้องทำอย่างไร ได้แก่

7.1 ต้องเกิดจากความรักความจริง คือ เราต้องวิเคราะห์โดยอาศัยหลักความจริง

7.2 ต้องเป็นการเคารพเกียรติและศักดิ์ศรีของมนุษย์

7.3 ต้องเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมที่แท้จริงของปวงชน ในการวิเคราะห์ ชาวคราว และความคิดต่างๆ

บทบาทของพระศาสนจักรคาทอลิก ในงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

พระศาสนจักรต้องสำนึกตัวเองว่า พระศาสนจักรต้องรับใช้บริการมนุษย์ และสังคมด้วยการร่วมมือสร้างและสืบต่อวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นการศึกษาเรียนรู้และเป็นการพัฒนามนุษย์ให้อยู่อย่างดี สมศักดิ์ศรี และให้อยู่ด้วยกันอย่างแบบมนุษย์ ฉะนั้น พระศาสนจักรก็เสนอตัวรับใช้ ร่วมมือ ซึ่งเวลานี้เราเปลี่ยนทัศนคติแล้ว เป็น “รับใช้ ร่วมมือ สร้าง และสืบต่อวัฒนธรรม”

พระศาสนจักรมีเหตุผลอะไรที่จะต้องมารับใช้ร่วมมือสร้างและสืบต่อ วัฒนธรรม

ในปัจจุบันนี้มีความจำเป็นเร่งด่วนในด้านสร้างและสืบต่อวัฒนธรรม เพราะ

1. เพราะวัฒนธรรมที่เรากำลังสร้างขึ้นและกำลังเผยแพร่ในขณะนี้มักจะแยกตัวออกจากคุณธรรม หรือแยกออกจากคุณค่าที่ดึงามที่สมกับชีวิตมนุษย์

2. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยนี้ก้าวหน้าไปมาก และมนุษย์ก็คลั่งไคล้บูชา เป็นเสมือนพระเจ้า ที่สุดท้ายพบว่า ทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไร้ซึ่งอำนาจที่จะตอบสนอง ต่อความมุ่งหวังของจิตใจของมนุษย์ที่แสวงหาความจริงและความสุขที่แท้จริง

นี่เป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่ามีความเร่งด่วนที่เราจะต้องร่วมมือกัน เพื่อจะได้สร้างวัฒนธรรมที่ดีใหม่ สืบทอดวัฒนธรรมที่ดีขึ้นมาใหม่ จะเห็นได้ว่า พระศาสนจักรนั้น ยอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคม พระศาสนจักรเคารพใน วัฒนธรรมท้องถิ่นและส่งเสริมการพัฒนาทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน โดยที่ไม่ได้พยายาม เข้าไปทำการเปลี่ยนแปลงแต่จะเข้าไปเพื่อพัฒนา และธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงามนั้นๆ เอาไว้อีกด้วย

ในการกล่าวถึงคำว่า “วัฒนธรรม” ในที่นี้ “วัฒนธรรม” หมายถึง วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชาวบ้าน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ การถือมนุษย์เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม และ เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนจำเป็นต้องเผชิญกับวัฒนธรรมจากภายนอกอยู่ตลอดเวลา และมีกลไก หลายอย่างที่เกิดขึ้นในกระบวนการปฏิสัมพันธ์นี้บางส่วนอาจทำให้วัฒนธรรมชุมชนบางด้านสูญ สลายไป บางด้านอาจต้องปรับเปลี่ยน ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนอาจจะดูดกลืนเอาวัฒนธรรมภาย นอกเข้ามาประสานเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา

สำหรับ “การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน” นั้น เป็นการทำงานพัฒนาที่ตอบสนอง ต่อความต้องการของชาวบ้าน ตลอดทั้งเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีคิด วิถีปฏิบัติ นั่นคือ วัฒนธรรมของชาวบ้านนั่นเอง ซึ่งในส่วนของภาคปฏิบัติการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน ประกอบด้วยคุณสมบัติด้านการพัฒนาที่เป็นหลัก 4 ประการ คือ (วารสารสังคมพัฒนา, 37-38)

1. การถือเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งของการพัฒนา ถือว่าชาวบ้านเป็นองค์ประธาน (Subject of Development) มิใช่เป็นวัตถุของการพัฒนา ชาวบ้านมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง บทบาทของบุคคลภายนอกจะเป็นเพียงผู้คอยเสริมเงื่อนไขที่เหมาะสมเท่านั้น แนวทางการพัฒนา จึงต้องเป็นแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach)

2. การใช้แนวทฤษฎีแบบ Positive Approach เริ่มต้นงานสร้างสรรค์จาก สิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว มิใช่เริ่มต้นจากด้านที่ชาวบ้านหมดไปแล้ว

3. การใช้หลักการประสานกัน (Articulation) เป็นการจำแนกข้อดีข้อด้อย ทั้งคุณูปการและขีดจำกัดของวัฒนธรรมชุมชน และวัฒนธรรมจากภายนอกแล้วประสานข้อดี เข้าด้วยกัน

4. การใช้ทฤษฎีแบบองค์รวม (Holistic Approach) เป็นทฤษฎีหลักในการพิจารณาสรรพสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำการกิจกรรม การตัดสินใจ และพิจารณาความสัมพันธ์โยงใยของทุกมิติ

2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Community Development)

การพัฒนาชุมชนเป็นหลักการทำงานของหน่วยงาน รัฐบาล องค์การทั้งภาครัฐบาล และเอกชนร่วมกับประชาชนเป็นสำคัญได้มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้

T.R. Batten (อ้างถึงในมนตรี กรรพุมมาลย์, 2539 : 60) ได้ให้ความหมายว่าการพัฒนา ชุมชนคือการทำงานร่วมกับประชาชนมากกว่าจะเป็นการทำงานเพื่อประชาชน

The Standing Conference on C.D. (Community Development Journal : 203-204) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ไร้อำนาจในชุมชนหรือผู้ด้อยโอกาส (Disadvantaged)

- การพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนเพื่อพัฒนา และเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ และประสบการณ์การปฏิบัติ
- กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นการทำให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนเติบโต และเปลี่ยนแปลงตามความต้องการและตามลำดับขั้นของความจำเป็น
- เมื่อใดก็ตามที่มีการพัฒนาชุมชนจะปรากฏหลักเกณฑ์สำคัญอยู่ในการเปลี่ยนแปลงนั้น

การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและการพัฒนาความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ของคน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และมีส่วนร่วมตามหลักประชาธิปไตย

องค์การสหประชาชาติ (สุวิทย์ ยิงวรพันธ์, 2512 : 48) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนได้เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในนานาประเทศ หมายถึง กรรมวิธีที่ดำเนินไปโดยการประสานความร่วมมือของประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศชาติและสามารถช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าต่อไปได้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (อ้างถึงในกนก คำผลดี, 2535 : 10) ได้ให้ความหมาย การพัฒนาชุมชน ว่าเป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ เพื่อก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและ ต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 10) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของสภาพชุมชนที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนา ที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจงใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ และสรุปว่า การพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยการวางแผน (Planned Community Change) และมีลักษณะสำคัญคือ

- 1) การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่จงใจหรือตั้งใจก่อให้เกิดขึ้น
- 2) การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมาย (จุดมุ่งหมายหรือ ทิศทาง)
- 3) การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแผนการหรือโครงการ
- 4) การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วม
- 5) การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการควบคุมการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ยังได้เสนอหลักการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1. หลักการช่วยตนเอง คือสนับสนุนให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเอง การช่วยเหลือจากภายนอกให้อยู่ในขอบเขตที่จะเป็นการช่วยให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้เท่านั้น และเพื่อที่จะให้เขาช่วยเหลือตนเองได้จึงควรเริ่มจากภาวะการณที่เป็นอยู่ของประชาชนเริ่มจาก สิ่งเล็กๆ น้อยๆ และจากสิ่งง่ายไปหาสิ่งยาก ไม่รีบเร่งทำโครงการดำเนินงานแต่ค่อยๆทำไปเพื่อให้โอกาสเขาได้เรียนรู้จากการทำงานนั้นๆ พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด
2. หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะ มากได้เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงาน ลงมือทำงานตามที่ได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง
3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน หมายความว่า ในการดำเนินกิจการ ใดๆ ทุกคนจะมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกัน

4. หลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่นเพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลในท้องถิ่นที่มีผู้เคารพนับถือ ไว้วางใจ หรือมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการตัดสินใจของมหาชนในชุมชน

5. หลักความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะแต่ละท้องถิ่นจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งอาจเหมือน คล้ายคลึง หรือแตกต่างกันไปจากชุมชนอื่น งานพัฒนาในระยะแรกต้องวางโครงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความเชื่อถือไปก่อน ต่อเมื่อภายหลังเห็นว่าสิ่งใดควรปรับปรุง ดัดแปลงแก้ไขจึงค่อยทำไปที่ละเล็กทีละน้อย

6. หลักการประเมินผล เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่

ความหมายที่น่าสนใจอีกความหมายหนึ่งเป็นของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (พรรณิ ประจวบเหมาะ, 2531: 5) กรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายว่าการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีการนำเอาบริการของรัฐบาลบวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

ผลจากการทบทวนความหมายของคำว่าพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นโดยมีการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพหรือวัตถุ ด้านสังคม และสภาพแวดล้อมอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือคนในชุมชน ซึ่งการพัฒนาชุมชนที่แท้จริงต้องเป็นการริเริ่มจากประชาชนในชุมชน และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนการพัฒนาโดยพยายามใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้มากที่สุดและรับความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยที่สุด

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 20) สรุปเป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ของการพัฒนาชุมชน ก็คือ การพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพและคุณธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ส่วนเป้าหมายรอง เรียกว่า เป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental Goal) เน้นที่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม (ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่เป็นวัตถุ)

การพัฒนาคนในฐานะที่คนเป็นทั้งเครื่องมือและจุดหมายสุดท้ายของการพัฒนา มีหลักการ 3 ประการ ตามที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ระบุไว้ได้แก่

1. คนจะต้องได้รับประโยชน์จากการพัฒนา เป้าหมายหลักของการพัฒนา จะต้องไม่กำหนด ว่าเป็นการพัฒนาเพื่อการพัฒนา หรือเน้นพัฒนาวัตถุ แต่จะต้องปรับปรุง ความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ด้วย

2. การพัฒนาไม่ใช่เพียงการเพิ่มความยุติธรรมในสังคมให้มีมากขึ้นเท่านั้น แต่จะต้องเกิดผลที่ชัดเจนตามหลักการของความเที่ยงธรรม (Principle of Equity) คือ การแบ่ง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีและเสียสละเพื่อสังคม เน้นช่วยคนที่กำลังเดือดร้อน มากที่สุดก่อน

3. ผลจากการพัฒนาจะต้องให้คนได้รับประโยชน์เป็นอันดับแรก การพัฒนา ต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อความก้าวหน้าของคนทั้งด้านน้ำใจ ศีลธรรมและวัตถุ คนจะต้องเข้ามามี ส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น

องค์ประกอบของการพัฒนาคน จะต้องเน้นให้คนมีคุณภาพและคุณธรรม เป็นสำคัญ “คนที่มีคุณภาพ” หมายถึง คนที่มีความรู้ความสามารถทำงานสิ่งใดก็บรรลุเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลิตผลมาก คุณภาพดี เสียค่าใช้จ่ายน้อย เสียเวลาน้อย การวัดคุณภาพ มักจะวัดจากผลสำเร็จทางวัตถุเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่มีคุณภาพส่วนใหญ่มุ่งความสำเร็จทางวัตถุ แต่เนื่องจากความต้องการทางวัตถุนั้นไม่จบสิ้น ดังนั้นผู้ที่มีความต้องการทางวัตถุจึงไม่รู้จักพอ แต่จะเพิ่มมากขึ้นๆ จนหาขอบเขตไม่ได้ ส่วน “คนที่มีคุณธรรม” หมายถึง คนที่ยึดมั่นในความดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความพอดี ความพอเหมาะ ความอดทนอดกลั้น ชยันหมั่นเพียร และรู้จักรับผิดชอบต่อส่วนรวม การวัดคุณธรรมส่วนใหญ่จะวัดด้วยจิตใจหรือจากความประพฤติ ผู้ที่มีคุณธรรมจึงไม่เน้นความสำเร็จทางวัตถุแต่ให้ความสำคัญของจิตใจที่รู้จักจำกัดขอบเขต ของความต้องการของตนเอง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา ชุมชนแต่ต้องถือเป็นเป้าหมายรอง เพราะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในเชิงวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่าย และใช้เวลาน้อยกว่าการพัฒนาคน สิ่งแวดล้อมในชุมชนอาจมีสภาพที่ดีขึ้นเมื่อได้รับการพัฒนา แต่ไม่จำเป็นต้องส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคน ดังนั้น จึงควรคำนึงถึงการพัฒนาคน ในขณะที่มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วย

การพัฒนาชุมชน ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (Educational Process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยตนเองได้ (Self-Help) ในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหาตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Organizational Process) กับกระบวนการกระตุ้นความคิด สร้างจิตสำนึก (Conscientizational Process) การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วนถึงพร้อมในทุกด้าน (Total Human Development) ในการจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และต้องการผู้ปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

หลักการพัฒนาชุมชน

หลักการพัฒนาชุมชนที่เปรียบเสมือนแนวทางการปฏิบัติงานและข้อกำหนดที่สำคัญ โดยทั่วไปมีดังนี้

1. **หลักการมีส่วนร่วม** เสริมสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ในทุกขั้นตอนของการทำงาน
2. **หลักความสมดุลของการพัฒนา** ควรคำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในลักษณะของ holistic approach เพราะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการพัฒนาทั้งสามประการมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้งกันอย่างใกล้ชิด การจะเน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปเพียงใดนั้น ย่อมจะได้รับการกำหนดโดยลักษณะและความเข้มข้นของปัญหาที่แต่ละชุมชนเผชิญอยู่เป็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้เสียเปรียบและกลุ่มคนยากจนในชุมชนที่จะพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน
3. **หลักการพึ่งตนเอง** ประชาชนจะต้องมีอิสระในการคิด ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติโดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาภายในชุมชนให้ได้มากที่สุดเป็นเบื้องต้น ซึ่งหากมีโอกาสได้เรียนรู้และปฏิบัติมากขึ้นก็จะเพิ่มความเชื่อมั่นและความรู้สึกที่จะพึ่งตนเองให้สูงขึ้น ทัศนะแบบผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง โดยประชาชนเป็นฝ่ายรับและถูกกำหนดฝ่ายเดียวก็จะหายไป จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในท่าทีของประชาชนจากความเพิกเฉย ไม่สนใจใยดีหรือไม่กล้าที่จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่างๆ ของตนเองและชุมชนก็จะเข้าร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของเรา การติดต่อสัมพันธ์กับระบบอื่นๆ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นนั้น ก็จะสามารถสร้างให้เกิดความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความเสมอภาคมีอำนาจต่อรอง และมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น ซึ่งจะนำชุมชนไปสู่การพัฒนาที่มีความยั่งยืนได้ (Sustainable Development)

4. **หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น** ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นของตนเอง การดำเนินงานพัฒนาชุมชนควรจะได้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ยังมีการหน้าที่ (Function) ที่ดีงามต่อชีวิตชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital) วัฒนธรรม ครอบครัว เครือญาติ

ถ้าจะมองในเรื่องของความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของสมาชิกในครอบครัว ในหมู่เพื่อน หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ในชุมชนและประชาสังคม ล้วนแล้วแต่เป็นความสัมพันธ์ที่เรียกได้ว่า เป็นความสัมพันธ์ในเรื่องของทุนทางสังคม (Social Capital) ทั้งสิ้น

อมรา พงศาพิชญ์ ได้สรุปว่า “ทุนทางสังคม” คือความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบันและ/หรือองค์กร ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และรูปเครือข่าย ทั้งนี้รวมทั้งค่านิยม บรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม (อมรา พงศาพิชญ์, 2543 : 1)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึง ทุนทางสังคมว่า “ในสังคมไทยนั้นมีทุนสังคมอยู่มาก เพียงแต่ไม่มีโอกาสได้พัฒนาปรับเปลี่ยนให้ก้าวหน้าตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งทุนสังคมของสังคมไทยที่มีความสำคัญมากและไม่ควรมองข้าม คือความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งมีบทบาทอย่างชัดเจนในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา” (อมรา พงศาพิชญ์, 2543 : 2)

อเนก นาคะบุตร ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ตลอดทั้งพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้ (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน, 2541 : 11)

ในนิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ กล่าวว่า ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ระดับความผูกพันทางสังคมซึ่งมีอยู่ในชุมชนโดยอิงกระบวนการต่างๆ ระหว่างคนในชุมชน ในการร่วมกันกำหนดเครือข่าย บรรทัดฐาน และความไว้วางใจทางสังคม รวมทั้งเกื้อหนุนการประสานงานและความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์อันหลากหลายในชีวิตประจำวันระหว่างผู้คนและปลูกฝังเป็นรูปธรรมในโครงสร้าง

ต่างๆ ของสังคม เช่น กลุ่มประชาสังคม และศาสนา สมาชิกครอบครัว เครือข่ายชุมชนที่ไม่เป็นทางการ โดยมีบรรทัดฐานด้านความช่วยเหลือ ความเห็นใจผู้อื่นและความไว้วางใจเครือข่ายต่างๆ ความผูกพันดังกล่าวยิ่งมากขึ้นเท่าไร สมาชิกในชุมชนก็จะร่วมมือกันมากยิ่งขึ้นเท่านั้น เพื่อผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน (ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์, 2541 : 45-46)

ประเด็นในการพิจารณาทุนทางสังคม

อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในสังคมไทยว่า อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ หลักการตอบแทนกัน (Reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality) ดังนี้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2541 : 4-6)

1. **หลักการตอบแทนกัน (Reciprocity)** ถือว่าเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทนกันเป็นกลไกการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานแบบลงแขก การผลัดกันช่วยกันสร้างบ้านให้สมาชิกในชุมชน รวมถึงการระดมแรงงานเพื่อกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เป็นหลักการที่เน้นความเท่าเทียม เป็นบรรทัดฐานที่ถูกผลิตซ้ำเรื่อยมาจนกลายเป็นสถาบันสำคัญในชุมชน ถือเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงอีกทางหนึ่งของชีวิต

2. **หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality)** ถือเป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งจะหมายถึงการใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชนในด้านต่างๆ กล่าวคือ นอกจากจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้ว ยังแฝงนัยของการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันถือเป็นของสมาชิกในชุมชน

จะเห็นได้ว่าในเรื่องของทุนทางสังคม (Social Capital) นั้นเป็นความหมายที่เน้นในเรื่องของความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน รวมไปถึงประชาสังคมที่ต่างก็มีทุนทางสังคมเป็นทุนเดิมอยู่ซึ่งเป็นการง่ายที่จะต่อยอดในเรื่องของการสร้างระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มากขึ้น ในงานศึกษาชิ้นนี้ได้มุ่งเน้นไปในเรื่องของการพิจารณาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีต่อการทำกิจกรรมร่วมกันไม่ว่าจะเป็นในระดับชุมชนหรือในระดับเขต ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมหรือทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมแล้วทั้งสิ้น เพื่อให้ง่ายต่อการสร้างและประสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปอีก ดังที่ อเนก นาคะบุตร ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆตลอดทั้งพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้

แนวคิดในเรื่องของเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

ส่วนในเรื่องของแนวคิดในเรื่องของเครือข่ายทางสังคม (Social Network) นั้น เป็นแนวความคิดที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการของการปรับตัวและความสามารถของมนุษย์เป็นสำคัญ ในการปรับตัวเพื่อให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบของเครือข่ายประเภทต่างๆ ในปัจจุบันได้

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ ได้ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันโดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ได้ เครือข่ายลักษณะนี้ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวที่บุคคลมีต่อกันนั้นมี อิทธิพลในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมของบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการทางการเมือง (Political Entrepreneur) นั้น คือเครือข่ายของญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงานและคนรู้จักนับถือกัน พฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามมา ได้แก่ การไปมาหาสู่กัน การต่อรอง การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้อื่น (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2528 : 40)

พิมพ์วัลย์ และ วาทีณี ได้ให้ความชัดเจนในเรื่องของเครือข่ายทางสังคมว่า ไม่ใช่ การติดต่อสื่อสารเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องประกอบด้วยการปฏิสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร เครื่องใช้ไม่สอย รวมทั้งอาหารและบริการ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็น ความสัมพันธ์ทุกด้านที่คนทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกัน ทั้งในระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง สุขภาพอนามัยและอื่นๆ ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม นั้น ได้แก่ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือและช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ เป็นต้น เครือข่ายทางสังคมของบุคคลหนึ่งๆ จึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ และขณะเดียวกันบุคคลนั้นๆ ก็เปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคม ของบุคคลอื่นในเครือข่ายสังคมซึ่งสามารถมีผลกระทบต่อพฤติกรรมผู้อื่นได้เช่นเดียวกัน (อ้างถึง ในชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2528 : 40)

Mitchell (1969) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคน เครือข่ายทางสังคมในที่นี้เป็นเสมือนกรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคมที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจเรื่อง กลุ่มไม่เป็นทางการ (Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social Organization) และโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) รวมทั้งลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆ ได้ (Mitchell, 1969 อ้างในเบญญา ยอดดำเนิน และคณะ, 2536 : 346)

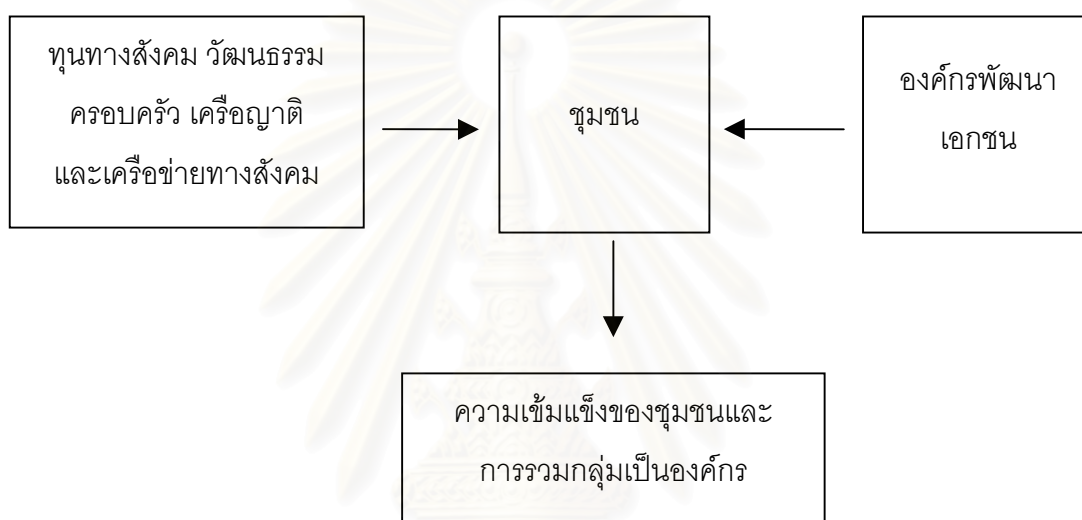
ในเรื่องของการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้น ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนา โดยกาญจนา แก้วเทพ ได้อธิบายว่าเรื่องความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายนี้ เป็นเรื่องที่ชาวบ้านยอมรับและเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากแนวคิดและวิธีการปฏิบัติเรื่องเครือข่ายเป็นสิ่งที่มีความอยู่แล้วในวัฒนธรรมชุมชน และสำหรับวิธีสร้างเครือข่ายของประชาชนจะมีทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติ และที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกสำหรับที่เป็นไปตามธรรมชาตินั้น ตามปกติเวลาที่เกิดวิกฤตการณ์ชาวบ้านจะมีการรวมตัวเป็นกลุ่มเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอยู่แล้ว เป้าหมายของเครือข่ายจะเป็นไปเพื่อความอยู่รอดและพึ่งพิง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนตลอดทั้งนอกชุมชนด้วย ส่วนเครือข่ายที่เกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกซึ่งจะมีทั้งที่เกิดจากการทำงานของหน่วยงานเอกชนรวมถึงหน่วยงานของรัฐบาลบางแห่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2538 : 67)

ในการศึกษาบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตของคนจนเมือง : ศึกษากรณี ชุมชนแออัด เขตหนองแขม ในครั้งนี้จะพิจารณาความสัมพันธ์พื้นฐานทางสังคมทั้งในด้าน วัฒนธรรม ครอบครัว เครือญาติที่มีความสัมพันธ์ต่อกันของคนในชุมชน และเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่มีมาจากทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนทั้งหมดนี้ในฐานะเป็นทุนทางสังคมที่เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการมีชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ได้แก่ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่เข้าไปมีบทบาทในชุมชนแออัดในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ซึ่งเป็นการพัฒนา ตามหลัก "แนวคิดการพัฒนาคนทั้งครบ" ของพระศาสนจักรคาทอลิกที่มุ่งพัฒนาคนในทุกๆ ด้านของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในด้านของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ ประเพณีและวัฒนธรรม รวมไปถึงการพัฒนาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ อีกทั้งยังสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ สามัคคีในการที่จะให้คนในชุมชน

สามารถยืนหยัดและมีความมุ่งมั่นที่จะนำพาชุมชนหนองแขมของเขาเองดำรงอยู่ได้ในสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและอยู่ในภาวะที่มีการแข่งขันกันอย่างสูงได้อีกด้วย

จากแนวคิดต่างๆ ข้างต้น สามารถนำมาเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงทุนทางสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องของการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตคนจนเมืองต่อบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ด้านศาสนาในองค์กรคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (ค.พ.น.) พบว่า ยังมีการศึกษาในเรื่องนี้ยังไม่มากนัก แต่ก็มีงานวิจัยบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน รวมไปถึงคนจนเมือง ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแออัดหรือสลัมนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยพอจะรวบรวมและนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

จากข้อคิดเห็นของ อคิน รพีพัฒน์ (2526 : 1-30) เกี่ยวกับ เรื่องของคนภายนอกต่อชุมชนในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง (Self-Reliant Development) กรณีการพัฒนาตำบลยกกระบัตร จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า นักพัฒนามีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนา ดังนี้

- 1) นักพัฒนาจะต้องทำความเข้าใจชุมชน
- 2) นักพัฒนาต้องเข้าถึงชาวบ้านที่ยากจน
- 3) นักพัฒนาเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้ชาวบ้านคิดค้นปัญหา
- 4) การจัดโครงการต่างๆ จะต้องดูว่าใครเป็นผู้ได้รับประโยชน์
- 5) นักพัฒนาจะต้องพยายามหากลุ่มเป้าหมายในการทำงาน
- 6) นักพัฒนาจะต้องมีความยืดหยุ่นในการทำงาน

จากการศึกษาของ วิจิต นันทสุวรรณ (2526 : 40-45 อ้างใน อังคณา อาตมียะนันท์, 2530) เรื่องของบทบาทของพระสงฆ์คาทอลิกกับงานพัฒนาชุมชน จากการศึกษาเฉพาะกรณี งานพัฒนาหมู่บ้านหัวเล็มมือ อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านหนองพลวง ตำบลหนองพลวง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ได้สะท้อนให้เห็นภาพบทบาทของพระสงฆ์คาทอลิก (ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรเอกชนรูปแบบหนึ่ง) ที่อยู่ในหมู่บ้านต่องานพัฒนาหมู่บ้าน คือ

- 1) บทบาทในการให้ความช่วยเหลือ
- 2) บทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 3) บทบาทในการประสานกับองค์กรพัฒนานอกหมู่บ้าน

จากการศึกษาของ พรรณทิพย์ เพชรมาก ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่อการดำเนินงานขององค์กรประชาชนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ด้านการแสวงหาที่ดินเพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้าน งานศึกษาชิ้นนี้พบว่าภายในชุมชนโดยธรรมชาติมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มบ้านต่างๆ 3 กลุ่ม โดยที่แต่ละแห่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหนียวแน่นเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกันหลายด้าน เช่น ความเป็นเครือญาติ การมีภูมิลำเนาเดิมหรืออพยพหนีการไล่ที่จากชุมชนแห่งเดียวกัน รวมทั้งการมีอาชีพเดียวกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมีความขัดแย้งแอบแฝงกันอยู่ (อ้างถึงใน กนกรัตน์ กิตติวัฒน์, 2543 : 18-19)

จากการศึกษาเรื่อง “ชุมชนแข่งกี: วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง” ของ อรทัย อาจอำ ได้ให้ภาพความสัมพันธ์ของชุมชนและศักยภาพในการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันค่อนข้างชัดเจน ในส่วนความสัมพันธ์ในชุมชน แม้จะมีการแบ่งแยกตามกลุ่มฐานะและ

มักคบค้ากันเฉพาะพวกเดียวกัน คือ คนที่มีฐานะดีมักไม่อยากคบกับกลุ่มคนจน ขณะที่คนจนก็สนิทสนมกับคนจนด้วยกันมากกว่า แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว พบว่า ชุมชนยังมีสภาพครอบครัวที่สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ แม้จะอยู่ท่ามกลางอำนาจของเงินและวัตถุที่มีอำนาจมากขึ้น ภาพที่ปรากฏ คือ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ยังคงมีการช่วยเหลือพึ่งพากันได้พอสมควร ในเรื่องการหยิบยืมเงิน ยืมสิ่งของ ดูแลหรือเยี่ยมเยียนคนเจ็บป่วย ตลอดจนการให้ว่อกันในเรื่องต่างๆ เช่น การดูแลบ้าน ดูแลลูกหลานก็จะเป็นไปอย่างเป็นระบบ

งานขึ้นดังกล่าวได้วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาสนับสนุนการสร้างกลุ่มหรือองค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเองว่า ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านรวมถึงความรู้สึกร่วมกันของการเป็นสมาชิกในชุมชนเดียวกันเพิ่มขึ้น ทำให้มีการติดต่อไปมาหาสู่และช่วยเหลือกันเป็นไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีส่วนที่การรวมกลุ่มทำให้เกิดความขัดแย้งผลประโยชน์กันแต่ก็มีไม่มากนัก นอกจากนี้การร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชน ทำให้เกิดความคิดในการขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่นๆ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก กองทุนการศึกษาและกองทุนยา เป็นต้น (อรทัย อัจฉา, 2531)

สำหรับการศึกษาด้านการพัฒนาจากองค์กรของชุมชนนั้น มีงานศึกษาวิจัยของอรทัย อัจฉา และ โรเซ่ ซีกาล ที่ศึกษาในเรื่องของการวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีชุมชนวัดช่องลม ในปี 2536 พบว่า ชาวชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตัวเองให้มีชีวิตและความเป็นอยู่หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ความสำเร็จดังกล่าวต้องเริ่มต้นจาก ความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเป็นอันดับแรก แม้ว่าในระยะแรกของการรวมกลุ่มต้องอาศัยพี่เลี้ยงจากภายนอกเพื่อเป็นตัวกระตุ้นหรือประสานงานก่อน เนื่องจากลักษณะของชุมชนเมืองต่างจากชนบทในเรื่องการมีสายสัมพันธ์ดั้งเดิมค่อนข้างหนาแน่น ขณะที่ชุมชนเมืองมีอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก และท้ายที่สุดแล้วสายสัมพันธ์ภายในชุมชนก็จะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการร่วมมือของสมาชิกในชุมชน (อรทัย อัจฉา และ โรเซ่ ซีกาล, 2536)

เช่นเดียวกับการศึกษาด้านองค์กรชุมชน ของ สมพงษ์ พัดปุย (สมพงษ์ พัดปุย, 2526 อ้างถึงใน กนกรัตน์ กิตติวัฒน์, 2543 : 21) มองว่าพัฒนาการของการรวมกลุ่มของคนนั้นเป็นการแสดงถึงศักยภาพในการปรับเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์อันหลากหลายที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขต่างๆ โดยที่คนจนเริ่มจากการพยายามอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่ดี พยายามช่วยตัวเองด้วยการอดทน และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดและรู้คุณค่า หากไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระดับครอบครัวของตนเอง จึงจะ

ขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานในการซ่อมบ้าน เป็นต้น แต่ถ้าหากเผชิญกับปัญหาที่หนักเกินกว่าจะแก้ไขได้ ก็จจะรวมกลุ่มกันเพื่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ ต่อไป ซึ่งการรวมกลุ่มกันนั้นจะต้องเกิดจากความต้องการภายในชุมชนเองเป็นสำคัญ

กนกศักดิ์ แก้วเทพ ได้กล่าวถึง โครงข่ายความปลอดภัย (Social Safety Net) ในบริบทของสังคมไทย พบว่า ในอดีตสังคมไทยมีการให้ความช่วยเหลือที่เกิดจากสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้านในชุมชน วัฒนธรรมในการให้ความช่วยเหลือเป็นสิ่งที่สังคมไทยมีมานาน เริ่มจากกันช่วยเหลือกันเองในหมู่เครือญาติ คนรู้จักหรือผู้ที่มีความอุปถัมภ์ การช่วยเหลือในลักษณะนี้ยังคงดำเนินต่อเนื่องมาแม้ในปัจจุบัน ประกอบกับข้อจำกัดทางงบประมาณ บุคลากร และระบบราชการที่มีกลไกซับซ้อนของภาครัฐทำให้เกิดการพัฒนาของภาคเอกชนหรือองค์กรประชาชนขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของภาครัฐ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคนอื่น, 2542: 174)

สุริชัย หวันแก้ว, ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ และ นิยม รอดเนียม (2541) ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง “25 ปี สคทพ. ชีวิตและงาน” ซึ่งศึกษาในเรื่องของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนาที่ทำหน้าที่เพื่อช่วยเหลือคนในสังคมโดยยึดหลักคำสอนทางศาสนา คาทอลิกเป็นแนวทางในการพัฒนา “คน” “สังคม” และ “วัฒนธรรม” ซึ่งคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาได้ตระหนักและมองเห็นถึงสิ่งที่เป็นทุนทางสังคมได้แก่ คน และวัฒนธรรมชุมชนว่าจะสามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับการแบ่งปันความรู้ในด้านการดำรงชีวิตในสังคมในทุกๆ ด้านของชีวิตให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทั้งทางด้านสังคม, เศรษฐกิจและการเมือง พร้อมทั้งให้โอกาสในการที่จะพัฒนาตนเองและสังคมแก่พวกเขาเหล่านั้นเพื่อการบรรลุถึงเป้าหมายตามที่ศาสนาคาทอลิกตั้งไว้ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเชื่อในภูมิปัญญาของคนว่า “คนทั้งหลายต่างมีคุณค่า เกียรติยศ และความเชื่อที่เป็นพลังสร้างสรรค์ และเป็นศักยภาพในการพัฒนาตนเองและสังคม” โดยให้ความเคารพในความเชื่อและวัฒนธรรมชุมชนต่างๆ และไม่มี ความปรารถนาที่จะไปเปลี่ยนความเชื่อหรือศาสนาของคนในชุมชนนั้นๆ แต่อย่างไร (สุริชัย หวันแก้ว, ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ และ นิยม รอดเนียม, เอกสารงานวิจัย “25 ปี สคทพ. ชีวิตและงาน”. สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2541)

ในเรื่องของบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาคนจนเมืองนั้น จะเห็นได้ว่ายังมีไม่มากนัก แต่ก็สามารถพอจะให้แนวคิด รวมถึงลักษณะของความสัมพันธ์ หรือการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ คณะกรรมการคาทอลิก

เพื่อการพัฒนาต่อวิถีชีวิตของคนจนเมืองว่าต่างฝ่ายต่างมีบทบาทซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันองค์กรพัฒนาเอกชนนี้ถือได้ว่าเป็นแม่แบบหรือเป็นแนวทางในการนำให้คนในชุมชนนั้นสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้

ระเบียบวิธีการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตคนจนเมือง ซึ่งคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (ค.พ.น.) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนองค์กรหนึ่งที่มุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในให้ดีขึ้นในทุกๆด้าน โดยใช้หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาเป็นแนวทางในการพัฒนา และในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาคนจนเมือง ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เขตหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งวิธีการเก็บข้อมูลประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1. การศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ การทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้อง บทความ และผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลจากการวิจัยสนาม (Field Research) ซึ่งเป็นข้อมูลจาก

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมไปถึงการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน โดยใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 ถึง เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความต่อเนื่องมากที่สุด

2.2 การสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ซึ่งประกอบด้วยการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ จำนวน 8 คน (Key Informants) โดยใช้วิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยา (Anthropological Approach) ซึ่งผู้ที่อยู่ในข่ายการสัมภาษณ์ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2 คน และประชาชนรวมถึงผู้นำชุมชนในชุมชนแออัด รวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน โดยเป็นการสัมภาษณ์ตามหลักการเชือกก้อนหิมะ (Snowball Technique) ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนฯ และอาศัยการแนะนำต่อกันไปซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาได้อย่างตรงประเด็น นอกจากนี้ให้ผู้สัมภาษณ์ทั้ง 8 คนนี้แล้ว ผู้วิจัยยังได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนอีกประมาณ 10 คนด้วย การศึกษาในครั้งนี้เลือกศึกษาเจาะลึกเพียง 2 ชุมชน จากจำนวนทั้งสิ้น 11 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขม โดยคัดเลือกจากผลสำเร็จในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะความสำเร็จของการรวม

กลุ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน ซึ่ง **ชุมชนแสงศิริ** ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่สุดในเรื่องของการรวมตัวของกลุ่มออมทรัพย์เห็นได้จากพัฒนาการของการรวมตัวกันของคนในชุมชนกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการพึ่งพากันทางสังคมของคนในชุมชนอีกด้วย และ **ชุมชนกองขยะหนองแขม** ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จในระดับที่ค่อนข้างน้อยในเรื่องของการรวมกลุ่มเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ การเลือกเอา 2 ชุมชนดังกล่าวเป็นไปเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างในระดับการพัฒนาของทั้ง 2 ชุมชน ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและลักษณะ พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมต่างกัน โดยชุมชนแสงศิริเป็นชุมชนเก่าแก่ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี แต่ชุมชนกองขยะหนองแขมเป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นใหม่ สภาพเศรษฐกิจยังไม่ก้าวหน้า ผู้อยู่อาศัยมาจากภาคต่างๆและมีฐานะยากจน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วิถีชีวิต (Way of Living) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติที่ทำเป็นประจำ รวมไปถึงการใช้ชีวิตอยู่ในเมืองด้านทำมาหากิน (Economic Life) สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่และการใช้เวลาพักผ่อนของสมาชิกในชุมชนแออัดหนองแขม ซึ่งในที่นี้ วิถีชีวิต ใช้ในความหมายเดียวกับวัฒนธรรม

ชุมชนแออัด หมายถึง ชุมชนที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย หรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และมีจำนวนผู้อยู่อาศัยอย่างแออัดในชุมชนนั้นเป็นระยะเวลาานาน

คนจนเมือง หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง เขตหนองแขม ซึ่งมีรายได้ต่ำเพราะขาดสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เนื่องมาจากการแข่งขันที่ไม่ยุติธรรมและไม่เท่าเทียมกัน อีกทั้งยังมีความสำคัญกว่าตัวเองเป็นคนยากจน โดยวัดจากความต้องการการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก รวมไปถึงชีวิต สภาพความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ และชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา หมายถึง องค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนาที่เข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนแออัดหนองแขม อย่างเป็นทางการ

บุคลากร หมายถึง เจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเข้าไปรับผิดชอบในการเข้าไปแนะนำ ช่วยเหลือการพัฒนาในชุมชนแออัดหนองแขม

ชุมชน (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมซึ่งอาจจะมีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ได้และอาจจะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือไม่ก็ได้ แต่สมาชิกในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นด้วยความเชื่อมั่นร่วมกัน ความใฝ่ฝันมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน มีแนวทางและกิจกรรมร่วมกัน และมีพิธีกรรมร่วมกันเพื่อฟื้นฟูและเฉลิมฉลองของความเชื่อของตน มีการเอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สามารถจัดการกับปัญหาขัดแย้งภายในด้วยการประนีประนอมได้

เครือข่ายหนองแขม หมายถึง ชุมชนแออัดที่มีพื้นที่อยู่ในเขตหนองแขม จำนวน 11ชุมชน มีการรวมตัวกันขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุกๆด้าน โดยการจัดตั้งของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา

ผู้ยากจน, ผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาส (The Poor, the less-fortunate) หมายถึง ผู้ที่ต้องตกทุกข์ได้ยากมีความเจ็บใจ เพราะขาดสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

มิติคุณค่าทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า คุณธรรม ค่านิยมและทัศนคติที่ดำรง ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นที่ยังไม่ได้รับอิทธิพลจากความเจริญทันสมัย ชาวบ้านอยู่กันอย่างเรียบง่าย ไม่มักใหญ่ใฝ่สูง ทำพอมีพอกิน ไม่สะสม เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน อดทนพอใจในสิ่งที่ตนเองมีกลมเกลียวกับธรรมชาติคุณค่าเหล่านี้จะสะท้อนออกมาในทุกกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดภายหลังการได้รับการพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนา
2. ทำให้ทราบถึงบทบาท ความสัมพันธ์ของหลักความเชื่อทางศาสนาคาทอลิก และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชนแออัดของบุคลากรขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนา ได้แก่ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา

3. ทำให้ทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ของคนจนเมืองในชุมชนแออัดที่มีส่วน
เอื้อต่อการพัฒนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

การพัฒนาของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย

การทำความเข้าใจในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (ค.พ.น.) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนทางด้านศาสนา แบ่งออกได้เป็นประเด็นหลัก ดังนี้

1. พระศาสนจักรในประเทศไทย
2. สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย
3. คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา
4. อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ
5. ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

พระศาสนจักรในประเทศไทย

พระศาสนจักรเริ่มต้นภารกิจในประเทศไทยด้วยการล่าอาณานิคมจึงทำให้มีการต่อต้านแต่ทั้งนี้พระศาสนจักรก็ได้ย่อท้ออีกทั้งยังได้เริ่มงานด้วยการรับใช้คนที่ด้อยโอกาสหรือคนที่สังคมไม่ยอมรับซึ่งการทำงานทุกอย่างนั้นย่อมมีอุปสรรคแต่ด้วยความเชื่อ การอุทิศตนและการปฏิบัติพันธกิจที่มีส่วนทำให้สังคมไทยมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระศาสนจักรจึงได้รับความเลื่อมใสและความไว้วางใจจากรัฐบาลและด้วยหลักธรรมทางศาสนาที่เน้นในด้านของความรัก การรับใช้และความสุภาพถ่อมตน พระศาสนจักรจึงได้รับสิทธิและเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาเป็นไปได้อย่างดีมาโดยตลอด

สังคมไทยกำลังให้ความสนใจศึกษาและเล็งเห็นถึงคุณค่าความสำคัญในหลักธรรมคำสอนของพระศาสนจักรด้วยความหวังว่าหลักธรรมนั้นจะสามารถยับยั้งวิฤติของสังคมได้ จึงเป็นภารกิจหนักของพระศาสนจักรในการปูพื้นฐานทางสังคมของประเทศให้เจริญไปในทิศทางที่สมบูรณ์และในหนทางที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้พระศาสนจักรจึงต้องยึดจิตตารมณ์ของพระเยซูคริสตเจ้าและยึดมั่นในพันธสัญญาที่พระคริสตเจ้าประทานให้ โดยการเรียกร้องให้คนบาปกลับใจ อุทิศตนเพื่อส่วนรวม ยึดการดำรงชีวิตตามโครงสร้างของสังคมไทย ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยช่วยเหลือผู้ยากไร้และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันงดงาม

บทบาทและหน้าที่ของพระศาสนจักร

1. **เป็นเมล็ดพันธุ์** แห่งพระอาณาจักร โดยการเป็นแหล่งภูมิปัญญาและหลักอ้างอิงที่จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ได้
2. **เป็นเครื่องหมาย** ของพระอาณาจักรของพระเจ้าด้วยการเป็นประจักษ์พยาน โดยการรักษาไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ดั้งเดิมของพระศาสนจักร เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เห็นและสามารถจินตนาการถึงความดีงามของพระอาณาจักรของพระเจ้าได้
3. **เป็นเครื่องมือ** ในความพยายามร่วมสร้างพระอาณาจักรในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ โดยการทำหน้าที่เป็นผู้ชักนำมนุษย์ในฐานะประชากรของพระเจ้าให้ดำเนินไปในวิถีทางที่ถูกต้อง

และจากบทบาทและหน้าที่ต่างๆข้างต้นพระศาสนจักรในประเทศไทยจึงได้กำหนดทิศทางงานอภิบาลเพื่อร่วมกันสานต่อแผนการไถ่กู้ของพระเยซูคริสตเจ้าโดยมีสาระสำคัญดังนี้

หลักการ (พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย, 2543 : 13)

1. พระศาสนจักรมุ่งมั่นส่งเสริมศักดิ์ศรีมนุษย์ผู้มีภาพลักษณ์ของพระเจ้าและได้รับการไถ่กู้โดยเน้นการสร้างเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง ให้ความสำคัญกับฆราวาสในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างแท้จริง ดำเนินชีวิตด้วยคุณค่าที่ดีงามและด้วยกระแสค่านิยมทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความรักตามจิตตารมณ์ของพระเยซูคริสตเจ้าเพื่อร่วมสร้างพระอาณาจักรของพระเจ้าในโลกนี้
2. การดำเนินชีวิตของพระศาสนจักรจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับการแพร่ธรรมและการอภิบาลอย่างมีคุณภาพครอบคลุมทุกมิติชีวิตอย่างผสมกลมกลืนกันทั้งฝ่ายจิตวิญญาณและฝ่ายโลกทั้งด้านคุณค่า ศาสนา ศิลธรรม สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง สิทธิมนุษยชนและสัมพันธ์กับคนทุกกลุ่ม ทุกศาสนาและทุกเพศทุกวัยโดยให้ความสำคัญต่อคนยากไร้ ทั้งนี้โดยเน้นบทบาทฆราวาสเป็นพิเศษ
3. พระศาสนจักรในประเทศไทยจะเร่งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกคนอย่างแท้จริงด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างพระสังฆราช พระสงฆ์ นักบวชและฆราวาส อีกทั้งจะร่วมมือกับพี่น้องนิกาย ศาสนาและความเชื่ออื่น รวมทั้งผู้มีน้ำใจดีทั้งมวลบนพื้นฐานของการให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจและด้วยความเสมอภาคโดยอาศัยการเสวนาด้วยชีวิตกับทุกฝ่าย

พระศาสนจักรถือว่าหลักการทั้งสามข้อข้างต้นเป็นหัวใจการทำงานของตน โดยเฉพาะในยุคสมัยนี้และจะเร่งนำหลักการทั้งสามไปปฏิบัติอย่างสอดคล้องต่อเนื่องกันโดยให้ความสำคัญเร่งด่วนต่อนโยบายปฏิบัติเป็นพิเศษดังรายละเอียดต่อไปนี้

นโยบายปฏิบัติ

1. พื้นฟูจิตตารมณ์และวิถีชีวิตของพระศาสนจักรในประเทศไทยโดยการกลับใจอย่างแท้จริงมีชีวิตจิต รำพึงภาวนา ดำเนินชีวิตเรียบง่าย แพร่ธรรม เป็นประจักษ์พยานถึงพระคริสตเจ้า และประกาศข่าวดีแห่งความรอดพ้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่การประกาศองค์พระคริสตเจ้า
2. ปลุกจิตสำนึกให้ทุกคนอุทิศตนเพื่อส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือ และคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีมนุษย์โดยเน้นสตรี เยาวชน เด็กกำพร้า ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้พิการ ผู้ใช้แรงงาน ผู้ขายบริการทางเพศ ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้อพยพย้ายถิ่นฐาน ผู้ถูกจองจำ เกษตรกร กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น
3. จัดให้มีการศึกษาและไตร่ตรองคำสอนด้านสังคมของพระศาสนจักรอย่างจริงจังต่อเนื่องในทุกระดับ พัฒนาระบบการการเรียนรู้สำหรับพระสงฆ์ นักบวชและฆราวาสเพื่อให้การอภิบาลสอดคล้องกับสภาพสังคมส่งเสริมและพัฒนาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามภาพลักษณ์ของพระเจ้า
4. จัดให้มีการศึกษาไตร่ตรองคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติโดยอาศัยกระบวนการเสวนาด้วยชีวิตซึ่งเป็นการประสานสัมพันธ์แบบองค์รวมเพื่อเป็นการนำข่าวดีเข้าสู่วัฒนธรรมไทยและให้พระศาสนจักรในประเทศไทยเข้าใจและยอมรับคุณค่าที่ดีงามอีกทั้งนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวคริสตชนเป็น “พระศาสนจักรระดับบ้าน” ที่เชิดชูและปกป้องคุณค่าชีวิตอย่างจริงจัง รื้อฟื้นคุณค่าที่ดีงามของครอบครัวไทยและสนับสนุนให้แต่ละครอบครัวรวมกันเป็นชุมชนคริสตชนโดยอาศัยพระวาจาและศีลศักดิ์สิทธิ์อีกทั้งเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง
6. ดำเนินการให้สถานศึกษาเป็นสนามแพร่ธรรมมากขึ้นโดยให้การอบรมและฟื้นฟูชีวิต นักเรียน เยาวชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตตามจิตตารมณ์ของพระคริสตเจ้าเพื่อการศึกษาเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมศักดิ์ศรีมนุษย์ สร้างคุณธรรมจริยธรรม และสันติในสังคมตามระบอบประชาธิปไตยให้โอกาสแก่นักเรียนคาทอลิกและผู้ยากไร้

เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด สถานศึกษาและชุมชนเพื่อให้ทุกสถาบันและองค์กรได้เป็นสนามแพร่ธรรมอย่างแท้จริง

7. มุ่งสร้างและเปิดโอกาสให้ฆราวาสทั่วไปโดยเฉพาะสตรี เยาวชนและเด็ก ได้แสดงบทบาทของตนในพันธกิจของพระศาสนจักรตามวุฒิภาวะโดยมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในงานของพระศาสนจักรทุกระดับอย่างเป็นจริงเป็นจังและเสมอภาค

8. ส่งเสริมการเสวนาระหว่างศาสนาในทุกระดับเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เคารพ ให้เกียรติและร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมที่มีความยุติธรรม สันติสุขและความเป็นพี่น้องกัน

9. เร่งฟื้นฟูจิตตารมณ์การเป็นธรรมทูต ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของพระศาสนจักรร่วมสร้างสรรค์และเผยแพร่คุณค่าพระอาณาจักรของพระเจ้า ประกาศข่าวดีแห่งความรอดและประกาศพระเยซูคริสตเจ้าแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย

10. สนับสนุนการผลิตและใช้สื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพในงานของทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานประกาศข่าวดี การส่งเสริมคุณค่าชีวิตและศักดิ์ศรีมนุษย์ อีกทั้งยังเสริมสร้างเครือข่ายพระศาสนจักรในทุกระดับแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวต่างๆ

11. เร่งสรรหาและพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องพร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้เหมาะสมและยุติธรรม อีกทั้งกระตุ้นให้สถาบันพระศาสนจักรในทุกระดับมีส่วนร่วมแบ่งปันทรัพยากรบุคคล วัตถุประสงค์และงบประมาณในการดำเนินงานของพระศาสนจักร

12. กำหนดให้มีคณะกรรมการและหน่วยงานที่ชัดเจนเพื่อนำทิศทางการอภิบาลนี้ไปดำเนินการอย่างจริงจังและเกิดผล รวมทั้งจัดให้มีการประสานงาน ร่วมมือ ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

นโยบายปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นนี้ถือเป็นความสำคัญเร่งด่วนของพระศาสนจักรที่จะต้องนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย

สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในพระศาสนจักรสากลที่ดำเนินงานและกำหนดทิศทางเกี่ยวกับคำสอนของพระศาสนจักร การประกาศข่าวดีแห่งความรอดและนโยบายแห่งการดำเนินงาน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับสังฆมณฑล โดยการเสนอแผนแม่บททิศทางงานอภิบาลคริสตศักราช 2000 เพื่อใช้เป็น

บรรทัดฐานและเป็นแนวทางในการกำหนดแผนปฏิบัติการ รวมทั้งนำข้อเสนอและแผนกิจกรรมต่างๆ ที่ระบุไว้ไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้โดยการนำของพระคาร์ดินัล ไมเกิ้ล มีชัย กิจบุญชู ประธานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยคนปัจจุบัน

การบริหารงานภายในสำนักงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย

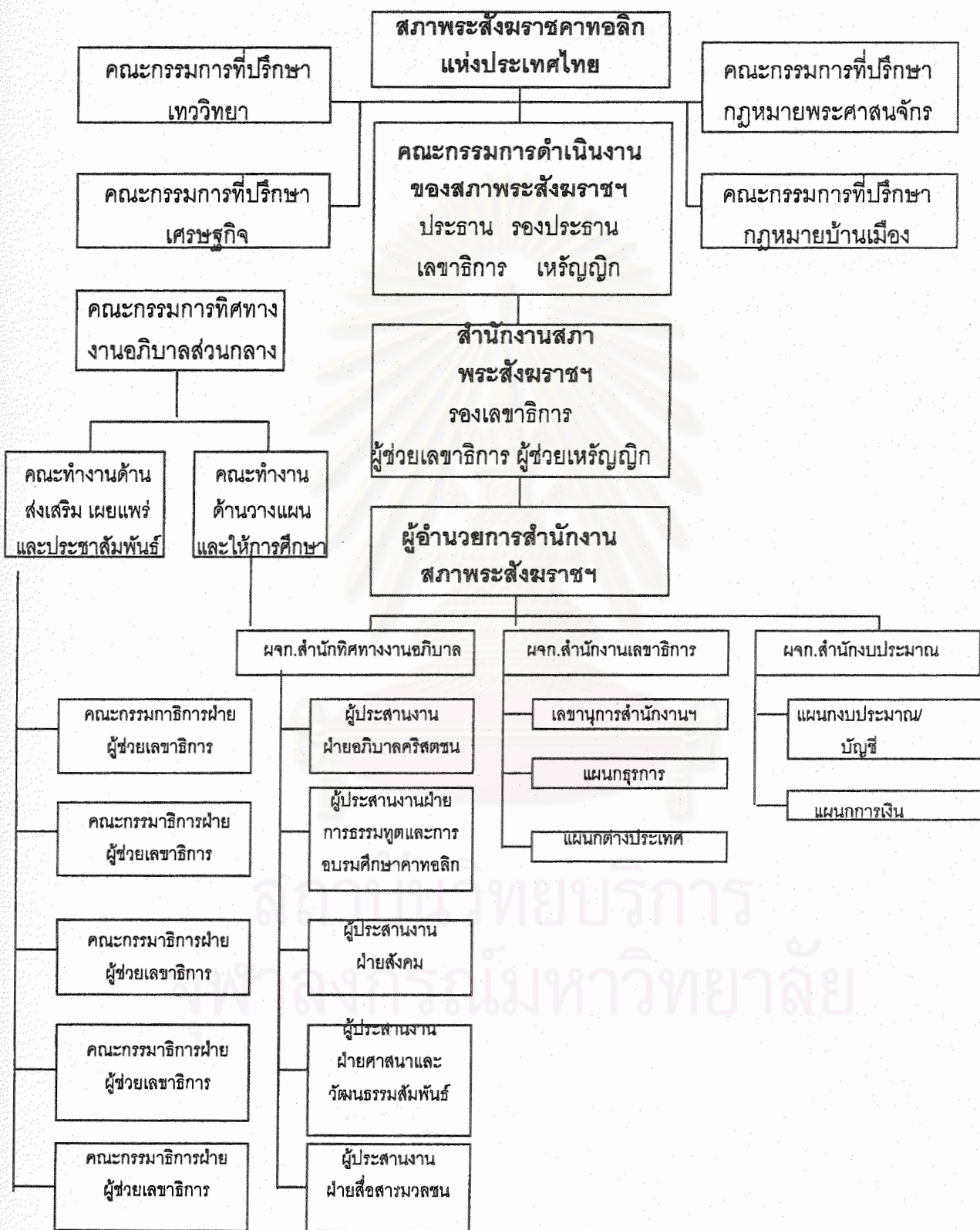
สภาพระสังฆราชฯจัดโครงสร้างความรับผิดชอบการอภิบาลพระศาสนจักรในประเทศไทย โดยจำแนกออกเป็นคณะกรรมการ 5 ฝ่าย ซึ่งแต่ละคณะกรรมการนั้นมีหน่วยงานต่างๆสังกัดอยู่ นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่ไม่ได้สังกัดคณะกรรมการอีก 4 คณะ คือ คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านเทววิทยา คณะกรรมการที่ปรึกษาเศรษฐกิจ คณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายพระศาสนจักร และคณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายบ้านเมือง โดยในส่วนของคณะกรรมการ 5 ฝ่าย มีรายละเอียดโครงสร้างและภารกิจ ดังนี้

1. **คณะกรรมการฝ่ายอภิบาลชีวิตคริสตชน** (Department of Commissions on Pastoral Care of the Christians) เป็นฝ่ายที่ติดตามดูแลคณะกรรมการต่างๆ (Commissions) ที่ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางแก่คริสตชนคาทอลิกในการดำรงชีวิตในก้าวหน้าในความศักดิ์สิทธิ์ รู้จักทำหน้าที่แพร่ธรรม มีความรักความเมตตาต่อผู้อื่นและใส่ใจในการสร้างสันติสุขในสังคม ซึ่งมีคณะกรรมการ (Commissions) ดังต่อไปนี้

1.1 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์ (Catholic Commission for The Clergy) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางแก่พระสงฆ์ในการดำรงชีวิตเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ผู้อภิบาลดูแลคริสตชน ผู้สอน และผู้แพร่ธรรม

1.2 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสถาบันผู้ถวายตัวแด่พระเป็นเจ้าและคณะผู้ดำเนินชีวิตธรรมทูต (Catholic Commission for The Institutes of Consecrated Life and The Society of Apostolic Life) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางแก่ผู้ถวายตัวแด่พระเป็นเจ้าคณะต่างๆในการดำรงชีวิตเพื่อเป็นประจักษ์พยานของชีวิตใหม่ในพระคริสต์ และเผยแผ่พระวรสารตามจิตตารมณ์ของคณะและเจตนารมณ์ของพระศาสนจักร

ภาพที่ 2 แผนภูมิการบริหารสำนักงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย

ที่มา : พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย, 2543 : 69

1.3 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อฆราวาส (Catholic Commission for The Laity) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางแก่คริสตชน ฆราวาส ทั้งที่เป็นปัจเจกชนและที่รวมกันเป็นองค์กรในการดำรงชีวิตเป็นประจักษ์พยานของพระคริสตเจ้าในโลก พร้อมทั้งใส่ใจในการมีส่วนร่วมในการประกาศพระวรสาร

1.4 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อบุคลากรด้านสุขภาพอนามัย (Catholic Commission for Pastoral Assistance to Health Care Workers) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางแก่แพทย์ พยาบาลและบุคลากรอื่น ๆ ที่มีภารกิจเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยให้ดำรงชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องตามหลักการและแนวทางหรือคำสอนของพระศาสนจักร อีกทั้งยังให้ความร่วมมือกันช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางการรักษาดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองอีกด้วย

1.5 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Catholic Commission for the Divine Worship) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ปรับปรุงและแนะนำหรือให้แนวทางเกี่ยวกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คริสตชนสามารถมีส่วนร่วมในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ด้วยความศรัทธา

1.6 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระคัมภีร์ (Catholic Commission for the Bible) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมการอ่านพระคัมภีร์ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตคริสตชนด้วยการแปล ศึกษา ค้นคว้า และให้คำแนะนำ เป็นต้น

1.7 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อครอบครัว (Catholic Commission for the Family) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางแก่คริสตชนในการดำรงชีวิตครอบครัวในลักษณะที่เป็นประจักษ์พยานถึงความรักและความเป็นหนึ่งเดียวกันตามแผนการของพระเป็นเจ้า

2. คณะกรรมาธิการฝ่ายการธรรมทูตและการอบรมศึกษาคาทอลิก (Department of Commissions on Mission and Catholic Education) เป็นหน่วยงานที่ให้การอบรมศึกษาแบบคาทอลิกซึ่งเป็นงานเผยแผ่พระคริสตธรรมประการหนึ่ง ทั้งยังเป็นฝ่ายที่ติดตามดูแลคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และแนะนำการทำงานเผยแผ่พระคริสตธรรม ทั้งหลาย มีคณะกรรมการต่างๆในสังกัดดังนี้

2.1 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการประกาศพระวรสารในท้องถิ่น (Catholic Commission for The Local Evangelization) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางเกี่ยวกับงานธรรมทูตของหน่วยงานต่างๆและติดต่อประสานงานกับองค์กรที่ได้รับความช่วยเหลือจากสมณกระทรวงประกาศพระวรสารแก่นานาชาติ

(Congregation for The Evangelization of Peoples) พร้อมทั้งดูแลการฝึกอบรมผู้ประกาศพระวรสาร

2.2 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการสอนความเชื่อ (Catholic Commission for the Doctrine of the Faith) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางเกี่ยวกับการสอนคำสอน การช่วยเหลือและพัฒนาครูสอนคำสอนฯลฯ

2.3 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการฝึกอบรมธรรมทูต (Catholic Commission for Missionary Formation) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนแนะนำหรือให้แนวทางเกี่ยวกับการอุทิศตนเป็นธรรมทูต พร้อมทั้งดูแลการฝึกอบรมผู้สมัครเป็นธรรมทูต

2.4 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการศึกษา (Catholic Commission for the Education) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน แนะนำหรือให้แนวทางเกี่ยวกับการให้การศึกษา ในสถาบันการศึกษาทุกระดับของคริสตชนเพื่อว่า คำสอนของพระศาสนจักรจะได้รับการถือปฏิบัติอย่างถูกต้องและเอาใจใส่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ทั้งนี้เพื่อคุณธรรมความดีของผู้เข้ามารับการศึกษาในสถาบันคาทอลิกทั้งหลายซึ่งเป็นสนามแพร่ธรรมของพระคริสตเจ้าอันสำคัญ

2.5 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อเยาวชน (Catholic Commission for the Youth) เดิมเรียกสภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่ให้คำแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุนเยาวชนในการประพฤติตนให้ดำเนินสอดคล้องกับภารกิจของพระองค์

2.6 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อมรดกวัฒนธรรมของพระศาสนจักร (Catholic Commission for The Cultural Goods of The Church) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำ เกี่ยวกับการรักษา ดูแลและศึกษาค้นคว้าสิ่งที่มีคุณค่าที่พระศาสนจักรได้สร้างสรรคขึ้นมาซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้และพัฒนางานแพร่ธรรมได้อย่างดีต่อไป

2.7 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสามเณรวิถียุวและกระแสเรียก (Catholic Commission for The Seminaries and The Divine Vocation) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือให้แนวทางเกี่ยวกับการให้การศึกษาอบรมสามเณรและผู้เตรียมตัวเป็นนักบวช ที่จะทำให้สามเณรและผู้เตรียมตัวเป็นนักบวชได้มีคุณสมบัติของการเป็นพระสงฆ์และนักบวช ตามเจตนารมณ์ของพระศาสนจักร

3. **คณะกรรมการฝ่ายสังคม** (Department of Commission on Social Works) เป็นหน่วยงานที่ติดตามดูแลคณะกรรมการต่างๆที่ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำหรือ ให้แนวทางเกี่ยวกับการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมโดยสงเคราะห์ ช่วยเหลือ และยกระดับ

คุณภาพชีวิตของคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสต่างๆให้สูงขึ้นสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

3.1 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ลี้ภัย (Catholic Commission for Emergency Relief and Refugees) เป็นคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นใหม่แม้ว่า สำนักงานคาทอลิกสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ลี้ภัย (COERR) เป็นหน่วยงานที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางแล้ว ถึงกระนั้นก็ตามควรจัดตั้งคณะกรรมการที่เรียกว่า “คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ลี้ภัย” (Catholic Commission for Emergency Relief and Refugees) ขึ้นมาและให้คณะกรรมการนี้คงรักษาศูนย์บริหารและจัดการที่มีอยู่แล้วซึ่งเรียกว่า “สำนักงานคาทอลิกสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ลี้ภัย” เอาไว้คงเดิมเพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติงานตามความเห็นชอบของคณะกรรมการนี้ต่อไป

3.2 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (Catholic Commission for the Development) เดิมเรียก “สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา” เป็นหน่วยงานที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษา เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เน้นทางด้านการพัฒนาเป็นหลัก ซึ่งใช้หลักการในเรื่องของ “วัฒนธรรมชุมชน” และ “หลักการการพัฒนาคนทั้งครบ” เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายในรายละเอียดต่อไป

3.3 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ เดิมเรียก “คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาชนเผ่าพื้นเมือง”

3.4 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสตรี (Catholic Commission for the Women) เป็นคณะกรรมการใหม่ที่ทำงานเพื่อสตรีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องชีวิต สิทธิ ศักดิ์ศรี และคุ้มครองให้รอดพ้นจากการเสียเปรียบ และการยกสถานะภาพให้เท่าเทียมกับบุรุษ

3.5 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ (Catholic Commission for the Justice and Peace) เดิมชื่อคณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย

3.6 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการท่องเที่ยวและผู้เดินทางไกล (Catholic Commission for the Tourist and Sea-farers Apostolate)

3.7 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นและผู้ถูกคุมขัง (Catholic Commission for the Migrant the Itinerants and the Prisoners)

4. **คณะกรรมการฝ่ายศาสนาและวัฒนธรรมสัมพันธ์** (Department of Commissions on the Religious and Cultural Relationship) เป็นคณะกรรมการจัดตั้งขึ้นใหม่ เดิมเป็นแต่เพียงคณะกรรมการศาสนสัมพันธ์ในสังกัดคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารและการสัมพันธ์

จัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีงามทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างบุคคลในชาติ เป็นงานสำคัญส่วนหนึ่งของพันธกิจ (mission) ซึ่งพันธกิจส่วนนี้จำแนกได้หลายแขนง เช่น การฟื้นฟูเอกภาพระหว่างพระศาสนจักรนิกายต่างๆ, การเสวนาสื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีกับศาสนาอื่นๆ และการปรุ้งแต่งชีวิตพระศาสนจักรด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation) มีคณะกรรมการดังต่อไปนี้

4.1 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนสัมพันธ์ (Catholic Commission for the Promotion of the Christian Unity)

4.2 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการเสวนาระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมสัมพันธ์ (Catholic Commission for the Inter-religious Dialogue and the Inculturation) เดิมเรียกว่า “คณะกรรมการศาสนสัมพันธ์

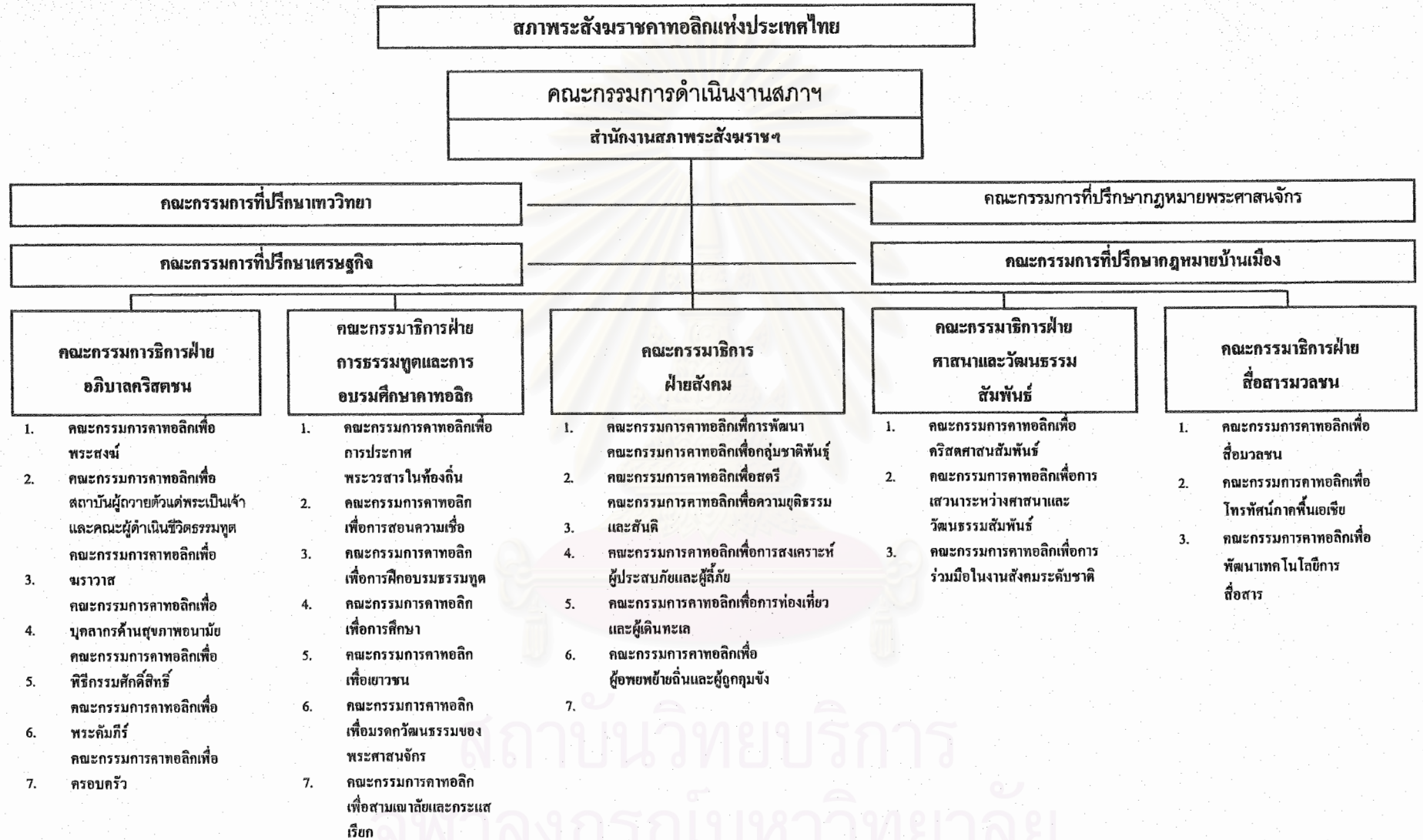
4.3 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการร่วมมือในงานสังคมระดับชาติ (Catholic Commission for the National and Social Cooperation) เป็นคณะกรรมการจัดตั้งขึ้นใหม่

5. **คณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชน** (Department of Commission on the Social Communications) มีหน่วยงานอยู่ในสังกัดคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชนคาทอลิกและการสื่อสาร ดังนี้

5.1 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสื่อมวลชน (Catholic Commission for Mass Media)

5.2 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อโทรทัศน์ภาคด้านเอเชีย (Catholic Commission for Asian Television)

5.3 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร (Catholic Commission for Information Technology Development) ทั้งนี้เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อในทุกด้าน เช่น ส่งเสริมการใช้สื่อใหม่ๆ การจัดเตรียมและฝึกอบรมเพื่อเป็นผู้บริหารจัดการและเสริมการพัฒนาด้านการใช้สื่อของหน่วยงานต่างๆ

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา เดิมชื่อ “สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา” หรือ “สคทพ.” เป็นองค์กรของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย ดำเนินการภายใต้การดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการฝ่ายสังคมโดยได้รับมอบหมายจากสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยให้ทำงานด้านการสงเคราะห์และพัฒนาสังคม ในนามของพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น **คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (ค.พ.น.)** ในปีพุทธศักราช 2541 โดยมีสำนักงานเลขานุการตั้งอยู่บนเลขที่ 2508-10 ซอยแสนสุข ถนนประชาสงเคราะห์ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

แนวทางในการดำเนินการของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาหรือ ค.พ.น. นั้น จะเน้นในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพและพลังสร้างสรรค์ของคนในทุกมิติเพื่อให้สอดคล้องกับศักดิ์ศรีและตามหลักธรรมแห่งศาสนาหรือเรียกว่า “หลักการพัฒนาคอนทั้งครบ” โดยเน้นหนักในเรื่องของการต่อยอดหรือศึกษาสนใจในสิ่งที่ทุกชุมชน ทุกสังคมมีอยู่ ซึ่งก็คือ “วัฒนธรรมชุมชน” นั่นเอง ในความสนใจของหน่วยงานในลักษณะนี้จึงออกมาในรูปแบบของการสงเคราะห์และพัฒนาโดยมีพื้นฐานอยู่บนตัว “คน” และ “วัฒนธรรม” เป็นสำคัญ หลักการทำงานและวิธีการทำงานที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนานั้นเป็นกระบวนการทำงานที่ไม่หยุดนิ่ง อีกทั้งยังมีการพัฒนาและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้โดยอาศัยกระบวนการสรุปประสบการณ์ (Action-Reflection-Action) และการวิพากษ์ตนเอง (Self-Criticism) เพื่อพัฒนาแนวคิดและวิธีการทำงานอยู่อย่างสม่ำเสมออีกด้วย

ในเรื่องของความเป็นมาและพัฒนาการของสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนาหรือก่อนที่จะมาเปลี่ยนชื่อมาเป็น “คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา” นั้น สามารถแบ่งได้เป็น 4 ช่วง คือ (สุริชัย หวันแก้ว, ปรีชา คุณินทร์พันธุ์ และ นิยม รอดเนียม, เอกสารงานวิจัย “25 ปี สคทพ.ชีวิตและงาน”. สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2541)

1. ระยะเวลา ช่วงก่อนที่จะเป็นสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (พ.ศ. 2499 – 2516)
2. ช่วงก่อตั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อพัฒนาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในประเทศและในภูมิภาค (พ.ศ. 2516 – 2527)

3. วงการพัฒนาเอกชนเข้มแข็งขึ้น ท่ามกลางการก่อตัวของ “กระแสนิกส์” : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาในฐานะผู้นำแนวคิดในการพัฒนาคนเชิงศาสนา วัฒนธรรม (พ.ศ. 2527 – 2535)

4. วิกฤติการณ์การเมืองและเศรษฐกิจฟองสบู่แตก: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาคุณนโยบายช่วยเหลือเกื้อกูลและชีวิตจิตใจในงานพัฒนา (พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน)

ช่วงที่ 1 : ระยะเวลาแรก ช่วงก่อนที่จะเป็นสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา (พ.ศ. 2499 – 2516)

ช่วงแรกของการก่อตัวของสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาหรือ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในขณะนั้นสืบเนื่องมาจากการนำแนวคิดในการทำงานของพระศาสนจักรจากการประชุมสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 โดยคุณพ่อบอนเนงค์ พระสงฆ์มิชชันนารีคณะเยซุอิต เริ่มเข้ามาทำงานในชุมชนแออัดที่ดินแดง-ห้วยขวาง (ซอยประชาสงเคราะห์ 24) ได้พบกับสภาพที่อยู่อาศัยและการดำเนินชีวิตที่ทุกข์ยากลำบากของคนในชุมชนทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อช่วยเหลือให้ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ จึงช่วยกันหาสำนักงานซึ่งเริ่มจากการเช่าห้องแถวไม้ริมคลอง และต่อมาได้ซื้อที่ดินก่อสร้างสำนักงานใหม่ขึ้นมา โดยมีคุณหมอมชวลิต จิตตานุเคราะห์และครอบครัว คุณหมอสถวิล คุณหมอสุนันทา กลุ่มชาวพุทธในพื้นที่และผู้มีน้ำใจดีอีกหลายท่านจากภายนอก เข้าเป็นอาสาสมัครและช่วยทำงาน ซึ่งกิจกรรมที่ทำในขณะนั้น คือ การให้ความช่วยเหลือและดูแลด้านสุขภาพอนามัยเป็นสำคัญ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2508 ได้เริ่มมีการจัดตั้ง “กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน” มีสมาชิกเริ่มต้น 13 คน ซึ่งแนวคิดในการรวมกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้นเน้นในด้านของคุณธรรม การช่วยเหลือพึ่งพากัน โดยอาศัยผ่านกิจกรรมของการออมทรัพย์นั่นเอง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 บาทหลวงบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆราชประจำสังฆมณฑลอุบลราชธานี) ได้เข้ามาช่วยในด้านของงานการเผยแผ่แนวคิดเครดิตยูเนียนให้เป็นที่รู้จักกันในสังคม ซึ่งในปีเดียวกันนั่นเองที่สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยได้จัดตั้ง “คณะกรรมการสังคมสงเคราะห์” ขึ้นเพื่อให้เป็นตัวแทนของพระศาสนจักรในงานพัฒนา ประกอบกับในขณะนั้น Populorum Progressio (สมณสาสน์ “การพัฒนาประชาชาติ”) ออกเผยแผ่ เป็นเอกสารที่กล่าวถึงเรื่องของการพัฒนา “คน” และบทบาทของพระศาสนจักรในฐานะที่เป็นสถาบันที่ต้องสนใจและมีส่วนร่วมในความเป็นไป

และปัญหาของสังคมโลก อีกทั้งยังมีหน้าที่ในการเผยแพร่ให้การศึกษาแก่ชาวบ้านให้รู้จักการวิเคราะห์สังคมตามแนวความคิดจากพระสมณสาสน์การพัฒนาพัฒนาประชาชาติในเรื่องของการพัฒนาคนทั้งครอบครัวกันไปกับการทำงานในเรื่องของกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนซึ่งถือได้ว่าวิธีการทำงานกับประชาชนนั้นเป็นช่วงที่เป็นระบบมากขึ้นกว่าเดิม

ในปี พ.ศ. 2514 สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้คณะกรรมการสังคมสงเคราะห์ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา”) รับผิดชอบการรณรงค์ในเทศกาลมหาพรตซึ่งเป็นการให้การศึกษาเพื่อปลุกจิตสำนึกให้ตระหนักและให้ความสนใจ ห่วงใยคนที่ด้อยโอกาสกว่าโดยการแบ่งปันความรัก การให้ความช่วยเหลือและการอดออม เสียสละปัจจัยที่ตนเองมี

ช่วงที่ 2 : ช่วงก่อตั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในประเทศและในภูมิภาค (พ.ศ. 2516 – 2527)

เป็นช่วงที่ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย ทั้งทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง ทำให้เกิดความยากลำบากในการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตาม สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ก็ยังสามารถที่จะดำเนินงานการพัฒนาซึ่งมีรากฐานอยู่บนจิตวิญญาณ และแรงบันดาลใจจากศาสนาซึ่งแนวทางการทำงานพัฒนาที่สำคัญก็คือการทำงานแนวศาสนา วัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง

ในช่วงนี้เองเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงชื่อจากคณะกรรมการสังคมสงเคราะห์ มาเป็น “สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา” (สคทพ.) มีสำนักงานปฏิบัติการเรียกว่า “ศูนย์สังคมพัฒนาแห่งประเทศไทย” การทำงานนั้นจะเน้นในเรื่องของการเผยแพร่แนวคิดในเรื่องของ “การพัฒนาคนทั้งครอบครัว” โดยมีการจัดให้การศึกษาอบรมเพื่อปลุกจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เคารพในศักยภาพของชาวบ้านโดยอาศัยคำสอนทางด้านสังคมของพระศาสนจักรและการวิเคราะห์สังคมเป็นเครื่องมือในการทำงาน และในช่วงนี้เองได้มีการจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาฯ ในสังฆมณฑลต่างๆ ขึ้นมา

ต่อมาได้มีการจัดวางบทบาทของศูนย์ปฏิบัติการและองค์กรใหม่ขึ้นและได้เปลี่ยนชื่อจาก “ศูนย์สังคมพัฒนาแห่งประเทศไทย” เป็น “สำนักเลขาธิการ” ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ส่งเสริม สนับสนุนและให้แรงบันดาลใจในการทำพันธกิจ

2. ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ
3. ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการทำงานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาในสังคมชนบทต่างๆ รวมถึงองค์กรสมาชิกในแวดวงพระศาสนาจักรในระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยให้ศูนย์สังคมพัฒนาในสังคมชนบทต่างๆบริหารงานกันเองอย่างอิสระ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารเชิงรวมอำนาจมาเป็นการบริหารแบบกระจายอำนาจ

ส่วนแนวคิดในการทำงานในช่วงที่ 2 นี้มีหลากหลายแนวทางมากขึ้น โดยการเน้นการพัฒนาชนบทแนวเศรษฐกิจ และการทำงานด้านศาสนาวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลักนั่นเอง

ช่วงที่ 3: เป็นช่วงที่วงการพัฒนาเอกชนเข้มแข็งขึ้น ท่ามกลางการก่อตัวของ “กระแสนิกส์”: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาในฐานะผู้นำแนวคิดในการพัฒนาคนเชิงศาสนาวัฒนธรรม (พ.ศ. 2527 – 2535)

ในช่วงนี้เองเป็นช่วงที่สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา มีการทบทวนทัศนคติในการทำงานอย่างจริงจังมากขึ้นนับตั้งแต่ศูนย์สังคมพัฒนาต่างๆมีการดำเนินการอย่างเป็นอิสระ การพิจารณาและการไตร่ตรองการทำงานจากการสั่งสมประสบการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนาช่วยให้สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาเริ่มมองเห็นและตระหนักว่า “ประชาชน” โดยเฉพาะคนยากไร้ในนั้นมีคุณค่าที่ดั่งงามมีพลังสร้างสรรค์ที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้ซึ่งทางสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาเองนั้นได้หาวิถีทางที่จะส่งเสริมภูมิปัญญา พลังสร้างสรรค์และศักยภาพในการพัฒนาตนเองของประชาชนให้ดำรงอยู่และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสำนักเลขาธิการจึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการขยายแนวคิดทางด้านศาสนาวัฒนธรรมตามนโยบายช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยยึดถือแนวความคิดศาสนาวัฒนธรรมในงานพัฒนาและให้ความสำคัญกับการทำงานตามแนววัฒนธรรมชุมชนเป็นหลัก

กิจกรรมของสำนักเลขาธิการที่สำคัญในฐานะที่เป็นผู้ขยายแนวคิดทางด้านศาสนาวัฒนธรรม ได้แก่

1. การจัดให้มีการประชุมสัมมนาสภากรรมการสามัญประจำปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ของ สคทพ.และการจัดสัมมนาเพื่อศึกษาเกี่ยวกับ เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรม

2. การปรับปรุงและการจัดทำเอกสาร “แนวทางของเรา” ซึ่งเคยจัดทำไว้เมื่อปี พ.ศ. 2523 ให้เป็นปัจจุบันมากขึ้น เพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิงและเผยแพร่แนวทางศาสนาวัฒนธรรม โดยประกาศใช้อย่างเป็นทางการในโอกาสประชุมสภากรรมการสามัญประจำปี 2530

และเพื่อให้เกิดผลสำเร็จที่สุด การทำงานตามแนววัฒนธรรมชุมชนนั้นจึงเป็นการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ โดยใช้หลักทางด้านวิชาการเป็นเครื่องมือผสมผสานกับประสบการณ์และบทเรียนต่างๆที่เกิดจากการทำงานของศูนย์สังคัมพัฒนาฯและขององค์กรสมาชิกที่ทำงานในพื้นที่กับชาวบ้านโดยตรงซึ่งวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ร่วมกันคือ การค้นคว้าและสร้างสิ่งที่เรียกว่า “เครื่องมือการทำงานพัฒนาตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชน” นั้นเอง

ช่วงที่ 4: วิฤติการณ์การเมืองและเศรษฐกิจฟองสบู่แตก : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาฯคนโยบายช่วยเหลือ เกื้อกูล และชีวิตจิตใจในงานพัฒนา (พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นั้นแสดงให้เห็นถึงการเน้นในเรื่องของการพัฒนาคนและสังคัมรวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆแต่ทว่าในช่วงนี้เป็นช่วงที่เกิดภาวะวิกฤตซึ่งเป้าหมายที่แท้จริงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นั้นผิดพลาดละเอียดความเป็นจริง โดยยึดเอาคนเป็นเพียงปัจจัยในการผลิตแต่ไม่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นซึ่งสถานการณ์ต่างๆเหล่านี้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและการก่อตัวขึ้นขององค์กรพัฒนาเอกชนมากมาย

และในช่วงที่ 4 นี้เองที่เป็นช่วงที่เริ่มต้นนโยบาย “ชีวิตจิตใจในงานพัฒนา” โดยที่สำนักเลขาธิการฯได้พยายามสนับสนุนกระบวนการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนของศูนย์สังคัมพัฒนาฯและเน้นการประสานงานเพื่อสร้างกลุ่มใหม่และสร้างเครือข่ายในการทำงาน ทั้งนี้โดยเน้นแนวความคิดศาสนาและวัฒนธรรมในงานพัฒนาคนและทำงานตามแนววัฒนธรรมชุมชนเหมือนเดิม ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมา สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาพบว่า มีวิธีการมอง “คน” ได้ 2 แบบ กล่าวคือ การมองคนแบบครบทุกมิติ และการมองคนแบบแบ่งแยก ซึ่งในการมองทั้งสองแบบนี้มีส่วนที่ดีส่งเสริมซึ่งกันและกันและมีทั้งส่วนที่อาจจะจะเป็นขีดจำกัดของกันและกันอีกด้วย ในชีวิตจริงของประชาชนผู้ยากไร้นั้นการดำเนินชีวิตมักจะถูกควบคุมไปทั้งในเรื่องของการทำมาหากิน ด้านเศรษฐกิจ การตัดสินใจ วัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งทุกส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ต่อสิ่งสูงสุดกับเพื่อนบ้าน กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานดั้งเดิมที่อยู่บนคุณค่าที่ให้ความเคารพต่อคนและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในมิติต่างๆ

ตามหลักสันติธรรมและตามแบบอย่างชีวิตที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย พอลู่พอกิน สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นเครื่องยืนยันถึงการสั่งสมองค์ความรู้ต่างๆของสคทพ. รวมไปถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แนวคิดในการทำงานของวัฒนธรรมชุมชนอีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ.2543 (ค.ศ.2000) ซึ่งเป็น “ปีปีติมหากาฬ” นี้เอง **“สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย”** ได้มีการกำหนด “ทิศทางงานอภิบาลฯ” เพื่อเป็นบรรทัดฐานและแนวทางในการกำหนดแผนปฏิบัติการสำหรับหน่วยงานในพระศาสนจักร ทั้งในระดับประเทศและระดับสังฆมณฑล โดยให้ทุกฝ่ายกำหนดมาตรการการดำเนินแผนปฏิบัติการต่างๆ ตามแนวทิศทางงานอภิบาลฯและให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่สภาพระสังฆราชจัดตั้งขึ้นเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการปฏิบัติงานต่างๆ อีกด้วย ซึ่งทิศทางงานอภิบาลคริสตศักราช 2000 นี้มีกำหนดระยะเวลาดำเนินการเป็นเวลา 10 ปี นับตั้งแต่วันที่ประกาศจนถึงปี ค.ศ. 2010

นอกจากนี้แล้วสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยยังได้แบ่งหน่วยงานต่างๆออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่ คณะกรรมการฝ่ายอภิบาลคริสตชน, คณะกรรมการฝ่ายการธรรมทูตและการอบรมศึกษาคาทอลิก, คณะกรรมการฝ่ายสังคม, คณะกรรมการฝ่ายศาสนาวัฒนธรรมสัมพันธ์, และคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชน (ตามแผนภาพที่ 3) โดยแต่ละฝ่ายแต่ละหน่วยงานมีการดำเนินงานและการปกครองเป็นอิสระต่อกัน แต่ทั้งนี้หน่วยงานทั้งหมดก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยที่มีหน้าที่ในการร่วมมือประสานงานกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักการทิศทางงานอภิบาลคริสตศักราช 2000 นั้นเอง นอกจากนี้แล้วสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยยังได้เปลี่ยนชื่อหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในด้านต่างๆ อีกด้วย เช่นในฝ่ายของคณะกรรมการฝ่ายสังคมนั้นได้เปลี่ยนชื่อจาก **“สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา”** เป็น **“คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา”** แต่ยังคงยึดหลักในการทำงานตามแนววัฒนธรรมชุมชนและการพัฒนาในแนวทางคนทั้งครบเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็สามารถที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกิจกรรมต่างๆให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปในสังคมไทยเพื่อการพัฒนาที่ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีที่สุดอีกด้วย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สนใจศึกษาในเรื่องของ **“การพัฒนา”** เป็นสำคัญ ทั้งนี้รวมถึงการพัฒนาคน พัฒนาสังคมที่ดีโดยโอกาสต่างๆไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ซึ่งคนเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะมีศักดิ์ศรีที่มนุษย์ควรจะมี ดังนั้นคนเหล่านี้

จึงถูกปิดกั้นโอกาสต่างไปอย่างน่าเสียดายซึ่งหน่วยงานที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษานั้นเป็นหน่วยงานที่มีความชำนาญในงานพัฒนามาเป็นเวลานาน ซึ่งก็คือ **คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา** หน่วยงานดังกล่าวเป็นหน่วยงานหนึ่งใน**คณะกรรมการฝ่ายสังคม (Department of Commissions on Social Works)** ที่มีหน้าที่ติดตามคณะกรรมการดูแลต่างๆที่ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและแนะนำ หรือให้แนวทางเกี่ยวกับการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมโดยการสงเคราะห์ ช่วยเหลือและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสต่างๆให้สูงขึ้น และสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

แนวคิดและหลักการของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาภายใต้การกำกับดูแลของสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนทางด้านศาสนาที่สำคัญ องค์กรหนึ่งที่ตระหนักถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกๆด้านของชีวิต โดยเฉพาะคนที่ยากไร้ ว่าคนยากไร้นั้นมีคุณค่าที่ดั่งงาม มีพลังสร้างสรรค์ที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นทางคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาจึงได้ใช้หลักแนวคิดทางด้านศาสนาวัฒนธรรมในงานพัฒนา เนื่องจากพบว่า **วัฒนธรรมชุมชน** ที่มีอยู่แต่เดิมนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในชุมชนอีกด้วย ซึ่งความคิดก่อให้เกิดแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิด คือ แนวคิดการพัฒนา “คนทั้งครบ” และแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน”

อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

ก่อนที่จะกล่าวถึงบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในชุมชนหนองแขม เราควรจะทราบก่อนว่านอกจากสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยจะมีการจัดแบ่งหน่วยงานต่างๆ ตามภารกิจหน้าที่แล้ว ยังได้มีการจัดแบ่งเขตการดำเนินการของหน่วยงานออกเป็นสังฆมณฑลต่างๆ ในลักษณะของการแบ่งพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาต่างๆ ครอบคลุมไปทั่วทุกชุมชน สังคม โดยได้แบ่งออกเป็น 10 สังฆมณฑล ได้แก่

1. อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ
2. สังฆมณฑลจันทบุรี
3. สังฆมณฑลเชียงใหม่
4. อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง
5. สังฆมณฑลนครราชสีมา

6. สังฆมณฑลนครสวรรค์
7. สังฆมณฑลราชบุรี
8. สังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี
9. สังฆมณฑลอุดรธานี
10. สังฆมณฑลอุบลราชธานี

นโยบายของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ (ศูนย์สังคัมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, 2543: 3)

อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯยึดนโยบายปฏิบัติพันธกิจของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยดังที่ระบุในทิศทางอภิบาลที่สภาพระสังฆราชประกาศใช้สำหรับช่วง ค.ศ. 2000-2010 เป็นแนวทางดำเนินงานมีนโยบายปฏิบัติดังนี้

1. **ฟื้นฟูจิตตารมณ์และวิถีชีวิตของพระศาสนจักรในประเทศไทยโดยการกลับใจอย่างแท้จริง มีชีวิตจิตรำพึงภาวนา ดำเนินชีวิตเรียบง่าย แพร่ธรรม เป็นประจักษ์พยานถึง พระคริสตเจ้าและประกาศข่าวดีแห่งความรอดพ้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่การประกาศของพระคริสตเจ้า**
2. **ปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนอุทิศตนเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีมนุษย์โดยเน้นสตรี เยาวชน เด็กกำพร้า เป็นต้น**
3. **จัดให้มีการศึกษาและไตร่ตรองคำสอนด้านสังคัมของพระศาสนจักรอย่างจริงจังและต่อเนื่องในทุกระดับพัฒนากระบวนการการเรียนรู้สำหรับพระสงฆ์ นักบวช และฆราวาส เพื่อให้การอภิบาลสอดคล้องกับสภาพสังคัม ส่งเสริมและพัฒนาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตาม ลักษณะของพระเจ้า**
4. **จัดให้มีการศึกษาและไตร่ตรองคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติโดยอาศัยกระบวนการเสวนาด้วยชีวิตซึ่งเป็นการประสานสัมพันธ์แบบองค์รวมเป็นการนำข่าวดีเข้าสู่วัฒนธรรมไทยและให้พระศาสนจักรในประเทศไทยเข้าใจ ยอมรับคุณค่าที่ดีงามอีกทั้งนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน**
5. **ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวคริสตชนเป็น “พระศาสนจักรระดับบ้าน” ที่เชิดชูและปกป้องคุณค่าชีวิตอย่างจริงจัง รั้วพื้นที่คุณค่าที่ดีงามของครอบครัวไทยและสนับสนุนให้แต่ละครอบครัวรวมกันเป็นชุมชนคริสตชนโดยอาศัยพระวาจาและศีลศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง**

6. ดำเนินการให้สถานศึกษาเป็นสนามแพร่ธรรมมากขึ้นโดยให้การอบรมและฟื้นฟูชีวิต นักเรียน เยาวชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตตามจิตตารมณ์ของพระคริสตเจ้า เพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมศักดิ์ศรีมนุษย์ สร้างคุณธรรม จริยธรรม และสันติในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย ให้โอกาสแก่นักเรียนคาทอลิกและผู้ยากไร้ อีกทั้งเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด สถานศึกษาและชุมชนเพื่อให้ทุกสถาบันและองค์กรได้เป็นสนามแพร่ธรรมอย่างแท้จริง

7. มุ่งสร้างและเปิดโอกาสให้ฆราวาสทั่วไปโดยเฉพาะสตรี เยาวชน และเด็กได้แสดงบทบาทของตนในพันธกิจของพระศาสนจักรตามวุฒิภาวะโดยมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในงานของพระศาสนจักรทุกระดับ อย่างจริงจังและเสมอภาค

8. ส่งเสริมการเสวนาระหว่างศาสนาในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เคารพ ให้เกียรติและร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมที่มีความยุติธรรม สันติสุขและความเป็นพี่น้องกัน

9. เร่งฟื้นฟูจิตตารมณ์การเป็นธรรมทูต ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของพระ ศาสนจักรร่วมสร้างสรรค์และเผยแผ่คุณค่าพระอาณาจักรของพระเจ้า ประกาศข่าวดีแห่งความรอดและประกาศพระเยซูคริสตเจ้าแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย

10. สนับสนุนการผลิตและใช้สื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพในงานทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานประกาศข่าวดี การส่งเสริมคุณค่าชีวิตและศักดิ์ศรีมนุษย์ อีกทั้งเสริมสร้างเครือข่ายพระศาสนจักรในทุกระดับแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวต่างๆ

11. เร่งสรรหาและพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้เหมาะสมและยุติธรรม อีกทั้งกระตุ้นให้สถาบันพระศาสนจักรในทุกระดับมีส่วนร่วมแบ่งปันทรัพยากรบุคคล วัตถุประสงค์ และงบประมาณในการดำเนินงานของพระศาสนจักร

12. กำหนดให้มีคณะกรรมการและหน่วยงานที่ชัดเจนเพื่อนำทิศทางการอภิบาลนี้ไปดำเนินการอย่างจริงจังและเกิดผล รวมทั้งจัดให้มีการประสานงาน ร่วมมือ ติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ความรับผิดชอบดำเนินการของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

เนื่องด้วยหน่วยงานมีการจัดองค์กรรับผิดชอบดำเนินงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ อยู่แล้ว กล่าวคือมี 7 ฝ่ายงาน คือ

1. ฝ่ายสำนักงานเลขาธิการอัครสังฆมณฑลฯ มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆทางด้านเอกสาร ข้อมูล และการประสานสัมพันธ์กับคณะนักบวช มิสชันนารี องค์กรฆราวาส และบุคคลทั่วไป

2. ฝ่ายการปกครองวัด แบ่งออกเป็น 6 เขตการปกครอง และแต่ละเขตการปกครองมีความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบริการด้านศาสนกิจ เป็นต้นว่า ศีลศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม ศักดิ์สิทธิ์และงานบริการรับใช้อื่นๆ งานสอนความเชื่อและศีลธรรม งานเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคม คริสตชนของสัตบุรุษและงานเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ตามวัด

3. ฝ่ายงานอภิบาลและธรรมทูต มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลส่งเสริมและสนับสนุนการสอนคำสอน การธรรมทูต ศาสนสัมพันธ์ งานเยาวชน คณะกิจการฆราวาส แพรวธรรม และสื่อมวลชน

4. ฝ่ายการศึกษาในโรงเรียนของอัครสังฆมณฑลฯ มีความรับผิดชอบนอกเหนือจากให้การศึกษาฝึกอบรมทางวิชาการ การพัฒนาบุคลากร และการขยายยกระดับการเรียนการสอนแล้วยังต้องให้ความสำคัญต่อการสอนคำสอน การแพรวธรรมในโรงเรียน

5. ฝ่ายสังคม มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของครอบครัวและคนทั่วไปที่ยากไร้ ชดเชย และด้อยโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับงานเพื่อคริสตชน ผู้โยกย้ายถิ่น ผู้ต้องขัง นักท่องเที่ยว ผู้ใช้แรงงานทางทะเล ผู้ประสบภัย ผู้ลี้ภัย เด็กเร่ร่อน และเกี่ยวกับการบริการด้านสุขภาพอนามัยและงานเมตตาสงเคราะห์อื่นๆ

6. ฝ่ายนุเคราะห์บาล มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการฝึกอบรมต่อเนื่อง การเสริมสร้างชีวิตจิต ความรู้และทักษะแก่พระสงฆ์ การส่งเสริมกระแสเรียก และฟื้นฟูจิตตารมณ์ แพรวธรรมแก่ฆราวาส

7. ฝ่ายการเงินและทรัพย์สิน มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการของฝ่ายต่าง ๆ ทางด้านการเงินและทรัพย์สิน

นอกจากนั้นในแต่ละฝ่ายจะดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนงาน โดยจัดทำแผนกิจกรรมเป็น 2 ช่วง ซึ่งช่วงแรกอยู่ระหว่าง ค.ศ. 2001- 2005 ทั้งนี้เพื่อว่าในแผนกิจกรรมของช่วงที่สองระหว่าง ค.ศ. 2006-2010 จะได้มีการปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพบริบทสังคมในช่วงนั้นอีกครั้งหนึ่ง

ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เป็นหน่วยงานที่สังกัด “ฝ่ายสังคม” ภายใต้การดูแลของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1974 และดำเนินงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีคุณพ่อ ศวง ศุระศราวค์ เป็นผู้อำนวยการตั้งแต่ปี ค.ศ.1974-1981 และหลังจากนั้นคุณพ่อพิบูลย์ วิสิฐนนทชัย เป็นผู้อำนวยการตั้งแต่ปี ค.ศ.1982-1998 และหลังจากนั้นคุณพ่อชัชวาลย์ ศุภลักษณ์ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการตั้งแต่ปี ค.ศ.1999-ปัจจุบัน

สำนักงานฝ่ายสังคมมีสำนักงานตั้งอยู่ที่ 122/10 อาคารเซนต์โธมัส ชั้น 5 ซอย นาคสุวรรณ ถนนนนทรี แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ ซึ่งมีพญาบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกรรมการสภาคาทอลิก และคุณพ่อวิชาญ กิจเจริญ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ คนปัจจุบัน

แนวทางการทำงาน และวัตถุประสงค์ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ มีแนวทางการทำงานโดยยึดแนวทางของพระสมณสาสน์ “การพัฒนาประชาชาติ” ของพระสันตะปาปา จอห์น ปอลที่ 6 และคำสอนทางด้านสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิก ส่วนวัตถุประสงค์ในการทำงานก็เพื่อให้กลุ่มบุคคลในชุมชนเป้าหมายมีความสามารถในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการศึกษาและคำสอนของพระศาสนจักร ด้านสังคม
2. ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีของมนุษย์
3. ส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันครอบครัวและชุมชนในท้องถิ่นให้เข้มแข็ง
4. ส่งเสริมและสนับสนุนในการเตรียมบุคลากรทุกระดับที่จะทำงานด้านสังคม

วิวัฒนาการทางแนวความคิด แบ่งออกเป็น 3 ช่วง

ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ.2517-2524 ได้รับอิทธิพลและแนวคิดมาจากวิธีการของกลุ่มเครดิต ยูเนียน ดังนั้นในการดำเนินงานของศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ในช่วงนี้จึงเป็นกิจกรรมหลัก

คือ งานทางด้านเครดิตยูเนียน ได้แก่ ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนตามวัดต่างๆของ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯโดยมุ่งหวังให้ชาวบ้านได้รับการศึกษาเกี่ยวกับจิตตารมณ์ของกลุ่มเครดิตยูเนียนซึ่งมีเป้าหมายให้เกิดการรวมกลุ่มกันของบุคคลในเครือสัมพันธ์เดียวกันที่จะก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความเสียสละและพร้อมจะ แบ่งปันซึ่งกันและกัน

ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ.2525-2526 แนวความคิดในการทำงานยังต่อเนื่องมาจากช่วงที่ 1 แต่ใน ช่วงนี้ได้มีกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นเป็นงานทางด้านการสงเคราะห์คนชราตามวัดและเด็กนักเรียนที่ยากจนในโรงเรียนของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งมีกิจกรรมทางด้านนี้ประมาณ 10 แห่งและขณะเดียวกันได้เริ่มศึกษาแนวทางการพัฒนาที่เป็นจริงเป็นจังมากขึ้น

ช่วงที่ 3 ปี พ.ศ.2527-2530 เป็นช่วงที่ศูนย์ฯเริ่มเตรียมแนวทางการทำงานทางด้านการ พัฒนาและสงเคราะห์ในเขตพื้นที่การทำงานและรับผิดชอบของศูนย์ฯ ซึ่งมีทั้งหมด 10จังหวัด และอีกบางส่วนของ 2 จังหวัดในภาคกลางให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้ข้อมูลสรุปที่ได้จาก การทำงานที่ผ่านมาตั้งแต่ต้นและจากการศึกษาแนวทางฯในช่วงที่ 2 รวมทั้งจากการศึกษาแนวทางของศาสนจักรกับการพัฒนาที่จะมีผลต่อสังคมในปัจจุบันด้วย ดังนั้นกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติในช่วงนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดรูปแบบการบริหารของสำนักงานรวมทั้งระบบการค้นหาแหล่งเงินทุนเพื่อมาช่วยสนับสนุนให้การปฏิบัติงานมีสภาพคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การจัดรูปแบบและระบบการทำงานภายในสนาม เช่น การเพิ่มเจ้าหน้าที่ประจำ, การกำหนดเขตพื้นที่เป้าหมายและขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามความสำคัญก่อนหลัง, การประสานงานกับผู้นำ, พระสงฆ์, ชิสเตอร์และชาวบ้านในท้องถิ่น รวมทั้งการร่วมวางแผน, การสนับสนุนโครงการด้านเศรษฐกิจและสังคมกับผู้นำและชาวชุมชนต่างๆ เป็นต้น

โครงการและกิจกรรมตามกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่ศูนย์สังคมพัฒนา กรุงเทพฯให้การสนับสนุนอยู่ในปัจจุบัน

1. โครงการพัฒนาส่งเสริมอาชีพและการรวมกลุ่ม
2. โครงการส่งเสริมและช่วยเหลือแรงงานย้ายถิ่น
3. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนในเมือง
4. โครงการ ศึกษางานด้านสังคมและพัฒนาบุคลากร
5. โครงการอบรมปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่จิตตารมณ์มหาพรต

6. โครงการช่วยเหลือเด็กยากจน
7. โครงการสนับสนุนและช่วยเหลือผู้สูงอายุ
8. โครงการอาสาสมัครเพื่องานสังคม
9. โครงการฝึกอบรมเยาวชนและสนับสนุนการศึกษาและอาชีพ
10. โครงการอบรมเยาวชนเชิงปฏิบัติการด้านยาเสพติดสัมผัสชีวิตชนบท
11. แผนงานรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต
12. โครงการตามรอยพระคริสต์จากชีวิตผู้ยากไร้
13. โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรตในเทศกาลระยะเวลาเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคมของทุกปี
14. โครงการสานใจห่วงใยสังคม
15. แนวทางการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิก เพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 11 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ ฉะเชิงเทรา (บางส่วน) นครนายก (เฉพาะอำเภอบ้านนา) นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร พระนครศรีอยุธยา และอ่างทอง พื้นที่ที่ผู้วิจัยลงศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตคนจนเมืองได้แก่พื้นที่ชุมชนแออัดเขตหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ภายใต้พื้นที่ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ โดยจะกล่าวถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ปฏิบัติมาอย่างสืบเนื่องและประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงานทางด้านเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ งานด้านเยาวชน งานการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ และงานการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต เป็นต้น ซึ่งการทำงานทั้งหลายทั้งปวงนั้นยึดหลักของแนวทางการพัฒนาคนทั้งครบ และการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน เป็นหลักในการทำงานด้านพัฒนาทั้งสิ้น

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในชุมชนหนองแขม

จุดประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา นั้นเพื่อทำการพัฒนาและช่วยเหลือให้กับคนที่ด้อยโอกาสทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และทางสังคม โดยมองว่าบทบาทขององค์กรและบทบาทของเจ้าหน้าที่เป็นเพียงผู้กระตุ้น (Agitator) และเป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) เท่านั้น เนื่องจากทางองค์กรเห็นว่า การทำงานแนววัฒนธรรม

ชุมชนและความคิดในเรื่องของการพัฒนาคนทั้งครบนั้นเป็นเรื่องของคนในชุมชนที่จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและหาทางจัดการกับปัญหานั้นๆให้ได้ โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นเพียงคนที่ให้คำแนะนำ ให้ความร่วมมือในบางโอกาสและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในด้านของกลุ่มอาชีพ หรือกิจกรรมสันตนาการต่างๆที่จัดขึ้น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นในชุมชน เช่น กิจกรรมผู้สูงอายุ, ลานกีฬาต้านยาเสพติด เป็นต้น ทั้งนี้โดยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกๆขั้นตอนของการพัฒนาโดยใช้หลักของความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชนเป็นพื้นฐานในการต่อยอดการพัฒนาของชุมชน รวมไปถึงการพัฒนาที่เน้นในเรื่องของหลักการพึ่งพาตนเองให้ได้ เนื่องจากว่าในขณะที่ต้องคิดหรือเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปในชุมชนเพื่อแนะนำและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆเหล่านั้นแล้ว ยังมีความจำเป็นที่ชาวบ้านจะต้องพึ่งพาตนเองให้ได้และจะต้องมีการจัดกิจกรรมการพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไม่มีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลจากภายนอกเข้าไปช่วยเหลือแล้วก็ตาม

ตัวอย่างของกิจกรรมที่คณะกรรมการคาทอลิกเข้าไปพัฒนาในชุมชนที่ผู้วิจัยศึกษา ซึ่งในที่นี้ก็คือ ชุมชนแออัด เขตหนองแขม เช่นการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชน เช่นการจัดโครงการ อบรมผู้นำเยาวชนจึงได้จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 พ.ค. 2540 ณ สำนักงานเขตหนองแขม ซึ่งโครงการนี้เป็นโครงการนำร่องที่ทำให้ผู้นำชุมชนสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายได้จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเยาวชนที่ได้ผ่านการอบรมก็ได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชุมกลุ่มเยาวชนประจำเดือน ลานกีฬาฯ ศึกษาดูงานยาเสพติด โรคเอดส์ ฯลฯ

นอกจากนี้แล้วยังมีกิจกรรมอื่นๆอีก เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในแต่ละชุมชนซึ่งการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยการนำของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนานั้นถือได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาที่ได้ อย่างตรงจุดซึ่งก็คือ การแก้ปัญหาความยากจน รวมไปถึงผลพลอยได้ที่ตามมา นั่นก็คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการจัดทำกิจกรรมร่วมกัน มีการพบปะกันอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการติดต่อกันมากขึ้นรวมถึงมีการขยายเครือข่ายทางสังคมเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้แล้วการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมต่างๆยังทำให้ชุมชนเปิดตัวกับสังคมภายนอกมากขึ้นจนทำให้ผู้นำสามารถติดต่อประสานงานกับผู้นำเขตอื่นในภาครัฐฯ (เครือข่ายระดับโซน กทม.) เวกที่ใหญ่ระดับภาคได้อีกด้วย และจากการทำกิจกรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องนี้ ทำให้บางชุมชนเข้มแข็งและถอนตัวออกไปก็มี ในขณะที่เดียวกันก็มีชุมชนใกล้เคียงที่มองเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมร่วมกันก็สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายเพิ่มขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือรัฐบาลในการพัฒนาประเทศที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ของสังคมมากขึ้น โดยภาครัฐฯได้พยายามให้เอกชนเข้าร่วมในการพัฒนาประเทศซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับว่ามีความไม่เพียงพอขององค์กรที่จัดตั้งโดยภาครัฐฯ ไม่ว่าจะทั้งในเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ และจุดเด่นอีกประการหนึ่งที่สำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาก็คือ การเสนอกระแสนโยบายการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพึ่งตนเอง (Self Reliance) ที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชนและที่เน้นการรวมกลุ่มของประชาชนเป็นหลัก เพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชน ด้วยตัวของประชาชนเองอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัด เขตหนองแขม

ก่อนที่จะกล่าวถึงพฤติกรรมและความเข้าใจในลักษณะของความสัมพันธภาพโดยรวมของชุมชนแออัด เขตหนองแขม ในบทนี้เราจะพิจารณาภาพรวมของชุมชนหนองแขม โดยแยกประเด็นพิจารณา ดังนี้

1. สำนักงานเขตหนองแขม
2. ลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัดในเขตหนองแขม
3. ชุมชนแสงศิริ
4. ชุมชนกองขยะหนองแขม
5. เศรษฐกิจของชุมชนแออัดในเขตหนองแขม
6. พื้นฐานเครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแออัดเขตหนองแขม
7. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของเครือข่ายหนองแขม
8. กิจกรรมของเครือข่ายหนองแขมและความสำเร็จของศูนย์สังคมพัฒนาในการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตหนองแขม

สำนักงานเขตหนองแขม

ตั้งแต่เริ่มเป็นกรุงเทพมหานครใน พ.ศ.2501 ได้ตราพระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอหนองแขมซึ่งอยู่ในความปกครองของจังหวัดธนบุรี ต่อมาในปี พ.ศ.2514 มีการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่โดยมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 24 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2514 ให้รวมจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเป็นจังหวัดเดียวกัน เรียกว่า "นครหลวงกรุงเทพธนบุรี" หลังจากนั้นได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2514 ให้เปลี่ยน "นครหลวงกรุงเทพธนบุรี" เป็น "กรุงเทพมหานคร" และแบ่งพื้นที่กรุงเทพมหานครออกเป็นเขต (อำเภอ) และแขวง (ตำบล) ปี พ.ศ. 2516 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งกรุงเทพออกเป็น 24 เขต อำเภอหนองแขม ซึ่งเปลี่ยนเป็นเขตหนองแขม ขึ้นกับกรุงเทพมหานครที่มาของเขตที่ว่าอำเภอหนองแขม เดิมตั้งอยู่ที่บ้านพักคนงาน (สมัยก่อนเรียกว่าโรงจับกัง) ของโรงสีสี่เหลี่ยมเฮงฮวด

ปัจจุบัน โดยมีสถานีตำรวจหนองแขมตั้งติดกันกับบริเวณโรงสีที่ได้ชื่อว่า "หนองแขม" เพราะเดิมมีดินแขมขึ้นอยู่มากตามริมหนองชาวบ้านได้ขุดบ่อไว้ริมหนองเพื่ออาศัยใช้น้ำจืดเรียกกันว่า "บ่อหนองแขม" ครั้นตั้งเป็นตำบลจึงกลายเป็นชื่อของตำบลเมื่อยกฐานะเป็นอำเภอจึงได้ชื่อว่า "อำเภอหนองแขม"

ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร พื้นที่ และจำนวนครัวเรือนนั้น ข้อมูลล่าสุดที่ได้จากสำนักงานเขตหนองแขมในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2540 มีลักษณะดังนี้ จำนวนประชากรของเขตหนองแขมปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น 114,466 คน แบ่งเป็นประชากรของแขวงหนองแขมจำนวน 49,930 คน และประชากรในแขวงหนองค้างพลู จำนวน 64,536 คน คิดเป็นจำนวนครัวเรือนได้ 40,499 ครัวเรือน และในเรื่องของพื้นที่ของเขตหนองแขมนั้นมีพื้นที่ทั้งหมด 40.53 ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้าง ประชากรโดยทั่วไปมีฐานะปานกลาง

สภาพภูมิศาสตร์ แนวเขตติดต่อ

สภาพพื้นที่ของเขตหนองแขมเป็นที่ราบลุ่ม เศรษฐกิจดั้งเดิมขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรมทำนา ปัจจุบันสภาพพื้นที่และการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไป เขตชุมชนเมืองขยายตัวจากพื้นที่ชั้นใน คนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพมากขึ้น พื้นที่การเกษตรถูกแปรเปลี่ยนสภาพเป็นโรงงานอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ และหมู่บ้านจัดสรรมากขึ้น

เขตหนองแขม เป็นชนบทของฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอาณาเขตดังนี้ (ภาพที่ 4)

ทิศเหนือ จรดคลองบางไผ่ ติดต่อกับเขตทวีวัฒนา

ทิศใต้ จรดคลองหนามแดง ติดต่อกับเขตบางบอน

ทิศตะวันออก จรดคลองทวีวัฒนา ติดต่อกับเขตบางแค

ทิศตะวันตก จรดคลองศรีสำราญและคลองสีวา ติดต่อกับอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 4 ภาพแสดงที่ตั้งเขตหนองแขม

ที่มา : <http://www.bma.go.th/kate/k48/index.html>

เนื่องด้วยสภาพพื้นที่เขตต่างๆในกรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจประกอบกับการพัฒนาด้านโครงข่ายคมนาคมขยายตัว ออกกว้างไกลเข้าสู่พื้นที่ว่างทำให้มีการกระจายตัวของประชากรและสาธารณูปโภคเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องจัดขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรของเขตให้มีความเหมาะสมและใกล้เคียงกัน เพื่อประโยชน์แก่การปกครอง การให้บริการของรัฐและความสะดวกของประชาชนอาศัยอำนาจ

ตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 จึงให้เปลี่ยนแปลงพื้นที่เขตหนองแขม เขตภาษีเจริญ และตั้งเขตบางแค โดยให้มีรายละเอียดเขตพื้นที่ ดังนี้

เขตหนองแขม

ประกอบด้วยพื้นที่เขตการปกครอง แขวงหนองค้างพลู และแขวงหนองแขม

แนวเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เขตทวีวัฒนา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	เขตบางแค
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตบางบอน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอกระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร, อ.สามพราน จ.นครปฐม

แนวเขตการปกครองเขตหนองแขม

ทิศเหนือ เริ่มจากจุดบรรจบระหว่างเขตแนวปกครองอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และกรุงเทพมหานครกับคลองบางไผ่ฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองบางไผ่เหนือ สิ้นสุดที่จุดบรรจบระหว่างคลองบางไผ่ฝั่งเหนือกับคลองทวีวัฒนาฝั่งตะวันออก

ทิศตะวันออก เริ่มจากจุดบรรจบระหว่างคลองบางไผ่ฝั่งเหนือกับคลองทวีวัฒนาฝั่งตะวันออกไปทางทิศใต้ตามแนวคลองทวีวัฒนาฝั่งตะวันออกจนถึงแนวขอบทางถนนเพชรเกษม ฟากเหนือไปทางทิศตะวันออก ตามแนวขอบทางถนนเพชรเกษมฟากเหนือบรรจบแนวขอบทางซอยเพชรเกษม 69 (ถนนบางบอน 3) ฟากตะวันออกไปทางทิศใต้ตามแนวขอบทางซอยเพชรเกษม 69 (ถนนบางบอน 3) ฟากตะวันออกจนบรรจบกับคลองหนามแดงฝั่งเหนือ

ทิศใต้ เริ่มจากจุดบรรจบระหว่างแนวขอบทางถนนบางบอน 3 ฟากตะวันออกกับคลองหนามแดงฝั่งเหนือไปทางทิศตะวันตกตามแนวคลองหนามแดงฝั่งเหนือสิ้นสุดที่จุดบรรจบระหว่างคลองหนามแดงฝั่งเหนือกับแนวกึ่งกลางคลองสี่วา (ซึ่งเป็นคลอง แบ่งเขตระหว่างอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร กับเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร)

ทิศตะวันตก เริ่มจากจุดบรรจบระหว่างคลองหนามแดงฝั่งเหนือกับแนวกึ่งกลางคลองสี่วา (ซึ่งเป็นคลองแบ่งเขตระหว่างอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร กับเขตหนองแขม

กรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือตามแนวกิ่งกลางคลองสี่วาบรรจบแนวกิ่งกลางคลองภาษีเจริญ ไปทางทิศตะวันตกตามแนวกิ่งกลางคลองภาษีเจริญบรรจบแนวกิ่งกลางคลองศรีสำราญ ไปทางทิศเหนือตามแนวกิ่งกลางคลองศรีสำราญบรรจบกับแนวเขตปกครองระหว่างอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาครกับเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร สิ้นสุดที่จุดบรรจบระหว่างแนวเขตปกครอง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และกรุงเทพมหานคร กับคลองบางไผ่ฝั่งเหนือ

ประวัติสำนักงานเขตหนองแขม

ความเป็นมาของหนองแขมในอดีต สภาพเดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังตลอดทั้งปี มีพงแขมขึ้นอยู่มากตามริมหนอง ชาวบ้านได้ขุดบ่อไว้กลางหนองเพื่ออาศัยน้ำจืดจึงเรียกกันว่า “บ่อหนองแขม”

พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าสถาปนาขึ้นเป็น “อำเภอหนองแขม” ขึ้นต่อกระทรวงนครบาล (ปัจจุบันคือ กระทรวงมหาดไทย) มีนายยอด (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นนายอำเภอหนองแขมคนแรก โดยที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ตรงบ้านพักคนงาน (สมัยก่อนเรียกว่า โรงจับกัง) ของโรงสีเหลียงเฮงฮวดปัจจุบัน และมีสถานีตำรวจหนองแขมตั้งอยู่ติดกับบริเวณโรงสี

อำเภอหนองแขมสมัยแรกตั้งได้แบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล คือ

1. ตำบลหนองแขม มีขุนขจรหนองแขมเขตร์ เป็นกำนันปกครอง
2. ตำบลหนองค้ำพลู มีขุนประเทศหนองแขมขันธุ์ เป็นกำนันปกครอง
3. ตำบลหลักสอง มีขุนภิบาลเขตร์นคร เป็นกำนันปกครอง
4. ตำบลหลักหนึ่ง (บางแค) มีขุนหนองแขมกนิษฐุศร เป็นกำนันปกครอง

พ.ศ. 2452 ผู้ใหญ่ข้าง นาควัชระ ภายหลังเป็นหมื่นประสารธุระราชฎรได้มอบที่ดินตรงปากคลองมหาศร หมู่ที่ 5 ตำบลหนองแขม ริมคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ เพื่อยกให้เป็น ที่ว่าการอำเภอหนองแขม ทางราชการจึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ดังกล่าว

พ.ศ. 2481 มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องการยุบรวมอำเภอลงเป็นกิ่งอำเภอ โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯว่าเนื่องจากอำเภอบางแห่งเป็นอำเภอเล็กมีปริมาณงานไม่มากและจำนวนพลเมืองมีน้อย การคมนาคมระหว่างอำเภอสะดวกขึ้นจึงสมควรที่จะปรับปรุงเขตปกครองเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพท้องที่เพื่อประโยชน์แก่ราชการและความสะดวกของประชาชนจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ยุบรวมอำเภอลงเป็นกิ่งอำเภอโดยยุบอำเภอหนองแขมลงเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อกิ่งอำเภอหนองแขมขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี

จังหวัดธนบุรีจึงมีอำเภอในขณะนั้น 6 อำเภอ คือ ตลิ่งชัน ธนบุรี บางกอกน้อย บางขุนเทียน ภาษีเจริญและราษฎร์บูรณะ มีกิ่งอำเภอ 3 กิ่ง คือ กิ่งคลองสานกับกิ่งบางกอกใหญ่ ขึ้นกับอำเภอธนบุรี กิ่งหนองแขมขึ้นกับอำเภอภาษีเจริญ

พ.ศ.2501 ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้ตั้งกิ่งอำเภอหนองแขมขึ้นเป็นอำเภอ หนองแขม จังหวัดธนบุรีด้วยเหตุผลที่กิ่งอำเภอหนองแขมมีประชาชนหนาแน่นกว่าเดิมสภาพท้องที่ เจริญขึ้นสมควรยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเพื่อประโยชน์ในการปกครองเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับราษฎรและส่งเสริมท้องที่ให้เจริญขึ้นอีก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 95 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 และมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2495 ให้ตราพระราชกฤษฎีกา เรียกว่า พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอหนองแขม พ.ศ.2501 ให้ตั้งกิ่งอำเภอหนองแขมขึ้นเป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอหนองแขม” ขึ้นอยู่ในความปกครองของจังหวัดธนบุรี มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2501

พ.ศ.2514 มีการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินขึ้นใหม่โดยมีประกาศ คณะปฏิวัติฉบับที่ 24 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2514 ให้รวมจังหวัดพระนครและธนบุรีเป็นจังหวัด เดียวกัน เรียกว่า “นครหลวงกรุงเทพธนบุรี” อำเภอหนองแขมจึงเป็นอำเภอที่ขึ้นกับนครหลวง กรุงเทพธนบุรี หลังจากนั้นปีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ให้เปลี่ยนนครหลวงกรุงเทพธนบุรีเป็น “กรุงเทพมหานคร” และแบ่งพื้นที่กรุงเทพมหานครออกเป็น เขต (อำเภอ) และแขวง (ตำบล)

พ.ศ.2516 มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งกรุงเทพมหานครออกเป็น 24 เขต อำเภอ หนองแขมจึงเปลี่ยนเป็นเขตหนองแขมขึ้นกับกรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2521 ได้ย้ายที่ว่าการเขตหนองแขมจากปากคลองมหาสาร มาตั้งที่หมู่ 7 แขวงหนองค้างพลู เป็นที่ดินของนายล้อม พิกุลดม ยกให้ทางราชการและเป็นที่ตั้งสำนักงานเขต หนองแขมในปัจจุบัน ตั้งอยู่เลขที่ 28 หมู่ที่ 7 ถนนเพชรเกษม แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

การปกครอง

เขตหนองแขมมีพื้นที่ทั้งหมด 35.825 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่การปกครอง ออกเป็นแขวงและหมู่บ้าน ประกอบด้วยพื้นที่แขวง 2 แขวง และ 26 หมู่บ้าน ดังนี้

1. แขวงหนองแขม พื้นที่ 18.789 ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน (มีนายสุพัฒน์ ศรีมงคล เป็นกำนัน)
2. แขวงหนองค้างพลู พื้นที่ 17.036 ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน (ยุบเลิกตำแหน่งกำนันแขวงหนองค้างพลู)

ในแต่ละแขวง หมู่บ้าน ยังคงมีผู้ดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบลและสารวัตรกำนัน เป็นผู้ปกครองท้องที่

กำนัน	1	คน
ผู้ใหญ่บ้าน	20	คน
แพทย์ประจำตำบล	2	คน
สารวัตรกำนัน	2	คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	31	คน

ตารางที่ 1 รายชื่อชุมชนในเขตหนองแขม

รายชื่อชุมชนที่อยู่ในความดูแลของเขตหนองแขมมีทั้งสิ้น 50 ชุมชน แบ่งออกเป็น 2 แขวง คือ แขวงหนองแขมและแขวงหนองค้างพลู มีรายชื่อดังนี้

	แขวงหนองแขม	แขวงหนองค้างพลู
1.	ชุมชนเลียบคลองศรีสำราญ	ชุมชนหมู่ 3 หนองค้างพลู
2.	ชุมชนสวัสดิการหนองแขม	ชุมชนหมู่ 4 หนองค้างพลู
3.	ชุมชนเลียบคลองหมื่นแช่ม หมู่ 6	ชุมชนนาคสถาพร 1
4.	ชุมชนเลียบคลองหมื่นแช่ม ฝั่งตะวันตก	ชุมชนนาคสถาพร 2
5.	ชุมชนเลียบคลองทวีวัฒนา	ชุมชนเลียบคลองมหาสาร
6.	ชุมชนหมู่ 1 หนองแขม	ชุมชนตรงข้ามโรงงานวิว่า
7.	ชุมชนเลียบคลองตาปลั่ง	ชุมชนวัดวงษ์ลาภาราม
8.	ชุมชนชอยประสิทธิ์ 4/3	ชุมชนหมู่บ้านชมเดือน 2
9.	ชุมชนหมู่ 11 หนองแขม	ชุมชนชอยกำนันวิจิตร
10.	ชุมชนตลาดหนองแขม	ชุมชนฉัตรชัยเสริมโชค
11.	ชุมชนชอยโรงงานยากันยุง	ชุมชนเพชรเกษม 108

	แขวงหนองแขม	แขวงหนองค้างพลู
12.	ชุมชนศาลเจ้าแม่กวนอิม	ชุมชนเพชรเกษม 112
13.	ชุมชนหมู่บ้านวังทอง	ชุมชนหมู่บ้านหรรษา 3 โครงการวิว่า
14.	ชุมชนข้างวัดหลักสาม	ชุมชนเพชรเกษม 77 แยก 1
15.	ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา	ชุมชนแสงศิริ
16.	ชุมชนหมู่บ้านกานดา	ชุมชนสามัคคี 4-6
17.	ชุมชนหมู่บ้านพุดตาน	ชุมชนรักเจริญ
18.	ชุมชนประดิษฐ์เจริญ	ชุมชนแป้นรักษา
19.	ชุมชนแฟลตกทม.	ชุมชนดวงเดือน
20.	ชุมชนดงรัก	ชุมชนสงวนคำ
21.	ชุมชนวุฒิสุข	ชุมชนชอยหลังพระ
22.	ชุมชนศิริธร	ชุมชนชายแดน
23.	ชุมชนสะพาน 1	ชุมชนซอนตันสน
24.	ชุมชนหรรษา 1	
25.	ชุมชนจัดสรร 2	
26.	ชุมชนชอยสถิตย์	
27.	ชุมชนสาครปานสินธุ์	

จากข้อมูลของเขตหนองแขมที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นลักษณะทั่วไปของพื้นที่เขตหนองแขมในภาพรวม ซึ่งจะสามารถอธิบายได้ดีถึงลักษณะทั่วไปของพื้นที่ ภูมิศาสตร์ ลักษณะของประชากร ฯลฯ ซึ่งเขตหนองแขมนี้เองที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตคนจนเมือง ศึกษากรณีชุมชนแออัด เขตหนองแขม ซึ่งมีชุมชนที่ผู้วิจัยศึกษาในหัวข้อนี้จำนวน 11 ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนที่ศึกษานั้นล้วนถือได้ว่าเป็นชุมชนที่ขาดความมั่นคงในเกือบทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านทางเศรษฐกิจหรือทางสังคมก็ตามหรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นคนจนเมืองที่มีลักษณะยอมรับและเชื่อถือในโชคชะตา, ยอมรับความอ่อนแอของตัวตนรวมถึงการขาดความสามารถในการวางแผนชีวิต กลุ่มคนเหล่านี้ต้องการการได้รับความช่วยเหลือทั้งหน่วยงานจากภาครัฐและภาคเอกชนอย่างรีบด่วน ถึงแม้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะเป็นเพียงคนส่วนหนึ่งในสังคมก็ตามแต่ทว่ากลุ่มคนเหล่านี้ก็เรียกได้ว่าเป็นมนุษย์ มีศักดิ์และศรี และมีสิทธิ์ในสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนควรจะได้รับ แต่สภาพปัญหาที่ผู้วิจัยประสบในขณะที่ลงไปศึกษา

ในชุมชนเหล่านี้ พบว่าชุมชนเหล่านี้ยังต้องการในเรื่องของความช่วยเหลืออีกมาก ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของคำแนะนำ ความช่วยเหลือต่างๆ รวมไปถึงปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็น ข้าวของ เครื่องใช้ หรือเงินทุนต่างๆ ที่สามารถทำให้คนในชุมชนเหล่านี้สามารถนำปัจจัยต่างๆ หรือเงินทุนเหล่านั้นมาต่อยอดในด้านเศรษฐกิจเพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตให้ทัดเทียมกับคนในสังคมได้ อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่มีค่ามหาศาลจากการพัฒนาของคนในชุมชนนี้ คือความตั้งใจจริงของสมาชิกในชุมชนในการที่จะพัฒนาชุมชน ความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เรียกว่า เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เกิดขึ้นมาซึ่งสิ่งเหล่านี้ซึ่งพอที่จะทำให้คนในชุมชนที่มีฐานะยากจนสามารถหลุดพ้นจากวงเวียนหรือปัญหาอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นจากความยากจนได้พอสมควร

ในส่วนของหน่วยงานขององค์กรเอกชนด้านคริสตศาสนา หรือ “คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา” ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการรวมตัวขึ้นเพื่อทำงานสาธารณประโยชน์ จะเห็นได้จากที่มีบางหน่วยงานได้พัฒนากิจกรรมในลักษณะของการพัฒนาเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่มีศูนย์พัฒนาสังคมตามสังฆมณฑลต่างๆถึง 10 สังฆมณฑล ทั้งนี้เพื่อรับผิดชอบในเรื่องของงานพัฒนาโดยตรงนั่นเอง (เสวี พงศ์พิศ, 2525)

รายชื่อชุมชน 11 ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ของเขตหนองแขมที่รวมตัวกันตั้งเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ได้รับการช่วยเหลือและการพัฒนาจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้น มีรายชื่อดังต่อไปนี้

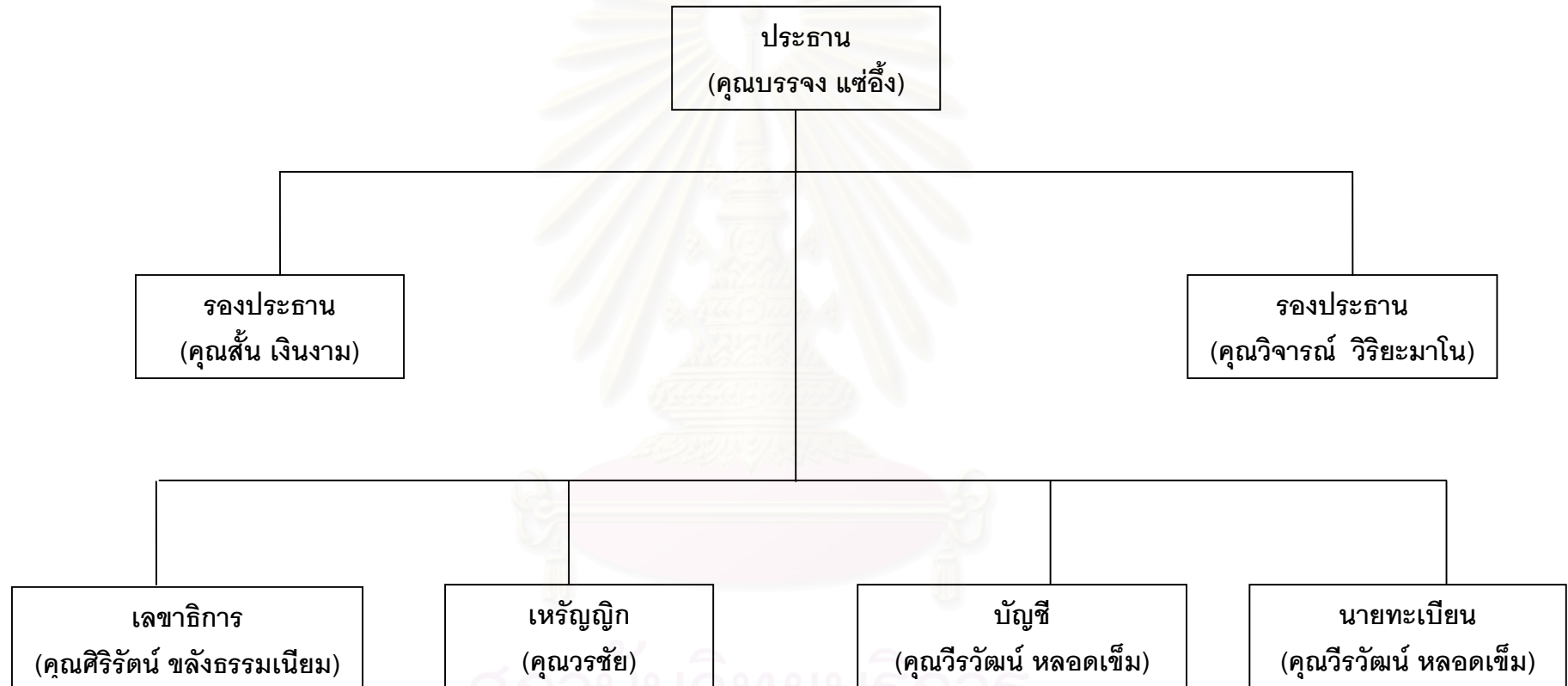
1. ชุมชนแสงศิริ
2. ชุมชนชอยกำนันวิจิตร
3. ชุมชนหมู่ 3 หนองค้ำพลู
4. ชุมชนชอยเพชรเกษม 108
5. ชุมชนรักเจริญ
6. ชุมชนชอยต้นสน
7. ชุมชนสวัสดิการ
8. ชุมชนกองขยะหนองแขม (ชุมชนบุกรุกจึงไม่ได้รับการจดทะเบียนจากสำนักงานเขต)
9. ชุมชนสงวนคำ
10. ชุมชนประดิษฐ์เจริญ

11. ชุมชนเลียบคลองมหาสาร

จากชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายหนองแขมนี่ ผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะของความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การรวมตัวกันในด้านสังคม เศรษฐกิจการเมือง และการมีกิจกรรมร่วมกันมีความแตกต่างกันไป เพราะในแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน เช่น ชุมชนกองขยะหนองแขมซึ่งเป็นชุมชนบุกรุก เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ภาษา การดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตย่อมแตกต่างกันไปจากชุมชนอื่นๆ ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนและการดำรงชีวิตประจำวันนี่เองที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์ในชุมชนรวมถึงเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ไม่ว่าจะอยู่ในระดับเครือข่ายหรือเพื่อนฝูงก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดถึงระดับความสำเร็จของการพัฒนาได้ ซึ่งระดับของความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นผลพลอยได้จากความสำเร็จของการพัฒนานั้น คือ ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

ภาพที่ 5

แผนภูมิแสดงโครงสร้างการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนหนองแขม

ที่มา : ระเบียบการบริหารเครือข่ายหนองแขม คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

สถาบันวิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาและการเข้าไปมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนพื้นที่เขตหนองแขมดังกล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในแต่ละชุมชนนั้นประสบความสำเร็จในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนากลุ่มอาชีพ การรวมตัวกันของกลุ่มออมทรัพย์ รวมถึงกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งถ้ามองในภาพรวมแล้วนั้น ในความคิดของผู้วิจัยพบว่า **ชุมชนแสงศิริ** เป็นชุมชนที่ถือได้ว่าเข้มแข็งในเรื่องของการรวมกลุ่มในการพัฒนาชุมชนและการทำงานกิจกรรมต่างๆ รวมถึงกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดได้ว่าประสบความสำเร็จและมีความเข้มแข็งมากในระดับหนึ่ง ส่วน **ชุมชนกองขยะหนองแขม** เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาและทำการเก็บข้อมูล เนื่องจากชุมชนกองขยะหนองแขมนี้เป็นชุมชนที่กำลังก่อร่างสร้างตัวในการพัฒนาชุมชนและคนในชุมชน โดยเน้นในเรื่องของการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนที่จะต้องเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตภายใต้การนำของผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือ ถึงแม้ว่าการรวมตัวของกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนจะมีความเข้มแข็งน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับชุมชนอื่นในเครือข่ายหนองแขมก็ตาม แต่เมื่อมองในภาพรวมแล้วนั้นความร่วมมือของคนในชุมชนในด้านต่างๆ ก็ถือได้ว่าการพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

ลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัดในเขตหนองแขม

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนต่างๆในเครือข่ายหนองแขม (สำนักงานเขตหนองแขม, 2539) มีดังนี้

1. **ชุมชนชอยก้านนวิจิตร** ตั้งอยู่ในชอยก้านนวิจิตร (ชอยเพชรเกษม 112-114) แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 25 ไร่ เดิมเป็นพื้นที่ทำการเกษตรแต่ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียและภาวะฝนแล้ง เจ้าของที่ดินหยุดทำการเกษตรและเปลี่ยนเป็นให้เช่าที่ดินเพื่อปลูกบ้านโดยมีผู้ขอเช่าที่ดินเพิ่มมากขึ้นจนเต็มพื้นที่กลายเป็นชุมชนหนาแน่นเกิดขึ้น

สภาพทางด้านกายภาพทั่วไปเป็นที่ลุ่มต่ำมีน้ำท่วมขังบางแห่ง เมื่อฝนตกทำให้เกิดสภาพน้ำท่วมขังทั่วพื้นที่ของชุมชน ถนนสายหลักในชุมชนเป็นถนนดินลูกรังสูงกว่าระดับพื้นที่ทั่วไป สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงและบ้านไม้ 2 ชั้น ส่วนใหญ่มีสภาพคงทนถาวร ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง

โครงสร้างประชากร (ข้อมูลการสำรวจปี 2535 สำนักงานเขตหนองแขม) พบว่า ชุมชนชอยก้านวิจิตรมีจำนวนประชากรประมาณ 405 คนและมีบ้านจำนวน 195 หลังคาเรือน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา

ในเรื่องของสุขภาพอนามัยนั้น ประชาชนในชุมชนได้รับการตรวจรักษาโรคจาก สถานีอนามัย อำเภอกะพ้อมแบน จังหวัดสมุทรสาคร, ศูนย์บริการสาธารณสุข 48 สำนักอนามัย และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโร อุทิศ สำนักงานแพทย์ ปัจจุบันยังได้รับบัตรทอง 30 บาท รักษาได้ที่โรงพยาบาลศรีวิชัย 2 อีกด้วย

การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคด้านต่างๆในชุมชนนั้น มีดังนี้

1. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิง ชนิดผงเคมีแห้งขนาด 15 ปอนด์ จำนวน 50 เครื่อง
2. โครงการจัดหาแทงก์น้ำเพื่อประชาชน แทงก์น้ำขนาด 1,600 ลิตร จำนวน 5 แทงก์

ส่วนสถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ วัดไผ่เลี้ยง และ โรงเรียนบ้านขุนประเทศ

2. **ชุมชนหมู่ 3 หนองค่างพลู** ตั้งอยู่ที่ซอยเพชรเกษม 110 หมู่ 3 แขวง หนองค่างพลู เขตหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 1,331 ไร่ 1 งาน เดิมแขวงหนองค่างพลูรวมอยู่ใน แขวงหลักสองขึ้นกับอำเภอภาษีเจริญ ต่อมาเมื่อมีประชากรมากขึ้นทางราชการจึงได้แยกออกมา ตั้งเป็นตำบลหนองค่างพลูและได้แยกจากอำเภอภาษีเจริญเป็นกิ่งอำเภอหนองแขม หรือ แขวงหนองค่างพลู ปัจจุบันขึ้นกับเขตหนองแขม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาข้าว สวนผัก สวนดอกไม้ และอาชีพรับจ้างทั่วไป

สภาพพื้นที่ทั่วไปในชุมชนหมู่ 3 หนองค่างพลูมีลักษณะเป็นสวนกล้วยไม้ สวนรัก สวนผัก และทุ่งนา ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งอยู่เรียงรายตามคูคลอง สภาพบ้านเรือนเป็น บ้านไม้ทั้งชั้นเดียวและสองชั้น ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชนมีลักษณะกึ่งเมือง กึ่งชนบทคือจะมีเกษตรดั้งเดิม และผู้เข้าไปอยู่อาศัยใหม่จึงมีบ้านเรือนสมัยใหม่ปลูกสร้างขึ้น ปัจจุบันมีบ้านเรือนตั้งอาศัยในชุมชน จำนวน 520 หลังคาเรือน

ในเรื่องของสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนนั้น พบว่า ประชาชนมีการบริโภค อาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย เด็กเล็กได้รับการดูแลเอาใจใส่

เพราะในชุมชนมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในบริเวณวัดไผ่เลี้ยง ประชาชนได้รับการตรวจรักษาโรค จากศูนย์บริการสาธารณสุข สาขาปิตุวรรณ สำนักอนามัย และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินทรโรฤทธิศ สำนักการแพทย์เป็นระยะๆ

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในระดับของเครือข่ายที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ การทำนาหนองค้ำงพลู ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518 โดยมีนายวิจารณ์ วิริยมาโน เป็นประธาน

การปรับปรุงชุมชนระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ในชุมชนนั้น ได้แก่

1. โครงการปรับปรุงทางเดินเท้า โดยการปูแผ่นปูน ค.ส.ล. จำนวน 328 แผ่น ระยะทาง 262 เมตร
2. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิง ชนิดผงเคมีแห้ง ขนาด 15 ปอนด์ จำนวน 50 เครื่อง
3. โครงการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยการติดตั้งเครื่องกระจายเสียงพร้อมอุปกรณ์ จำนวน 1 ชุด
4. โครงการติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างในชุมชน

กิจกรรมการดำเนินงานที่ผ่านมาที่นับว่าประสบความสำเร็จ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนก่อนวัยเรียน ตั้งอยู่บริเวณวัดไผ่เลี้ยง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2531 มีเด็กจำนวน 370 คน เป็นชาย 206 คน และเป็นหญิง 164 คน มีผู้ดูแลเด็กทั้งหมด 24 คน

สถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียงที่คนในชุมชนใช้พบปะ สังสรรค์ รวมถึงจัดพิธีการต่างๆ ได้แก่ วัดไผ่เลี้ยง และโรงเรียนบ้านขุนประเทศ

3. ชุมชนซอยเพชรเกษม 108 ตั้งอยู่ในซอยเพชรเกษม 108 ถนนเพชรเกษม หมู่ 6 แขวงหนองค้ำงพลู เขตหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ เดิมพื้นที่ในบริเวณชุมชนเป็นที่ว่างเปล่าเอกชนต่อมาเจ้าของที่ดินได้แบ่งขายเป็นแปลงๆ และให้เช่าจึงมีผู้มาซื้อและมาเช่าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มหนาแน่นประมาณปี 2534 จนกลายเป็นสภาพชุมชนในปัจจุบัน

สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงลักษณะการอยู่อาศัยแออัด ถนนทางเข้าชุมชนเป็นดินลูกรังและสะพานไม้เมื่อเกิดฝนตกทำให้น้ำท่วมขังชุมชนไม่สะดวกในการเดินทางปัจจุบันทางเดินเท้าเป็นค.ล.ส. และประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนจะประกอบอาชีพรับจ้าง และค้าขาย ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ

โครงสร้างประชากรที่ทำการสำรวจปี 2535 นั้น มีประชากร จำนวน 351 คน มีบ้าน จำนวน 52 หลังคาเรือน 92 ครอบครัว ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมา ได้แก่ ระดับมัธยมศึกษา มีเพียงส่วนน้อยที่เรียนต่อในระดับสูง

สภาพทางด้านอนามัยนั้น ประชาชนได้รับการตรวจรักษาโรคจากศูนย์บริการสาธารณสุข 48 สาขาปิตุวรรณ สำนักอนามัย และโรงพยาบาลเอกชน

การปรับปรุงชุมชนนั้นมีการจัดตั้งโครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิง ขนาด 15 ปอนด์ รวมทั้งสิ้น 25 เครื่อง

สถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียงชุมชน ได้แก่ สำนักงานเขตหนองแขม และ วัดอุดมรังสี

4. ชุมชนรักเจริญ ตั้งอยู่ซอยเพชรเกษม 106 ใกล้วัดวงษ์ลาภาราม หมู่ 6 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ แต่เดิมเป็นที่นาของนางผิว รักอักษร ซึ่งนางผิวฯ ได้ยกที่ให้บุตรหลานส่วนหนึ่งและแบ่งขายเป็นแปลงๆ อีกส่วนหนึ่ง ต่อมาได้มีผู้อพยพมาจากต่างจังหวัดมาเช่าที่ของนางพรเพ็ญ ผ่องศรี ซึ่งเป็นบุตรสาวของนางผิวเป็นจำนวนมาก สภาพจึงค่อยๆ เปลี่ยนเป็นชุมชนแออัด

สภาพทางด้านกายภาพทั่วไปมีบ้านเรือนปลูกอยู่ค่อนข้างแออัด สภาพบ้านส่วนใหญ่คงทนถาวรมีน้ำซังบริเวณใต้ถุนบ้าน ส่วนสภาพทางเดินเท้าเป็นไม้ที่มีลักษณะไม่คงทนถาวร เส้นทางหลักในบริเวณชุมชนเป็นถนนลูกรัง ปัจจุบันได้ดำเนินโครงการชุมชนพื้นน้ำเน่าทำให้มีระบบระบายน้ำที่ดี มีน้ำท่วมขังน้อยลง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง และอาชีพส่วนตัว

โครงสร้างประชากรในชุมชนรักเจริญ มีประชากร จำนวน 629 คน ประกอบด้วย 183 ครอบครัว และมีบ้าน จำนวน 133 หลังคาเรือน การศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา นับถือศาสนาพุทธและให้ความเชื่อถือผู้นำกลุ่มเป็นส่วนใหญ่

สภาพทางด้านอนามัยของคนในชุมชนนั้น ประชาชนได้รับการตรวจรักษาโรคจากศูนย์บริการสาธารณสุข สาขาปิตุวรรณ สำนักอนามัย และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธิโรอุทิศ สำนักการแพทย์ และโรงพยาบาลศิริราช

ในเรื่องของการปรับปรุงชุมชน มีโครงการหลายโครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงสภาพของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนี้

1. โครงการจัดหาแทงก์น้ำเพื่อประชาชน แทงก์น้ำขนาด 1,600 ลิตร จำนวน 2 ชุด
2. โครงการชุมชนพืชน้ำเน่า
3. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิงขนาด 15 ปอนด์ รวมทั้งสิ้น 45 เครื่อง
4. โครงการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยการติดตั้งเครื่องขยายเสียงพร้อมอุปกรณ์ จำนวน 1 ชุด
5. โครงการก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ในชุมชน โดยจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างมอบให้ชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันก่อสร้าง
6. โครงการติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างในชุมชน โดยติดตั้งไฟฟ้าในชุมชน จำนวน 18 ชุด
7. โครงการปรับปรุงทางเดินเท้าและถนนในชุมชน

สวนสถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียงชุมชนที่คนในชุมชนส่วนใหญ่นัดพบปะสังสรรค์กัน ได้แก่ วัดวงษ์ลาภาราม

5. **ชุมชนซอยต้นสน** ตั้งอยู่ที่บริเวณซอยเพชรเกษม 71 ถนนเพชรเกษม หมู่ที่ 7 แขวงหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ เดิมเป็นพื้นที่ทำการเกษตรที่ดินเป็นของนายมนตรี แย้มแจ้ง ต่อมาได้แบ่งขายให้ประชาชนปลูกบ้านพักอาศัยโดยไม่มี การวางผังการก่อสร้างทำให้การปลูกบ้านเป็นไปอย่างไม่เป็นระเบียบ เมื่อมีประชาชนอพยพเข้ามา อยู่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงมีสภาพกลายเป็นชุมชนค่อนข้างแออัดในปัจจุบัน

สภาพทั่วไปในบริเวณชุมชนเป็นที่ลุ่ม บ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้สองชั้น ถนนในชุมชนเป็นหินคลุก การถือครองที่ดินของคนในชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะมีที่ดินและบ้านเป็นของตนเอง ประกอบอาชีพรับจ้างและประกอบอาชีพส่วนตัว

โครงสร้างประชากรภายในชุมชนนั้นมีจำนวนประชากรประมาณ 506 คน เป็นชาย 217 คน และหญิง 289 คน มีบ้านจำนวน 95 หลังคาเรือน การศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่จบในระดับชั้นประถมศึกษาและรองลงมาจบในระดับชั้นมัธยมศึกษา ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

สภาพทางด้านอนามัยของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนใช้บริการตรวจรักษาโรคและได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยจากคลินิกเอกชนและศูนย์บริการสาธารณสุขสาขาปิตุวรรณ สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

การปรับปรุงชุมชนในชุมชนมีโครงการมากมาย ดังนี้

1. โครงการปรับปรุงถนนในชุมชน โดยการลงหินคลุก กว้าง 7 เมตร ยาว 320 เมตร หนา 0.30 เมตร และกว้าง 6 เมตร ยาว 600 เมตร หนา 0.30 เมตร
2. โครงการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยติดตั้งเครื่องขยายเสียงพร้อมอุปกรณ์ภายในชุมชน
3. โครงการไฟฟ้าแสงสว่างในชุมชน โดยติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างในชุมชน จำนวน 25 จุด
4. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน จัดซื้อเครื่องดับเพลิงชนิดผลเคมีแห้ง ขนาด 15 ปอนด์ มอบให้ชุมชน จำนวน 13 เครื่อง
5. โครงการรักษาความสะอาดในชุมชน โดยจัดหาที่รองรับขยะในชุมชน
6. โครงการวางท่อระบายน้ำในชุมชน โดยบพัฒนาชุมชน วางท่อขนาด \emptyset 0.30 เมตร ยาว 330 เมตร และเงินของประชาชนในชุมชน วางท่อขนาด \emptyset 0.30 เมตร ยาว 270 เมตร
7. ปลูกต้นไม้ริมถนนเพื่อสนับสนุนโครงการ สะอาด เขียวสด ลดมลพิษ

6. **ชุมชนสวัสดิการหนองแขม** ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 3 หมู่ 5 แขวงหนองแขม และพื้นที่บางส่วนของหมู่ 8 แขวงหนองค้างพลู มีเนื้อที่ประมาณ 800 ไร่ เดิมเป็นพื้นที่จัดสรรสวัสดิการทหารเรือ โดยมีบริษัทเอกชนร่วมด้วยพื้นที่จัดสรรแบ่งออกเป็นแปลงๆ ประมาณ 3,000 แปลง ปัจจุบันประชาชนได้เข้าซื้อหมดทุกแปลงแล้วแต่มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มาปลูกสร้างบ้านพักอาศัยจึงเกิดเป็นที่รกร้างว่างเปล่า

สภาพทางด้านกายภาพทั่วไปมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่างเปล่ามีบ้านเรือนกระจายอยู่ทั่วไป ถนนสายหลักภายในชุมชนเป็นถนนลาดแอสฟัลต์บางช่วงชำรุดถนนซอยแยกต่างๆเป็นถนนลูกรังและหินคลุก ระดับผิวการจราจรสูงกว่าระดับพื้นที่ทั่วไป สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านไม้และบ้านตึก 2 ชั้น กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการและรับจ้าง

สภาพทางด้านสังคม มีจำนวนประชากรประมาณ 3,540 คน จำนวนครอบครัว 1,007 ครอบครัว ประชาชนส่วนมากของคนในชุมชนมีที่ดินและบ้านเป็นของตนเอง นอกจากนั้นแล้วจะเน้นการเช่าที่ปลูกบ้านและอาศัยอยู่กับผู้อื่น ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และปริญญาตรี

สภาพทางด้านอนามัยของคนในชุมชน พบว่า มีสุขภาพแข็งแรง ได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยจากศูนย์บริการสาธารณสุขสำนักงานอนามัย และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโรอุทิศ สำนักงานการแพทย์

7. ชุมชนสงวนคำ ตั้งอยู่ในซอยสันติ หมู่ 2 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ เดิมเป็นพื้นที่การเกษตรของเอกชนที่ปล่อยรกร้างว่างเปล่า ต่อมาภายหลังเจ้าของพื้นที่แบ่งที่ดินให้เช่าและขายเพื่อปลูกเป็นที่อยู่อาศัยและมีผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นชุมชนในปัจจุบัน

สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวและสองชั้น ปลูกเป็นแถวเป็นแนว ชิดถนนอย่างเป็นระเบียบ ถนนเข้าชุมชนเป็นดินลูกรังมีสภาพชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อ ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้าง

ชุมชนสงวนคำนั้นมีประชากรประมาณ 1,014 คน มีบ้านจำนวน 237 หลังคาเรือน ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาได้แก่ มัธยมศึกษา

สภาพทางด้านอนามัย ประชาชนในชุมชนได้รับการตรวจรักษาโรคจากศูนย์บริการสาธารณสุข สาขาปิตุวรรณ สำนักงานอนามัยและโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโร อุทิศ สำนักงานการแพทย์, โรงพยาบาลศรีวิชัย 2

การปรับปรุงภายในชุมชน มีดังนี้

1. โครงการจัดหาแทงก์น้ำเพื่อประชาชน ขนาด 1,600 ลิตร จำนวน 3 แทงก์
2. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิงชนิดผงเคมีแห้งขนาด 15 ปอนด์ จำนวน 35 เครื่อง

8. ชุมชนประดิษฐ์เจริญ ตั้งอยู่ที่บริเวณ หมู่ 9 และหมู่ 10 ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ใกล้สี่แยกมาเจริญ แขวงหนองแขม เขตหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ เดิมพื้นที่บริเวณชุมชนเป็นที่นา ต่อมาในปี 2517 มีผู้มาเช่าที่ปลูกบ้านพักอาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

จนกระทั่งปี 2520 มีผู้ถูกไล่ที่จากที่บางแคและคลองขวางอพยพเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น และเริ่มหนาแน่นในปี 2527 จนมีสภาพเป็นชุมชนในปัจจุบัน

บ้านเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นบ้านไม้ มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้นมีสภาพแออัด ปลูกอยู่ชิดกันไม่มีทางระบายน้ำจึงมีน้ำขังอยู่ทั่วไปประกอบกับพื้นที่บริเวณชุมชนเป็นที่ลุ่ม มีระดับต่ำกว่าถนนและบริเวณข้างเคียง เมื่อถึงฤดูฝนจึงประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปี ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย

โครงสร้างประชากรในชุมชนประดิษฐ์เจริญ มีจำนวนประชากร 390 คน เป็นชาย 190 คน และหญิง 200 คน ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษา มีเพียงส่วนน้อยที่ศึกษาต่อในระดับสูง

ในเรื่องของสุขภาพ ประชาชนในชุมชนได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยจากศูนย์บริการสาธารณสุข 48 สำนักอนามัย และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโรอุทิศ สำนักการแพทย์

สภาพทางด้านจิตใจประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนาและจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ

การปรับปรุงภายในชุมชน มีดังนี้

1. โครงการปรับปรุงถนนในชุมชน โดยลงหินคลุก จำนวน 308ม.³ ระยะทาง 227 เมตร
2. โครงการปรับปรุงทางเดินเท้าในชุมชน โดยปูแผ่น ค.ส.ล. ขนาด 0.80 x 0.80 x 0.07 เมตร จำนวน 142 แผ่น ระยะทาง 113 เมตร
3. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิงขนาด 15 ปอนด์ รวมทั้งสิ้น 35 เครื่อง
4. โครงการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยการติดตั้งเครื่องขยายเสียงพร้อมอุปกรณ์ จำนวน 1 ชุด
5. โครงการติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างในชุมชน
6. โครงการรณรงค์รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน โดยจัดซื้ออุปกรณ์ในการรักษาความสะอาดมอบให้แก่ชุมชน

7. สถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียงชุมชน ได้แก่ โรงเรียนจันทศิริวิทยา, วัดหนองแขมและสถานีตำรวจนครบาลหนองแขม

9. **ชุมชนเลียบบคลองมหาศร** ตั้งอยู่เลียบบคลองมหาศร ติดถนนเพชรเกษม หมู่ 2 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ เดิมที่ดินบริเวณนี้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าต่อมาเจ้าของได้จัดสรรบางส่วนให้เช่าปลูกบ้านพักอาศัย อีกส่วนหนึ่งให้อยู่โดยไม่คิดค่าเช่า

สภาพทางด้านกายภาพทั่วไปส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวปลูกเลียบบไปตามแนวคลองมหาศรทั้งสองฝั่งทางเดินมีทั้งทางเดินค.ส.ล.ใช้การได้ดีและทางเดินธรรมชาติซึ่งยังไม่ได้รับการปรับปรุง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ภายในชุมชนมีจำนวนประชากร 430 คน มีบ้านจำนวน 77 หลังคาเรือน และมีครอบครัว จำนวน 185 ครอบครัว ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาได้แก่ระดับมัธยมศึกษา และประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

สภาพทางด้านอนามัยของคนในชุมชนนั้นได้รับการตรวจรักษาโรคจากศูนย์บริการสาธารณสุข 48 สาขาปิตุวรรณ สำนักอนามัย และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโรอุทิศ สำนักการแพทย์

การปรับปรุงชุมชนมีการจัดตั้งโครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน โดยติดตั้งเครื่องดับเพลิงขนาด 15 ปอนด์ รวมทั้งสิ้น 20 เครื่อง

สถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียงชุมชน ได้แก่ สำนักงานเขตหนองแขม และ วัดอุดมรังสี

ในการศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตคนจนเมืองในครั้งนั้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเจาะลึกจำนวน 2 ชุมชน ดังนี้

10. ชุมชนแสงศิริ

ชุมชนแสงศิริ : เป็นชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาคั้งนี้

ความเป็นมาของการจัดตั้งชุมชนแสงศรินั้นเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2536 โดยในครั้งแรกมีพื้นที่ร่วมกับชุมชนก้านวิจิตร ต่อมาได้แยกตัวออกมาและตั้งเป็นชุมชนแสงศิริขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตหนองแขมในการพัฒนาชุมชน

ต่อมามีชาวต่างจังหวัด, คนต่างถิ่นอพยพหรือคนกรุงเทพฯที่อาศัยอยู่ในเขตอื่นเข้ามาหางานทำ และมาขอเช่าที่ปลูกบ้านซึ่งทางเจ้าของที่โดยคุณสัน เงินงาม จึงได้จัดแบ่งที่เป็นแปลงๆให้เช่าโดย คิดค่าเช่าในราคาถูก

ชุมชนแสงศิริจัดได้ว่าเป็นชุมชนชานเมืองขนาดกลาง มีประชากรประมาณ 689 คน มีเนื้อที่ประมาณ 21 ไร่ สภาพภายในชุมชนค่อนข้างแออัด เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ไม่ กระจายตัว ลักษณะพื้นที่ภายในชุมชนเป็นชอยๆเดียวลึกลงไป ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็น ไปตามสองข้างทางของชอย ลักษณะของบ้านในชุมชนจึงมีการจำกัดในเรื่องของความกว้างของ บ้าน จึงทำให้ไม่มีพื้นที่ในการใช้สอยมากนัก นอกจากนี้ใช้เพียงเพื่ออยู่อาศัยเท่านั้น ชุมชนแสงศิริ ตั้งอยู่เลขที่ หมู่ 3 ชอยก้านันวิจิตร (ชอยเพชรเกษม 112-114) แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

สภาพภูมิอากาศภายในชุมชนมีลักษณะค่อนข้างร้อน เนื่องจากต้นไม้ในชุมชนมี ไม่มากนัก ประกอบกับการตั้งบ้านเรือนที่ค่อนข้างแออัดเป็นแนวทำให้สภาพภูมิอากาศดูค่อนข้างอบอ้าว นอกจากนี้ท้ายชอยชุมชนแสงศิริยังมีบ่อน้ำจึงทำให้เกิดการวางไข่ของยุงซึ่งเป็น แหล่งเพาะพันธุ์ของยุงและโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ได้

สภาพทางด้านกายภาพสภาพทั่วไปเป็นที่ลุ่ม มีน้ำท่วมขัง เมื่อฝนตกทำให้เกิด สภาพน้ำท่วมขังทั่วพื้นที่ชุมชน สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ยกพื้นสูง สภาพคงทนถาวร

การเดินทางไปยังชุมชนแสงศรินั้นสามารถเดินทางไปได้หลายทางทั้งโดยรถยนต์ ส่วนตัวและรถประจำทางหลายสายที่แล่นผ่านปากชอยเพชรเกษม 114 หรือ ชอยเพชรเกษม 112 ซึ่งเป็นทางเข้าชุมชนแสงศิริได้ทั้งสองเส้นทาง รถประจำทางที่ผ่าน เช่น รถประจำทางสายสาย 81, 84, 163 โดยจะต้องลงหน้าปากชอยเพชรเกษม 114 และต่อรถมอเตอร์ไซด์เข้าไปยังชุมชนอีกทอด หนึ่ง เป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ถนนทางเข้าชุมชนรวมถึงถนนภายในชุมชนนั้นเป็น ถนนลาดคอนกรีตซึ่งสะดวกต่อการคมนาคมได้เป็นอย่างดี

อาณาเขตและอาณาเขตติดต่อ

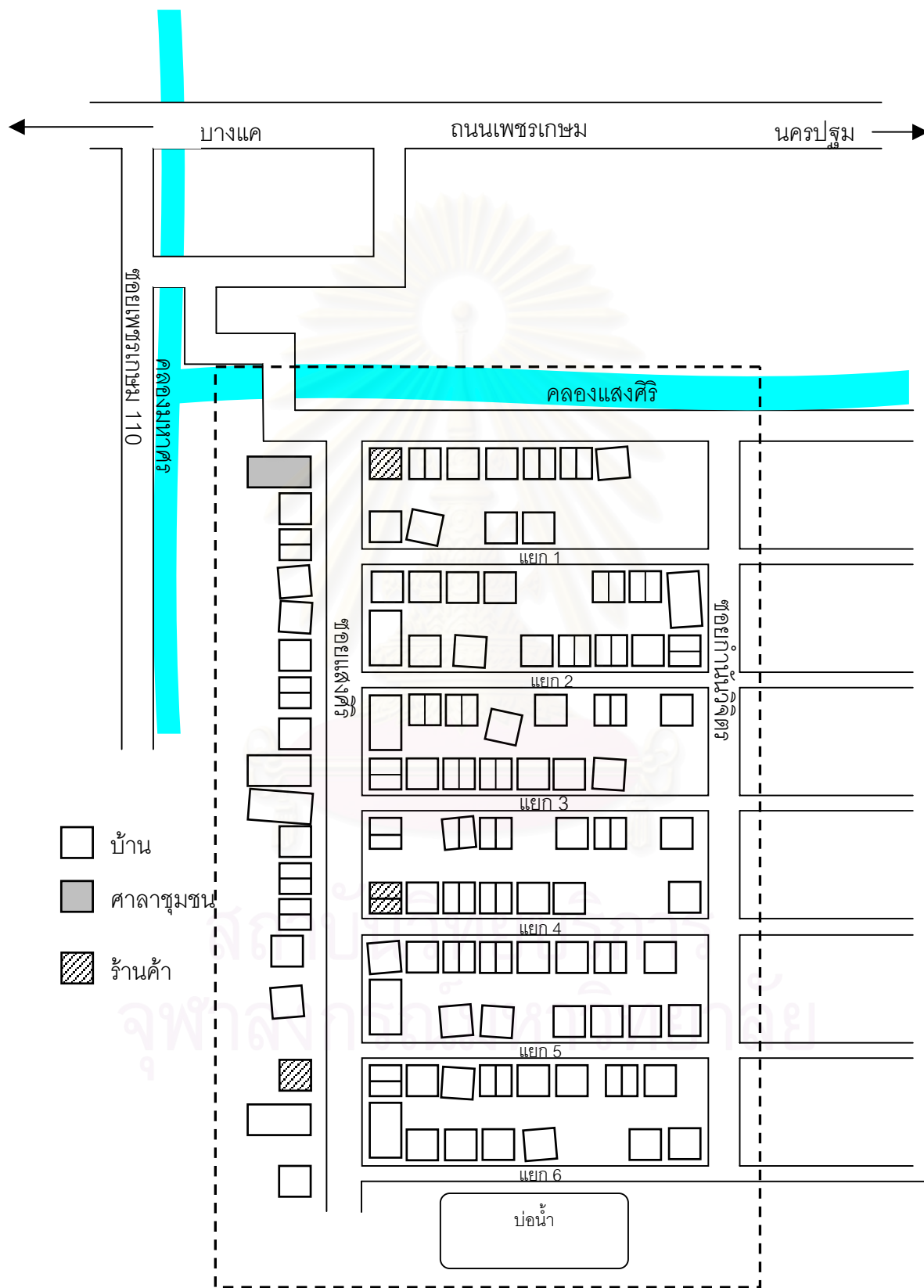
ทิศเหนือ	๑๑	หมู่บ้านสินสมบูรณ์
ทิศใต้	๑๑	คลองแสงศิริ
ทิศตะวันออก	๑๑	หมู่บ้านภูมิทวีแลนด์
ทิศตะวันตก	๑๑	ชุมชนก้านันวิจิตร

ลักษณะทั่วไปของชุมชนแสงศิริ

ชุมชนแสงศิริเป็นชุมชนชานเมืองขนาดกลาง ที่ดินทั้งหมดเป็นที่ดินของ คุณสั้น เงินงาม และได้แบ่งที่ดินออกเป็นส่วนๆ เพื่อแบ่งให้กับผู้ที่ต้องการมาขอเช่า คนในชุมชนฯ แทบทั้งหมดจะเป็นคนกรุงเทพฯ ที่โดนไล่ที่หรือไม่มีที่อยู่อาศัยมาขอเช่าตามคำชักชวนของเพื่อน หรือญาติที่อาศัยมาก่อนหน้านี้ ลักษณะประชากรของคนในชุมชนแสงศิรินี้จึงเป็นชุมชนที่มีวิถี การดำเนินชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมของที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่เนื่องจากมีการย้ายเข้าย้ายออก ของประชากรค่อนข้างบ่อยทำให้การสำรวจสำมะโนประชากรภายในชุมชนแสงศิรินี้เป็นไปได้ ค่อนข้างลำบาก ลักษณะของชุมชนมีพื้นที่เพียงแค່ชอยเดียวคือ ชอยแสงศิริลึกเข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร มีบ้านเรือนตั้งอยู่เต็มสองข้างทางชอย ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ปลูกในลักษณะคกทนถาวรซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่และการมีฐานะที่ค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับชุมชนแออัดอื่นๆ ลักษณะการปลูกบ้านแต่ละหลังจะมีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพ โดยผู้ที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ที่แน่นอน เช่น การรับราชการนั้นก็จะมีบ้านที่ค่อนข้างคกทน ส่วนคนที่มีอาชีพรับจ้าง เช่น อาชีพกรรมกรรับจ้างแบกหาม ฯลฯ ซึ่งอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพที่ไม่มี รายได้ที่แน่นอนนั้นก็มักจะปลูกบ้านในลักษณะที่ไม่คกทนถาวรเพื่อพร้อมที่จะย้ายออกจากชุมชน ได้เสมอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6 แผนที่ตั้งชุมชนแสงศิริ

ประชากรภายในชุมชนแสงศิริ

ลักษณะประชากรภายในชุมชนแสงศิริ

ภายในชุมชนแสงศิริประกอบด้วยจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดประมาณ 122 หลังคาเรือน และจำนวนครอบครัวทั้งสิ้นประมาณ 122 ครอบครัว มีประชากรทั้งสิ้น 689 คน แบ่งเป็นชาย 337 คนและหญิง 352 คน โดยเฉลี่ยตามอายุได้ดังนี้ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนแสงศิริ จำแนกตามเพศและอายุ

อายุ	เพศชาย (คน)	เพศหญิง (คน)	คิดเป็นร้อยละ
61 ปีขึ้นไป	27	37	9.29
26 - 60 ปี	104	141	35.55
16 - 25 ปี	38	38	11.03
6 - 15 ปี	105	58	23.66
0 - 5 ปี	64	77	20.46

ที่มา: เอกสารการสำรวจประชากรชุมชนแสงศิริ ปีพ.ศ. 2544

จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่า จำนวนประชากรในชุมชนแสงศิริที่มีทั้งสิ้นนั้น สามารถแบ่งตามช่วงอายุ ได้ดังนี้ ในช่วงอายุ 26 - 60 ปี มีสัดส่วนมากที่สุดเมื่อเทียบกับช่วงอายุในช่วงอื่นๆ คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 35.55 รองลงมาได้แก่ช่วงอายุ 6 -15 ปี คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 23.66 และช่วงอายุของประชากรในชุมชนแสงศิริที่มีอัตราส่วนน้อยที่สุด ได้แก่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป

เศรษฐกิจของชุมชนแสงศิริ

ลักษณะการประกอบอาชีพของประชากร (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนแสงศิริ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
รัฐวิสาหกิจ	4	2.20
งานประจำ/ทำงานบริษัท	7	3.85
รับจ้างทั่วไป*	149	81.87
ค้าขาย	22	12.08
รวม	182	100

ที่มา: เอกสารการสำรวจประชากรชุมชนแสงศิริ ปีพ.ศ. 2544

* รับจ้างทั่วไป หมายถึง อาชีพที่มีรายได้ที่ไม่แน่นอน เช่น ขับรถรับจ้าง, ทำขนม, กรรมกร ฯลฯ

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนแสงศิริประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น อาชีพรับจ้างทำขนม, รับจ้างแบกหามใช้แรงงาน ซึ่งมีมากที่สุดถึง 149 คน คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 81.87 รองลงมาได้แก่ อาชีพค้าขาย จำนวน 22 คน คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 12.08 ประกอบอาชีพรับจ้างทำงานตามบริษัทหรืองานประจำ จำนวน 7 คน คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 3.85 และประกอบอาชีพทำงานรัฐวิสาหกิจซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 4 คน คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 2.20 ตามลำดับ ในเรื่องของรายได้ของสมาชิกในชุมชนแออัดหนองแขมที่ประกอบอาชีพรับจ้าง ทั่วไปนั้นมีรายได้เฉลี่ยวันละ 80 – 100 บาท

การศึกษาของประชากรในชุมชนแสงศิริ

ตารางที่ 4 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนแสงศิริ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
จบปริญญา	20	26.67
จบมัธยม	9	12
จบอาชีวศึกษา	0	0
กำลังศึกษาอยู่	37	49.33
ไม่ได้รับการศึกษา	9	12
รวมทั้งสิ้น	75	100

ที่มา: เอกสารการสำรวจประชากรชุมชนแสงศิริ ปีพ.ศ. 2544

จากการศึกษา พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนแสงศิริกำลังศึกษาอยู่ จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 49.33 ของประชากรทั้งหมดในชุมชนแสงศิริ รองลงมาคือประชาชนในชุมชนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ส่วนประชาชนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาและที่ไม่ได้รับการศึกษามีจำนวนที่เท่าๆกัน คือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ตามลำดับ

สุขภาพอนามัย

ในเรื่องของสุขภาพอนามัยนั้นประชาชนในชุมชนแสงศิริได้รับการตรวจรักษาโรคจากสถานีอนามัย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร, ศูนย์บริการสาธารณสุข 48 ซึ่งปัจจุบันยังได้รับบัตรทอง 30 บาท ซึ่งสามารถรักษาได้ที่โรงพยาบาลศรีวิชัย 2 อีกด้วย

หน่วยงานที่ให้บริการทางสังคม

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนชุมชนแสงศิริมีหลายหน่วยงาน ได้แก่

1. สำนักงานเขตหนองแขม ช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาชุมชน
2. ศูนย์สาธารณสุข 48 ช่วยเหลือในเรื่องของการรักษาพยาบาล ตรวจสุขภาพ
3. สถานีตำรวจหนองค้างพลู โดยการจับกุมผู้ทำความผิดและให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติดแก่คนในชุมชน

4. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ช่วยเหลือในเรื่องหลักการการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์

5. ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ช่วยเหลือในทุกๆ ด้านที่เป็นปัญหา โดยการแนะนำ ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

การปรับปรุงชุมชนนั้น ส่วนมากจะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคเอกชนในด้านของสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟ, น้ำประปา เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันทางชุมชนมีการปรับปรุงภายในชุมชนเพื่อให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนี้

1. โครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในชุมชนโดยติดตั้งเครื่องดับเพลิงชนิดผงเคมีแห้ง ขนาด 15 ปอนด์ จำนวน 35 เครื่อง
2. ติดตั้งเครื่องสูบน้ำประจำชุมชนเพื่อป้องกันภัยน้ำท่วม
3. ปรับปรุงถนนภายในชุมชนและตามซอยแยกต่างๆ

ในเรื่องของการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาฯ มีกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เช่น

1. การจัดการพัฒนาชุมชนโดยมีการทำความสะอาดชุมชนเป็นประจำ
2. จัดงานลานกีฬาต้านยาเสพติด
3. จัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ
4. กิจกรรมกองทุนหมู่บ้าน
5. มีกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชน
6. จัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนขึ้น

จากการสำรวจ พบว่า ปัญหาที่มีภายในชุมชนแสงศิริเองนั้นเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไปตามชุมชนแออัด แต่สิ่งที่ประชาชนในชุมชนแสงศิริตระหนักถึงและคิดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ ปัญหาในเรื่องของยาเสพติดที่ระบาดไปทั่วชุมชน รองลงมาเป็นเรื่องของอัตรารายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ รองลงมาเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่ไม่ค่อยดีนัก และปัญหาสุดท้ายที่ประชาชนในชุมชนแสงศิริตระหนักถึงก็คือ ปัญหาในเรื่องของการพนันที่มีอยู่ในแทบทุกบ้านภายในชุมชน

การริเริ่มคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นของชุมชนด้วยความร่วมมือของผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนแสงศิริเองนั้น มีดังต่อไปนี้

1. มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น เพื่อฝึกนิสัยให้ประชาชนในชุมชนรู้จักคุณค่าของเงินและปลูกฝังให้รู้จักการประหยัดและการออม อีกทั้งยังช่วยเหลือประชาชนในชุมชนด้วยตนเองในเรื่องของการกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ
2. มีการแจ้งเบาะแสผู้ค้ายาให้กับตำรวจ และให้คำแนะนำแก่ผู้ที่ติดยาเพื่อนำไปบำบัด
3. มีการรณรงค์ในเรื่องของการทำความสะอาดชุมชนเป็นประจำ เพื่อสร้างสุขลักษณะนิสัยที่ดี

4. ถ้ามีเหตุร้าย ประชาชนจะแก้ปัญหาด้วยการแจ้งเจ้าหน้าที่

ในการระดมความคิดของประชาชนในชุมชนแสงศิริในการที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด โดยการ

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนแสงศิริและสมาชิกในชุมชนที่ต้องร่วมมือกันในการที่จะพัฒนาชุมชน และเสียสละอย่างจริงจังเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
2. หน่วยงานราชการต้องสนใจ ช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง
3. เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องปราบปรามสิ่งผิดกฎหมายอย่างจริงจังและตั้งใจเพื่อประโยชน์ของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ศูนย์สังคมพัฒนา: การพัฒนาชุมชนแสงศิริ

จากข้อมูลด้านต่างๆของชุมชนแสงศิริที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าชุมชนแสงศิริเป็นชุมชนที่มีจัดได้ว่ามีลักษณะความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต ระดับการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพที่ดีกว่าชุมชนอื่นๆ ในเครือข่ายหนองแวมทั้ง 11 ชุมชน ลักษณะการดำรงชีวิตดังกล่าวสอดคล้องและเอื้อต่อหลักการการพัฒนาของศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี ทูทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนานั้น ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะสามารถต่อยอดความสำเร็จของการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเป็นการก้าวขึ้นในการที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชนแสงศิริให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กิจกรรมที่เห็นได้ชัดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนา นั้น พบว่า กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่หล่อหลอมวินัยในการออมของคนในชุมชนฯ รวมถึงการมีวินัยในเรื่องของความซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละอีกด้วย กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิรินี้จัดตั้งขึ้นโดยการริเริ่มของศูนย์สังคม

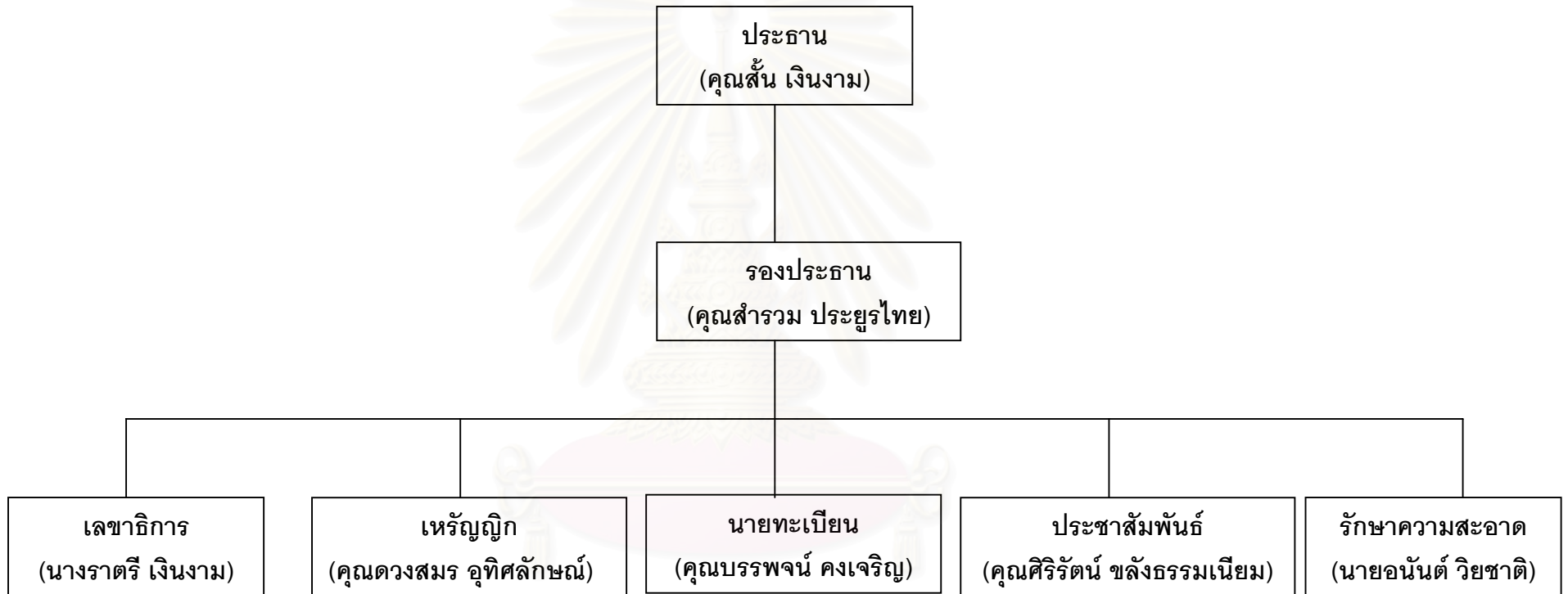
พัฒนาฯ ภายใต้เงื่อนไขของการประหยัด อดออมและเสียสละ ทั้งนี้ความสำเร็จของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแสงศิริดังกล่าวจะประสบความสำเร็จไม่ได้หากขาดความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนฯ ที่ให้ความไว้วางใจในกลุ่มฯ และชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงความตั้งใจจริงและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการที่จะพัฒนาชุมชนฯ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกด้วย ปัจจุบันเงินหมุนเวียนที่อยู่ภายในบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแสงศรียุคนี้ พบว่า มีเงินในบัญชี ณ ปี พ.ศ. 2546 เป็นจำนวนเงินถึง 400,000 บาท ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ว่าการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศรียุคนี้ประสบความสำเร็จมากที่สุดในเครือข่ายหนองแขมด้วยกัน

นอกจากกลุ่มออมทรัพย์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังพบว่าการสนับสนุนเรื่องกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนนั้นก็เป็กิจกรรมของทางศูนย์สังคมพัฒนาฯ ที่สามารถผูกยึดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน เช่น มีการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุทุกเดือน การจัดการลานกีฬาต้านยาเสพติด รวมถึงมีการจัดกลุ่มอาชีพให้กับคนในชุมชนเพื่อเสริมสร้างรายได้ อีกทางหนึ่งด้วย

ประชาชนในชุมชนเชื่อว่า หากทุกฝ่ายที่กล่าวมาแล้วนั้นมีการร่วมมือกันอย่างจริงจัง ชุมชนแสงศิริจะต้องพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นอย่างแน่นอน

ส่วนในเรื่องของสถานที่สำคัญบริเวณใกล้เคียงที่ประชาชนในชุมชนใช้เป็นที่พักผ่อนในโอกาสสำคัญๆ และใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ก็คือวัดไผ่เลี้ยง และโรงเรียนบ้านขุนประเทศ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

11. ชุมชนกองขยะหนองแขม

ชุมชนกองขยะหนองแขม: เป็นชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาครั้งนี้

อาณาเขตและที่ตั้ง ชุมชนกองขยะหนองแขมตั้งอยู่ติดถนน ซอยเพชรเกษม 104 หรือถนนพุทธมณฑลสาย 3 บริเวณกองขยะ หมู่ที่ 11 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ โดยเป็นที่ดินของเอกชนและที่ดินจัดสรรของกระทรวงเกษตรฯ (ปัญหาและความต้องการพื้นฐานของผู้มีอาชีพเก็บของจากกองขยะ : 80)

อาณาเขตและอาณาเขตติดต่อ

ชุมชนกองขยะหนองแขม มีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่

ทิศเหนือ	๑๑	กองขยะ (สาย 3)
ทิศใต้	๑๑	ถนนเพชรเกษม
ทิศตะวันออก	๑๑	ซอยเพชรเกษม 104
ทิศตะวันตก	๑๑	หมู่ 6 แขวงหนองค้างพลู

การเดินทางไปยังชุมชนกองขยะหนองแขมสามารถเดินทางไปได้สะดวกทั้งโดยรถยนต์ส่วนตัวและรถประจำทางเพราะชุมชนตั้งเรียงรายไปตามสองข้างทางของถนนซอยเพชรเกษม 104 หรือถนนพุทธมณฑลสาย 3 ซึ่งเป็นถนนที่แยกมาจากถนนใหญ่ คือ ถนนเพชรเกษมมาเข้าจากนครปฐมมุ่งตรงไปทางบางแค จึงมีรถประจำทางหลายสายที่แล่นผ่านปากทางเข้าชุมชนกองขยะ เช่น สาย 80, 84 ปอ. 32 ฯลฯ โดยจะต้องลงและต่อรถมอเตอร์ไซค์เข้าไปยังชุมชนอีกทอดหนึ่ง แต่ปัจจุบันจะมีรถประจำทางสาย 91 ก. วิ่งผ่านเข้าถนนซอยเพชรเกษม 104 ดังนั้นหากนั้นรถประจำทางสาย 91 ก. ก็จะสามารถไปลงยังสถานที่ที่ต้องการภายในชุมชนได้เลย โดยไม่ต้องลงต่อรถมอเตอร์ไซค์อีก

บริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนกองขยะนี้เป็นส่วนหนึ่งของที่ดินจัดสรรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งจัดสรรให้แก่ข้าราชการ แต่เจ้าของที่ดินไม่ได้ใช้ทำประโยชน์อะไร และอีกส่วนหนึ่งเป็นของเอกชน เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการที่อยู่ใกล้กองขยะทำให้มีกลิ่นเหม็นและมีน้ำเน่าเสีย ไม่เหมาะที่จะใช้เป็นพื้นที่ในการเป็นที่อยู่อาศัยหรือการเพาะปลูก เจ้าของที่ดินปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่ คนที่เข้ามาเก็บของจากกองขยะขายเลยพากันมาปลูกสร้างบ้านอยู่ในที่ดินดังกล่าวกลายเป็นบ้านที่ปลูกบุกรุกที่ของผู้อื่นไปโดยปริยาย และจากการที่ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณเทกองขยะของกรุงเทพมหานครทำให้อาชีพของประชากรในชุมชนนี้

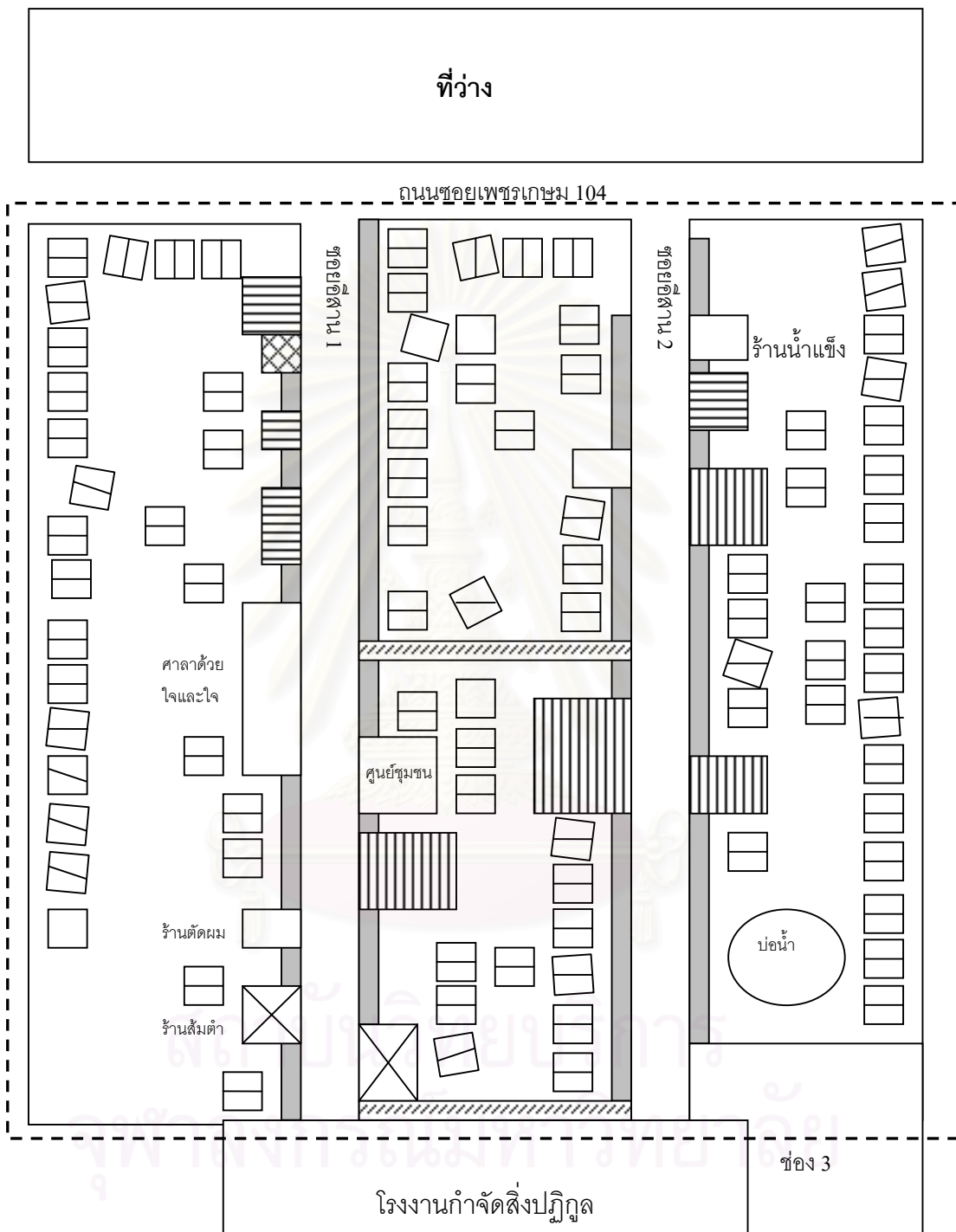
ส่วนใหญ่ คือ การเก็บของจากกองขยะหรือการคุ้ยขยะ ชุมชนนี้จึงมีชื่อเรียกที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ชุมชนกองขยะ” นั่นเอง

ความเป็นมาของชุมชนเริ่มแรกในปี 2501 เทศบาลธนบุรี (ในขณะนั้นยังไม่ได้รวมกรุงเทพมหานครกับกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน) ได้เริ่มนำขยะมาเททิ้งกลบทิ้งนาเป็นกองขยะเล็กๆ บริเวณกิโลเมตรที่ 14 หรือบริเวณหลังสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ปัจจุบัน โดยในตอนนั้นราว 2-3 สัปดาห์จะมีการนำขยะมาเททิ้งครั้งหนึ่ง แต่ต่อมาได้ย้ายมาทิ้งที่กิโลเมตรที่ 18 ซึ่งเป็นชุมชนกองขยะปัจจุบัน ในปี พ.ศ.2506 ได้มีการนำขยะมาทิ้งเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเริ่มมีการจำกัดการทิ้งขยะที่ดินแดงและให้นำไปทิ้งที่อ่อนนุชแทน แต่พนักงานขับรถขยะส่วนใหญ่ทิ้งของเขตธนบุรีและกรุงเทพมหานครพอใจที่จะนำขยะมาเทกองที่หนองแขมมากกว่า เนื่องจากเป็นชานเมือง การจราจรสะดวกไม่ติดขัดทางสำนักงานกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (ส.ม.ส.) ก็ได้ซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นประมาณ 24 ไร่ด้วยเพื่อรองรับปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น

แต่เนื่องจากการเทกองขยะกลางแจ้งเป็นวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกสุขลักษณะและปริมาณกองขยะก็มีจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกวัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง เพราะกองขยะเป็นแหล่งสะสมสิ่งสกปรกซึ่งเป็นที่เพาะพันธุ์สัตว์และแมลงนำโรคอันอาจจะระบาดมาสู่ประชาชนได้
2. เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เนื่องจากเป็นที่รวมของขยะจึงก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม มีกลิ่นเหม็นเป็นที่น่ารังเกียจ และยังเป็นต้นเหตุให้เกิดเหตุเพลิงไหม้ได้เนื่องจากความร้อนที่เกิดขึ้นจากการเน่าทำลายของขยะ
3. เกิดผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจเพราะรัฐบาลต้องจ่ายเงินซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นซึ่งนับวันจะมีราคาแพงขึ้น

ภาพที่ 8 แผนที่ตั้งชุมชนกองขยะหนองแวม

- ร้านตัดผม
- โรงเรียน
- ร้านค้า
- บ้าน

ปัจจุบันการกำจัดขยะที่เขตหนองแขมใช้วิธีขนถ่ายขยะไปฝังกลบที่พื้นที่ในเขตนครชัยศรี ซึ่งในการขนถ่ายขยะนี้จะใช้วิธีให้รถขยะนำขยะมาเทในโรงงานขนถ่ายมูลฝอยก่อน แล้วจะมีรถมาบรรทุกขยะเหล่านี้ไปฝังกลบยังพื้นที่ที่จัดเตรียมไว้อีกที่หนึ่งซึ่งโรงงานถ่ายมูลฝอยนี้เองที่เป็นที่ทำมาหากินในปัจจุบันของผู้เก็บของจากกองขยะจะเข้ามาคุ้ยขยะโดยเสียค่าทางคนละ 10 บาทต่อวัน (จาก 7 โมงเช้าถึง 7 โมงเช้าวันรุ่งขึ้น) และกองขยะนี้เองที่เป็นแหล่งอาชีพที่สำคัญของคนในชุมชนกองขยะหนองแขมไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็สามารถหารายได้จากการนำเอาขยะที่นำมากองรวมกันมาเป็นอาชีพหลักในการเลี้ยงดูครอบครัวของคนในชุมชนฯ ได้ เช่น อาชีพรีไซเคิลขยะ อาชีพเก็บของเก่าไปขาย ฯลฯ

สภาพทั่วไปของชุมชนกองขยะหนองแขมมีลักษณะผสมระหว่างชุมชนแออัดที่มีลักษณะของบ้านเรือนไม้ชั้นเดียวปลูกติดๆ กันแสดงถึงความแออัดของการอยู่อาศัยและลักษณะของชุมชนเมืองที่มีลักษณะของความเจริญแบบกระจุกตัวเป็นส่วนๆ คือ มีลักษณะเป็นชุมชนแออัดถึง 80% ในขณะที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองเพียง 20% คือในส่วนของชุมชนเมืองจะเป็นบริเวณของสถานที่ที่ตั้งหน่วยงานของสำนักงานรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร และบ้านศรีนครินทร์ นอกเหนือจากนั้นแล้วพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีสภาพเป็นชุมชนแออัด คือมีการปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อย่างแออัดยัดเยียดกันเป็นชุมชนย่อยตามซอยต่างๆ สภาพพื้นที่ที่ชาวชุมชนปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยนี้จะเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังโดยเฉพาะในหน้าฝนเมื่อมีฝนตกระดับน้ำและปริมาณน้ำก็จะท่วมสูงขึ้นทำให้พื้นที่ในซอยมีน้ำท่วมขังเฉอะแฉะไม่สะดวกในการเดินทางเข้าออกหรือติดต่อภายในชุมชนเพราะน้ำที่ท่วมขังนี้จะสกปรกและมีกลิ่นเหม็นเนื่องจากน้ำบางส่วนจะเป็นน้ำฝนที่ไหลชะมาจากกองขยะที่อยู่ล้อมรอบซึ่งถึงแม้จะเป็นกองขยะเก่าก็ตามแต่เศษขยะต่างๆ ก็ยังมีหลงเหลืออยู่สำหรับบ้านเรือนที่พักอาศัยปลูกสร้างอย่างง่าย ๆ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวยกสูงจากพื้นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่หาได้จากกองขยะ เช่น เศษไม้, เศษพลาสติก ฯลฯ บริเวณพื้นที่ว่างหน้าบ้านหรือบริเวณข้างถนนในซอยต่างๆ จะมีของที่เก็บได้จากกองขยะวางอยู่ระเกะระกะเต็มไปหมด ทำให้ทัศนียภาพของชุมชนนี้ไม่น่าดูนักและในขณะเดียวกันก็คล้ายเป็นเครื่องหมายบอกให้กับผู้ที่เข้าไปเห็นได้รับรู้ในทันทีถึงอาชีพของผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้น

สภาพภูมิอากาศภายในชุมชนร้อนจัด มีต้นไม้บ้างแต่ไม่ได้ให้ร่มเงามากนัก มีกลิ่นขยะเหม็นลอยมาตามลมเป็นระยะๆ จากลานขยะและจากฝายโรงงานกำจัดขยะ มูลฝอยเขตหนองแขม ซึ่งอยู่ติดกับด้านหลังชุมชน รวมทั้งกลิ่นเหม็นจากสิ่งแวดล้อมในชุมชนเองที่มีการนำเศษขยะรวมถึงเศษวัสดุต่างๆ มาใช้ในการแปรรูป นอกจากนี้ยังมีกลิ่นก๊าซพิษจากการที่ คนในชุมชนนำรองเท้าหรือท่อสายยางมาเผาไฟเพื่อแปรรูปขยะ ซึ่งการนำเอาพื้นรองเท้าเป็นยางมาเผาไฟ

นั้น เมื่ออย่างถูกความร้อนจะทำปฏิกิริยาเคมีจนเกิดเป็นก๊าซพิษขึ้นในอากาศ มีกลิ่นฉุน รุนแรงมาก นอกจากนี้บางบริเวณยังมีกลิ่นน้ำคร่ำอีกด้วย แต่จากสภาพอากาศโดยรวมที่มีกลิ่น ไม่เหม็นมากจนเกินไปนั้นประกอบกับบริเวณชุมชนมีพื้นที่โล่งทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกมากขึ้น จึงไม่มีกลิ่นฉุนหรือกลิ่นเหม็นรุนแรงมากนัก

ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนเป็นสังกะสีกับเศษไม้หรือแผ่นไม้กระดานมาประกอบกัน สร้างอย่างไม่ค่อยมั่นคง เพราะไม่สามารถที่จะสร้างที่อยู่อาศัย อย่างถาวรได้ เนื่องจากเป็นที่บุกรุก ชาวบ้านคิดว่าอาจจะถูกไล่ที่เมื่อใดก็ได้จึงไม่มีใครคิดที่จะสร้างบ้านกันอยู่อย่างถาวร บ้านแต่ละหลังสร้างติดกันจนแทบไม่มีพื้นที่บริเวณบ้าน ภายในบ้านมีห้องน้ำและห้องส้วมในตัว จึงไม่ค่อยถูกสุขลักษณะเท่าที่ควร

ภายในชุมชนกองขยะจะมีการแบ่งชอยออกเป็น 2 ชอย เรียกว่า ชอยอีสาน 1 และชอยอีสาน 2 ซึ่งชื่อเรียกดังกล่าวมีที่มาจากคนที่คนจากทางภาคอีสานอพยพ เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้เป็นจำนวนมากและทั้งสองชอยนี้สามารถเดินทะลุกันได้ทางด้านหลังของ ชุมชน ในชอยอีสาน 1 มีโรงโม่พลาสติกอยู่ 2 โรง มีโต๊ะสนุ๊กเกอร์ซึ่งเป็นแหล่งรวมวัยรุ่นในชุมชน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำขังและส่งกลิ่นเหม็นอยู่ด้วย

ลักษณะสภาพทั่วไปของชุมชน

จำนวนประชากรและอาชีพของประชากร เนื่องจากพื้นฐานเดิมของประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นผู้อพยพมาจากต่างถิ่นเพื่อแสวงโชค คือมาขุดทองจากชุมชนทรัพย์กองขยะ

จำนวนประชากรภายในชุมชนกองขยะหนองแรมมีทั้งหมดประมาณ 530 คน มีจำนวนหลังคาเรือนประมาณ 60 หลังคาเรือน จำนวนครอบครัวประมาณ 150 ครอบครัว (ไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ เนื่องจากประชากรไม่ได้อยู่อาศัยในชุมชนอย่างถาวรมีการย้ายกลับไปกลับมา ระหว่างบ้านเกิด (ภาคอีสาน) และชุมชนในช่วงหวานพีชและเก็บเกี่ยว และจะกลับมาอาศัยในชุมชนอีกเมื่อหมดฤดูกาลเพาะปลูก)

ประชากรในชุมชนกองขยะหนองแขม

ตารางที่ 5 ตารางแสดงจำนวนประชากรของชุมชนกองขยะหนองแขม
จำแนกตามเพศและอายุ

อายุ (ปี)	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
61 ปีขึ้นไป	50	9.43
16 – 60 ปี	400	75.47
0 – 15 ปี	80	15.10
รวม	530	100.00

ที่มา: เอกสารการสำรวจประชากรชุมชนกองขยะหนองแขม ปีพ.ศ. 2544

ภายในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้น แบ่งเป็นช่วงอายุในวัยเด็กที่มีอายุแรกเกิดถึง 15 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 15.10 ช่วงอายุผู้ใหญ่ในวัยทำงาน อายุ 16 – 60 ปี ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนมีจำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 75.47 และช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป มีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 9.43 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า ประชากรภายในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้น แบ่งเป็นเพศหญิง 300 คนและแบ่งเป็นเพศชาย 230 คน กว่า 90 % ของคนในชุมชนเป็นคนไทย มีส่วนน้อยที่เป็นคนเชื้อชาติลาวและเขมรอาศัยอยู่

ในเรื่องของการศึกษา ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนจะจบการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษา มีจำนวนน้อยที่เรียนระดับมัธยมศึกษา, สายอาชีพ และมีเพียง 2 คนเท่านั้นที่การศึกษาระดับจบปริญญาตรี

นอกจากนี้ภายในชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กขึ้นภายในชุมชนซึ่งจะรับเด็กวัยก่อนเข้าเรียน อายุ 3-5 ปี ภายในศูนย์จะมีการเตรียมความพร้อมของเด็ก โดยการสอนหนังสือและทำกิจกรรมต่างๆที่เสริมสร้างทักษะและพัฒนาการเด็ก เช่น การให้เด็กร้องเพลงประกอบท่าทาง สอนจริยธรรม โดยซิสเตอร์วราภรณ์ผู้ซึ่งเป็นอาสาสมัครจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่เข้าทำงานเพื่อชุมชนนี้มานานกว่า 10 ปี และในละแวกใกล้เคียงชุมชนนั้นยังมี

โรงเรียนรัฐบาลชื่อ “โรงเรียนคลองบางแกว” ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา ที่เด็กในชุมชนส่วนใหญ่ไปเรียนอีกด้วย

เศรษฐกิจชุมชน

ลักษณะการค้าของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวกับการเก็บขยะ ซึ่งจะขายให้กับคนที่รับซื้อบนลานขยะโดยการชั่งกิโลขายตามแต่ราคาของขยะแต่ละประเภท ปัจจุบันไม่สามารถนำขยะลงมาจากลานเพื่อขายให้กับพ่อค้าคนอื่นได้ แต่จะต้องขายให้กับหน่วยงานเอกชนที่รับสัมปทานจากรัฐบาลโดยการประมูลซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบอยู่ทีลานขยะเพียงผู้เดียว ทำให้ชาวบ้านถูกกดราคาของขยะที่เก็บมาขาย นอกจากนี้การขึ้นไปเก็บแต่ละครั้งยังต้องจ่ายค่าหัวคิวให้กับหน่วยงานนี้อีกวันละ 10 บาท ในส่วนของคนที่ไม่ได้ขึ้นไปเก็บขยะที่ลานขยะจะมีผู้รับเหมานำเสื่อน้ำมันและพลาสติกมาจ้างให้คนในชุมชนล้างและตากแดด โดยคิดราคาตอนส่งกิโลกรัมละ 3 บาทและจะรับซื้อคืนกลับในราคา กิโลกรัมละ 6 บาท ก่อนที่จะนำไปขายให้กับโรงงานเพื่อที่จะได้นำกลับไปรีไซเคิลในขั้นต่อไป นอกจากนี้ยังมีการแยกชิ้นส่วนรองเท้า เพื่อเอาเฉพาะพื้นรองเท้าไปรีไซเคิลอีกเช่นกัน แต่จะนำสินค้าเหล่านี้ไปขายได้ก็ต่อเมื่อสินค้ามีจำนวนเป็นตันๆ

กลุ่มอาชีพภายในชุมชนของขยะหนองแขมมีหลายอาชีพ ประกอบด้วย อาชีพขี่ซาเล้งซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีจำนวนมากที่สุดประมาณ 20 ครอบครัว รองลงมาได้แก่ อาชีพผ่าถุงพลาสติกใส, อาชีพทำท่อพีวีซี, โมพลาสติก, อาชีพทำเสื่อน้ำมัน, อาชีพลอกท่อแก๊ส, ลอกสายผักบัว, ทำพื้นรองเท้า รวมถึงอาชีพการแปรรูปขยะที่ยังสามารถนำกลับมาใช้ได้ อีก เช่น พวกทองเหลือง, เครื่องครัวต่างๆ เป็นต้น

รายได้เฉลี่ยส่วนใหญ่ของคนในชุมชนนั้น มีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณวันละ 100 - 150 บาทต่อคน ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ได้นั้นได้จากการเก็บขยะและการรับจ้างทั่วไป รายได้ที่ได้นั้นหากไม่นำไปซื้อยาเสพติดและเล่นการพนันก็นับว่าพออยู่ได้ ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักคุณค่าของเงินและไม่รู้จักการออมที่ถูกต้อง ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่มีหนี้สินทางด้านค่าน้ำค่าไฟ จึงทำให้มีการกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์บ้าง และจากเงินกู้นอกระบบบ้าง ซึ่งการกู้เงินนอกระบบนั้นคิดอัตราดอกเบี้ยถึงร้อยละ 20 แต่ภายหลังจากการที่มีหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการคทอลิกเพื่อการพัฒนาเข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชน ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่รู้จักการเก็บออมมากขึ้นและเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชนและหันมากู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยของเงินกู้ยืมนั้นถูกกว่าการกู้จากเงินนอกระบบถึงร้อยละ 17 ที่เดียว

การเมืองการปกครอง

สถาบันการปกครองภายในชุมชนกองขยะ เนื่องจากชุมชนกองขยะหนองแขมเป็นชุมชนที่เป็นพื้นที่บุงกุก ไม่ได้มีการถูกจัดตั้งให้เป็นชุมชนอย่างเป็นทางการจากสำนักงานเขต จึงไม่มีองค์กรทางการเมืองท้องถิ่นของรัฐมาช่วยเหลือดูแลอย่างชัดเจน ทางชุมชนจึงได้มีการจัดตั้งการปกครองตนเองขึ้นภายในชุมชน ในส่วนของการเลือกผู้นำนั้นเป็นการเลือกผู้นำในลักษณะผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งมาจากความเห็นส่วนใหญ่และการยอมรับของคนในชุมชน โดยเลือกจากความสามารถ ความตั้งใจจริงที่จะช่วยเหลือชุมชนนั่นเอง

วัฒนธรรมของคนในชุมชนกองขยะหนองแขม

ภาษาที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้เป็นภาษาไทยกลางและภาษาท้องถิ่นจากทางภาคต่างๆ ของไทย สาเหตุก็เนื่องมาจากการที่คนอพยพเข้ามาพักอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้เป็นคนจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน จึงทำให้วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตต่างๆ จึงมีความแตกต่างกัน แต่จะสังเกตได้ว่าเมื่อคนเหล่านี้มาอาศัยอยู่ร่วมกันแล้วก็สามารถปรับตัวเข้าหากันได้และอยู่ด้วยกันในชุมชนอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากทุกคนต่างก็รู้ว่าคนในชุมชนๆ ต่างก็เป็นคนไทยเหมือนกัน แต่จะมีบ้างที่เกิดการแบ่งแยกทางด้านถิ่นที่มาและภาษา วัฒนธรรม เช่น ในซอยอีสาน 1 และซอยอีสาน 2 จะมีแต่คนที่อพยพมาจากทางภาคอีสานก็จะแบ่งพรรคแบ่งพวกรวมถึงการแบ่งพื้นที่การอยู่อาศัยเป็นเขตแดนที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของถิ่นที่มา เช่น อาหารการกิน มีการหมักปลาร้า กินข้าวเหนียว เป็นต้น

ในเรื่องของศาสนาถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาพัฒนาและช่วยเหลือประชากรในชุมชนกองขยะหนองแขมก็ตาม โดยเฉพาะพัฒนาการจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่เป็นหน่วยงานหลักในการเข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนแห่งนี้ตั้งแต่เริ่มแรก แต่คนส่วนใหญ่ในชุมชนก็ยังคงนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเข้ามาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนาไม่ได้มีบทบาทแต่อย่างใดในการเลือกที่นับถือศาสนาของคนในชุมชน

นอกจากนี้แล้วคนในชุมชนกองขยะหนองแขมยังมีความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์บางอย่างซึ่งอาจจะสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณีในถิ่นภูมิลำเนาเดิมของตนเองติดมาด้วย เช่น การปลุกเสกสิ่งต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลจากทางภาคอีสาน การนิยม

บุชานางวักและกุมารทอง เป็นต้น แต่ทั้งนี้คนในชุมชนก็ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ ศาลเจ้าพ่อใหญ่ซึ่งเดิมเป็นศาลเล็กๆ อยู่ท้ายกองขยะ แต่ปัจจุบันพวกคนในชุมชนได้อัญเชิญไปประดิษฐานในที่ใหม่บริเวณข้างวัดวงษ์ลาภาราม ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนนับถือเป็นอย่างมาก

ความเชื่อและการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ นี้แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนมีปัญหาและความเดือดร้อนที่ต้องการการได้รับความช่วยเหลือแต่ยังไม่มีใครพอให้เขาพึ่งพิงได้ ดังนั้นชาวบ้านเหล่านี้จึงมีความหวังกับสิ่งนอกเหนือจากธรรมชาติที่จะมีความหวังว่าจะช่วยเหลือคนในชุมชนได้บ้าง ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่ชาวไทยโดยทั่วไปเชื่อถือและปฏิบัติกันอยู่

สภาพทางครอบครัวและสังคม ครอบครัวของชุมชนกองขยะนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของครอบครัวขยายเหมือนกับครอบครัวไทยในชนบททั่วไป คือ ในบ้านหนึ่งหลังนอกจากจะมีพ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกันแล้ว บางครอบครัวก็จะมีญาติพี่น้องของพ่อและแม่มาอยู่ด้วย บางครอบครัวอาจมีเพื่อนหรือคนรู้จักกันซึ่งเป็นคนมีภูมิปัญญาเดียวกันอพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ มาอยู่ด้วยก็มี ปัญหาของครอบครัวที่ผู้วิจัยพบนั้นเกิดจากการที่บ้านมีขนาดเล็กจึงไม่มีห้องนอนเป็นส่วนตัว เวลาพ่อแม่หลับนอนกันเด็กจึงมักรับรู้พฤติกรรมนี้และทำให้เด็กผู้หญิงบางคนมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมไปด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาสังคมในด้านอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาของการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น

ส่วนสภาพทางด้านสังคมนั้น ชุมชนกองขยะเป็นชุมชนที่มีผู้คนมาอพยพจากหลากหลายจังหวัดด้วยกัน ดังนั้นลักษณะความเป็นอยู่และการติดต่อช่วยเหลือกันในตอนแรกนั้นจึงมีไม่มากนัก แต่ผลจากการศึกษาสังเกตได้ว่าปัจจุบันภายหลังจากที่มีองค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนาคาทอลิกเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาแล้วนั้น ระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีมากขึ้น มีการติดต่อระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้านมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอกมากขึ้นอีกด้วย ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเครือข่ายทางสังคมลักษณะหนึ่งของชุมชนที่สามารถบูรณาการความแตกต่างทางด้านถิ่นที่มา ภาษา วัฒนธรรมของคนต่างถิ่นที่มาอยู่รวมกันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ในด้านของปัญหาที่ผู้วิจัยพบนั้น คือ ความเห็นแก่ได้และความไม่ซื่อสัตย์ของคนบางกลุ่มบางพวกเป็นสาเหตุทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันบ้างก็มี นอกจากนี้ยามว่างพวกผู้ชายจะนิยมดื่มสุราหรือตั้งวงเล่นการพนันกันทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการลักเล็กขโมยน้อยตามมา

สุขภาพอนามัย

สุขภาพอนามัยของประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ นั้น คนที่มีปัญหาสุขภาพจะเป็นผู้สูงอายุและจะเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดขึ้นตามวัย โดยรวมแล้วคนในชุมชนไม่ค่อยเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรง สุขภาพค่อนข้างแข็งแรง มีปัญหาเรื่องโรคผิวหนังบ้างแต่ไม่มาก ทุกๆเดือนจะมีหมอจากโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ มาตรวจและรักษาสุขภาพให้เดือนละครั้งและเป็นผู้ให้วัคซีนกับเด็กในชุมชน โดยเก็บค่ารักษาพยาบาลคนละ 10บาท ชาวบ้านมีความพึงพอใจกับการให้บริการของโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์มาก มาตรวจรักษากันเป็นประจำ แต่ถ้ามีการเจ็บป่วยรุนแรงคนในชุมชนจะไปรักษาที่ศูนย์สาธารณสุข 48 และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่สามารถใช้บริการจากบัตร 30 บาทได้ เนื่องจากคนส่วนใหญ่มีสำเนาทะเบียนบ้านอยู่ที่ต่างจังหวัด จึงไม่มีสวัสดิการคุ้มครอง

การมีอาชีพค้าขายจะส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น กลิ่นเหม็นที่เป็นก๊าซพิษสามารถทำลายระบบทางเดินหายใจ ส่งผลเสียต่อสุขภาพในอนาคตได้ และในขณะที่คนทำงานมักไม่ใส่ถุงมือ ไม่ใส่รองเท้ามิดชิด และไม่มีผ้าปิดจมูกป้องกันกลิ่นเหม็นที่เป็นก๊าซพิษและเชื้อโรค นอกจากนี้การค้าขายอาจไปสัมผัสกับขยะที่เป็นพิษโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้

ด้านโภชนาการ จากการศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนในชุมชนจะมีน้ำหนักตัวและส่วนสูงต่ำกว่ามาตรฐานแสดงให้ถึงการขาดการโภชนาการที่ดี เด็กในชุมชนมักจะรับประทานอาหารเท่าที่พ่อแม่จะหาได้ และบางครั้งครัวที่มีฐานะยากจนมากๆ นั้น เด็กจะได้รับประทานอาหารเพียงวันละ 1 มื้อเท่านั้น และจากการสังเกตเด็กในชุมชนส่วนใหญ่มักจะรับประทานนมที่เป็นห่อๆ ซึ่งไม่มีประโยชน์ต่อร่างกาย โดยที่พ่อแม่ผู้ปกครองละเลย ไม่สนใจดูแลในของสุขภาพอนามัยของเด็กเท่าที่ควร

การใช้ส้วมภายในบ้านแต่ละบ้านจะมีส้วมอยู่ภายในเป็นส้วมซึมไม่ถูกสุขลักษณะอย่างมากเมื่อเกิดน้ำท่วมบางบ้านจะไม่สามารถใช้ห้องน้ำได้ จึงต้องไปขอใช้ของเพื่อนบ้าน

หน่วยงานที่ให้บริการทางสังคม

ในด้านของสุขภาพอนามัยนั้นมีโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ และโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ที่มีบทบาทมากในการให้ความช่วยเหลือกับชุมชนมากที่สุดดังที่กล่าวมาข้างต้น

ส่วนในด้านของการศึกษา โรงเรียนคลองบางแวกซึ่งเป็นโรงเรียนที่เด็กในชุมชนไปเรียนมากที่สุดนั้นมีบทบาทที่ใกล้ชิดกับชุมชนในด้านการดูแลความประพฤติของเด็ก และมีส่วนช่วยในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน เช่น อาจารย์ผู้ใกล้ชิดกับเด็กและชุมชนมากที่สุด คือ อาจารย์ นุกูลได้ร่วมเข้าประชุมเสนอโครงการต่อต้านยาเสพติดกับ ป.ป.ส. และเป็นผู้ที่ติดตามเด็กที่ขาดเรียนให้กลับไปเรียนปกติและช่วยกวดขันเด็กในเรื่องการศึกษาอย่างมาก นอกจากนี้พ่อแม่ผู้ปกครองมักจะไปปรึกษากับอาจารย์นุกูล ในกรณีที่บุตรหลานมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้อาจารย์ อบรมสั่งสอนอีกทางหนึ่ง

ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนกองขยะหนองแขมอีกทั้งยังเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชนฯ เพื่อให้กระบวนการกลุ่มสามารถดำเนินการและสร้างความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนฯ รวมถึงการเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และเป็นหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนฯ ให้กับหน่วยงานอื่นๆ สามารถที่จะเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมในชุมชนได้อีกด้วย เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนฯ

ส่วนด้านโรงเรียนคลองบางแวกจะประสานงานในด้านที่เกี่ยวกับเด็ก ดังเช่นที่อาจารย์มาเป็นผู้ให้ข้อมูลความประพฤติของเด็กและเสนอแนะแนวทางที่จะปรับพฤติกรรม โดยที่ จะทำงานร่วมกับศูนย์สังคมพัฒนาฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ทำงานในชุมชนและชุมชนเครือข่ายหนองแขมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการต่อต้านยาเสพติด

การประสานงานต่างๆ มักจะผ่านศูนย์สังคมพัฒนาฯ และผู้นำชุมชนรวมทั้งซิสเตอร์ วราภรณ์เป็นหลัก จากนั้นก็จะมีการประชุมกันระหว่างคณะกรรมการเครือข่ายหนองแขม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่อไป

ศูนย์สังคมพัฒนาฯ: การพัฒนาชุมชนกองขยะหนองแขม

จากข้อมูลด้านต่างๆ ของชุมชนกองขยะหนองแขมที่กล่าวมาแล้วนั้น เห็นได้ว่าชุมชนกองขยะหนองแขมเป็นชุมชนที่มีจำนวนประชากรเป็นผู้ด้อยโอกาสและสมควรที่จะได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนมากที่สุดเนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจที่ยังยึดค่านิยมของความยากจนอยู่ คือมีลักษณะของความไม่กระตือรือร้น ฟังพาโชคชะตา ลักษณะดังกล่าวทำให้คนในชุมชนกองขยะหนองแขมเป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางด้านสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจมากที่สุดเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ ในเขตหนองแขม เห็นได้จากสภาพทาง

กายภาพภายในชุมชนฯ ลักษณะอาชีพ รวมถึงรายได้และระบบเศรษฐกิจในชุมชนฯ สิ่งต่างๆเหล่านี้ทำให้หน่วยงานต่างๆทั้งจากสำนักงานเขตหนองแขมและหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหลายหน่วยงานเล็งเห็นถึงปัญหาของชุมชนฯ และมีความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาชุมชนของขยะหนองแขมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น ศูนย์สังคมนวัตกรรม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯที่ตั้งใจเข้ามาช่วยเหลือชุมชนของขยะหนองแขมดังนี้

ศูนย์สังคมนวัตกรรมเป็นเครือข่ายของศูนย์สังคมนวัตกรรม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งความเป็นมาของการเข้ามา มีบทบาทช่วยเหลือชุมชนของขยะนี้ เริ่มจากคุณบรรจง แซ่ฉิ่งได้เห็นสภาพอันแร้นแค้นของชุมชนและสภาพเด็กในชุมชนซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสจึงได้ประสานขอความช่วยเหลือไปยังบาทหลวงพิบูลย์ สิทธิพนทชัย ศูนย์สังคมนวัตกรรมภายใต้การดูแลของบาทหลวงพิบูลย์จึงได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนโดยมีซิสเตอร์วราภรณ์ ธิราศักดิ์ เป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบันนี้ ณ สำนักงานซึ่งเป็นอาคารไม้ตั้งอยู่ในซอยอิสาน 2

ศูนย์สังคมนวัตกรรมได้เริ่มเข้ามาช่วยเหลือพัฒนาชุมชนของขยะหนองแขมเมื่อราวปี พ.ศ. 2535 โดยเริ่มจากการสอนอ่านเขียนให้แก่เด็กอายุ 3 ขวบขึ้นไปที่ยังไม่เข้าโรงเรียน เนื่องจากในขณะนั้นโรงเรียนจะรับเด็กที่มีอายุ 5 ปีขึ้นไปให้เข้าเรียนได้ ดังนั้นเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปีจึงต้องถูกทิ้งอยู่บ้านในขณะที่พ่อแม่ออกไปค้าขาย หรือเด็กบางคนก็ติดตามพ่อแม่ไปค้าขายด้วยซึ่งมักจะได้รับอันตรายและยังเป็นตัวถ่วงการทำงานของพ่อแม่เด็ก ศูนย์สังคมนวัตกรรมจึงรับเลี้ยงดูเด็กที่มีปัญหาเหล่านั้น โดยเก็บค่าเลี้ยงดูคนละ 10 บาทต่อวัน ในตอนแรกมีผู้สมัครเรียนราว 50 คน มีผู้ดูแลเป็นซิสเตอร์ 2 ท่าน และครูฝึกหัดอีก 2 ท่าน ตอนเช้าเด็กก็จะเรียนอ่านเขียนหนังสือที่ศาลาร่วมใจซึ่งเป็นอาคารไม้โล่งไม่กันฝนแต่มีหลังคาและมีโต๊ะม้านั่งพร้อม ช่วง 10 โมงเช้าก็จะมีนมให้เด็กดื่มโดยนมนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากมูลนิธิศุภนิมิตร์ ในตอนกลางวันหลังจากทางอาหารกลางวันเสร็จก็จะให้เด็กนอนในระหว่างที่เด็กนอนหลับ ครูก็จะช่วยกันตรวจและใส่ยาให้เด็กที่เป็นแผลตามตัว ส่วนใหญ่เด็กจะเป็นแผลพุพองหรือโรคผิวหนังกันมากเพราะพักอาศัยอยู่ใกล้บริเวณกองขยะ ซึ่งเป็นแหล่งสกปรกและมีเชื้อโรค ในตอนบ่ายเมื่อเด็กตื่นนอนแล้วก็จะมีอาหารว่างให้อีก 1 มื้อ การสอนเด็กนี้ทำมาจนกระทั่งถึง พ.ศ.2538 ก็ต้องหยุดไปเนื่องจากมีเด็กมาเรียนน้อยลง แต่ต่อมาไม่นานนักก็มีการเรียกร้องจากชาวบ้านให้เปิดโรงเรียนสอนอีก จึงได้เปิดโรงเรียนที่ศาลาร่วมใจอีกครั้งเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2539 และได้สอนมาจนกระทั่งถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2540 ก็ต้องปิดโรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง สาเหตุที่ต้องหยุดเป็นการถาวรเพราะโรงเรียนคลองบางแวกได้เปลี่ยนแปลงนโยบายการรับนักเรียนใหม่คือรับเด็กตั้งแต่อายุ 3 ขวบเข้าเรียนได้

ผู้ปกครองจึงนำเด็กไปเข้าเรียนที่โรงเรียนคลองบางแวก ดังนั้นศาลาร่วมใจจึงไม่มีเด็กมาเรียนและต้องปิดไปโดยปริยาย

ปัจจุบันงานที่ศูนย์สังคมพัฒนาดูแลช่วยเหลือชาวชุมชนอยู่คือ การดูแลเรื่องน้ำประปาและไฟฟ้า เนื่องจากศูนย์ฯได้เป็นผู้จัดการขอต่อน้ำประปาและไฟฟ้าเข้ามาในชุมชนและนำไปขายต่อให้ชาวบ้านในราคาที่ถูกไม่เอาเปรียบชาวบ้านจนถึงสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน เดิมนั้นมีคนทำเรื่องน้ำประปาและไฟฟ้าอยู่แล้ว แต่เก็บแพงและเอาเปรียบชาวบ้านมากเกินไปจนชาวบ้านเดือดร้อน ศูนย์สังคมพัฒนาจึงช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องนี้โดยต่อน้ำประปาและไฟฟ้าเข้ามาขายให้ชาวบ้านเอง

ราคาน้ำประปาเดิมทางศูนย์คิดโ่งละ 5 บาท แต่ในปี พ.ศ. 2541 ได้เปลี่ยนราคาใหม่ตามสภาพเศรษฐกิจเป็นโ่งละ 10 บาท ส่วนค่าไฟฟ้านั้นคิดยูนิตละ 3.45 บาท ซึ่งมีลูกค้าทั้งหมดประมาณ 100 คน เงินที่เก็บได้จากลูกค้านี้จะนำไปจ่ายเป็นค่าน้ำประปาและไฟฟ้า ส่วนที่เหลือก็จะย้อนกลับไปยังชาวบ้าน เช่น ในวันคริสต์มาส ศูนย์สังคมพัฒนาจะจัดเลี้ยงอาหารพร้อมทั้งแจกของขวัญให้กับชาวชุมชนที่มาร่วมงาน นอกจากนี้ยังดูแลเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวชุมชน หากใครที่เจ็บป่วยแล้วไม่มีค่ายารักษาทางศูนย์ฯก็จะช่วยออกให้เป็นบางส่วน เมื่อมีคนตายก็จะจ่ายค่าทำศพให้โดยเดิมจ่ายศพละ 1,000 บาท แต่ปัจจุบันนี้ลดเหลือศพละ 500 บาท

ผู้นำชุมชนคนสำคัญที่เป็นผู้เสียสละทั้งกายและใจในการทำงานพัฒนาชุมชนนั้น ได้แก่ นายบรรจง แซ่ฮึ้ง ซึ่งเดิมมีภูมิลำเนาอยู่บริเวณใกล้เคียงกับชุมชนกองขยะแต่ปัจจุบันได้ย้ายไปประกอบกิจการส่วนตัวที่จังหวัดนครปฐม นายบรรจงเป็นคนแรกที่ได้ดำเนินการช่วยเหลือชาวชุมชนกองขยะ เนื่องจากเห็นถึงสภาพปัญหาในด้านต่างๆของชาวชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในชุมชนกองขยะซึ่งต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน นายบรรจงจึงได้ประสานงานกับศูนย์สังคมพัฒนาให้เข้ามาช่วยเหลือชาวชุมชนกองขยะ นอกจากนี้นายบรรจงยังทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำชุมชนคอยแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือชาวชุมชนในด้านต่างๆตลอดมา เช่นในบางช่วงที่ผู้ค้าขยะต้องเสียค่าทางถึงคนละ 50-60 บาทต่อวัน นายบรรจงก็เป็นผู้ริเริ่มให้ยกเลิกการเก็บค่าทาง โดยร่วมมือกับบาทหลวงพิบูลย์ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ว่าการกรุงเทพมหานคร นายกฤษฎา อรุณวงษ์ ได้เป็นผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่าสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดที่อยู่ในเขตหนองแขมนั้น มีสภาพที่มีความจำกัดในเรื่องของพื้นที่ สุขลักษณะในการอยู่อาศัย สภาพแวดล้อมที่ปนเปื้อนไปด้วยปัญหาสังคมต่างๆ ถึงแม้ว่าจะได้รับการยื่นมือช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐบาลแล้วก็ตาม

องค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนาก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง que เห็นถึงความสำคัญของปัญหาต่างๆ เหล่านี้และพร้อมที่จะยื่นมือช่วยเหลือชุมชนแออัดในหลายๆ พื้นที่ในกรุงเทพมหานครโดยเฉพาะ พื้นที่ในเขตหนองแขมให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการตั้งใจจริงที่จะช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองที่นับวันจะมีการแข่งขันกันมากขึ้น ทุกวัน

ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใน การกำกับดูแลของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีความต้องการ ที่จะยกระดับสภาพและระดับชีวิตของคนในสังคมที่ด้อยโอกาสที่ต้องทนทุกข์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ เรียกว่า “ชุมชนแออัด” ให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น โดยยึดหลักของการพัฒนา “คน” ในชุมชนฯ และ “วัฒนธรรมชุมชน” ที่เป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในชุมชนฯ ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวมีส่วนสำคัญ ในการที่จะพัฒนาชุมชนและสังคมรวมถึงส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันในการคบหาสมาคมกันและ สร้างเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ขึ้น

เศรษฐกิจของชุมชนแออัดในเขตหนองแขม

กองขยะหนองแขมส่วนใหญ่ นั้นจะมีถิ่นที่มาจากภาคต่างๆ ของประเทศไทยที่ อพยพมาอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขมดังกล่าว ทำให้ลักษณะชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุม ชนกองขยะหนองแขมมีความหลากหลายกว่าชุมชนอื่นๆ ในเครือข่ายหนองแขมด้วยกัน ประชากร ส่วนใหญ่ในชุมชนฯ นั้นอพยพมาจากทางภาคต่างๆ ของประเทศไทยโดยเฉพาะจากภาคอีสาน ลักษณะการอยู่อาศัยภายในชุมชนจึงเกิดเป็นลักษณะของการรวมตัวเป็นกลุ่มคนที่มาจากทาง ภาคต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มของคนภาคอีสาน จนเกิดเป็นซอยอีสาน 1 และซอยอีสาน 2

นอกจากนี้แล้วความหลากหลายในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนกองขยะ หนองแขมยังเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชนฯ ที่มีการประกอบอาชีพในลักษณะที่สอดคล้องกับสถานที่ตั้งของชุมชน เช่น การรีไซเคิล ขยะ, การประกอบอาชีพทำเสื่อน้ำมัน, อาชีพขี่ซาเล้ง, ลอกสายฝักบัวและอื่นๆ อาชีพต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นอาชีพที่เกี่ยวกับการแปรรูปขยะทั้งสิ้น ประกอบกับกองขยะหนองแขมที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณ ชุมชนยังทำให้อาชีพต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในการดำรงอยู่ของคนในชุมชนกองขยะ หนองแขมทั้งสิ้นเนื่องด้วยลักษณะของประชากรในชุมชนแออัดหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนนั้นมี

ความหลากหลายในด้านของถิ่นที่มา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและการประกอบอาชีพนั้นทำให้ชุมชนแออัดในเขตหนองแขมนี้มีลักษณะการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน เช่น ชุมชนแสงศิริ ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนมากจะเป็นการรับจ้างแบบรายวัน เช่น การรับจ้างแบกหามและงานกรรมกรตามงานก่อสร้าง เป็นต้น ซึ่งงานรับจ้างทั่วไปหรืออาชีพกรรมกรนั้นจะมีทั้งผู้หญิงและผู้ชายที่ทำงานตามความสามารถ เช่น ผู้ชายจะขนของหนักๆ แบกปูน แบกไม้ ส่วนผู้หญิงจะผสมปูน ถางหญ้า เป็นต้น ดังนั้นรายได้ที่ได้ในแต่ละเดือนจะไม่มี ความแน่นอน ส่งผลให้เกิดการจัดระบบทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่ไม่ดี ส่วนชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นก็เป็อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดในเรื่องการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายมากกว่าชุมชนอื่น เนื่องจากประชากรในชุมชนมีความหลากหลายทางด้านถิ่นที่มา จึงทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องของวัฒนธรรม ความเป็นอยู่และวิถีการดำเนินชีวิต

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขมพบว่า การประกอบอาชีพหลักของคนในชุมชนที่ทำให้สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้นั้นมาจาก การประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะ เช่น อาชีพผ่าถุงพลาสติก อาชีพทำท่อพีวีซี อาชีพลอกท่อแก๊ส ลอกสาย ผักบัว เป็นต้น

ผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขมเล่าว่า อาชีพต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นล้วนเป็นการประกอบอาชีพที่ทำให้คนในชุมชนมีรายได้พอที่จะเลี้ยงตัวเองและครอบครัว นายก่อเป็นคนหนึ่งที่อพยพมาจากทางภาคอีสานและได้มาอาศัยอยู่ในชุมชนนี้เป็นเวลา 4 ปีแล้ว ในครั้งแรกที่นายก่ออพยพมาอยู่ นายก่อไม่มีความรู้ติดตัวมาเลย จึงประกอบอาชีพรับจ้างเป็นกรรมกรเป็นครั้งคราว รายได้ของนายก่อจึงไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นภายหลังจากที่มีการรวมตัวกันของคนที่มาจากภาคอีสานจึงเกิดการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพขึ้น ปัจจุบันนายก่อประกอบอาชีพขี่ซาเล้ง เริ่มแรกนายก่อไม่มีรถซาเล้งเป็นของตนเอง ต่อมาได้กู้เงินจากนายทุนที่มาปล่อยเงินกู้ในชุมชนในอัตราดอกเบี้ยที่สูงเพื่อนำเงินมาผ่อนรถซาเล้ง นายก่อบอกว่ารายได้ที่ขี่ซาเล้งและเก็บขยะจากกองขยะมาขายรวมถึงการนำขยะที่รีไซเคิลแล้วมาขายต่อ นั้น ทำให้ตนมีรายได้ต่อวัน วันละ 100 บาท ซึ่งเพียงพอที่จะเลี้ยงตนเองและลูกสาวได้

นางวันเป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขม นางวันอพยพมาจากจังหวัดพัทลุงและได้มาอาศัยอยู่ในชุมชนนี้เป็นเวลา 3 ปีแล้ว โดยคำชักชวนจากเพื่อนบ้าน นางวันเล่าว่า สมัยที่ตนอยู่ที่พัทลุงนั้นนางวันจะรับจ้างกรีดยางซึ่งมีรายได้วันละ 80 บาท ซึ่งตนมีครอบครัวและลูก 3 คนที่ต้องรับผิดชอบทำให้รายได้ดังกล่าวไม่เพียงพอ จึงทำให้

นางวันต้องอพยพมาหางานทำในกรุงเทพฯ และอพยพมาอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขม ปัจจุบันนางวันและสามีร่วมกันประกอบอาชีพลอกสายฝักบัว นางวันเล่าว่าแรกตนไม่มีความรู้เรื่องการลอกสายฝักบัวเลยแต่ด้วยความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน ทำให้นางวันสามารถประกอบอาชีพการลอกสายฝักบัวที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

นางวันเล่าต่อว่า การลอกฝักบัวนั้น จะเริ่มจากลอกสายฝักบัวที่ทิ้งไว้ตามกองขยะหรือรับซื้อจากรถขายของเก่าที่นำมาขายกิโกลัมละ3บาท ต่อจากนั้นจะมารีดบนแท่นกรีดเพื่อแกะเส้นยางในที่อยู่ภายในสายฝักบัวออกมาล้างให้สะอาดและนำไปขายให้กับนายหน้าที่มารับซื้อภายในชุมชนหรือขายให้กับโรงงานทำสายฝักบัวที่รับซื้อเพื่อไปทำสายฝักบัวใหม่ต่อไป นางวันบอกว่านางกลอยเพื่อนบ้านของตนซึ่งเป็นคนใต้เหมือนกันนั้น เป็นคนที่ช่วยสอนและแนะนำในเรื่องการลอกสายฝักบัวมาตั้งแต่เริ่มแรก นอกจากนี้นางกลอยแล้วยังมีอีกหลายคนที่อพยพมาจากทางภาคใต้ประมาณ20คน อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันซึ่งจะคอยหยิบยื่นความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด จะมีบ้างที่มีการนินทาว่าร้ายหรือมีปากเสียงกันในเรื่องของการแย่งกันขายขยะหรือการยืมเงินกันภายในชุมชน

นอกเหนือจากคนที่อพยพภาคใต้แล้วนั้น นางวันเล่าเสริมว่า กลุ่มคนที่อพยพมาจากทางภาคอีสานจะมีการรวมตัวเหนียวแน่นมากที่สุดเห็นได้จากการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มอยู่ภายในซอยอีสาน 1 และซอยอีสาน 2 ซึ่งในกลุ่มของคนภาคอีสานนั้นก็มีการประกอบอาชีพหลากหลายกันไป เช่น อาชีพทำเสื่อน้ำมัน ทำพื้นรองเท้า เป็นต้น

ลักษณะเครือข่ายทางสังคมของสมาชิกในเครือข่ายหนองแขมดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่แล้วผูกพันกันด้วยความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านและเครือญาติ คนในชุมชนฯยังมีการติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างถิ่นที่ตนนั้นเคยอยู่อาศัยมาก่อน เช่น มีการกลับไปเยี่ยมบ้านต่างจังหวัดบ้างในวันสงกรานต์ เป็นต้น นายนพเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนกองขยะหนองแขมเล่าว่า "อยู่ในกรุงเทพฯก็มีเงินใช้ มีงานทำ อยู่บ้านไม่รู้จะทำอะไรกิน คิดถึงบ้านบ้างจะได้กลับบ้านก็แค่วันปีใหม่"

แม้ว่าการตั้งบ้านเรือนในชุมชนฯ จะมีการรวมกลุ่มตามถิ่นที่มาอย่างชัดเจน แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนฯจะติดต่อสัมพันธ์ ให้ความช่วยเหลือกันในด้านดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ รวมถึงการประกอบกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม กลุ่มคนต่างๆที่แบ่งตามถิ่นที่มาของแต่ละภาคในประเทศไทยนั้น พบว่ามีการติดต่อและพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ คนในชุมชนฯจะรู้จักชื่อเสียงเรียงนามของกันและกัน บางคนก็สนิทสนมกัน บางคนก็รู้จักแค่ชื่อแต่ไม่เคยคุยกันก็มี แต่ก็รู้ประวัติและรู้ว่าทำอาชีพอะไรอยู่ เป็นต้น ดังนั้น

การดำเนินชีวิต การติดต่อสัมพันธ์กันหรือเครือข่ายทางสังคมในชุมชนๆ จะมีการไปมาหาสู่ช่วยเหลือกันบ้างระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองเนื่องจากคนส่วนใหญ่เห็นว่าเมื่อมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกันแล้วนั้นย่อมหมายถึงการร่วมชะตาเดียวกันในการฝ่าฟันความยากลำบาก ดีกว่าที่จะมาคอยขัดแย้งขัดขากัน จะมีบ้างที่เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในชุมชนๆ เช่นในกรณีของเรื่องการหยิบยืมเงินทอง การแข่งกันในเรื่องของอาชีพ การแย่งกันเก็บของเก่า การใส่ร้ายป้ายสี เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วปัญหาที่พบในชุมชนๆ จะเป็นเรื่องของยาเสพติดและการพนันซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ชุมชนแออัดมีลักษณะโครงสร้างทางสังคมของคนที่ยากจนโซดชะตา ไม่มีทางออกในการแก้ไขปัญหา ขาดการวางแผนอนาคต ขาดแคลนทั้งในเรื่องของความสัมพันธภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สิ่งดังกล่าวทำให้เกิดลักษณะของวัฒนธรรมความยากจน (Culture of Poverty) ขึ้นในชุมชนๆ และจะเป็นวัฏจักรหมุนเวียนไปไม่มีที่สิ้นสุด ลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการที่จะพัฒนาชุมชนต่อไป

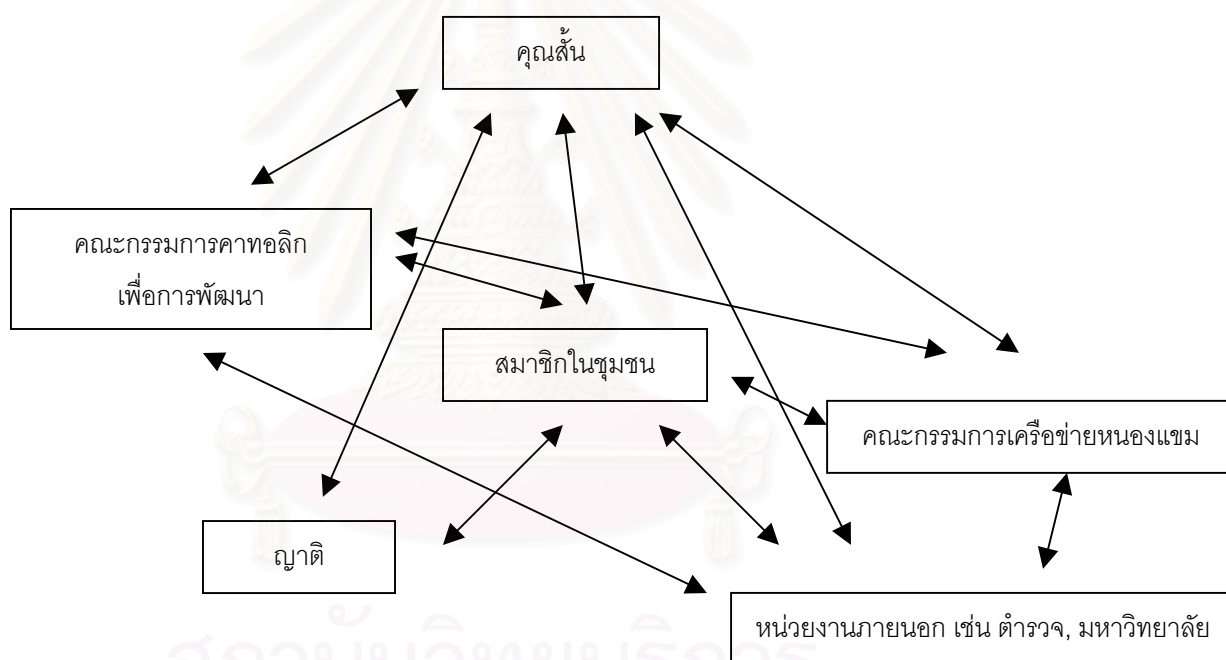
นายบรรจงเล่าว่า สมัยก่อนชุมชนกองขยะหนองแขมจะมีปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการตั้งบ้านเรือน การคบหาสมาคมของคนในชุมชน การใส่ร้ายป้ายสีกัน การแย่งการประกอบอาชีพและอื่นๆ สาเหตุเนื่องมาจากการไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน การไม่มีความเห็นอกเห็นใจกัน แต่ภายหลังจากที่เจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาและซีเอสเตอร์วราภรณ์ซึ่งเป็นนักบวชที่เข้ามาช่วยงานของชุมชนๆ โดยการหล่อหลอมและพัฒนาลักษณะของการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยใช้หลักการพัฒนาคนวัฒนธรรมชุมชนเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตามหลักของศาสนาคาทอลิกแล้วนั้นทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นในการอยู่ร่วมกัน มีการช่วยเหลือกัน มีหลักเกณฑ์ในการประกอบอาชีพ รวมถึงมีการรวมตัวกันในการเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น ปัจจุบันชุมชนกองขยะหนองแขมมีกลุ่มอาชีพที่รับจ้างชีชาเลี้ยงที่มีสมาชิกถึงกว่า 30 คน

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ลักษณะของการดำเนินชีวิตของคนชุมชนกองขยะหนองแขมดังกล่าว แม้จะมีความหลากหลายของถิ่นที่มา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารของคนในชุมชนก็ยังมีลักษณะของความสำนึกร่วมในชุมชนในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชนร่วมกันอีกด้วย

พื้นฐานเครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแออัด เขตหนองแขม

จากการที่ชุมชนแออัดทั้ง 11 ชุมชนในเขตหนองแขมรวมตัวกันเป็นเครือข่ายหนองแขมโดยมีนายบวรจง แซ่ฮึ้งเป็นประธานเครือข่ายหนองแขมแห่งนี้โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนทางด้านศาสนาซึ่งก็คือ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อการร่วมกันสร้างอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งเท่ากับว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนแออัด เขตหนองแขมในการรวมตัวกันและเป็นพลังในการเรียกร้องในสิ่งที่ชาวบ้านสมควรจะได้รับ เช่น โอกาสในการศึกษา โอกาสในทางสังคม และโอกาสในการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นต้น

ภาพที่ 9 ลูกศรแสดงความสัมพันธ์ทางเครือข่ายสังคมของชุมชนแสงศิริ

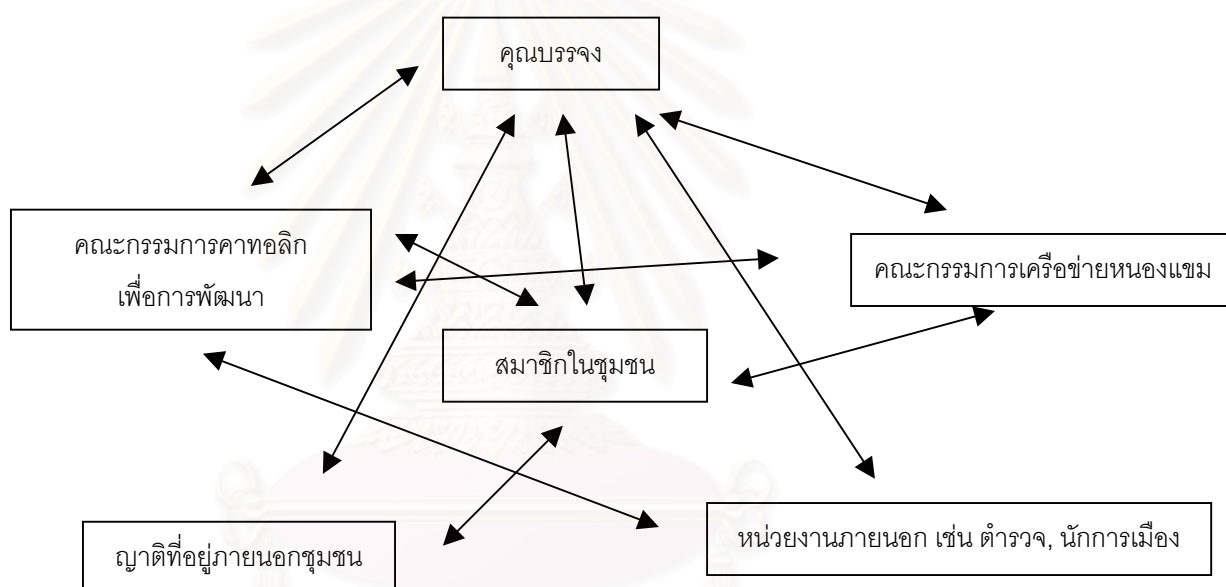
เครือข่ายทางสังคม (Social Network) หรือความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในแต่ละชุมชนนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ในกรณีศึกษาชุมชนแสงศิรินั้น พบว่า ความสัมพันธ์ในชุมชนนั้นเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้านหรือคนรู้จักกัน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแสงศิรินั้นเป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิดและส่วนมากจะเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนนี้เป็นระยะเวลาที่นานพอสมควรหรือไม่ก็มีการแนะนำต่อกันมา ประกอบกับชุมชนแสงศิรินั้นเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมานานกว่า 20 ปี ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมา

นานนั้นมีความสนิทสนม รู้จักกัน มีการหยิบยื่นความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น มีการจับกลุ่มพูดคุยกันในตอนเย็นที่ร้านค้าภายในชุมชน อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มและจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุโดยการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ภายในวันสำคัญๆ ทางศาสนาอีกด้วย นอกจากนี้แล้วการขับเคลื่อนของระบบเศรษฐกิจในชุมชนฯ การประกอบอาชีพ รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนฯ และความตั้งใจจริงในการที่จะยกระดับฐานะของคนในชุมชนฯ นั้นทำให้คนในชุมชนฯ แสวงศึรมีวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนที่เอื้อให้การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์นั้นเป็นไปอย่างมีระบบ ระเบียบและมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนกว่าชุมชนอื่นๆ โดยในเริ่มแรกจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์มีเงินในบัญชีเพียง 10,000 บาท หลังจากนั้นไม่นานการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการของการออมทรัพย์ทำให้คนในชุมชนฯ เข้าใจถึงข้อดีในการออมทรัพย์และเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนฯ แสวงศึรมีปริมาณที่มากขึ้นเรื่อยๆ และ ณ ปี พ.ศ.2546 ชุมชนฯ แสวงศึรมีเงินอยู่ในบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์มากถึง 400,000 บาท ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นส่งผลให้การดำเนินการเรื่องกลุ่มออมทรัพย์นั้นประสบความสำเร็จในเรื่องของการออมเงินมากกว่าชุมชนอื่นๆ ในเครือข่ายหนองแขมนั่นเอง

ส่วนในกรณีศึกษาของชุมชนฯ กงขะหนองแขม พบว่า เครือข่ายทางสังคมของชุมชนฯ กงขะหนองแขมนั้นเป็นลักษณะของความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีการติดต่อ ไปมาหาสู่ระหว่างบ้านเกิดและชุมชนที่ต้นอาศัย นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในเรื่องของกลุ่มอาชีพก็เป็นเครือข่ายทางสังคมอีกเครือข่ายหนึ่งที่สร้างความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนฯ แต่ด้วยลักษณะของความหลากหลายทางด้านถิ่นที่มาของคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนฯ กงขะหนองแขมนั้นและการเป็นชุมชนบุกรุกที่เพิ่งก่อตั้งมาได้ไม่นานนั้นทำให้ลักษณะการย้ายเข้าออกของคนในชุมชนฯ เกิดขึ้นบ่อยครั้งและเนื่องจากเป็นชุมชนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนเห็นได้จากลักษณะทางกายภาพของชุมชนฯ การประกอบอาชีพที่เป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชนฯ ซึ่งก็คือ การเก็บขยะนั้น ทำให้สมาชิกในชุมชนฯ กงขะหนองแขมนั้นมีนิสัยในเรื่องของการหยิบยืมเงินทองที่ว่าเมื่อติดหนี้ใครแล้วไม่มีเงินใช้คืนก็จะอพยพหนีออกไปจากชุมชนฯ ดังนั้นการไว้ใจหรือให้เครดิตใครก็ตามในชุมชนฯ นั้นจึงเกิดขึ้นด้วยความยากลำบาก ชิสเตอร์วรารัตน์เล่าว่า “ลักษณะเด่นของชุมชนฯ กงขะหนองแขมเห็นได้ชัดเจนว่า มีการช่วยเหลือกันได้ทุกเรื่องระหว่างคนในชุมชนฯ ยกเว้นเรื่องของเงินทองที่ไม่ค่อยมีใครไว้ใจใคร” ปัญหาที่พบต่อมา พบว่าเมื่อไม่มีใครให้ความไว้ใจใครในเรื่องของเงินทองแล้วนั้นเมื่อคนในชุมชนฯ เกิดความขัดสนด้านเงินทอง ชาวบ้านก็มักจะไปกู้จากนายทุนที่เข้ามาปล่อยเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่สูง แต่ภายหลังจากที่เจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ ผู้นำชุมชนฯ รวมถึงชิสเตอร์วรารัตน์ที่เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การ

ประหยัดและการออมทรัพย์แล้วนั้น ชีสเตอร์เล่าว่าปัจจุบันคนที่เป็สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนกองขยะหนองแขมมีนิสัยในการใช้จ่ายเงินที่ดีขึ้น มีการฝากเป็นประจำทุกเดือน แต่ก็จะมีบางบ้านที่ไม่มีเงินส่งในเดือนนั้นก็เสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 แล้วก็จะรีบนำเงินมาส่งทันทีเมื่อมีเงิน จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนกองขยะหนองแขมหล่อหลอมให้สมาชิกมีวินัยเพิ่มมากขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ยังมีคามมั่นคงทางด้านระบบเศรษฐกิจที่น้อยกว่าชุมชนอื่นๆเมื่อเทียบกับเครือข่ายหนองแขมด้วยกันเอง

ภาพที่ 10 ลูกศรความสัมพันธ์ทางเครือข่ายสังคมของชุมชนกองขยะหนองแขม

จากการศึกษาในชุมชนแออัด เขตหนองแขมนั้น พบว่าเครือข่ายทางสังคม (Social Network) และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแออัด เขตหนองแขมที่มีนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันจัดกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในเครือข่าย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆที่วัดไม่เลี้ยงซึ่งเป็นวัดไทยที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายหนองแขมนั้นเอง แต่ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา กล่าวว่า "เครือข่ายทางสังคมและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นไม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างเครือข่ายเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากความไว้วางใจ, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย เนื่องจากชุมชนแออัดที่อยู่ในเขตหนองแขมแห่งนี้เป็

ศูนย์รวมของคนต่างถิ่นมาอยู่รวมกันเพื่อการทำมาหากิน เช่น เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนเพราะมีคนแนะนำกันมาหรือบอกต่อๆ กันมาและเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งสมาชิกในชุมชนเหล่านี้ต่างมีความต้องการสิ่งเดียวกัน คือ ความต้องการในการยกระดับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ให้ทัดเทียมกับคนอื่นในสังคม”

กลุ่มออมทรัพย์: กิจกรรมของศูนย์สังคมพัฒนา

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแออัด เขตหนองแขมแห่งนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้จากผลพลอยได้ของการเข้าไปพัฒนาและได้รับการช่วยเหลือของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายและจัดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่เข้าไปช่วยเหลือ แนะนำ และเป็นพี่ปรีชาในการช่วยเหลือคนในชุมชนที่จัดได้ว่ามีฐานะยากจนให้พ้นจากสภาพความเป็นอยู่ที่ยากแค้นและป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากสังคมภายนอก เช่น ปัญหานายทุนที่เข้ามาปล่อยเงินกู้และให้ชาวบ้านเสียดอกเบี้ยในการกู้ยืมเงินในอัตราที่สูง วิธีการแก้ปัญหาของการกู้ยืมเงินนอกระบบในอัตราราคาเสียดอกเบี้ยที่สูงนั้นคือ การจัดตั้ง**กลุ่มออมทรัพย์**ขึ้นมาภายในชุมชน หรือเรียกว่า “ธนาคารของชุมชน” ด้วยการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อให้คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยการประหยัดและเก็บออมเงินแล้วนำมาสะสมกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการสะสมทุนสำหรับให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมเงินไปใช้ได้ก่อน

ตัวอย่างกรณีศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขและโครงสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายจะได้กล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในกรณีศึกษาต่างๆ ที่จะเสนอในบทต่อไป

หลักการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์ คือ กลุ่มคนที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ โดยการช่วยเหลือและจัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์นี้มีลักษณะที่สามารถพึ่งตนเองได้แต่ต้องอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกันเพื่อช่วยให้คน, ชุมชนและสังคมดีขึ้น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์นั้นเป็นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจที่จะออมนเงินร่วมกันอย่างต่อเนื่อง กลุ่มออมทรัพย์ที่ดีนั้นจะต้องมีการจัดการบริหารที่ดี เพื่อให้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินไปใช้ได้เมื่อถึงคราวจำเป็น

และยังเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนและพัฒนาชีวิตสมาชิกของกลุ่มและคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม

กลุ่มออมทรัพย์มีลักษณะคล้ายกับธนาคารของชุมชนซึ่งเป็นที่ๆ สมาชิกในชุมชนช่วยกันจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสมาชิกในกลุ่มเอง

ประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์

1. ทำให้สมาชิกรู้จักประหยัด, รู้จักคุณค่าของเงินและสร้างลักษณะนิสัยในการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ
2. ทำให้เกิดกลุ่มการเงินของชุมชนที่จะช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น
3. ช่วยจัดระบบความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกและชุมชน
4. ช่วยให้เกิดการร่วมมือและสร้างพลังในการแก้ปัญหาาร่วมกัน แสดงความเห็นอกเห็นใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นโดยผ่านกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์และสินเชื่อของชุมชนและระหว่างชุมชน
5. ช่วยให้สมาชิกได้พัฒนาตนเอง ครอบคลุม ชุมชนและสังคมรอบๆตัว

กลุ่มออมทรัพย์มีหลัก 4 ประการ ดังนี้

1. สมาชิกจะต้องมีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง ต่อกลุ่มและต่อชุมชน
2. สมาชิกจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำ
3. สมาชิกต้องมีความสามัคคีในกลุ่มฯ และมีความตั้งใจจริงที่จะรวมพลังสร้างสรรค์และพัฒนากลุ่มฯ
4. สมาชิกจะต้องมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตามกติกาของกลุ่มอย่างเคร่งครัด

นอกจากนี้แล้วกลุ่มออมทรัพย์ยังช่วยรวบรวมสมาชิกในชุมชนให้เป็นกลุ่มขึ้น มีการระดมความคิดและมีการรวบรวมเงินของสมาชิกในกลุ่มเพื่อรวมพลังให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ การออมทรัพย์, การรับฝากเงิน, การให้บริการเงินกู้, การพัฒนาอาชีพและที่อยู่อาศัย, การจัดสวัสดิการเพื่อบริการสมาชิกและครอบครัว, ส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสมาชิกและร่วมมือ ประสานงานกับกลุ่มออมทรัพย์อื่นในการแก้ปัญหาต่างๆ

เนื่องจากการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์นั้นต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดตั้ง รวมถึงการจัดหาเงินเพื่อให้สมาชิกพร้อมกู้ยืมเงินและในปีต่อไปจำเป็นต้องแบ่งเงินปันผลให้

กับสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์ได้ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่างๆ หรือทุนการดำเนินการต่างๆ ภายในกลุ่มออมทรัพย์นั้นได้มาจาก

1. เงินออมหรือเงินสะสม
2. เงินฝาก
3. เงินกู้หรือเงินยืมจากภายนอก
4. เงินบริจาค
5. ทุนสะสมต่างๆ ที่ได้จากกำไรประจำปีหักค่าใช้จ่ายแล้ว

ต่อจากนั้นเมื่อกลุ่มออมทรัพย์สามารถดำเนินการและมีความมั่นคงดีพอแล้วนั้น กลุ่มออมทรัพย์สามารถปฏิบัติหน้าที่ของการให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ สามารถนำเอาเงินของกลุ่มที่มีเขาไปลงทุน โดยฝากนำไปฝากธนาคาร, จัดตั้งร้านค้า ขายของราคาถูกให้ กับสมาชิก รวมถึงลงทุนในสถาบันการเงิน เช่น ฝากชุมนุมสหกรณ์หรือฝากธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วกลุ่มออมทรัพย์ยังสามารถนำเงินที่มีอยู่ในกลุ่มฯ ไปจัดสวัสดิการต่างๆ ให้ แก่ให้สมาชิก เช่น ให้ทุนการศึกษา, การจ่ายค่ารักษาพยาบาล, การสงเคราะห์การฌาปนกิจให้กับ สมาชิกในกลุ่มฯหรือสมาชิกในชุมชนได้อีกด้วย

วิธีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

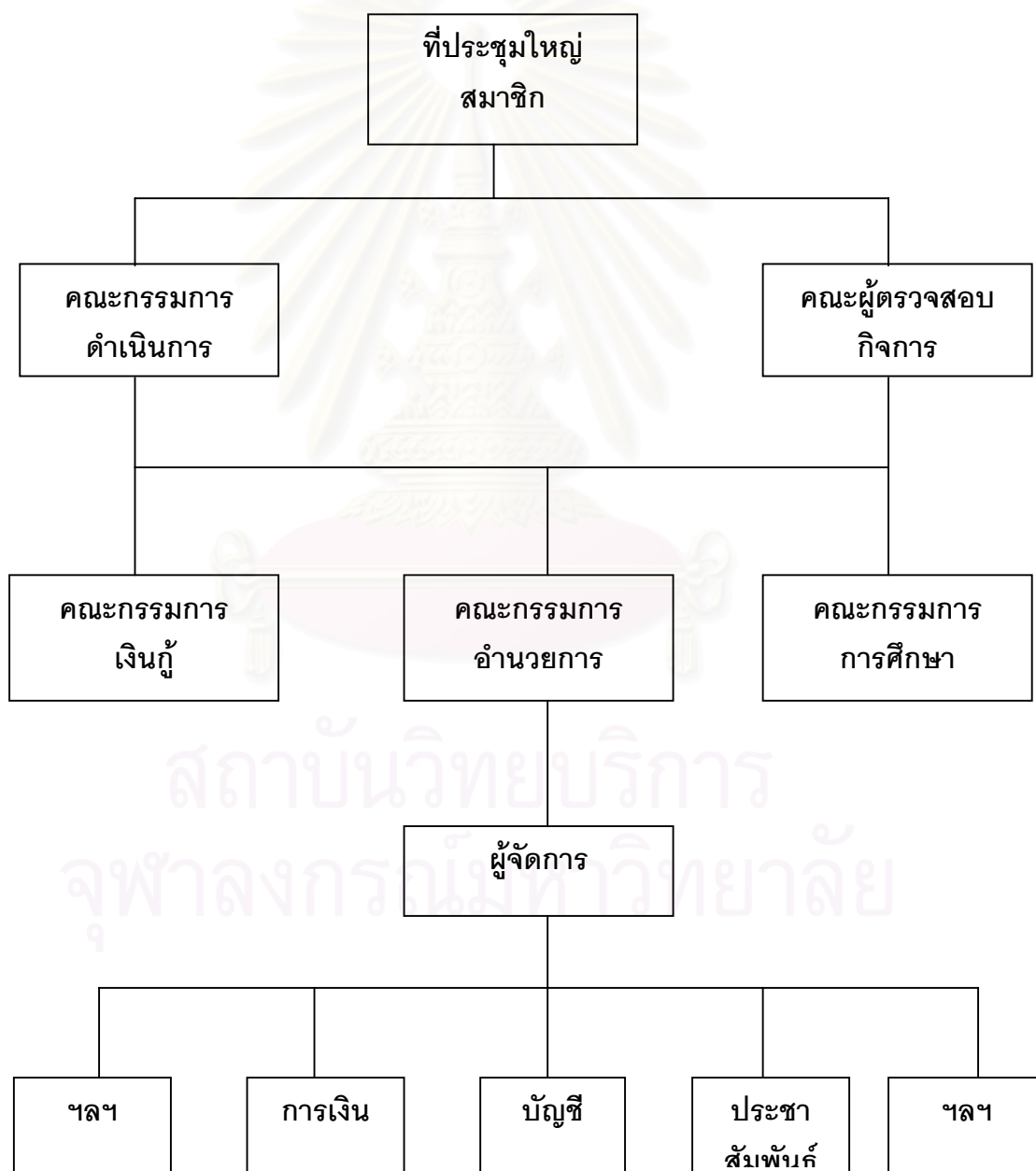
1. **เตรียมการ** ก่อนอื่นเราต้องเชิญคนที่สนใจมาปรึกษาหารือกันเพื่อต้องการทราบความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน แล้วศึกษา, เรียนรู้จากกลุ่มออมทรัพย์อื่นที่จัดตั้งมาก่อนแล้วหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้รู้และเมื่อเข้าใจดีแล้วจึงจะทำการจัดตั้งกลุ่มขึ้น
2. **การจัดตั้ง** โดยการเริ่มจัดประชุมให้แก่ผู้ที่มีความสนใจแล้วเลือกตั้งกรรมการขึ้นมาอย่างน้อย 5 คน จากนั้นก็มาช่วยกันกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบที่สำคัญต่างๆ เช่น จำนวนสมาชิก, กรรมการ, ระเบียบต่างๆ ในการออมเงิน ต่อจากนั้นก็เริ่มเก็บเงินออมจากสมาชิกและจัดทำบัญชีของกลุ่ม
3. **พัฒนา** พอจัดตั้งกลุ่มได้แล้วมีการทำงานกันแล้ว ก็ต้องมีการพัฒนาให้ดีขึ้น ถูกต้องขึ้นโดยการประชุมกรรมการเป็นประจำ, ให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกและกรรมการ, ปรับปรุงแก้ไข, เพิ่มเติมระเบียบที่จำเป็น, เริ่มให้เงินกู้เล็กน้อยก่อน, ทำบัญชีให้เป็นปัจจุบัน, แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์กับกลุ่มออมทรัพย์อื่น
4. **ขยาย** เมื่อกลุ่มออมทรัพย์มีการดำเนินการที่ดีขึ้นและเข้มแข็งขึ้นแล้วนั้นก็เริ่มให้มีการรับสมัครเพิ่ม, ให้กู้เงินมากขึ้น จัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น ฝึกอาชีพ, ร้านค้า, สวัสดิการ, รับฝากเงิน ฯลฯ, ใช้เงินที่เหลือจากภายนอกและนำกลุ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่าย

การดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์

เมื่อกลุ่มออมทรัพย์มีความพร้อมทั้งกำลังคนและกำลังทรัพย์แล้วก็ต้องมีการเชิญสมาชิกเข้าประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดบทบาท หน้าที่ และระเบียบข้อบังคับที่เหมาะสมของกลุ่ม ก่อนที่จะดำเนินงานตามแนวทางต่อไป

ภาพที่ 11

โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเครือข่ายหนองแขม

ประวัติความเป็นมาในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเครือข่ายหนองแขมนั้นเป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีความต้องการที่จะจัดทำกลุ่มออมทรัพย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้วแต่ติดที่ว่าสมาชิกในชุมชนไม่ทราบถึงหลักการในการทำกลุ่มออมทรัพย์ และเมื่อคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เข้ามาเพื่อต้องการพัฒนาและส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนเมืองให้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้วนั้น ทำให้เริ่มมีโครงการที่จะเริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในแต่ละชุมชน ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นในชุมชนแต่ละชุมชนในเครือข่ายหนองแขมนั้นจึงเริ่มดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 นอกจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่เข้ามาช่วยเหลือและเป็นพี่เลี้ยงในการจัดกิจกรรมต่างๆแล้วยังมีสำนักพัฒนาชุมชนเมือง (พ.ช.ม.) ที่เข้ามาช่วยเหลือเครือข่ายหนองแขมในการแนะนำในการจัดตั้งและบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่อีกด้วย

แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้นเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากแนวคิดของสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ช่วยให้คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในการที่จะร่วมแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดแคลนเงินทุน โดยการนำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความซื่อสัตย์ ประหยัดและถูกต้องเพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นรายได้ นอกจากนี้แล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นซึ่งก่อให้เกิดความรับผิดชอบในการดูแล เอาใจใส่ในการที่จะทำงานให้กลุ่มมีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์นั้นใช้ความสนิทสนม คำนึงและวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นคุณสมบัติในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและต่อกลุ่มสมาชิกด้วยกัน, ความอดทนที่รู้จักกับการอดทนต่อความต้องการของตนเองและความอดทนต่อการทำงานเพื่อให้เกิดทุน

หลักคุณธรรมในการเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกนั้นต้องยึดหลักที่สำคัญ 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานของหลักการเครดิตยูเนียนที่เรียกว่า “จิตตารมย์” นั่นเอง

วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์นั้น มีดังนี้

1. เพื่อพัฒนาคนโดยการให้การศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อนสมาชิก และยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
2. เพื่อพัฒนาสังคมโดยให้เกิดความสามัคคี ความยุติธรรม เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นคน โดยให้ทุกคนมีเสียงเท่ากันและการทำงานร่วมกัน โดยมุ่งพัฒนาจิตใจของความเป็นประชาธิปไตย ความสามัคคีและการดำเนินการในรูปกลุ่ม
3. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจโดยการให้ประชาชนประหยัดและออมทรัพย์ซึ่งก่อให้เกิดทุน การวางแผนการใช้จ่ายเงิน การบริหารเงินทุน อีกทั้งยังเป็นการฝึกการจัดการและการตลาดในการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนอีกด้วย

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะต้องมีคณะกรรมการบริหารซึ่งจะต้องมีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยทุกๆ 3 เดือนเพื่อปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน วิธีการดำเนินการในกลุ่มออมทรัพย์นั้นจะต้องยึดหลักความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาค คือ ถือว่าทุกเพศ ทุกวัย ทุกคนทุกอาชีพที่อาศัยอยู่ในชุมชนสามารถเป็นสมาชิกได้ และสมาชิกมีหน้าที่ที่สำคัญ คือจะต้องส่งเงินต่อกลุ่มอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องและเมื่อมีการกู้ยืมเงินจากกลุ่มๆ ก็จะต้องส่งคืนทั้งเงินต้นพร้อมด้วยดอกเบี้ยเมื่อถึงกำหนดชำระด้วยความเต็มใจ

กลุ่มออมทรัพย์ของประชาชนนั้นจะให้บริการกับคนในชุมชนของตนที่สมัครเป็นสมาชิกกับกลุ่มออมทรัพย์นั้นๆ จากชุมชนทั้ง 11 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาในเครือข่ายหนองแขมนั้นพบว่าการบริหารงานจะเป็นการแบ่งแยกความรับผิดชอบกันไปในแต่ละชุมชน มีการบริหารงานที่เป็นเอกเทศ ไม่ขึ้นต่อกัน แต่จะมีการแจ้ง บอกรถ่วงถึงความเป็นไปและปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชนของตนในที่ประชุมของเครือข่ายในแต่ละเดือน สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมนั้นก็จะมีข้อเสนอความคิดเห็นรวมถึงการหาทางออกให้กับชุมชนที่เกิดปัญหานั้นๆ ขึ้นด้วย

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์กรณีศึกษา : ชุมชนแสงศิริ

ชุมชนแสงศิริเป็นชุมชนหนึ่งจาก 11 ชุมชนในเครือข่ายหนองแขมที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ในการพัฒนาคนและชุมชนให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและใช้คุณค่าของความเป็นมนุษย์และวัฒนธรรมชุมชน โดยการนำมาปรับใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวันด้วย

การปลูกจิตสำนึกของความเป็นชุมชนและความเข้าใจในหลักการของพระศาสนจักรในการที่จะนำมาซึ่งความสามัคคีปรองดองและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมถึงความซื่อสัตย์ ความจริงใจที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนอย่างเต็มกำลังและเต็มความสามารถ หนึ่งในโครงการที่ชาวชุมชนแสงศิริเห็นพ้องต้องกันในการช่วยเหลือสภาพทางด้านเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนนั้น คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นภายในชุมชน ในครั้งแรกนั้นลุงสั้น เงินงาม ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของที่และเป็นผู้นำชุมชนแสงศิรินั้นเป็นผู้นำเงินลงทุนจำนวน 10,000 บาท เพื่อมาเป็นเงินนำร่องในการฝากเงินของประชาชนในหมู่บ้าน เนื่องจากลุงสั้นมองเห็นถึงปัญหาของประชาชนในชุมชน และเห็นถึงวิธีการหาทางออกให้กับประชาชนในชุมชนได้ ซึ่งก็คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น นอกจากกลุ่มออมทรัพย์นี้จะสามารถแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจให้กับประชาชนได้แล้วนั้น กลุ่มออมทรัพย์ยังเปรียบเสมือนเป็นบทเรียนที่สอนให้ชาวบ้านรู้จักการออม การเสียสละ ความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและคนส่วนรวม ซึ่งหลักการดังกล่าวลุงสั้นมองเห็นว่าจะก่อให้เกิดผลดีกับคนและชุมชนในระยะยาวเป็นแน่ ดังนั้นลุงสั้นจึงเริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น ภายใต้คำแนะนำของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่เปรียบเสมือนเป็นพี่เลี้ยงในการให้คำแนะนำ จัดหากิจกรรมต่างๆ ให้กับชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิรินั้น จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 ลุงสั้นเล่าว่า ในครั้งแรกนั้นชาวบ้านยังไม่ค่อยกล้าเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากนัก เนื่องจากไม่มีความมั่นใจในกลุ่มฯว่าจะสามารถไปได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ รวมถึงความไม่แน่นอนในเรื่องของการฝากเงินว่าจะสามารถกู้ได้เมื่อตนต้องการหรือไม่ ดังนั้นในระยะเริ่มแรกของกลุ่มออมทรัพย์จึงไม่ค่อยมีสมาชิกมากเท่าที่ควร ต่อมาเมื่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์แสงศิริดำเนินไปและด้วยการชักชวนกันปากต่อปากของชาวบ้านและความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อนบ้านหรือเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชุมชนแสงศิริเห็นถึงความสำคัญและข้อดีของการมีกลุ่มออมทรัพย์เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ก็ได้ขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ณ ปัจจุบันชุมชนแสงศิริมีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์มากถึง 70 คน และมีเงินฝากอยู่ในบัญชีธนาคารไทยพาณิชย์ถึงกว่า 400,000 บาท

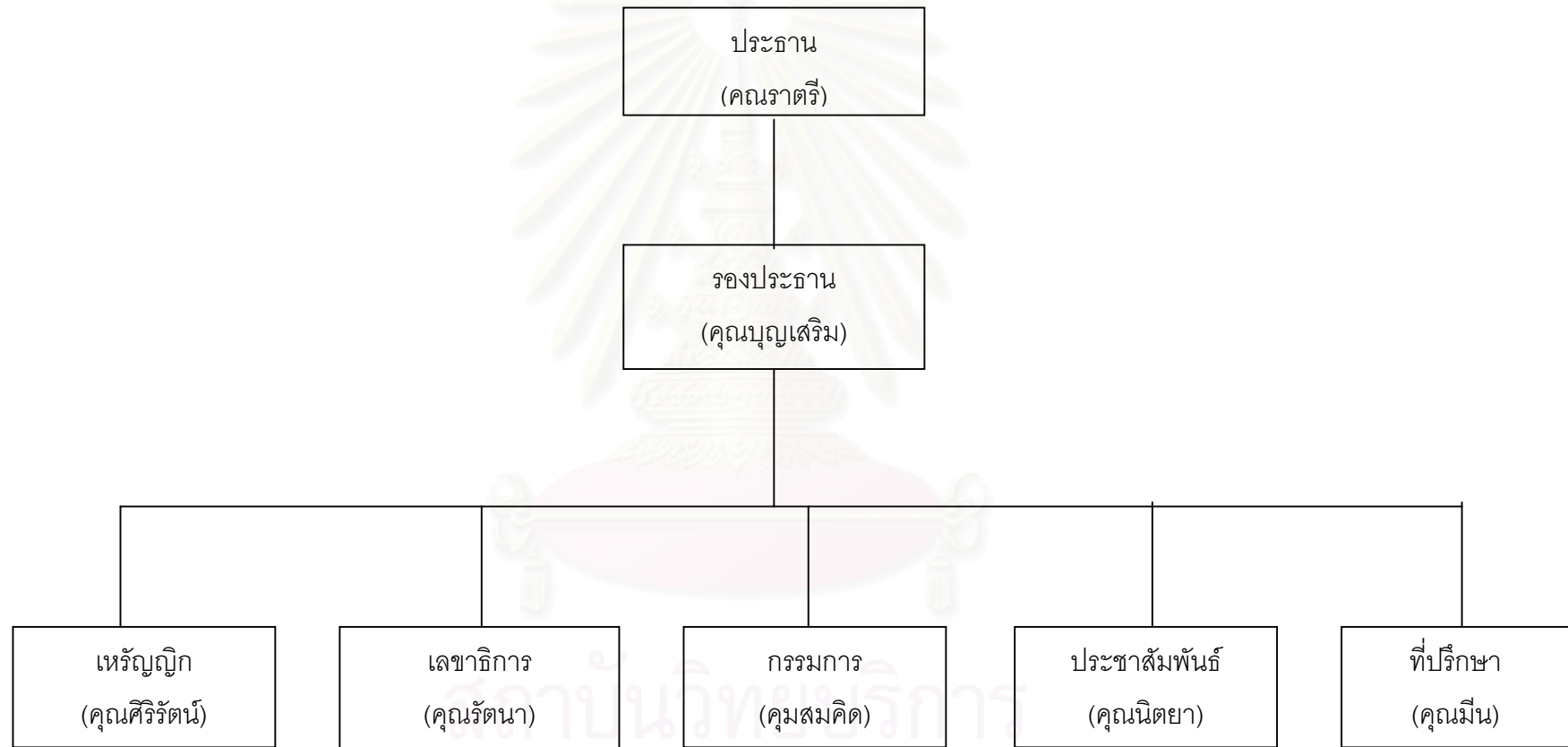
ลุงสั้นเล่าต่ออีกว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นเป็นไปได้ไม่ยาก ชั้นแรกต้องเสียค่าเข้าเป็นสมาชิก 50 บาท เงินส่วนนี้นำไปใช้เป็นค่าจัดการ ค่าเอกสารต่างๆ จากนั้นหลักการในการฝากเงินให้กับกลุ่มออมทรัพย์คือฝากไม่ต่ำกว่า 100 บาท อย่างน้อยเป็นเวลา 6 เดือนจึงสามารถที่จะกู้เงินได้ แต่จะกู้ได้ไม่เกิน 3 เท่าของเงินออม ดอกเบี้ยในการกู้เงินนั้นคิดเพียงอัตราร้อยละ 2 บาทซึ่งถูกกว่ากู้จากนายทุนมาก รวมถึงยังมีการปันผลในช่วงปลายปีอีกด้วย

ลุงสั้นบอกว่า การกู้เงินนั้นส่วนมากจะใช้ความไว้วางใจและความซื่อสัตย์ในการกู้เงิน บางทีมากู้วันอาทิตย์ ลุงสั้นก็จะนำเงินของตนเองให้กับชาวบ้านไปก่อนแล้วค่อยมาหักบัญชีทีหลัง ดังนั้นหลักการและระเบียบในการกู้เงินของชุมชนแสงศิรินั้นจึงไม่ค่อยมีความชัดเจนมากนัก แต่ก็ได้กำหนดไว้ว่าการส่งเงินต้นและดอกเบี้ยนั้นต้องส่งทุกเดือน ภายในวันที่ 5 ของเดือน แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวก็ยังสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมและตามสถานการณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 12 โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแสงศิรี

ที่มา : ระเบียบการบริหารชุมชนแสงศิรี

จะเห็นได้ว่าตามแผนภูมิโครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิรินั้นไม่มีรายชื่อของลุงสั้น เงินงาม ดำรงตำแหน่งอะไรเลย เหตุผลที่ลุงสั้นไม่รับตำแหน่งนั้น ลุงสั้นให้เหตุผลว่า อยากให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้มีส่วนรู้เห็นในความเป็นไปของชุมชน รวมถึงการฝึกให้คนในชุมชนรู้จักเสียสละ แบ่งปัน อีกทั้งยังหวังว่าให้คนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้เป็นที่ไปในทางที่ดีขึ้น ประกอบกับการที่ลุงสั้นต้องดำรงตำแหน่งรองประธานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์หนองแขม ดังนั้นตัวลุงสั้นเองจึงไม่ยอมรับงานซ้ำซ้อน ลุงสั้นในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนแสงศิริจึงอาสาที่จะดำรงตำแหน่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาและเป็นผู้ตรวจสอบการดำเนินงาน ความเป็นไปของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์แสงศิรินั่นเอง

นางนวลเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิริที่มีระเบียบวินัยในการส่งเงินและการกู้เงินเป็นอย่างดี นางนวลเล่าว่าตนประกอบอาชีพรับราชการจึงมีรายรับที่ค่อนข้างแน่นอนทุกเดือน ส่วนหนึ่งของเงินเดือนจะถูกกันมาเป็นเงินออมของกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน เนื่องจากตนเห็นว่าการออมนั้นสำคัญ ทำให้ตนสามารถกู้เงินได้เมื่อถึงคราวจำเป็น แต่ก็มีบางบ้านเช่นญาติของนางนวลที่ส่งเงินบ้างไม่ส่งเงินบ้างเนื่องจากประกอบอาชีพรับจ้างจึงมีเงินเหลือบ้าง ไม่เหลือบ้างในบางเดือน จึงไม่สามารถส่งเงินฝากได้ทุกเดือนและจะต้องเสียค่าปรับเมื่อส่งเงินล่าช้ากว่ากำหนด

จากการศึกษาความสัมพันธ์ในชุมชนระหว่างประชาชนในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชนเป็นที่ไปในทางที่ดี มีสัมพันธภาพรวมถึงความเป็นกันเองมากขึ้นกว่าก่อนที่จะมารวมตัวกันเป็นเครือข่าย เนื่องจากลุงสั้นในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนแสงศิรินั้นมีความเป็นผู้ใหญ่ น่าเชื่อถือ ใจดีใจโอบอ้อมอารี มีความซื่อสัตย์ ดังนั้นประชาชนในชุมชนแสงศิริรวมถึงสมาชิกต่างชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนจึงเคารพนับถือและรู้จักลุงสั้นเป็นอย่างดี ผลลัพธ์ที่ได้จากการรวมตัวเป็นกันเป็นเครือข่ายของชุมชนหนองแขมนั้นเป็นผลให้สัมพันธภาพของคนในชุมชนแออัดหนองแขมมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เห็นได้จากการเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญกับระดับอาวุโส มีการรวมตัวกันขึ้นเพื่อจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดงานบุญในวันสำคัญๆ ทางศาสนาต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ก็มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่อีกด้วย

นอกจากนี้แล้ว จากการศึกษาในด้านความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ทั้ง 2 ท่าน พบว่าการเข้ามาของเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ ในขั้นแรกนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบากในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เนื่องจาก

ประชาชนในชุมชนยังไม่ไว้วางใจในองค์กรทางศาสนาเท่าไรนัก เนื่องจากกลัวว่าจะมีการชักจูงคนในชุมชนเข้าร่วมศาสนา ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไป ความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนแสงศิริกับบุคลากรของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เป็นไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากชาวชุมชนเห็นว่าการเข้ามาของบุคลากรของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้น เป็นการเข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนอย่างแท้จริงมีการเข้าเยี่ยมชาวบ้านบ่อยครั้ง มีการแนะนำวิธีการต่างๆ ในการรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มและเครือข่าย นายจำรัสเป็นหนึ่งในฐานะตัวแทนของศูนย์สังคมพัฒนาที่มีหน้าที่ในการดูแลและพัฒนาชุมชนแออัดในเขตหนองแขม นายจำรัสเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือชุมชนในทุกๆ ด้านของชีวิต มีการสอน การจัดเข้าค่ายสัมมนา รวมถึงเป็นที่เลี้ยงในการที่จะให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนโดยใช้หลักของศาสนาคาทอลิกเข้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาคนเหล่านี้ ซึ่งก็คือหลักของวัฒนธรรมชุมชนและหลักของการพัฒนาคนทั้งครบ ในขั้นแรกของการเข้าเยี่ยมและทำความคุ้นเคยกับคนในชุมชนนั้น นายจำรัสเล่าว่าเป็นไปด้วยความยากลำบากถึงขั้นที่เรียกว่านายจำรัสเคยคิดทอดทิ้งกับปัญหาต่างๆ ที่ต้องเผชิญในการเข้าไปพัฒนาชุมชน แต่ด้วยความเชื่อมั่นในหลักของศาสนาและความมั่นใจในชุมชนว่าจะสามารถพัฒนาคนและชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นได้ นายจำรัสจึงพยายามเข้าเยี่ยมชุมชนบ่อยครั้งขึ้น จนสามารถเอาชนะใจคนในชุมชนและเครือข่ายหนองแขมให้ยอมรับในตัวของเขาได้ นอกจากนี้ชาวชุมชนยังยอมรับด้วยว่าหน่วยงานของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่ตั้งใจที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชนอย่างตั้งใจและจริงใจ ไม่ได้เข้ามาเพื่อหวังผลประโยชน์อะไรจากคนในชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ไม่จำเป็นต้องเป็นคนในศาสนาเดียวกันเสมอไป ศาสนาทุกศาสนาสามารถช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ ดังนั้นปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนและเจ้าหน้าที่จากศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่น มีการขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านบ่อยครั้ง จนบางครั้งนายจำรัสไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ทันทั่วทั้ง

ในด้านของความสัมพันธ์ทางสังคมของเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 2 ท่านนั้นพบว่าการดำเนินงานด้านการพัฒนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานหลายฝ่ายทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้นการติดต่อสัมพันธ์ในรูปแบบของการประสานความร่วมมือย่อมต้องมีการขอความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจากชาวบ้านเอง จากผู้นำชุมชนทุกชุมชน เครือข่ายอื่นๆ รวมถึงหน่วยงานภายนอก เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล โรงเรียนที่คอยสอดส่องให้ความสนใจในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดหนองแขมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากการศึกษาพบว่า จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯที่มีต่อชุมชนแออัดแสงศิรินทร์และเครือข่ายหนองแขมนั้น พบว่าเป็นการเสนอและการสนองตอบที่เป็นไปในทางที่ดีขึ้นทั้งต่อตัวชุมชนเองและตัวบุคลากร เนื่องจากความตั้งใจจริงที่จะเข้าไปพัฒนาและความต้องการการได้รับการช่วยเหลือในการที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการลงตัวกันที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนก่อให้เกิดการรวมตัวกันในการค้นหาต้นตอของปัญหาที่แท้จริงทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน และช่วยกันแก้ไขปัญหาโดยการรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มออมทรัพย์เล็กๆ ที่ช่วยกันออมเงินและปล่อยให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนรู้จักคุณค่าของเงินมากขึ้น รู้จักการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อแบ่งปันซึ่งกันและกันมากขึ้นอีกด้วย

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนปัญหาหนึ่งที่สำคัญซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาสังคมที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือและแก้ไขโดยด่วน คือปัญหายาเสพติดที่กำลังระบาดไปทั่วทุกชุมชน นายจำรัสเล่าว่าปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดในขณะนี้เนื่องจากคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ต่างๆ ก็ตกเป็นทาสของยาเสพติด จากการศึกษาคู่คุยกับชาวบ้าน พบว่า เด็กที่ติดยาเสพติดนั้นส่วนมากจะได้รับการชักชวนจากเพื่อนฝูงและคนแปลกหน้านอกชุมชนที่เข้ามาขายยาเสพติด รวมถึงการขาดความอบอุ่นจากครอบครัวที่พ่อแม่ต้องหาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลามาสั่งสอนอบรมลูกๆจึงทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนหันมารู้จักและลองใช้ยาเสพติดเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนั้นนายจำรัสจึงเล่าว่าตนนั้นพยายามช่วยเหลือและสนใจกลุ่มเยาวชนมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกำลังสำคัญของชาติที่จะต้องเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การช่วยเหลือที่ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯเข้าไปช่วยเหลืออย่างเต็มที่ คือ การจัดลานกีฬาต้านยาเสพติด การจัดให้มีการอบรมเกี่ยวกับโทษของยาเสพติดโดยเชิญอาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆมาพูดถึงโทษของยาเสพติดเป็นประจำอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการเข้ามาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาสามารถช่วยเหลือชุมชนแออัดในเครือข่ายหนองแขมในการพัฒนาให้ครบทุกมิติของชีวิตโดยเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอนของการทำงาน จากการศึกษาคู่คุยพบว่า ความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของคนในชุมชนมีการพัฒนาขึ้นไปสู่สภาพที่ดีขึ้นเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การเพิ่มขึ้นของจำนวนกิจกรรมและโครงการที่เกิดขึ้น การพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ และการจัดการปกครองที่เป็นระบบ ระเบียบมากขึ้น มีการจัดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับคณะกรรมการของชุมชนว่าใครมีหน้าที่ทำอะไร

ซึ่งการจัดโครงสร้างการทำงานที่เป็นระบบนี้ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีแนวทางและสามารถคาดการณ์ผลของการพัฒนาได้อีกด้วย

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ กรณีศึกษา : ชุมชนกองขยะหนองแขม

ชุมชนกองขยะหนองแขมเริ่มดำเนินการด้านกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพร้อมๆกับการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จากศูนย์กลางโดยรับทราบหลักการของการออมทรัพย์รวมถึงประโยชน์ของการมีกลุ่มออมทรัพย์ประจำชุมชนจากกลุ่มออมทรัพย์เครือข่ายหนองแขมที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ในการเริ่มการดำเนินการเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชนกองขยะนั้น ในขั้นแรกความร่วมมือของชาวบ้านต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์นั้นยังไม่ดีพอ เนื่องจากขาดความรู้ รวมถึงขาดความเชื่อมั่นในกลุ่มฯว่าจะสามารถแก้ปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจชุมชนได้จริงหรือไม่ ดังนั้นผู้นำชุมชน นายบรรจง แซ่อึ้ง จึงได้ดำเนินการเกี่ยวกับการออมทรัพย์ของชุมชนอย่างเอาจริงเอาจัง โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจของการออมทรัพย์ให้กับประชาชนในชุมชน ซึ่งให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญในการออมเงินและต้องการสร้างค่านิยมและวินัยในการออมที่ถูกต้องให้กับประชาชน เนื่องจากนายบรรจงเห็นว่าภายในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นมีเงินหมุนเวียนไม่ค่อยมากเพราะเมื่อชาวบ้านได้เงินจากการประกอบอาชีพก็จะนำเงินที่ได้เหล่านั้นไปซื้อยาเสพติดหรือนำไปเล่นการพนัน หรือนำเงินไปใช้ในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นนายบรรจงจึงเป็นผู้นำในการปลุกสำนึกให้กับชาวบ้านในเรื่องของการออมทรัพย์และชี้ให้ชาวบ้านเห็นถึงประโยชน์ของการกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ว่าสามารถกู้ได้โดยเสียดอกเบี้ยเพียงแค่อ้อยละ 2 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับการกู้จากนายทุนต้องเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ 20 บาททีเดียว

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นมีทั้งหมด 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มออมทรัพย์ผู้สูงอายุ, กลุ่มออมทรัพย์สำหรับกลุ่มชาเลี้ยง และกลุ่มออมทรัพย์สำหรับแม่บ้าน หลักการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์นั้น เริ่มแรกจะต้องเสียดอกเบี้ยเข้าร่วมเป็นสมาชิกครั้งแรกเป็นจำนวนเงิน 10 บาทซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเอกสารต่างๆ ในการเปิดบัญชี และในแต่ละกลุ่มจะมีอัตราการออมต่ำสุดต่อเดือน คือ กลุ่มออมทรัพย์ผู้สูงอายุจะออมได้อย่างต่ำเดือนละ 30 บาท และจะได้ประโยชน์จากการเป็นสมาชิกคือสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ครึ่งหนึ่งของค่ารักษาจริงอีกด้วย ส่วนกลุ่มออมทรัพย์สำหรับกลุ่มชาเลี้ยงและกลุ่มออมทรัพย์สำหรับแม่บ้านนั้นจะต้องส่งเงินฝากอย่างน้อยเดือนละ 100 บาท ซึ่งทั้งสามกลุ่มนี้มีหลักการทั่วๆ ไปว่าต้องฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์เป็นเวลาอย่างน้อย 6 เดือนถึงจะสามารถกู้เงินจากกลุ่มฯได้เป็นจำนวน 3 เท่าของเงินออม

ผู้รับผิดชอบของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนกองขยะหนองแขมที่กล่าวมาแล้วนั้น ได้แก่ ชิสเตอร์วรารภรณ์ เป็นนักบวชของศาสนาคาทอลิกที่เข้าร่วมพัฒนาชุมชนกองขยะหนองแขมมาร่วม 10 ปีแล้ว ชิสเตอร์เล่าให้ฟังว่า วินัยในการออมของคนในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นยังด้อย เมื่อเทียบกับชุมชนอื่น เห็นได้จากจำนวนเงินที่อยู่ในบัญชีธนาคาร ณ ปัจจุบันเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545 นั้นมีจำนวนเงิน 40,000 กว่าบาท ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยเมื่อเทียบกับชุมชนอื่น อีกทั้งวินัยในการออมและการตรงต่อเวลาในการส่งเงินยังไม่ดีเท่าที่ควร ชิสเตอร์เล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า “ฉันเคยไปตามเก็บเงินตามประตูบ้าน ฉันกลับโดนชาวบ้านด่าว่า และยังไล่ให้กลับไป” แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางคนที่เป็นสมาชิกที่ดีในการออมทรัพย์ เช่น นางเจียมซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ แม่บ้านที่มีการฝากเงินเป็นประจำทุกเดือนมาตั้งแต่แรกเริ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับกลุ่มออมทรัพย์ นางเจียมบอกว่าสามีก็เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เช่นกัน แต่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มอาชีพชาเล้ง ชิสเตอร์วรารภรณ์บอกว่าสามีภรรยาคู่นี้ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีในการเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เนื่องจากจะสนใจเข้าร่วมทำกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการมีวินัยในการออมที่ดีอีกด้วย

แต่จากการสังเกตพบว่า ลักษณะหรือรูปแบบโครงสร้างการทำงานต่างๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนกองขยะหนองแขมดังกล่าวไม่มีรูปแบบของการบริหารงานที่ชัดเจน เนื่องจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนประกอบกับการอยู่ไม่เป็นหลักแหล่งของคนในชุมชน ดังนั้นรูปแบบของการทำงานจะออกมาในรูปแบบของการทำงานแบบชาวบ้านคือช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่า เนื่องจากเป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนเอง ประกอบกับชิสเตอร์วรารภรณ์ผู้ซึ่งเป็นประธานของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหนองแขมที่เป็นคนคอยผลักดันให้การดำเนินงานต่างๆ ภายในกลุ่มฯ เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากชิสเตอร์ วรารภรณ์เล่าว่า การทำงานกับคนในชุมชนกองขยะนั้นต้องทำงานแบบชาวบ้าน เพราะคนในชุมชนนั้นก็ไม่ได้มีการศึกษาในระดับสูงมากเท่าไร ต้องใช้ความไว้ใจและเชื่อใจกันมากกว่าในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน รูปแบบการดำเนินงานจึงเป็นไปในแบบง่าย ๆ มากกว่าที่จะออกมาในรูปแบบของโครงสร้างที่ชัดเจน ชิสเตอร์วรารภรณ์ยังกล่าวในตอนท้ายอีกว่า คนในชุมชนกองขยะหนองแขมมีจุดด้อยที่สำคัญอยู่จุดหนึ่ง คือ ไม่สามารถไว้ใจกันได้ทุกคน เนื่องจากมีการย้ายเข้าและย้ายออกกันบ่อยครั้ง รวมถึงการที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าใครซื้อสัตย์มากน้อยขนาดไหน จึงทำให้เรื่องของเงินทองเป็นเรื่องสำคัญมาก ซึ่งส่งผลไปถึงการดำเนินการด้านกลุ่มออมทรัพย์จึงเป็นไปได้อย่างยากลำบากพอสมควร

และจากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้น พบว่า ความสัมพันธ์ของการคบหาสมาคมนั้นจะเป็นในลักษณะคบหากันตามความจำเป็น แต่ก็จะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันบ้างในฐานะเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก เห็นได้จากจะมีการช่วยเหลือตามงานบุญงานกุศลต่างๆ เช่น มาร่วมกันจัดเตรียมงานพิธีมงคลสมรส เป็นต้น ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและผู้นำชุมชน จากการสังเกตพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้านเป็นไปได้ด้วยดี มีการติดต่อสัมพันธ์กันรวมถึงการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายท่านในชุมชน พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่แล้วต่างชื่นชมนายบรรจงซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่มีความเสียสละอย่างจริงใจและจริงจัง มีความกระตือรือร้นในการต้องการที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ แต่ก็มีบางกลุ่มที่ตั้งตนเป็นปฏิปักษ์กับผู้นำชุมชน เนื่องจากคิดว่านายบรรจงจะนำความเดือดร้อนมาให้ตน โดยเฉพาะคนที่ติดยาเสพติดเนื่องจากนายบรรจงเป็นผู้นำในเรื่องของการต่อต้านยาเสพติดอย่างเป็นจริงเป็นจังมากที่สุดนั่นเอง

กลุ่มออมทรัพย์ของแต่ละชุมชนภายในเครือข่ายหนองแขมนี้เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ตระหนักถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนว่าไม่อยากถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนที่มาปล่อยเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่สูง อีกทั้งยังตระหนักถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ซึ่งการออมทรัพย์นั้นชาวบ้านจะนำเงินมาฝากจำนวนเท่าไรก็ได้ แต่ต้องไม่ต่ำกว่า 100 บาท เป็นระยะเวลา 6 เดือน และจะได้ดอกเบี้ยในการฝากร้อยละ 1 บาท ซึ่งถ้ามีการกู้ยืมเงินไปจากกลุ่มออมทรัพย์นั้นจะกู้ได้ 3 เท่าของเงินที่ฝาก การออมทรัพย์ของเครือข่ายหนองแขมนี้ส่วนใหญ่ในทุกชุมชนจะมีวัตถุประสงค์ในการออมเพื่อเป็นทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน, เยาวชนที่ผู้ปกครองมีฐานะยากจน ออมเพื่อเป็นทุนสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ, ผู้ป่วยเรื้อรัง, คนพิการที่มีความเป็นอยู่ยากลำบากหรือไม่มีผู้ดูแล และเป็นการออมเพื่อทุนหมุนเวียนในการพัฒนาและประกอบอาชีพแก่ผู้ว่างงาน ซึ่งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์นั้นจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ของชุมชนนั้นๆ เป็นอย่างน้อย 1 เดือน และต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นจำนวนเงิน 50 บาท เพื่อเป็นค่าเอกสารต่างๆ นอกจากนี้แล้วกลุ่มออมทรัพย์จะมีการปันผลในทุกสิ้นปี ซึ่งเงินปันผลที่ได้นั้นมาจากดอกเบี้ยที่เก็บจากเงินกู้ที่สมาชิกกู้เงินไปใช้ในอัตราร้อยละ 3 นั่นเอง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีการรวมตัวกัน เนื่องจากจะมีการจัดประชุมระหว่างสมาชิกในกลุ่มกันทุกเดือนแล้วนั้น

สมาชิกในชุมชนยังมีการไปมาหาสู่กัน สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นและทำให้ได้วัฒนธรรมชุมชนกลับคืนมาสู่ชุมชนนั่นเอง

จากที่กล่าวมาแล้วว่ากลุ่มออมทรัพย์นั้นเปรียบเสมือนธนาคารของชุมชนที่เป็นกลุ่มของชุมชนโดยแท้จริงที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนในด้านของเศรษฐกิจ โดยใช้หลักการของความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบ ซึ่งถ้าสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์สามารถทำได้นั้นผลที่ได้ย่อมจะเป็นประโยชน์สูงสุดให้แก่คนในชุมชน อีกทั้งยังทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีเงินหมุนเวียนในชุมชนอีกด้วย แต่ผลในด้านลบก็มีให้เห็นบ้าง เช่น สมาชิกบางคนกู้ยืมเงินไปเล่นการพนันหรือนำเงินที่กู้ไปนั้นไม่ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการออมทรัพย์ ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือการฝึกนิสัยในการออมเพื่อประโยชน์ในอนาคต และการออมนั้นไม่ใช้การออมเพื่อกู้

กิจกรรมของเครือข่ายหนองแขมและความสำเร็จของศูนย์สังคมพัฒนาฯ ในการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตหนองแขม

เครือข่ายหนองแขมจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2540 โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา การจัดตั้งเครือข่ายหนองแขมนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในชุมชนและเครือข่ายร่วมมือกันพัฒนาชุมชน แก้ไขปัญหาหาเสพติดสิ่งแวดล้อมและปัญหาความยากจน ฯลฯ โดยมีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายกลุ่มสตรีและกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นในชุมชน ซึ่งกลุ่มต่างๆเหล่านี้ได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆมากมาย ปัจจุบันเครือข่ายหนองแขมมีชุมชนที่เป็นสมาชิกทั้งหมด 11 ชุมชน

เนื่องจากเครือข่ายหนองแขมได้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆทั้งในด้านของการศึกษา, การประกอบอาชีพ, ความเป็นอยู่ที่ยากลำบากของคนในชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดทำขอโครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund SIF) โดยได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโลก หรือ โครงการประเภท SIF เมนู 5 คือ โครงการประเภทจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน, 2545: 10) ขึ้นเพื่อช่วยจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ยากลำบากในชุมชนและบรรเทาปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในระยะยาวซึ่งหลักในการบริหารเงินทุนที่ได้มาให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดนั้นมีหลักดำเนินการ ดังนี้

1. ยึดหลักการการทำงานโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมตรวจสอบ
2. ยึดหลักในการเรียนรู้ในกระบวนการต่างๆ ร่วมกันเพื่อให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น
3. ยึดหลักการกระจายอำนาจโดยการกระจายความรับผิดชอบไปให้แก่ทุกฝ่าย ซึ่งหมายถึงการกระจายอำนาจให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการทำงาน
4. ยึดในหลักของการค้นหาหนทางสังคมและวัฒนธรรมทางสังคมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาที่สูงที่สุด
5. ยึดหลักความเป็นเจ้าของของชุมชนซึ่งจะเป็นเครื่องยืนยันถึงความต่อเนื่องและยั่งยืนของโครงการต่างๆ เพื่อให้ชุมชนตระหนักว่ากองทุนประเภท SIF เมนู 5 นี้เป็นเพียงส่วนที่ช่วยหนุนให้ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมตามความต้องการเท่านั้น

6. ยึดหลักของการต่อยอดของชุมชน โดยให้แต่ละชุมชนเรียนรู้และคิดค้นโครงการต่างๆ ที่เหมาะสมขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยสำนักงานที่เข้ามาสนับสนุนจะเป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาหรือจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ให้เท่านั้น

7. ยึดหลักของความโปร่งใสในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

หลักเกณฑ์ในการอนุมัติพิจารณาโครงการของเครือข่ายหนองแขม มี 3 ประเภท คือ

1. ทุนการศึกษาที่ให้กับเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากพ่อ, แม่, ผู้ปกครองตกงาน, ติดคุก, รายรับไม่พอกับรายจ่าย โดยการแบ่งทุนออกเป็น 2 ประเภท คือ ทุนให้เปล่าและทุนหมุนเวียน
2. ทุนเพื่อพัฒนาและประกอบอาชีพสำหรับผู้ที่ว่างงานหรือถูกเลิกจ้างโดยไม่มีเงินลงทุน หรือผู้ที่ต้องการลงทุนเพิ่ม โดยให้รายละเอียดทุนดังนี้
 - 2.1 อาชีพใหม่ ให้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อคน
 - 2.2 อาชีพเดิม ไม่เกิน 5,000 บาทต่อคน
 - 2.3 การประกอบอาชีพเป็นกลุ่มไม่เกิน 30,000 บาทต่อกลุ่ม
3. ทุนสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุและคนพิการที่มีความเป็นอยู่ยากลำบาก, ไม่มีคนดูแล, ครอบครัวฐานะยากจน โดยให้เปล่า 500 บาทต่อเดือน

กิจกรรมและผลงานที่ผ่านมาของเครือข่ายหนองแขมนั้นมีหลายกิจกรรม เช่น

1. กิจกรรมฝึกอบรมเยาวชนในเรื่องต่างๆ เช่น ยาเสพติด ผู้นำเยาวชน สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. กิจกรรมลานกีฬาและลานดนตรีต้านยาเสพติด
3. การจัดตั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน
4. เครือข่ายสตรี และชมรมผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ
5. โครงการเลี้ยงไก่ไข่บนบ่อปลาตกที่ชุมชนแสงศิริ

จากการศึกษา พบว่า กิจกรรมทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเครือข่ายหนองแขมนั้นเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ประสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดียวกันและต่างชุมชนให้มีความระดับของความสัมพันธ์ที่มีระดับความเข้มข้นมากขึ้น มีการติดต่อ ไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างภายในเครือข่ายและระหว่างเครือข่ายด้วยกัน จากผลงานที่ผ่านมากิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ประสบความสำเร็จมากในระดับหนึ่ง เช่น กิจกรรมลานกีฬาและลานดนตรีต้านยาเสพติดที่มีจุดประสงค์เน้นในเรื่องของเยาวชนให้ห่างจากยาเสพติดเป็นหลัก และผลที่ได้นั้นพบว่า เด็กและเยาวชนในชุมชนทราบถึงปัญหาและโทษของยาเสพติดมากขึ้น นอกจากนี้แล้วกิจกรรมล่าสุดที่เกิดขึ้นในเครือข่ายหนองแขม ได้แก่ โครงการเลี้ยงไก่ไข่บนบ่อปลาตกที่ชุมชนแสงศิริซึ่งได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จำนวน 199,720 บาท ซึ่งเจ้าหน้าที่ของทางศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ได้แก่ นายสมชายและนายจำรัสได้เป็นผู้ช่วยเหลือในเรื่องของการเขียนเสนอโครงการในการขอรับทุนสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนดังกล่าวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเมืองและชนบทโดยการโอนเงินผ่านบัญชีประเภทออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย สาขาหนองแขม ชื่อบัญชีนายสัน เงินงาม, นางสายบัว เปรมปรีดิ์และนายวีรวัฒน์ หลอดเข็ม การดำเนินงานโครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นรวมถึงต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความสามารถเพื่อที่จะได้เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถนำพาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ของประชาชนในเครือข่ายโดยการนำกำไรที่ได้นั้นไปขายหุ้นให้กับประชาชนในชุมชนต่างๆ และนำเงินที่ได้มานั้นมาต่อยอดเพื่อเป็นทุนในการดำเนินโครงการต่อไป

กิจกรรมของเครือข่ายหนองแขมที่ดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มต้นและดำเนินมาจนถึงปัจจุบันมีหลายโครงการซึ่งล้วนแล้วแต่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เห็นได้จากลักษณะการดำรงชีวิต สถานภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกในชุมชนแออัด เขตหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดหรือกิจกรรมผู้นำเยาวชน รวมไปถึงการดูแลในทุกระดับอายุ ทุกอาชีพของสมาชิกในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อปลูกกระแสให้ชุมชนรู้จักถึงการพึ่งพากัน

ระหว่างคนในชุมชนอีกทั้งยังปลูกฝังนิสัยในการออมให้กับคนในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้แล้วคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาฯ สนับสนุนในเรื่องของการสร้างเสริมอาชีพขึ้นในชุมชน เช่น ส่งเสริมให้แต่ละชุมชนมีการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ขึ้นในชุมชน เช่น ในชุมชนประดิษฐ์เจริญได้มีการผลิตต้นไม้ประดับขึ้นเพื่อนำไปขายให้ได้รายได้กลับคืนสู่ชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมในเรื่องของการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เช่น อาชีพเก็บของจากกองขยะ ทางศูนย์สังคมพัฒนา คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนาก็สนับสนุนให้มีการรวมตัวกันก่อตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ เพื่อให้มีกองทุนสำหรับอาชีพนั้นๆ และใช้ความสามัคคีรวมตัวกันเป็นฐานอำนาจและความสัมพันธ์ในการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกในการที่จะขายผลิตภัณฑ์หรือแรงงานให้กับคนภายนอกชุมชน กลุ่มอาชีพที่เห็นเด่นชัดน่าจะเป็นกลุ่มอาชีพของชุมชนกองขยะหนองแขม เช่น กลุ่มอาชีพรีไซเคิลขยะ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะเก็บของมาจากกองขยะซึ่งต้องเสียค่าหัวในการเข้าไปเก็บขยะแต่ละครั้งคิดเป็นค่าหัววันละ 10 บาท ขยะที่พวกเขาเหล่านี้เก็บได้แล้วนั้นก็ให้นำมาคัดแยกสิ่งที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ก็จะนำไปแปรรูป เช่น เสื้อน้ำมัน สายฝักบัว เป็นต้น ขยะที่กลุ่มอาชีพเหล่านี้นำมาแปรรูปจะเห็นได้ว่าสามารถทำรายได้ดีให้กับครอบครัวของกลุ่มอาชีพเหล่านี้ นอกจากนี้แล้วยังสร้างความสามัคคีขึ้นภายในกลุ่มและภายในชุมชนอีกด้วย

ปัจจุบันกลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นกลุ่มรีไซเคิลขยะ, กลุ่มอาชีพชาแล้ง, กลุ่มอาชีพเก็บขยะต่างก็เป็นที่สนใจของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชมการทำงาน รวมถึงการขอคำแนะนำจากสมาชิกในชุมชนถึงกระบวนการการแปรรูปขยะเหล่านี้ด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้หน่วยงานภายนอกรู้จักชุมชนในฐานะที่เป็นชุมชนตัวอย่างในการแปรรูปและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นได้อีกด้วย

ทั้งนี้ความสำเร็จในการพัฒนาของชุมชนแออัดหนองแขมนั้นมีส่วนมากจากความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานและช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นายสมชายและนายจรัสซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาที่คอยหยิบยื่นให้ความช่วยเหลือชุมชนทั้ง 11 ชุมชนในความดูแลของเครือข่ายหนองแขมโดยการเข้าเยี่ยมเยียน รับฟังปัญหาจากชาวบ้าน รวมถึงการคิดหาวิธีในการแก้ไขปัญหาให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านมักพูดถึงเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 2 ท่านนี้อยู่เสมอๆ ว่าเจ้าหน้าที่ทั้งสองท่านนี้มีความเสียสละและความอดทนในการที่จะช่วยเหลือ อีกทั้งยังช่วยเสนอแนะ แนวคิดหรือโครงการต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

ผลพวงจากการพัฒนาภายใต้ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ดังกล่าวดำเนินการภายใต้หลักการของศาสนาคาทอลิกที่เน้นในเรื่องของการพัฒนาคนเป็นหลัก

เนื่องจากทางพระศาสนจักรเล็งเห็นว่า “คน” เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาในระดับรากหญ้าหรือชุมชนที่ด้อยโอกาสทางสังคม อีกทั้ง “คน” ยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาตัวตน ชุมชน สังคมและประเทศได้อีกด้วย ซึ่งการพัฒนา “คน” ดังกล่าวภายใต้หลักการของศาสนาคาทอลิกยังใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยในการส่งเสริมระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากขึ้น เห็นได้จากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนมีความช่วยเหลือกันมากขึ้น มีการร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมากขึ้นอีกด้วย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ระหว่างก่อนและหลังการเข้ามาของคณะกรรมการคาทอลิก พบว่า ประชาชนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนรู้จักการช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น มีการสร้างผู้นำชุมชนรวมถึงการจัดโครงสร้างในการดำเนินงานของชุมชนต่างๆ ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายหนองแขมให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้น นอกจากนี้แล้วชุมชนยังสามารถพึ่งพาตนเองในการดำรงชีพได้ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่เน้นในเรื่องของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ได้อีกด้วย

ทั้งหมดนี้จะได้รับการยืนยันจากคนในชุมชนเมื่อเราพิจารณากรณีศึกษาของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

กรณีศึกษา

ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงกรณีศึกษาซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาจำนวน 2 คน ซึ่งเจ้าหน้าที่ทั้งสองคนนี้มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือ แนะนำและเป็นพี่เลี้ยงให้กับคนในชุมชนในเขตหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายหนองแขมดังกล่าว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำชุมชนและสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขม จำนวน 6 คน โดยการสัมภาษณ์ตามหลักการหิ้งก้อนหิมะ (Snowball Technique) ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของชุมชนตัวอย่างในกรณีศึกษาได้เป็นอย่างดี

เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

กรณีศึกษาที่ 1: นายสมชาย

ประวัติชีวิตส่วนบุคคล

นายสมชายเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ปัจจุบันอายุ 45 ปี นายสมชายนับถือศาสนาคาทอลิกแต่กำเนิด นายสมชายเป็นคนอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีโดยกำเนิด นายสมชายเกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะยากจนมาก มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน นายสมชายเป็นคนที่ 3 ของครอบครัว จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ความรู้เกี่ยวกับศาสนาคาทอลิก

นายสมชายเล่าถึงความรู้ความเข้าใจในศาสนาคาทอลิกว่าในปี ค.ศ.1961-1965 มีการเรียกประชุมคณะบิชอป สังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 โดยพระสันตปาปาที่กรุงโรมมีการสังคายนาในเรื่องของวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่นและการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะ “คน” ซึ่งเห็นว่าคณะมิชชันนารีต่างๆ ก็ได้ช่วยเหลือสังคมอยู่แล้วโดยการเปิดโรงเรียนสอนหนังสือรวมถึง

มีการไถ่ทาสของเชลยอีกด้วย ในการพัฒนาด้านต่างๆ นั้น ได้มีการพูดถึงประเทศในโลกที่ 1, 2 และประเทศโลกที่ 3 จากนั้นไม่นานประเทศไทยก็ได้จัดคณะกรรมการสังคมสงเคราะห์ขึ้นโดยเน้นในเรื่องของการพัฒนาคนโดยมองว่าไม่ว่าชาติใด ศาสนาใดก็คือลูกของพระเจ้า ศาสนาไม่ใช่อุปสรรคในการพัฒนา ไม่มีการแบ่งแยกคนรวยและคนจนเพราะคนแต่ละคนต่างก็มีปัญหาเหมือนกัน ด้วยเหตุต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้เกิดความคิดในหลักของการพัฒนาว่า “ถ้าต้องการจะพัฒนาพื้นที่ไหนหรือชุมชนไหนก็ตามนั้น เราต้องศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนนั้นๆ เสียก่อนและใช้วัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของชุมชนนั้นๆ มาต่อยอดในการพัฒนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดการประสบความสำเร็จในงานพัฒนาอย่างสูงที่สุด”

นอกจากนี้นายสมชายยังเล่าในเรื่องของการรวมชุมชนต่างๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนา ซึ่งคำว่า “เครือข่าย” นี้มีนัยสำคัญของการรวมตัวกันเพื่อสร้างระดับความสัมพันธ์และการต่อยอดของการพึ่งพาทางสังคมต่างๆ ขึ้นในชุมชนโดยมีพื้นฐานของการเป็นเครือข่ายโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นายสมชายกล่าวว่า ก่อนที่จะมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายนั้น ชาวบ้านแต่ละคนแต่ละชุมชนแทบจะไม่มีใครรู้จักกันเลย ตื่นเช้ามาก็ไปทำงาน เย็นกลับมากินข้าวแล้วก็เข้านอน แต่ภายหลังจากที่มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายหนองแขมนั้น นายจำรัสบอกว่าผลของการทำงานประสบความสำเร็จมาก มีการติดต่อ ไปมาหาสู่กันของคนในชุมชนมากขึ้น มีการช่วยเหลือถามสารทุกข์สุกดิบกันมากขึ้น และจากการที่นายสมชายเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาคนหนึ่งที่ต้องติดต่อกับผู้นำชุมชนทั้ง 11 ชุมชนในเครือข่ายหนองแขมเป็นหลักแล้วนั้น นายสมชายยังสามารถติดต่อ ประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการพัฒนาผ่านสมาชิกทุกคนในเครือข่ายหนองแขมได้อีกด้วย ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าลักษณะของการสร้างเครือข่ายภายในชุมชนแออัดหนองแขมนั้นประสบผลสำเร็จได้มากในระดับหนึ่งนั่นเอง

แรงจูงใจในการเข้ามาทำงานในศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

ในเรื่องของแรงจูงใจที่ให้มาทำงานในงานพัฒนานั้น นายสมชายเล่าว่าตนนั้นเกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะยากจนมาก เวลาที่เรียนจบ ม.ศ.3 อยู่บ้านว่างๆ ก็จะช่วยกลุ่มกิจกรรมคาทอลิกในหมู่บ้าน ต่อมาได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนหัวหน้าทางด้านกีฬาจึงมีความกล้ามากขึ้นและคิดว่าในเมื่อตนนั้นมีโอกาสนี้ก็จะช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสกว่าเราและนายสมชายยังมีความคิดอีกว่าในเมื่อเราเป็น “คนจน” เราจะเข้าใจได้ดีว่า “คนจนคืออะไร?” การที่จะเห็นว่าเงิน 10 บาทของชาวบ้านนั้นมีค่าคือชีวิตของชาวบ้านเลยทีเดียว ดังนั้นหลังจากจบ ม.ศ.3 นายสมชายจึงมีความคิดว่าจะไปเป็นบาทหลวงเพื่อช่วยเหลือคนยากจนและยังเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่ค่อนข้างสบาย

จึงไปสมัครเป็นศิษย์ของคุณพ่อพิบูลย์ วิสิฐนนทชัย แต่คุณพ่อพิบูลย์ได้ถามถึงความแน่ใจในการบวช คุณพ่อพิบูลย์จึงถามว่า “อยากหนีความจริงหรือเปล่า?” ซึ่งคำพูดนี้เป็นคำพูดที่แทงใจ นายสมชายเป็นอย่างมากจึงกลับมาและคิดว่าถ้าเป็นฆราวาสก็สามารถช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ได้เหมือนกัน ดังนั้นการจะเป็นพระสงฆ์หรือไม่ก็นั้นไม่สำคัญแต่ขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงในการที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเต็มใจเต็มกำลังและเต็มความสามารถ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าถ้าวันใดที่เราวยขึ้นมาขึ้น เราจะต้องเข้าใจผู้อื่น, ไม่เย่อหยิ่ง อีกทั้งยังต้องสนใจศึกษาวิถีชีวิตของพระเยซูซึ่งเหมือนกับชีวิตของการพัฒนานั้นเอง

การทำงานพัฒนานั้นได้รับค่าตอบแทนน้อยมากเมื่อเทียบกับงานในลักษณะอื่น แต่ที่ทำอยู่ทุกวันนี้เพราะตัวเองนั้นเชื่อว่าเป็นงานของพระเจ้าและพระไม่เคยทิ้งเรา นายสมชายเล่าว่าตั้งแต่เริ่มทำงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 จนถึงปัจจุบันนั้นสภาพคล่องทางการเงินของนายสมชายไม่เคยขาดมือเลยซึ่งนายสมชายบอกว่าเหมือนกับเป็นสิ่งตอบแทนที่ได้รับจากพระเจ้านั่นเอง นายสมชายยังเชื่ออีกว่าการทำงานกับคนจนนั้นเป็นการเดินตามชีวิตพระเยซูเจ้าอีกด้วย

บทบาทของการเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาชุมชนแออัดในเครือข่ายหนองแขม

ส่วนบทบาทและหน้าที่ในการเป็นบุคลากรหรือพี่เลี้ยงในการพัฒนาชุมชนแออัดในเครือข่ายหนองแขมนั้น นายสมชายมองว่าตนเองเป็นแค่ผู้ประสานงาน (Coordinator) คอยส่งเสริม สนับสนุนและริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เท่านั้น และการที่เครือข่ายหนองแขมจะสามารถพัฒนาไปได้ในระดับไหนนั้นขึ้นอยู่กับความสมัครสมานสามัคคีในการที่จะนำพาชุมชนของตนให้พ้นจากสภาวะวิกฤติและอยู่รอดในสังคมไทยในปัจจุบันได้หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนได้อย่างเต็มรูปแบบ คือ เป็นการพัฒนาทั้งในด้านประชากร สภาพสังคม เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน นายสมชายยังเล่าอีกว่าตัวเองนั้นเชื่อในศักยภาพของคนในชุมชนว่าสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง แม้ว่าหน่วยงานหรือบุคลากรถอนตัวออกจากชุมชนแล้วก็ตาม นอกจากนี้การร่วมมือดังกล่าวเป็นเพราะว่าชาวบ้านนั้นได้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ในชุมชนร่วมกัน ไม่เช่นนั้นสมาชิกในชุมชนคงไม่ร่วมมือกับศูนย์สังคมพัฒนาที่อาสาสมัครเข้าไปพัฒนาชุมชนเป็นแน่ อีกทั้งนายสมชายยังเชื่ออีกว่าเมื่อขยายเครือข่ายโดยการรับชุมชนอื่นเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มแล้วนั้นชาวบ้านก็จะสามารถต่อยอดการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองต่อไปได้อีกด้วย

นอกจากนี้แล้วบทบาทที่สำคัญที่สุดในช่วงนี้คือ บทบาทของการเป็นตัวแทนในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกในการเข้าไปให้ความรู้ ความเข้าใจกับคนในชุมชนถึงเรื่องของ

ยาเสพติดที่นับวันจะเป็นปัญหาต่อสังคมมากขึ้นทุกวันๆ นายสมชายบอกว่าปัญหาเรื่องยาเสพติดนี้เป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงมากโดยเฉพาะในสังคมของชุมชนแออัดนั้น ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งรวมของยาเสพติดเป็นอันดับหนึ่งทีเดียว ดังนั้นการแก้ปัญหาของการเพิ่มจำนวนผู้ค้ายาเสพติดและผู้ติดยาเสพติดนั้นสามารถทำได้โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหา ยาเสพติด นายสมชายจึงเป็นผู้ดำเนินการหรือบางครั้งเป็นวิทยากรเองในการบรรยายถึงโทษของยาเสพติด หรือบางครั้งนายสมชายก็จะประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยต่างๆ ในการเชิญวิทยากร อาจารย์มาทำการสัมมนา จัดเวทีประชาชนในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าบทบาทของนายสมชายที่ติดต่อประสานงานเพื่อพัฒนาชุมชนแออัดต่างๆ ภายในเครือข่ายหนองแขมนั้น พบว่า นายสมชายนั้นติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการของเครือข่ายหนองแขมเป็นหลักอยู่แล้ว เช่น การจัดกิจกรรมลานกีฬาต้านยาเสพติดนั้น นายสมชายก็จะติดต่อกับประธานเครือข่าย ผู้นำชุมชนต่างๆ รวมถึงประชาสัมพันธ์ของชุมชนต่างๆ ในเครือข่ายหนองแขมให้มีการบอกต่อกันในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้แล้ว นายสมชายยังติดต่อกับหน่วยงานภายนอกเพื่อขอความร่วมมือในเรื่องของการพัฒนาอีกด้วย

ดังนั้นบทบาทการเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนานั้น นายสมชายอธิบายว่า ตนหรือเจ้าหน้าที่คนอื่นในศูนย์ก็ตามจะเปรียบเสมือนเป็นตัวกลางในการเชื่อมสัมพันธภาพ สร้างสัมพันธภาพและขอความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เพื่อการพัฒนาให้กับสมาชิกในชุมชนแออัดและเครือข่ายหนองแขมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดนั่นเอง

ในเรื่องของความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้นนายสมชายเล่าว่าตนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานด้านการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากระยะเวลาที่ทำงานมานานร่วม 10 ปีทำให้มีความรู้สึกผูกพันทั้งต่อพระเจ้า ต่องานต่อองค์กรต่อชุมชนและต่อคนในชุมชนที่นายสมชายเข้าช่วยเหลือด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานนั้นมีในทุกสายอาชีพไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในสายงานของการพัฒนาทุกองค์กร ทุกหน่วยงานล้วนมีปัญหาทั้งสิ้นแต่ส่วนที่นายสมชายทำอยู่นั้นจะเห็นว่าปัญหาในเรื่องของทุนและงบประมาณที่เข้ามาสนับสนุนนั้นค่อนข้างหามาด้วย

ความยากลำบากอีกทั้งปัญหาในเรื่องของบุคลากรที่มีจำนวนน้อยเกินไปเพราะไม่มีงบประมาณในการจ้างบุคลากรเหล่านี้หรือถ้าจ้างก็ต้องจ้างด้วยค่าแรงที่สูงมาก เนื่องจากการทำงานในลักษณะนี้ต้องอาศัยความเต็มใจ ความเสียสละและความตั้งใจจริงที่จะอยากเห็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีชีวิต สุภาพทางเศรษฐกิจ สังคมที่ดีขึ้นเป็นหลัก

ความพึงพอใจในการพัฒนา

ในเรื่องของความพึงพอใจในงานพัฒนานั้น นายสมชายยอมรับว่ามีหลายโครงการที่ล้มเหลวแต่โครงการที่เข้าไปช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนแออัดต่างๆ ในเครือข่ายหนองแขมนั้นนายสมชายเล่าด้วยสีหน้าปลื้มว่ามีความภาคภูมิใจมากเวลามีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมมือและช่วยเหลือ เนื่องจากงานด้านการช่วยเหลือและพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์กรเพียงองค์กรเดียวแต่จะต้องร่วมมือกับหน่วยงานหลายฝ่ายรวมถึงสมาชิกในชุมชนเองด้วย ซึ่งมีหลายหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแออัดในเครือข่ายหนองแขมนี้อย่างหลากหลายหน่วยงานเช่น มหาวิทยาลัยเอเชีย, ดำรวจในพื้นที่รวมถึงพรรคการเมืองท้องถิ่นอีกด้วย

“งานพัฒนานั้นเหมือนกับการตายของข้าว 3 ครั้ง” คือ
ตายครั้งแรกเมื่อเป็นต้นกล้า
ตายตอนโดนเก็บเกี่ยว
และตายตอนโดนมนุษย์กินเข้าไป

เป็นข้อคิดที่นายสมชายกล่าวไว้ในการสัมภาษณ์เปรียบเหมือนกับว่า “ถ้าเราตายแล้วทำให้งานพัฒนาชุมชนดีขึ้นเรื่อยๆ ก็คุ้มกับการตาย” ซึ่งแตกต่างกับภาครัฐฯที่มักจะทำประโยชน์เพื่อมุ่งเอาผลงาน แต่ในขณะที่ศาสนาศาสดาบอกให้ช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนานั้นเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกคนและความตั้งใจจริงที่จะให้ผู้ด้อยโอกาสมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั่นเอง

ความเชื่อมั่นและทัศนคติต่อองค์กร

ความเชื่อมั่นและทัศนคติต่อองค์กร นายสมชายบอกว่ามีความรู้สึกเชื่อมั่นในองค์กรนี้มากและตัวเองจะอยู่ที่นี้ต่อไปและเชื่อว่าหน่วยงานนี้จะต้องมีการขยายตัวในเรื่องของการช่วยเหลือคนในทุกระดับ ทุกสังคม ทุกวัฒนธรรม ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนาให้มากกว่าปัจจุบันและจะประสบความสำเร็จในเรื่องของการสงเคราะห์และพัฒนาได้อย่างดีอีกด้วย

กรณีศึกษาที่ 2: นายจรัส

ประวัติชีวิตส่วนบุคคล

นายจรัส ปัจจุบันอายุ 34 ปี เป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือ ประสานงานโดยตรงกับคนในชุมชนแออัด เขตหนองแขม นายจรัสเดิมมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษ มีพี่น้อง 7 คน นายจรัสเกิดมาท่ามกลางครอบครัวที่ยากจนมากถึงขนาดที่ว่าต้องหาปลาไปแลกกับข้าวมากินไปวันๆ นายจรัสจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนอ้อมน้อย ต่อจากนั้นได้มาศึกษาต่อที่โรงเรียนอำนวยศิลป์และย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนมหรณพารามและจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนมหรณพาราม ความฝันของนายจรัสบอกว่า ตนนั้นอยากเรียนในระดับปริญญาตรี แต่ติดปัญหาในเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่มีเงินส่งเสียค่าเทอมจึงไม่ได้เรียนต่อในระดับปริญญาตรี

นายจรัสนับถือศาสนาพุทธ และเมื่อบิดาของนายจรัสเสียชีวิตนายจรัสได้บวชหน้าไฟให้กับพ่อเป็นเวลา 7 วันแต่หลังจากครบ 7 วันแล้วนายจรัสก็ไม่ยอมสึก อีกทั้งยังสมัครใจมาเรียนภาษาบาลีที่นครสวรรค์จนจบเปรียญอีกด้วย หลังจากนั้นเมื่อสึกจากเณร นายจรัสก็ติดตามพี่ชายมาที่โรงเรียนโยเซฟ สามพรานและได้รู้จักกับคุณพ่อพิบูลย์ วิสิฐนันทชัย จึงสนใจสมัครเป็นลูกศิษย์ของคุณพ่อพิบูลย์ ในตอนแรกนั้นคุณพ่อพิบูลย์ไม่ยอมรับนายจรัสเข้าเป็นลูกศิษย์ของตนซึ่งนายจรัสนั้นได้ใช้ความพยายามในการมาสมัครถึง 3 ครั้งแต่คุณพ่อท่านก็ไม่ยอมรับเนื่องจากไม่แน่ใจในตัวนายจรัสว่าตั้งใจที่จะทำงานในด้านของการพัฒนาจริงจังหรือไม่ หลังจากนั้น นายจรัสจึงได้หันเหไปเป็นรับจ้างเป็นคนงานแบกหามเหล็กโดยการทำงานหาเช้ากินค่ำไปวันๆ ต่อจากนั้นก็คิดอยากที่จะซ่อมรถเป็นก็เลยผันตัวเองไปอยู่กับอู่ซ่อมรถ จนสามารถทำได้ทุกอย่างเกี่ยวกับรถยนต์

หลังจากนั้นไม่นานคุณพ่อพิบูลย์ก็ได้เรียกตัวนายจรัสกลับมาเป็นคนขับรถให้คุณพ่อพิบูลย์เนื่องจากเห็นถึงความตั้งใจจริงของนายจรัสที่อยากจะเข้ามาเป็นลูกศิษย์และติดตามตน ดังนั้นงานของนายจรัสนั้นก็จะมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมกับคุณพ่อพิบูลย์เสมอๆ เวลาที่มีการจัดประชุมที่ไหนนั้นคุณพ่อพิบูลย์ก็มักจะเรียกให้นายจรัสเข้าไปร่วมฟังด้วยเสมอๆ ด้วยเหตุผลที่ว่าอยากให้นายจรัสได้รับความรู้และเก่งมากกว่าการเป็นคนขับรถ ต่อมาจึงให้นายจรัสไปทำงานในด้านของการพัฒนาชุมชนเมือง ในตอนแรกนายจรัสก็จำใจทำเนื่องจากว่าชาวบ้าน

ไม่ยอมรับในตัวองค์กรและในหลักศาสนาคาทอลิก อีกทั้งยังกล่าวหาว่าศาสนาคาทอลิกจะมามอมเมาคนในชุมชน เมื่อนายจาร์สไปปรึกษาถึงปัญหาที่ตนประสบกับคุณพ่อพิบูลย์ คุณพ่อก็บอกว่านี่แหละเป็นการทดสอบจิตใจ วิธีทางแก้ไขปัญหานี้ คือ การที่นายจาร์สต้องเข้าไปเยี่ยมในชุมชนบ่อยๆ หลังจากนั้นไม่นาน นายจาร์สก็เข้าไปติดตามงานในชุมชนมากขึ้น โดยเริ่มจากโครงการนำร่องในเรื่องของเยาวชนและเรื่องยาเสพติด ปัจจุบันนายจาร์สได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี อีกทั้งชาวบ้านยังรักใคร่ดูแลนายจาร์สเป็นพิเศษอีกด้วย การเข้าถึงคนในชุมชนนั้น นายจาร์สใช้ระยะเวลาปีกกว่าๆในการปรับตัวเข้าหาชุมชนจนทำให้คนในชุมชนยอมรับตัวนายจาร์สได้อย่างเต็มที่เหมือนในปัจจุบัน

ความรู้เกี่ยวกับศาสนาคาทอลิก

นายจาร์สเล่าว่าในตอนแรกนั้นตนไม่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาคาทอลิกเลยแต่ที่ตนนั้นรู้เรื่องศาสนาคาทอลิกโดยดูจากการทำงานของ คุณพ่อพิบูลย์เป็นต้นแบบ ทำให้รู้จักในโครงสร้างและหลักการของศาสนาคาทอลิกมากขึ้น นอกจากนี้นายจาร์สยังให้ความเห็นว่าถ้าทุกศาสนาทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือคนในสังคมเช่นเดียวกับที่ศูนย์สังคมพัฒนาหรือองค์กรของศาสนาคาทอลิกต่างๆ ทำอยู่นั้น คนยาก คนจนก็คงจะมีจำนวนลดน้อยลงได้

ส่วนเรื่องแนวคิดในการทำงานของศูนย์สังคมพัฒนานั้น นายจาร์สนั้นยอมรับว่าถึงตนจะทำงานในบทบาทของนักพัฒนากรของศูนย์สังคมพัฒนามานานแล้วก็ตาม ตนนั้นก็ยังทราบหลักการต่างของศูนย์สังคมพัฒนาได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ถึงทราบถึงหลักการทุกชั้นทุกตอน เพราะหลักการและแนวทางในการดำเนินการต่างๆ ย่อมเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ไม่มีอะไรที่เป็นหลักตายตัว การดำเนินงานนั้นนายจาร์สบอกว่าบางครั้งอุดมการณ์กับความเป็นจริงก็ไม่สามารถทำได้ทุกครั้ง เช่น หลักการที่จะช่วยเหลือชาวบ้านในแง่ของคุณธรรมว่าชาวบ้านจะต้องเป็นคนดี มีน้ำใจ แต่จากสภาพความเป็นจริงนั้นมันทำไม่ได้ เนื่องจากคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดนั้นมาจากคนละที่ ต่างถิ่น ต่างภาษามีพื้นฐานมาจากคนละอย่างทำให้การขัดเกลาความสำนึกในการเป็นคนดีนั้นไม่เท่ากัน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความไม่ลงรอยกันและความไม่ร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง

นอกจากนี้นายจาร์สยังเล่าถึงหลักการในการเข้าไปพัฒนาในชุมชนแออัดหนองแขมดังกล่าวว่า ในตอนแรกนั้นมีชุมชนแออัดที่อยู่ในเขตหนองแขมเพียงไม่กี่ชุมชนที่มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายหนองแขม (ในที่นี้ “เครือข่ายหนองแขม” หมายถึง การรวม

ตัวกันของชุมชนแออัด 11 ชุมชนที่อยู่ในเขตหนองแขมภายใต้การก่อตั้งของศูนย์สังคมพัฒนา) ซึ่งเป็นชุมชนที่ต้องการจะสร้างความสัมพันธ์และขยายการปฏิสัมพันธ์กันทั้งต่อคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งการรวมตัวของชุมชนแออัดเหล่านี้ เรียกว่า การตั้งเป็นเครือข่ายหนองแขม โดยในขั้นแรกทางศูนย์สังคมพัฒนาจะเข้าไปให้ความรู้ ความเข้าใจให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายก่อนและมีการชี้ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ต่างๆ ในการติดต่อกันว่าจากความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดประโยชน์มากมายน้อยเพียงไร ซึ่งนายจำรัสยังอธิบายเพิ่มเติมอีกว่าการจัดตั้งและรวมตัวกันเป็นเครือข่ายนั้นจะอยู่บนพื้นฐานของการตอบสนองซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นทางด้านสิ่งของหรือการตอบแทนทางด้านสินน้ำใจก็ตาม นอกจากนี้ชาวบ้านหรือสมาชิกในเครือข่ายดังกล่าวยังสามารถติดต่อสื่อสารกันและขยายผลในเรื่องของการสร้างลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมให้มีความเข้มแข็งขึ้นได้อีกด้วย

แรงจูงใจในการเข้ามาทำงานในศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

เรื่องปัจจัยหรือแรงจูงใจที่เข้ามาทำงานในเรื่องการพัฒนาของนายจำรัสนั้น พบว่าเริ่มแรกความผูกพันและความชื่นชมในตัวของคุณพ่อพิบูลย์นั้นเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้นายจำรัสเข้ามาทำงานในศูนย์สังคมพัฒนาจนถึงทุกวันนี้และเมื่อทำงานมาเรื่อยๆ นายจำรัสเล่าว่าตนนั้นรู้สึกผูกพันกับหน่วยงาน, องค์กร งานที่ทำและชาวบ้านที่ตนได้เข้าไปพัฒนาด้วยซึ่งความผูกพันดังกล่าวทำให้ตนมีแรงใจในการทำงานมาจนถึงทุกวันนี้

ในเรื่องของความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนานั้น นายจำรัสเล่าว่าตนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์สังคมพัฒนาก็จริงแต่ไม่ได้เป็นทั้งหมดของศูนย์ ตนเป็นเพียงพนักงานคนหนึ่งในองค์กรที่มีหน้าที่ทำการพัฒนาเพื่อให้จุดมุ่งหมายขององค์กรประสบความสำเร็จเท่านั้น นอกจากนี้นายจำรัสยังคิดว่าตนนั้นไม่ได้มีความสำคัญกับศูนย์ฯหรือแม้กระทั่งกับใครก็ตาม เพียงแต่คิดว่าตนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำงานด้านช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาคนที่ด้อยโอกาสกว่าเท่านั้น

นอกจากนี้นายจำรัสยังเล่าอีกว่าที่ทำงานมาจนทุกวันนี้เพราะด้วยความผูกพันทั้งกับชาวบ้านและคนในองค์กรและมักจะดีใจเสมอเวลาที่เห็นชาวบ้านมีความสุข อีกทั้งยังพอใจกับผลงานที่ได้ทำอีกด้วย

บทบาทของการเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาชุมชนแออัดในเครือข่ายหนองแขม

บทบาทหน้าที่ในการเป็นนักพัฒนาหรือพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนแออัดหนองแขมนั้น พบว่า นายจรัสมีบทบาทเป็นทั้งที่ปรึกษาของชาวบ้านในทุกๆ เรื่องที่ชาวบ้านต้องการที่ฟังอีกทั้งยังเป็นตัวแทนในการติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงหน่วยงานภายนอกชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการจัดกิจกรรม ออกเยี่ยมชุมชนในเครือข่ายหนองแขมเพื่อรับทราบถึงปัญหาต่างๆ ในชุมชน จัดการสัมมนาและวางแผนงานและกิจกรรมตลอดทั้งปีอีกด้วย

โดยภาพรวมแล้วนั้น บทบาทของนายจรัสนั้นเปรียบเสมือนเป็นพี่เลี้ยงให้กับสมาชิกในชุมชนทั้งเครือข่ายหนองแขมที่ต้องเข้าไปดูแลชีวิต สภาพความเป็นอยู่และพัฒนาคนเหล่านี้ให้มีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคล นายจรัสเล่าว่างานของตนนั้นหนักมากแต่ก็มีกำลังใจในการทำงานเนื่องจากความมีน้ำใจของชาวบ้านที่คอยต้อนรับขับสู้เวลานายจรัสลงไปเยี่ยมชุมชน ชาวบ้านก็จะจัดหาข้าว หาน้ำมาให้ทานจนรู้สึกเหมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งๆ ในชุมชนเลยทีเดียว ความสนิทสนมกับสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนทั้ง 11 ชุมชนที่อยู่ภายในเครือข่ายหนองแขมแห่งนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและศูนย์สังคมพัฒนาที่มีความต้องการในการที่จะพัฒนาชุมชนและสมาชิกในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นายจรัสอธิบายว่า ที่จริงแล้วในตัวของเขาเองนั้นมีศักยภาพและความคิดอยากที่จะพัฒนาชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว อยากผลักดันให้ชุมชนของตนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถออกไปอยู่ในสังคมภายนอกได้ อีกทั้งยังอยากหลุดพ้นจากสภาพที่เรียกว่าชุมชนแออัดมานานแล้ว เพียงแต่ว่าชุมชนเหล่านี้ขาดผู้นำในการพัฒนา ไม่มีช่องทางในการหางบประมาณมากทำการพัฒนาชุมชนจะมีก็เพียงแต่นายทุนที่เข้ามาหาผลประโยชน์จากคนในชุมชนเท่านั้น

หน้าที่ที่สำคัญของนายจรัสที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ หน้าที่คอยวางแผนและประสานงานต่างๆ ในการพัฒนา เช่น การเขียนโครงร่างของงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกในการหาเงินทุนเพื่อมาเสริมสร้างกิจกรรมและพัฒนาอาชีพขึ้นในชุมชน เช่น เรื่องของการสร้างอาชีพภายในเครือข่ายซึ่งมีโครงการที่เพิ่งได้รับการอนุมัติไป ได้แก่ โครงการเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อปลาตุ๊กที่ชุมชนแสงศิริ และที่สำคัญจะเป็นเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์ที่นายจรัสนั้นเข้ามาช่วยเหลือเป็นที่

ปรึกษา ให้คำแนะนำในเรื่องของการประหยัด ปลูกฝังนิสัยในการออมทรัพย์ให้ชุมชนมีระเบียบวินัยในการใช้จ่ายเงินเพื่อจะได้มีเงินเหลือเก็บไว้ใช้ได้ในวันยามขาดแคลนได้ด้วย

นอกจากนี้ นายจำรัสยังได้กล่าวถึงการทำงานภายในเครือข่ายหนองแวมดังกล่าวว่าค่อนข้างลำบาก เนื่องจากไม่มีสำนักงานของทางศูนย์สังคมพัฒนาตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดแต่อย่างใด ดังนั้นการทำงานพัฒนาจึงเป็นการเข้าเยี่ยมแบบเข้าไป เย็นกลับเพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ทางศูนย์สังคมพัฒนาไม่ได้เข้ามาบงการชีวิตของคนในชุมชน เพียงแค่เข้ามาเพื่อแนะนำแนวทางการพัฒนาให้เท่านั้น จากการพูดคุยกับนายจำรัส พบว่า การทำงานนั้นส่วนมาก นายจำรัสมักจะติดต่อกับผู้นำชุมชนหรือไม่ก็คณะกรรมการของเครือข่ายหนองแวมเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติแล้วคณะกรรมการของเครือข่ายหนองแวมจะมีจัดประชุมประจำเดือนขึ้นเป็นประจำทุกเดือนส่วนในเรื่องของสถานที่จะมีการจัดหมุนเวียนกันไปในแต่ละชุมชนและในแต่ละเดือน ประธานคนปัจจุบันของเครือข่ายหนองแวมได้แก่ นายบรรจง แซ่ฮ้อ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนกองขยะหนองแวม

นายจำรัสเล่าถึงสภาพการทำงานว่า สถานที่ทำงานของเครือข่ายหนองแวมนั้นไม่มี ดังนั้นการรวมตัวกันของการประชุมต่างๆจะจัดหมุนเวียนกันไปในแต่ละชุมชนเหมือนกับว่าเป็นการไปเยี่ยมเพื่อนบ้านมากกว่า ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้นายจำรัสบอกว่าเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ขยายความสัมพันธ์ทางสังคม มีการติดต่อไปมาหาสู่กันมากขึ้นจึงเรียกว่าเป็น “เครือข่ายหนองแวม” นั่นเอง

นายจำรัสบอกว่าเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งที่ได้เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนแออัดต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนแออัดภายในเครือข่ายหนองแวมที่มีการรวมตัวกันโดยการตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกันในการเป็นเครือข่าย นายจำรัสเล่าว่าตนนั้นเป็นพัฒนากรคนแรกๆ ที่เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลชุมชนแออัดในเครือข่ายหนองแวมแห่งนี้ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ชักชวนชุมชนต่างๆ เข้ามารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังในการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกได้มากขึ้นอีกด้วย

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ความคาดหวังเล็กๆ ในงานพัฒนาของนายจำรัสนั้นคืออยากให้คนในชุมชนมีการรวมตัวและช่วยเหลือกันมากขึ้น อยากให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีพัฒนากรหรือเจ้าหน้าที่เข้าไปช่วยเหลือและที่สำคัญที่สุด คือ อยากให้วัฒนธรรมชุมชนกลับคืนมาสู่ชุมชนซึ่งถือ

ได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนอยู่ได้ด้วยตัวเองและมีพลังในการสร้างสิ่งดี ๆ ให้กับชุมชนและยังก่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนได้อีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานพัฒนานั้นมีเยอะเช่น ในการขอความร่วมมือจากชาวบ้านต่างๆ ในชุมชน เนื่องจากครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำ จึงไม่ค่อยมีเวลาร่วมมือกับทางองค์กรในเรื่องของการระดมกำลังและความคิดในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ส่วนปัญหาที่สำคัญรองๆ ลงมา คือ ปัญหาของการหาเงินทุนในการพัฒนาชุมชนแออัดทั้ง 11 ชุมชนภายในเครือข่ายหนองแขมซึ่งการขอทุนจากหน่วยงานภายนอกต่างๆ นั้นล้วนต้องเป็นความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่เหล่านี้ยังละเลยในปัญหาของตนเอง โดยเห็นว่าตนนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาได้จึงคอยแต่บุคคลภายนอกเข้ามาช่วยเหลือซึ่งก็เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการพัฒนา

ความพึงพอใจในการพัฒนา

ความพึงพอใจในงานพัฒนานั้น นายจำรัสบอกว่า พอใจในผลงานการพัฒนามากในทุกเรื่องเพราะเหมือนว่าการที่นายจำรัสเข้ามาทำงานพัฒนาและช่วยเหลือชุมชนนั้นเป็นการเริ่มต้นจากก้าวแรกคือไม่มีการรวมกลุ่มกันของชุมชนแต่อย่างใด จนกระทั่งปัจจุบันศูนย์สังคมพัฒนาซึ่งเป็นหน่วยงานของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี มีการพัฒนาอยู่ตลอดไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของที่อยู่อาศัย การพัฒนาอาชีพรวมถึงมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นที่นำพอใจอีกด้วย นายจำรัสยังเล่าเพิ่มเติมอีกว่าบางครั้งก็ได้รับการต่อต้านจากชาวบ้านบ้าง เช่น ในเรื่องของการที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาติดต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ให้เข้ามามีบทบาทในเรื่องของการลดปัญหายาเสพติดก็ได้รับการต่อต้านจากชาวบ้าน เป็นต้น

ความเชื่อมั่นและทัศนคติต่อองค์กร

ความเชื่อมั่นและทัศนคติต่อองค์กรของนายจำรัสพบว่า นายจำรัสมีทัศนคติที่ไม่ค่อยพอใจในหลักการขององค์กรบ้างแต่ก็ไม่ทั้งหมด เช่น ในเรื่องของปัจจัยต่างๆ ในการปฏิบัติงานในเรื่องของการเดินทางไปลงชุมชนที่ขาดในเรื่องของงบประมาณให้กับเจ้าหน้าที่ซึ่งก็เป็นข้อเสียส่วนน้อยที่ทำให้นายจำรัสผิดหวังในการทำงานบ้างเป็นบางครั้ง

ส่วนความเชื่อมั่นในเรื่องของงานพัฒนาในชุมชนแออัดนั้น นายจำรัสกล่าวว่า มีความเชื่อมั่นอย่างเต็มเปี่ยมเนื่องจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเป็นหน่วยงานทางศาสนาคาทอลิกในเรื่องของการทำงานสงเคราะห์ในด้านการพัฒนาเป็นระยะเวลายาวนาน ตนจึงมีความมั่นใจว่าการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวจะประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี

ส่วนตัวนายจำรัสเองในเรื่องของการนับถือศาสนานั้น นายจำรัสบอกว่าตนจะเปลี่ยนศาสนาหรือไม่ก็ไม่สำคัญ เนื่องจากนายจำรัสคิดว่าคนอยู่ศาสนาไหนก็สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้เหมือนกัน

ในหัวข้อนี้จะเป็นการกล่าวถึงข้อมูลที่ได้จากการพูดคุย สัมภาษณ์รวมถึงการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยต่อผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขมซึ่งเป็นชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยในครั้งนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขม

กรณีศึกษาที่ 3: ลุงสั้น เงินงาม (ผู้นำชุมชนแสงศิริ)

ประวัติส่วนบุคคล

ลุงสั้น เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2480 ปัจจุบันอายุ 65 ปี ลุงสั้นเป็นคนกรุงเทพฯโดยกำเนิด มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เขตตลิ่งชัน พุทธมณฑล ภรรยาของลุงสั้นชื่อ นางบุญรอด อายุ 63 ปี มีลูกด้วยกัน 3 คน ลูกคนแรกเป็นลูกชายประกอบอาชีพขายของชำ คนที่ 2 เป็นลูกชายเช่นกันประกอบอาชีพรับจ้างขับรถนักเรียน และคนสุดท้ายเป็นผู้หญิง ทำกิจการเปิดร้านเสริมสวยอยู่ในชุมชน

ลุงสั้นเล่าว่าได้ย้ายมาอยู่ที่เขตหนองแขมประมาณ 40 ปีแล้ว เนื่องจากชอบและรู้สึกผูกพันกับที่แห่งนี้และไม่เคยคิดจะย้ายไปอยู่ที่อื่นอีกเพราะที่นี่เป็นที่ของแกเอง ลุงสั้นเล่าว่าที่ผืนนี้สมัยก่อนเป็นที่นาแต่ปัจจุบันได้ทำการถมที่และแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงๆ และแบ่งให้คนที่ต้องการที่อาศัยเข้ามาเช่าโดยแบ่งเป็นล็อกๆ ละ 32 ตารางวา บ้านของลุงสั้นนั้นเป็นบ้านที่ดูจะใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับบ้านหลังอื่นๆ ในชุมชนแสงศิริ มีพื้นที่ประมาณ 100 ตารางวาตั้งอยู่ปากซอยชุมชนแสงศิริ จะเห็นได้ว่า ลุงสั้นนั้นมีฐานะดีที่สุดในชุมชนแสงศิริแต่ตัวลุงสั้นเองก็ยังยอมรับว่า ตัวแกและชาวบ้านนั้นก็ยังคงเป็น “คนจน” อยู่นั่นเอง

ลุงสั้นนั้นเป็นเจ้าของที่ดินในชุมชนแสงศิริทั้งหมด ดังนั้นสภาพภายในชุมชนรวมถึงการก่อตั้งบ้านเรือนต่างๆ ลุงสั้นจะเป็นผู้ที่รู้มากที่สุดก็ได้ ลุงสั้นเล่าให้ฟังว่าลักษณะจำนวนของประชากรในชุมชนแสงศิริมีประชากรทั้งหมดประมาณ 700 คน มีบ้านเรือนที่อยู่ในชุมชนแสงศิริจำนวน 122 หลังคาเรือน แต่ก็มีบ้างที่มีการย้ายเข้า ย้ายออก คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนไทยนับถือศาสนาพุทธ มีเพียงครอบครัวเดียวที่นับถือศาสนาอิสลาม ลุงสั้นยังบอกอีกว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่จะอพยพมาจากต่างถิ่นกันและมาเช่าที่และอยู่อาศัยภายในชุมชน โดยส่วนมากแล้วจะมาอยู่อาศัยเพื่อหางานในเมืองท่า ประชากรร้อยละ 80 ของคนในชุมชนแสงศิรินี้มีอาชีพรับจ้าง โดยรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวอยู่ในราว 4,000 บาทต่อเดือน แต่ก็มีบางคนหรือบางครอบครัวยากจนขนาดไม่มีเงินเหลือใช้ก็มี จากสภาพการณ์ดังกล่าวเรียกได้ว่า การอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่นเหล่านี้ก่อให้เกิดการก่อตัวของคนจนเมืองหรือที่เรียกว่า “สลัม” นั่นเอง

จากการสัมภาษณ์จากชาวบ้านส่วนใหญ่ได้พบว่า ลุงสั้นเป็นคนที่ยากจนบ้านนับถือและยกย่องแก่มาก เนื่องจากความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รวมถึงความโอบอ้อมอารีที่แกมีต่อชาวบ้าน ทำให้สมาชิกทั้งเครือข่ายหนองแวมต่างเคารพนับถือลุงสั้นหรือเรียกได้ว่าไม่มีใครในชุมชนหรือในเครือข่ายหนองแวมไม่รู้จักแกอย่างแน่นอน

การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนาองค์กรสังคมมณฑลกรุงเทพฯ

ในฐานะที่ลุงสั้นเป็นหนึ่งในคณะกรรมการของเครือข่ายหนองแวมและเป็นผู้นำชุมชนแสงศิรินั้น ลุงสั้นบอกว่าแกรับรู้และรับทราบเกี่ยวกับการเข้ามาของศูนย์สังคมพัฒนาองค์กรสังคมมณฑลกรุงเทพฯ ว่าการเข้ามาในชุมชนแออัดเขตหนองแวมตั้งแต่ ปี 2540 นั้นเข้ามาเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งการช่วยเหลือนี้เป็นการช่วยเหลือโดยไม่ได้หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด หน่วยงานนี้เป็นองค์กรทางศาสนาคาทอลิกซึ่งมีข้อสังเกตว่าการเข้ามาและช่วยเหลือของหน่วยงานนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการโน้มน้าวและชักจูงคนในชุมชนเข้าศาสนาคาทอลิกแต่อย่างใด จะเห็นได้จากการที่บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคม เช่น นายจรัสที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงนั้นไม่เคยพูดถึงหรือโน้มน้าวในเรื่องของศาสนาเลย นอกจากนี้ภายหลังจากที่ศูนย์สังคมฯ เข้ามาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในเขตหนองแวมนี้แล้วนั้น ลุงสั้นเห็นว่าคนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการรวมตัวกันมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีพลังอำนาจและมีสิทธิ์ในการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้น รวมถึงการฝึกในการทำงานเป็นทีมได้ดีอีกด้วย

แนวคิดหลักของศูนย์สังคมพัฒนาที่เข้ามาช่วยเหลือเน้นการเข้ามาช่วยเหลือในการรวมกลุ่ม รวมพลังคนในชุมชนให้มีความปรองดอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เช่น หลักการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์ ลุงสันเล่าว่าในตอนแรกนั้นชาวบ้านแต่ละคนอยากที่จะมีการจัดตั้งธนาคารของชุมชนขึ้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้วแต่ไม่มีความรู้มากพอที่จะจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับการขาดการแนะนำจากหน่วยงานถึงเรื่องของหลักการ รวมถึงวิธีการดำเนินการเรื่องกลุ่มออมทรัพย์อย่างจริงจัง จนเมื่อปี พ.ศ. 2540 นั้นได้มีศูนย์สังคมพัฒนาเข้ามาเสนอโครงการในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับคนในชุมชน และต่อมาก็จะมีการเสนอโครงการต่างๆ ที่ล้วนต้องการให้เกิดความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนมากที่สุด จากผลของการพัฒนาที่ศูนย์สังคมพัฒนาเข้ามาช่วยเหลือและแนะนำในด้านต่างๆ นั้นล้วนอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติกันอยู่เดิม ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชนแต่อย่างใด นอกจากนี้แล้วยังสนับสนุนในเรื่องของการจัดทำกิจกรรม พิธีในวันสำคัญทางศาสนาอีกด้วย

นายจำรัสเป็นหนึ่งในพัฒนาการของศูนย์สังคมพัฒนาที่เข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนหนองแขมอย่างจริงจังตั้งแต่เริ่มแรก โดยการเข้ามาช่วยเหลือและแนะนำคนในชุมชนให้มีหลักการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงโดยยึดหลักการพัฒนา “คน” เป็นหลัก โดยนายจำรัสให้เหตุผลว่า การพัฒนาคนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่จะสามารถพัฒนาสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวโดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ยากเกินความสามารถถ้าคนได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง

กลุ่มออมทรัพย์เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทางศูนย์สังคมพัฒนาเข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงในเรื่องของการออมทรัพย์ของคนในชุมชน ลุงสันเล่าให้ฟังว่าแต่ละชุมชนจะมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นแล้วแต่ความประสงค์ของแต่ละชุมชนว่าจะมีการจัดตั้งอย่างไรและจะมีการกระจายอำนาจการบริหารตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชนเอง ดังนั้นการตรวจสอบ การดำเนินการในเรื่องต่างๆ ล้วนเป็นความรับผิดชอบของแต่ละชุมชนที่จะปฏิบัติกันเอง แต่ในท้ายที่สุดแล้วคำแนะนำหรือคำปรึกษาต่างๆ ล้วนมาจากนักพัฒนาหรือบุคลากรจากศูนย์สังคมฯ ทั้งสิ้น เช่น การก่อให้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของชุมชนในเขตหนองแขมก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความปรองดองขึ้นในชุมชน ก่อให้เกิดพลังในการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกได้มากขึ้น

นอกจากนี้ลุงสันยังเล่าว่า การเข้ามาช่วยเหลือของศูนย์สังคมพัฒนาในเรื่องของ อาชีพและปัญหาหลักที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ ปัญหายาเสพติดโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ นั้น ลุงสัน บอกว่าปัญหาเหล่านี้ลดน้อยไปจากชุมชนบ้าง ปัจจุบันชุมชนแสงศิริมีการประกอบอาชีพมากขึ้น เช่น อาชีพประดิษฐ์ต้นไม้ เป็นต้น

ลุงสันเล่าให้ฟังในเรื่องของนายวังที่เคยติดยาเสพติดว่า นายวังเป็นสมาชิกคน หนึ่งในชุมชนแสงศิริมีอาชีพขายของเก่า นายวังมักจะข้องแวะเกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติดตลอดมา เช่น การเป็นนายหน้าหาลูกค้าให้กับผู้ค้ายาเสพติดหรือบางทีก็จะนำยาเสพติดมาขายให้กับคนใน ชุมชนโดยตรง แต่พอมาสมัยนี้หลังจากที่ทางศูนย์สังคมพัฒนาเข้ามาเน้นในเรื่องของการขจัดยา เสพติดให้หมดไปจากนั้น ทำให้นายวังมีพฤติกรรมเปลี่ยนไป ไม่กล้ายุ่งกับยาเสพติดหันมาขายของ เก่า ประกอบอาชีพสุจริตเนื่องจากกลัวถูกจับนั่นเอง

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน

ในฐานะที่ลุงสันเป็นผู้นำชุมชนแสงศิริอีกทั้งยังเป็นหนึ่งในคณะกรรมการเครือข่าย หนองแขมนั้น ลุงสันเล่าว่างานและตำแหน่งที่ลุงสันดำเนินอยู่นั้นเป็นงานที่มีอยู่ประจำ เช่น การ ประชุมเครือข่ายในแต่ละเดือน การประชุมในชุมชนและการประชุมนอกกรอบต่างๆ รวมถึงการ ประชุมกับหน่วยงานภายนอกอีกด้วย แต่การทำงานที่ช่วยเหลือและเป็นเสมือนผู้ประสานความ ร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ นั้นล้วนเป็นงานที่ลุงสันเต็มใจทำ เห็นได้จากสีหน้าของลุงสันที่มีความ สุขเมื่อพูดถึงเรื่องราวของคนในชุมชน

ลุงสันเล่าให้ฟังว่าเคยมีการประชุมของเครือข่ายครั้งหนึ่งที่จะมีผู้นำแต่ละชุมชน จำนวน 11 ชุมชนมารวมตัวกันเพื่อร่วมประชุมประจำเดือน การประชุมครั้งนั้นเป็นการประชุมที่ไม่ ลงรอยกันในที่ประชุมนิดหน่อยและก่อให้เกิดปากเสียงขึ้นในเครือข่ายฯ ในตอนแรกนั้นสถาน การณ์ค่อนข้างตึงเครียดแต่ต่อมาผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนก็ร่วมกันไกล่เกลี่ยและพยุ่งสถานการณ์ การประชุมในวันนั้นให้ดีขึ้นเป็นลำดับ ลุงสันบอกว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่คนที่มาจากต่างถิ่น ต่าง วัฒนธรรมกันมาทำงานร่วมกัน ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาบ้างแต่ในท้ายที่สุดแล้วจากความสำนึก ร่วมในฐานะที่เป็นคนในชุมชน, เครือข่ายเดียวกัน ทำให้ทุกคนต่างยอมรับร่วมกันและพร้อมที่จะ แก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ให้ดีขึ้น ในท้ายที่สุดแล้วการประชุมในวันนั้นก็จบลงด้วยดี

นอกจากนี้แล้วบทบาทของการเป็นผู้นำของชุมชนแสงศรียุคนี้เป็นตำแหน่งที่ลุงสัน ดำรงมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ลุงสันเล่าว่าคนในชุมชนแสงศรียุคนี้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีการแบ่งปัน รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นได้จากว่าถ้ามีกิจกรรมเกิดขึ้นในชุมชนเมื่อไหร่ก็มักจะได้รับความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นแรงงานในการทำกับข้าว รวมถึงการเข้ามาร่วมในกิจกรรมนั้นๆด้วยความเต็มใจ แต่มาในช่วงหลังนั้นหลังจากที่มีกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทลงมายังชุมชนแสงศรียุคนี้ จะสังเกตได้ว่าการร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้านมีเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากชาวบ้านต่างต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนเงินกองทุนจากรัฐบาลทั้งสิ้น ลุงสันเล่าว่าการเข้ามาของเงินกองทุนหมู่บ้านนี้ทำให้ชาวบ้านเริ่มสับสนในเรื่องของการกู้หนี้ยืมสิน เช่น ในตอนแรกที่นางหอมเคยเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์นั้นก็มาขอยกเลิกการเป็นสมาชิกจากกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากจะไปเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านแทน สิ่งเหล่านี้ทำให้การรวมตัวกันของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เริ่มอ่อนกำลังลงแต่ก็ยังสามารถรักษาระดับความมั่นคงทางด้านการเงินและจำนวนสมาชิกไว้ได้ในระดับที่ดีพอสมควรเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆที่อยู่ในเครือข่ายเดียวกัน

การวัดระดับความมั่นคงทางด้านการรวมตัวและความมั่นคงทางด้านการเงินดังกล่าวเห็นได้จากบัญชีเงินฝากที่มีอยู่ในธนาคารมากถึงประมาณสี่แสนบาทซึ่งเป็นการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่จะช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยกันเอง อีกทั้งยังเป็นการฝึกนิสัยในการออมที่ดีให้กับคนในชุมชนอีกด้วย ลุงสันพูดถึงเรื่อง กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแสงศรียุคว่าตัวเองนั้นไม่เคยคิดที่จะไปเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นว่าดีกว่าหรือแย่กว่ากลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนอื่นแต่อย่างไร เพียงแต่รู้ว่ากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศรียุคนี้เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ประกอบกับอัตราการมีหนี้สูญญานั้นค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกที่กู้ยืมเงินไปใช้

ตัวลุงสันเองนั้นไม่ได้บริหารกลุ่มออมทรัพย์ด้วยตนเองแต่จะเป็นเพียงคนคอยให้คำปรึกษา แนะนำให้กับคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์เสียเป็นส่วนใหญ่ ลุงสันยังกล่าวต่ออีกว่าในฐานะที่ลุงสันดำรงตำแหน่งทั้งที่เป็นหนึ่งในเครือข่ายหนองแวมแล้วยังเป็นผู้นำชุมชนแสงศรียุคนี้จึงอยากให้คนอื่นในชุมชนได้มีโอกาสทำงานเพื่อส่วนรวมบ้างจะได้ทำให้เห็นถึงภาพรวมของชุมชนอย่างถูกต้องรวมไปถึงยังเป็นการฝึกความอดทน ความเสียสละและความสามัคคีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าลุงสันนั้นมีบทบาทมากมายในการดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนแสงศรียุคและหนึ่งในคณะกรรมการเครือข่ายหนองแวม ลุงสันต้องติดต่อประสานงานทั้งจากเจ้าหน้าที่

ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ ติดต่อกับผู้นำชุมชนของชุมชนอื่นๆ ติดต่อกับสมาชิกในชุมชน ติดต่อกับคณะกรรมการของเครือข่ายหนองแวมและติดต่อกับหน่วยงานภายนอกอีกด้วย เครือข่ายทางสังคมของลุงสั้นนั้นมีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องรวมถึงลูกสาวที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิรินั้นก็เป็เครือข่ายทางสังคมทางเครือข่ายรูปแบบหนึ่งที่ช่วยเหลือลุงสั้นในเรื่องของการบริหารการดำเนินงานภายในชุมชนแสงศิริให้เป็นไปได้โดยมามีประสิทธิภาพมากขึ้น

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน และความรู้สึกต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาใน

ชุมชน

จากการสัมภาษณ์ลุงสั้น ผู้นำชุมชนแสงศิรินั้นพบว่า ลุงสั้นรู้สึกและมีความสำนึก ร่วมของความเป็นชุมชนแสงศิริอย่างเต็มตัว เนื่องจากลุงสั้นนั้นได้ย้ายมาอยู่ที่เขตหนองแวมนี้มาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้วประกอบกับที่ดินผืนนี้เป็นที่ดินของลุงสั้นเองซึ่งได้ทำการแบ่งซอยให้คนในชุมชนเช่าเป็นเดือนๆ ทำให้ลุงสั้นผู้ซึ่งนับได้ว่าเป็นคนเก่าคนแก่ของชุมชนแสงศิริแห่งนี้มีความผูกพันกับชุมชนเป็นอย่างมาก ลุงสั้นได้รับรู้และรับทราบความเคลื่อนไหวของชุมชนอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังมีประสบการณ์ร่วมในเรื่องของการพัฒนามาเป็นลำดับขั้น ลุงสั้นเล่าต่ออีกว่าก่อนที่ทางศูนย์สังคมฯ จะเข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนแออัดเขตหนองแวมนั้น สภาพภายในชุมชนยังเป็นดินเหนียว ลักษณะทางเดินในชุมชนยังไม่สะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน เห็นได้ว่าศูนย์สังคมฯ เป็นอีกแรงหนึ่งที่คอยช่วยเหลือในเรื่องของการขอทุนจากหน่วยงานต่างๆ มาปรับปรุง ช่วยเหลือคนในชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้พ้นจากสภาพความเป็นอยู่ที่เรียกว่าชุมชนแออัดมากที่สุด ดังนั้นความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและคนในชุมชนย่อมมีมากเป็นธรรมดา เพราะชาวบ้านบางคนอาศัยอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้มาได้หลายปีเหมือนกัน ทำให้การปกครองคนในชุมชนแสงศิริแห่งนี้เป็เหมือนการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง เพื่อนบ้านมากกว่า

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ลุงสั้นพอใจในการเข้าช่วยเหลือของศูนย์สังคมนามากไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการกระตุ้น ปลุกจิตสำนึกในการรวมตัวกันของคนในชุมชน รวมถึงการฟื้นฟูสภาพบ้านเรือน วิธีการดำเนินชีวิต การกิน อยู่ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนให้ดีขึ้นด้วย นอกจากนี้แล้วความคาดหวังในงานพัฒนาของศูนย์สังคมนที่ลุงสั้นยังอยากให้มีการดำเนินต่อไปนั้นคืออยากให้มีการช่วยเหลือในเรื่องของยาเสพติดในชุมชนซึ่งปัญหานี้ถือได้ว่าเป็นปัญหาหลักของชุมชนแออัดทุกชุมชนโดยเฉพาะในเขตหนองแขมที่ควรจะได้รับบริการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะจะส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่ ทั้งเด็กเล็ก เยาวชน รวมถึงผู้ปกครองต่างตกเป็นทาสของยาเสพติดแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้แล้วปัญหาของคนว่างงานในชุมชนที่เริ่มมีมากขึ้นเนื่องจากผลกระทบทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ อยากให้ศูนย์สังคมนมีการสนับสนุนเรื่องของการทำงาน มีการฝึกอาชีพต่างๆในชุมชน มีการจัดทำผลิตภัณฑ์ต่างๆขึ้นในแต่ละชุมชนเพื่อจะได้ให้ชาวบ้านเหล่านี้มีอาชีพติดตัวและสามารถประกอบอาชีพอย่างสุจริตเพื่อที่จะหาเลี้ยงตัวเองได้อีกด้วย

ประเมินผลการพัฒนาของศูนย์สังคมนพัฒนาที่ผ่านมา

ลุงสั้นมองว่าศูนย์สังคมนที่เข้ามาช่วยเหลือและเป็นองค์กรพี่เลี้ยงในชุมชนแออัดในเขตหนองแขมนั้นมีหลักการและแนวทางที่ชัดเจนที่ต้องการจะพัฒนาคนด้วยโอกาสทางสังคมให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในช่วงแรกๆเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือนั้นมีการเข้ามาสัมผัสถึงชีวิตของคนในชุมชนและแนะนำการทำงานในกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ แต่พอมาในช่วงหลังๆเมื่อทางเจ้าหน้าที่เห็นว่าชาวบ้านสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองแล้วก็จะเว้นช่วงระยะในการเข้าเยี่ยมชุมชนต่างๆ ไปบ้างแต่ลุงสั้นก็เข้าใจว่าเจ้าหน้าที่หรือพัฒนากรของศูนย์สังคมนมีน้อยอีกทั้งยังมีภารกิจต่างๆ มากมายอีกด้วย ซึ่งการเว้นช่วงห่างของการเข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นก็สามารถมองได้ว่าเป็นข้อดีข้อหนึ่งที่จะสามารถสร้างความเป็นผู้นำของคนในชุมชนให้เกิดขึ้นได้ ดังสุภาษิตที่ว่า “สถานการณ์สร้างวีรบุรุษ” นั่นเอง

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นลุงสั้นมองว่าคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันในระดับที่ดีขึ้นเป็นลำดับ ส่วนมากจะเป็นความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติและความสัมพันธ์ระดับเครือข่ายทางสังคม (Social Network) คือ รู้จักกันในฐานะเป็นญาติหรือเพื่อนบ้านกันและส่วนมากจะเป็นความสัมพันธ์แบบรู้จักต่อๆ กันมา ดังนั้นการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น ถ้ามีกิจกรรมของชุมชนอื่นนั้น สมาชิกในชุมชนและเครือข่ายแทบทั้ง

หมดก็จะไปร่วมงานนั้นๆ ด้วย นอกจากนั้นแล้ว จากการช่วยเหลือของศูนย์สังคมพัฒนานั้นล้วนเป็นประโยชน์ทั้งต่อชุมชนและต่อเครือข่ายเป็นอย่างมาก เป็นการปลูกฝังค่านิยมในการช่วยเหลือตนเอง รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง พร้อมทั้งยังสามารถใช้หลักวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดหลักในการต่อยอดวัฒนธรรมและกิจกรรมของชุมชนให้เจริญเติบโตต่อไปได้ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนแสวงศิริและสมาชิกในเครือข่ายหนองแขมนั้นก็มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตัวเองได้ในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะไม่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มที่แล้วก็ตาม

ลุงสันภูมิใจและพอในใจความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนแสวงศิริเป็นอย่างมาก เนื่องจากเวลาจะเริ่มทำกิจกรรมอะไรนั้นจะต้องมีการจัดระเบียบก่อนแล้วค่อยลงมือปฏิบัติ อีกทั้งยังมีการระดมความคิด เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในการเสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังมีระบบในการทำงานเป็นขั้นเป็นตอนซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการทำงานทำให้สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกับกิจกรรมของชุมชนและเครือข่ายมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้สมาชิกในชุมชนมีการตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในชุมชน มีความรับผิดชอบและมีสัจจะทั้งต่อตัวเองและต่อชุมชนมากขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้แล้วการเข้าร่วมประชุมกลุ่ม จำนวนเงินบัญชีในธนาคารของกลุ่มออมทรัพย์ การส่งคืนเงินกู้ตามสัญญาและจำนวนสมาชิกที่มีในกลุ่มออมทรัพย์ต่างสามารถบ่งชี้ได้ว่า ชุมชนแสวงศิรินั้นเป็นชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งมากที่สุดชุมชนหนึ่งเมื่อเทียบกับชุมชนต่างๆ ในเครือข่ายหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนนั่นเอง

ข้อมูลที่ได้ครั้งล่าสุดจากชุมชนแสวงศิริ พบว่า กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแสวงศิริมีสมาชิกในกลุ่มอาชีพอยู่ประมาณ 60-70 คน และกลุ่มออมทรัพย์ในกลุ่มผู้สูงอายุจำนวน 31 คน แต่ปัจจุบันได้มีการถอนตัวไปออกจากกลุ่มออมทรัพย์ผู้สูงอายุออกไป 11 คน เนื่องจากเห็นว่าเงินกองกลางหมดก็เลยรีบถอนเงินออกไป ประกอบกับโครงการกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทที่เข้าไปในทุกชุมชนทำให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมถอนตัวและหันไปพึ่งกองทุนหมู่บ้านแทน ปัจจุบันชุมชนแสวงศิริมีเงินเหลือในกลุ่มออมทรัพย์ ณ เดือนธันวาคม 2545 เป็นจำนวนกว่า 400,000 บาท

กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแบ่งออกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และ กลุ่มอาชีพ ซึ่งสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์จะต้องฝากเงินประจำทุกเดือนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 6 เดือนและสามารถกู้เงินได้ 3 เท่าตามสัดส่วนของเงินที่ฝาก โดยเสียดอกเบี้ยในการกู้ยืมเงินในอัตราร้อยละ 2 บาท

ความแตกต่างของกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มอาชีพในชุมชนแสงศิริ

กลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ถ้าได้เงินมาสนับสนุนมาจากหน่วยงานใดก็ตาม ก็จะแบ่งเอามาช่วยผู้สูงอายุซึ่งถือเป็นเงินตายตัว มีการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุได้พบปะกัน มีการประชาสัมพันธ์ ช่วยเหลือและยังช่วยในเรื่องของการฌาปนกิจในกรณีที่มีการเสียชีวิตรายละ 1,500 บาทอีกด้วย ส่วนในเรื่องของการรักษาพยาบาลนั้นจะมีบัตร 30 บาทรักษาทุกโรคให้กับสมาชิกในชุมชน แต่ในผู้สูงอายุนั้นจะรักษาฟรี โดยมีรหัส ท เป็นสัญลักษณ์

กลุ่มอาชีพ สมาชิกจะต้องทำการฝากเงินทุกเดือนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 6 เดือนเช่นเดียวกับกลุ่มออมทรัพย์ของผู้สูงอายุ และสามารถกู้ได้ คิดดอกเบี้ย ร้อยละ 2 และสามารถกู้ได้ 3 เท่าของเงินต้น ตัวอย่างของกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นพวกค้าขาย ก่อสร้าง เย็บผ้า และรับจ้าง

โครงการต่างๆ ที่ได้รับการอนุมัติแล้วในปี พ.ศ. 2545 และได้เริ่มดำเนินการในชุมชนแสงศิริ มีดังนี้

1. โครงการเลี้ยงไก่ไข่บนบ่อปลา เป็นการรวมเงินกันสร้างเล้าไก่และนำผลกำไรที่ได้มาใช้กับผู้สูงอายุ จัดทำที่ชุมชนแสงศิริ
2. โครงการป้องกันยาเสพติดในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.)
3. โครงการที่จะคุมประพฤติเด็กที่ทำความผิดแต่ไม่ได้รับโทษ ซึ่งเป็นเด็กที่อายุไม่ถึงที่จะโดนกักขัง ดังนั้นจึงมีการตรวจและควบคุมความประพฤติอีกด้วย

ท้ายสุดลุงสันยังกล่าวว่า ตนเองรู้สึกภูมิใจในหน่วยงานของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่เห็นความสำคัญของคนด้อยโอกาสทางสังคมและต้องการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดโดยเฉพาะในเขตหนองแขมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลจากการพัฒนาดังกล่าวล้วนเป็นความช่วยเหลือจากศูนย์สังคมฯ แทบทั้งสิ้น ทั้งในเรื่องของการแนะนำ ให้คำปรึกษา รวมถึงการจัดให้มีการรวมตัวของคนในชุมชนและเครือข่าย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวส่งผลให้มีการพัฒนาสมาชิกในชุมชนแสงศิริและสมาชิกในเครือข่ายในทุกๆ ด้านของชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมดังที่เห็นได้ทุกวันนี้

กรณีศึกษาที่ 4: นายบรรจง แซ่ฉิ่ง (ผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขม)

ประวัติส่วนบุคคล

นายบรรจง แซ่อึ้ง หรือคุณบู้ เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2503 บพบาทหน้าที่ของนายบรรจง ต่อชุมชนหนองแวมนั้นคือการเป็นผู้นำของชุมชนโดยการดำรงตำแหน่งเป็นประธานเครือข่ายของชุมชนแออัดเขตหนองแวม รวมถึงยังเป็นผู้ในชุมชนกองขยะหนองแวมอีกด้วย

นายบรรจงมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เขตบางแค จังหวัดกรุงเทพมหานครและต่อมาได้ย้ายมาอาศัยอยู่ที่เขตหนองแวม จังหวัดกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 จนถึงปี พ.ศ.2540 จนปัจจุบันนายบรรจงได้ย้ายไปอยู่ที่จังหวัดนครปฐมและได้เปิดกิจการฟาร์มเลี้ยงไก่และธุรกิจค้าไข่ไก่ที่จังหวัดนครปฐมซึ่งปัจจุบันธุรกิจของนายบรรจงกำลังไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตามความสำคัญของความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนยังฝังลึกอยู่ในตัวของนายบรรจงทำให้นายบรรจงเองนั้นยังทำงานเพื่อคนในชุมชนกองขยะหนองแวมอยู่เสมอ แม้ว่าจะไม่ได้อาศัยอยู่ภายในชุมชนแล้วก็ตาม นายบรรจงเล่าว่าตนยังรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอยู่และเมื่อตนมีโอกาสที่จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้แล้วนั้น ตนก็อยากจะช่วยจนสุดความสามารถเช่นกัน

จากบทบาทหน้าที่และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนกองขยะหนองแวมนั้นทำให้นายบรรจงเสียสละเวลาและเงินทุนทรัพย์บางส่วนในการที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ รวมถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนและยกระดับชุมชนให้สามารถทัดเทียมกับชุมชนภายนอกได้ เช่น การเสนอแนวทางการป้องกันยาเสพติดให้หมดไปจากชุมชน การเสนอกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการเสนอการประกอบอาชีพที่พอจะทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เช่น การเสนอโครงการเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อปลาตุ๊ก ณ ชุมชนแสงศิริ เป็นต้น

นายบรรจงนั้นนับถือศาสนาคาทอลิกมาได้ประมาณ 10 กว่าปีแล้ว ในตอนแรกนั้นนายบรรจงนับถือศาสนาพุทธแต่ที่หันมาสนใจและเลือกที่จะเปลี่ยนมานับถือศาสนาคาทอลิกนั้น เนื่องจากเป็นคนที่มีสนใจในเรื่องของศาสนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วประกอบกับการได้มาทำงานร่วมกับคุณพ่อพิบูลย์ วิสิฐนนทชัยซึ่งเป็นหัวหน้าของศูนย์สังคมกรุงเทพฯในขณะนั้น ซึ่งหลักการดำเนินชีวิตของคุณพ่อพิบูลย์นั้นจะเน้นในเรื่องของการช่วยเหลือคนยากจนเป็นหลักซึ่งนายบรรจงเห็นว่าคุณพ่อพิบูลย์นั้นมีความจริงใจในการช่วยเหลือคนจนอย่างแท้จริงจึงได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างตามแบบคุณพ่อพิบูลย์ ในตอนแรกที่นายบรรจงมีความประสงค์จะขอเข้าร่วมในศาสนาคาทอลิกนั้นคุณพ่อพิบูลย์ยังไม่ยอมรับนายบรรจงเข้าศาสนา เนื่องจากหลักการทำงานของศูนย์สังคม

กรุงเทพฯ นั้นเข้ามาช่วยเหลือโดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะดึงคนเข้าศาสนาแต่อย่างใด แต่ในที่สุดแล้วนั้น คุณพ่อพิบูลย์ได้เห็นถึงความพยายามและความตั้งใจจริงที่นายบรรจงอยากเข้าร่วมนับถือในศาสนาคาทอลิกจึงรับนายบรรจงเข้านับถือศาสนาคาทอลิกในที่สุด

การรับรู้เกี่ยวและเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

นายบรรจงเล่าว่าในตอนแรกที่ศูนย์สังคมพัฒนาเพิ่งเข้ามาในชุมชนนั้น ตนเองยังไม่แน่ใจในอุดมการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนาเท่าไรนัก เนื่องจากเห็นว่าหน่วยงานหลายๆ แห่งที่เข้ามาล้วนเป็นหน่วยงานที่หาผลประโยชน์เข้าตัวเองเป็นหลักแทบทั้งสิ้น คือไม่ได้ทำเพื่อชุมชนอย่างเต็มที่เท่าไรนัก จึงทำให้นายบรรจงไม่ค่อยเชื่อใจในการเข้ามาของศูนย์สังคมพัฒนาเท่าไรนัก แต่เมื่อดูจากระยะเวลาและผลงานของการพัฒนาที่ผ่านมากกว่า 5 ปี สิ่งเหล่านี้สามารถเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าหลักการ แนวคิดและอุดมการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนา นั้นเป็นไปเพื่อต้องการช่วยเหลือคนที่มีฐานะยากจนอย่างแท้จริงไม่ได้เข้ามาเพื่อชักจูงหรือโน้มน้าวให้ชาวบ้านทำไปเพื่อผลประโยชน์ของหน่วยงานเลย

นายบรรจงยังเล่าต่ออีกว่าตนเองนั้นรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการเข้ามาของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่เข้ามาช่วยเหลือคนจนให้มีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงการช่วยเหลือและประสานงานในด้านต่างๆ ให้กับคนในชุมชนที่ด้อยโอกาสทางสังคมในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกให้มากขึ้น นายบรรจงเล่าว่าประทับใจและรู้สึกซาบซึ้งในหลักการการทำงานของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ อย่างจริงใจ เนื่องจากตนเองก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดและได้รับทราบถึงความยากลำบากในการดำรงชีวิต ดังนั้นนายบรรจงจึงเห็นด้วยและประทับใจในหลักการของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ดังกล่าวที่เน้นเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของคนจนเมืองอย่างจริงจัง

นายบรรจงบอกว่าตนเองนั้นรับทราบหลักการต่างๆ ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ มาโดยตลอด เช่น หลักการพัฒนาคนทั้งครบ รวมถึงแนวคิดการพัฒนาในเรื่องของวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ทางศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด โดยจะผ่านแนวคิดและตัวนักพัฒนากรหรือบุคลากรของของศูนย์สังคมพัฒนาเองในการเข้าถึงคนในชุมชนและช่วยเหลือคนในชุมชนอีกด้วย นอก

จากนี้แล้ว แนวความคิดในการพัฒนาของศูนย์สังคมนั้นยังเป็นแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือการตระหนักในความเป็นชุมชนนั้นสามารถก่อให้เกิดแรงผลักดันที่จะนำพาชุมชนไปยังจุดมุ่งหมายได้สำเร็จ เช่น แนวความคิดของการรวมตัวกันของคนในชุมชนก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องของเงินทองและในเรื่องของน้ำใจที่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกันปฏิบัติ ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพต่างๆ ดังกล่าวล้วนเป็นแนวความคิดที่เกิดจากแรงผลักดันของศูนย์สังคมนั้นทั้งสิ้น

นายบรรจงบอกว่า ความเข้าใจในแนวคิด หลักการและอุดมการณ์ดังกล่าวของศูนย์สังคมนั้นสะท้อนให้คนในชุมชนเห็นว่า แม้กระทั่งคนภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนเรายังหาวิธีต่างนานาในการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แล้วทำไมคนในชุมชนด้วยกันเองไม่ร่วมกันจัดปัญหาที่เป็นปัญหาสังคมดังกล่าวให้หมดไป จากแนวความคิดนี้เองที่ทำให้นายบรรจงเห็นว่าถ้าเราขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียวนั้นก็จะเป็นการยากในการที่จะพัฒนาชุมชนและคนในชุมชนให้มีความสำคัญสำนึกในการรักชุมชนและพัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้แล้ว องค์การทางศาสนาดังกล่าวหลายคนคงจะเห็นว่าการเข้ามาของหน่วยงานต่างๆ นั้นล้วนมอมเมาคนในชุมชนให้คล้อยตามและดึงคนเข้าศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับศูนย์สังคมนั้น อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ไม่ได้มีนโยบายในการดึงคนเข้าร่วมศาสนาแต่อย่างใด นอกจากนี้หน่วยงานดังกล่าวยังช่วยเหลือในเรื่องของการสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางศาสนาอีกด้วย เช่น มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันขึ้นปีใหม่และวันสงกรานต์ มีการจัดงานรื่นเริงตามเทศกาลต่างๆ อยู่เสมอ

ในเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับศูนย์สังคมพัฒนาของคนในชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา นั้น นายบรรจงเล่าว่าการที่ตนทำงานร่วมกับศูนย์สังคมกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็นประธานเครือข่ายของชุมชนแออัดเขตหนองแขมซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องการช่วยเหลือคนยากจนในเขตชุมชนเมืองนั้น ทำให้นายบรรจงเห็นว่าจากการที่ได้เข้ามาทำงานนั้นทำให้เข้าใจถึงสภาพ บทบาทและปัญหาของคนในชุมชนมากขึ้น ซึ่งเมื่อทำงานร่วมกับศูนย์ไปแล้วนั้นจะพบปัญหาที่ว่าในสภาพความเป็นจริงกับอุดมคติหรืออุดมการณ์บางอย่างนั้นไม่สามารถใช้ได้กับในชีวิตประจำวัน

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน

บทบาทของนายบรรจงที่เป็นผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขมและเป็นประธานของเครือข่ายหนองแขม ภายใต้การสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้นมีภารกิจมากมายในการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนและในเครือข่ายให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ไม่หันไปพึ่งยาเสพติดและประกอบอาชีพที่สุจริต นายบรรจงบอกว่าการที่ตนเป็นผู้นำชุมชนนั้นแทบจะต้องเข้าถึงสมาชิกในชุมชนทุกๆ บ้าน และจะต้องเข้าถึงการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนทุกด้านอีกด้วย นอกจากนี้แล้วการสนับสนุน การเสนอกิจกรรมต่างๆ เช่น การพาเด็กไปเยี่ยมเรือนจำเพื่อให้เด็กเห็นถึงโทษที่จะต้องได้รับหากมีการทำผิดกฎหมายก็เป็นบทบาทและหน้าที่หลักที่จะคอยกระตุ้นให้คนในชุมชนปฏิบัติตัวเป็นคนดี ไม่ทำความเดือดร้อนให้สังคม โดยนายบรรจงจะเน้นไปในเรื่องของเด็กและเยาวชนเป็นหลักเพราะนายบรรจงเห็นว่าเด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ดังนั้นนายบรรจงก็จะมีบทบาทสำคัญในการพำสอนเด็กในชุมชนอยู่เสมอๆ ว่าให้เรียนหนังสือและรู้จักการประกอบอาชีพอย่างสุจริตอยู่เสมอมา

การพังกันทางสังคมของนายบรรจงนั้น พบว่า นายบรรจงเป็นผู้กว้างขวางในเขตหนองแขมเนื่องจากความคุ้นเคยกับคนในถิ่นนี้มานาน ดังนั้นการรู้จักคนในชุมชนรวมถึงการปรับตัวเข้าหาคนอื่นจึงเป็นไปด้วยความราบรื่น นอกจากนี้นายบรรจงยังเล่าว่าพี่ชายของนายบรรจงนั้นเป็นนักการเมืองซึ่งมีบารมีในระดับหนึ่ง นายบรรจงจึงใช้ช่องทางนี้เป็นแนวทางในการรวบรวมตัดตอนการทำงานในบางเรื่อง เช่น การขอความร่วมมือจากทางตำรวจในการปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วนายบรรจงยังบอกอีกว่า การทำงานเพื่อชุมชนนั้นเป็นงานที่ตนเองรักและเต็มใจที่จะช่วยเหลือคนในชุมชนอย่างแท้จริง แต่ก็มีบางครั้งที่รู้สึกท้อถอย เช่น เคยมีผู้ไม่ประสงค์ดีขู่ฆ่า เนื่องจากนายบรรจงเป็นคนเสนอกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดขึ้นในชุมชน ทำให้คนที่ติดยาเสพติดในชุมชนส่วนใหญ่ไม่พอใจและต้องการที่จะก่อความวุ่นวายขึ้นในชุมชน แต่จากเหตุการณ์ดังกล่าวยิ่งกลับเป็นแรงผลักดันให้นายบรรจงลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหาเสพติดอย่างจริงจังมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่าปัญหาเสพติดนั้น แม้จะเป็นเพียงคนๆ เดียวที่เสพก็จะสามารถสร้างปัญหาสังคมได้ต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย เป็นต้น

นอกจากนี้นายบรรจงยังบอกอีกว่าการที่ตนทำงานเพื่อชุมชนนั้นเป็นการทำงานตามสภาพ คือมีอะไรที่พอจะช่วยให้ช่วย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วหลักการในการช่วยเหลือนั้นจะเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าคนส่วนน้อยเพื่อให้เกิดผลต่อภาพรวมทั้งหมดไม่ใช่เพื่อคนใดคนหนึ่ง

บทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนและประธานเครือข่ายของนายบรรจงถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่เข้าร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก รวมถึงการเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ประชาชนในชุมชนต้องการหรือไม่ได้รับการตอบสนองจากทั้งทางภาครัฐบาลและภาคเอกชน บทบาทของนายบรรจงนั้นก็เป็นส่วนของการเป็นผู้นำในการช่วยเหลือชาวบ้านต่างๆ ทั้งในยามปกติและยามสภาวะขาดแคลน นายบรรจงยังกล่าวต่ออีกว่าการพัฒนาและช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนนั้นเปรียบเสมือนเป็นการช่วยเหลือญาติพี่น้องของตนเอง

นายบรรจงบอกว่าการทำงานให้กับชุมชนนั้นเหนื่อยกว่าทำธุรกิจส่วนตัวที่บ้าน แต่ก็ยังเต็มใจที่จะช่วยเพราะรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน และการที่ตนทำงานให้กับชุมชนนั้นตนไม่ได้รับผลตอบแทนแต่อย่างใด แต่เป็นการ “ทำด้วยใจ” ซึ่งนายบรรจงได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของเครือข่ายชุมชนแออัด เขตหนองแขมในวาระนี้มาประมาณหนึ่งปีครึ่งโดยการเลือกตั้ง ถึงแม้ว่าจะเคยได้รับการชู่มาจากผู้ไม่ประสงค์ดีว่าไปขัดผลประโยชน์กับผู้มีอิทธิพล แต่ทางนายบรรจงก็ยังเชื่อมั่นในสุภาคิที่ว่า “ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว” เสมอมาและยืนยันว่ายังเต็มใจที่จะช่วยเหลือเครือข่ายและชุมชนต่อไป

บทบาทและหน้าที่ของนายบรรจงคือ ทำงานเพื่อช่วยเหลือคนยากจนที่อยู่ในชุมชนและสมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายหนองแขม นายบรรจงเล่าว่างานช่วยเหลือและพัฒนาคนในชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้นเป็นงานอิสระไม่ได้ขึ้นกับใครหรือหน่วยงานใดเนื่องจากการช่วยเหลือด้วยความเต็มใจของตัวนายบรรจงเอง ดังนั้นการแบ่งเวลาระหว่างธุรกิจที่บ้านกับงานช่วยเหลือคนยากจนนั้น ในวันหนึ่งๆ จึงต้องแบ่งเวลาออกเป็นสองส่วน คือทำธุรกิจส่วนตัวที่บ้านและหลังจากนั้นก็มาช่วยเหลือชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการประชุมระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือการประชุมในเครือข่ายด้วยกัน นายบรรจงบอกว่าจากการที่ช่วยเหลือชุมชนนั้นทำให้ตัวเองมีความสุข ซึ่งการช่วยเหลือนั้นไม่ได้ทำเพื่อคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นการทำเพื่อคนในชุมชนทั้งหมด โดยยึดถือในหลักการที่ว่า การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จของงานพัฒนา ทั้งนี้ทั้งนั้นจากการที่นายบรรจงเข้ามาช่วยเหลือชุมชนก็ไม่ได้มีผลกระทบต่อธุรกิจทางบ้านของนายบรรจงแต่อย่างใด

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความรู้สึกต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาใน

ชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างนายบรรจงต่อเครือข่ายหนองแวมและชุมชนกองขยะหนองแวมนั้นมีมากโดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นพัฒนาคน, พัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่านายบรรจงได้จัดโครงการมากมายในการช่วยเหลือสมาชิกในเครือข่ายชุมชนหนองแวมและสมาชิกในชุมชนกองขยะหนองแวมอย่างเต็มที่และเต็มใจ เนื่องจากการตระหนักและรู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถึงแม้ว่าตนเองนั้นไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแวมนี้แล้วก็ตาม แต่ความรู้สึกก็ยังผูกพันอยู่กับชุมชนนี้มาโดยตลอดและยังยืนยันที่จะส่งเสริมและพัฒนาชุมชนนี้ต่อไป กิจกรรมต่างๆ เช่น การขอความร่วมมือจากทางคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ในการที่จะนำคนในชุมชนไปเยี่ยมนักโทษที่อยู่ในเรือนจำเพื่อให้คนในชุมชนเห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในเรือนจำให้เป็นแบบอย่างและจะได้ไม่ประพฤติดี นอกจากนั้นแล้วยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับเด็กในชุมชนเพื่อไม่ให้เด็กมีเวลาว่างจนหันไปพึ่งพายาเสพติด อีกทั้งยังต้องการให้เด็กเรียนรู้การใช้ชีวิตด้วยตนเอง รู้จักการพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยการพาเด็กในชุมชนไปเล่นที่บ่อปลาใกล้ๆ ชุมชนแทบทุกอาทิตย์อีกด้วย

ในเรื่องความคิดของนายบรรจงเองนั้น นายบรรจงคิดว่าปัญหาที่ใหญ่ที่สุดที่เกิดขึ้นในชุมชนในปัจจุบันนั้นคือ ปัญหายาเสพติด ซึ่งนายบรรจงเล่าให้ฟังว่าคนในชุมชนกองขยะหนองแวมที่มีสมาชิกประมาณ 700 กว่าคนนั้นมีคนที่ติดยาเสพติดแล้วถึงประมาณ 60% ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือโดยเร่งด่วน ซึ่งจะสังเกตได้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่ที่ติดยาเสพติดนั้นเป็นเยาวชนที่อยู่ในวัยกำลังศึกษาที่รวมถึงทั้งวัยเด็กและวัยรุ่นที่มีปัญหาทางด้านครอบครัว รวมถึงมีเพื่อนหรือคนรู้จักชักชวน ซึ่งคนเหล่านี้เองที่ต้องเติบโตไปในสังคมและต้องพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ปัญหายาเสพติดนี้เองที่ถือได้ว่าเป็นปัญหาทางสังคมที่เด่นชัดมากที่สุดในช่วงที่ผ่านมาซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาอีกหลายปัญหา เช่น การลักขโมย, ฆาตกรรม เป็นต้น

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ความคาดหวังในงานพัฒนาในความคิดของนายบรรจงนั้น นายบรรจงเห็นว่าเด็กรุ่นใหม่ในสังคมที่กำลังจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตนั้นจะเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาใน 5-10 ปีข้างหน้า และยังเชื่อว่าการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะจากทางภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะความช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการ

พัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ล้วนเป็นความหวังสำคัญที่จะส่งเสริมและพัฒนาคณะในชุมชนและสังคมให้เป็นที่ดีขึ้นครบทุกมิติของชีวิตตามหลักการพัฒนาคนทั้งครบของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา

ส่วนความเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชนนั้น นายบรรจงบอกว่าเคยได้ยินชาวบ้านบอกว่า “ถ้าไม่มีใครมาช่วยเขา เขาก็สามารถอยู่ได้” ซึ่งในความเป็นจริงนั้นคนในชุมชนก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จริงแต่อยู่ในสภาพไหนเท่านั้นเอง ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจเนื่องจากถ้าหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแยกตัวออกจากชุมชน ก็สามารถเป็นตัวชี้วัดผลได้ว่าการพัฒนานั้นประสบความสำเร็จได้ ณ ระดับใด โดยดูจากระบบความคิด ระบบสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั่นเอง

นายบรรจงเล่าให้ฟังว่าการพัฒนาคนและสังคมไม่ว่าที่ได้ก็ตาม การพัฒนาที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น คือ การให้โอกาสคนและการเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตให้กับคนในชุมชนและสังคม เช่น ในกรณีของชุมชนแออัดกองขยะหนองแขมนั้นซึ่งนายบรรจงเป็นส่วนหนึ่งในการต่อรองค่าหัวในการเก็บขยะจากกองขยะจากเดิมที่เก็บคนละ 50 บาท เหลือเป็น 10 บาท ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนักแต่ก็แสดงให้เห็นถึงการให้โอกาสและสนับสนุนคนในชุมชนกองขยะในการประกอบอาชีพอย่างสุจริตได้อีกด้วย

ประเมินผลการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาที่ผ่านมา

จากผลงานของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่ผ่านมาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในเครือข่ายและภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น การของบประมาณจากหน่วยงานภายนอกให้แก่ชุมชนหรือทำการขอทุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อให้ชุมชนสามารถนำเงินไปพัฒนาและต่อยอดได้ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษาในการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่านี้อีกด้วย

ในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นยังมีนักพัฒนากรอีก 2 ท่านที่เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาชุมชนกองขยะหนองแขมและเครือข่ายหนองแขมซึ่งสองท่านนี้ คือ ชิสเตอร์วรารภรณ์ และคุณอ้อที่เข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนกองขยะหนองแขมอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งทั้งสองท่านนี้ได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนนี้มากกว่า 11 ปี แล้ว โดยการคิด พัฒนาและช่วยเหลือคนในชุม

ชนในเรื่องของการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกต่างๆ เช่น การดำเนินการด้านกลุ่มออมทรัพย์ การซื้อน้ำ ไฟจากระบบมาขายให้กับชาวบ้านในราคาที่ถูกลงกว่าซื้อจากรัฐบาลโดยตรง เป็นต้น ซึ่งการขายน้ำ ขายไฟให้กับคนในหมู่บ้านโดยศูนย์สังคมพัฒนาฯ นั้นถือได้ว่าเป็นการสร้างคน สร้างความซื่อสัตย์ให้กับชาวบ้าน ฝึกให้ชาวบ้านรู้จักประหยัดอีกด้วย

บทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในการมีส่วนร่วมประสานงานและเชื่อมโยงกระบวนการต่างๆ ของชาวบ้านในแทบจะทุกด้านของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมไปถึงการพึ่งพาทางด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังมีศูนย์กลางในการช่วยเหลือและประสานงานของชุมชนอีก คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง(พ.อ.ช), กลุ่มการเมือง เป็นต้นที่มีส่วนในเรื่องของการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอีกด้วย

ชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นมีการขับเคลื่อนของเงินในระดับที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ แต่สมาชิกในชุมชนยังมีนิสัยในการใช้เงินและเก็บเงินที่ไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้นถ้าจะให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการสร้างอาชีพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ดังนั้นนายบรรจงจึงได้เสนอโครงการเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อปลาให้กับเครือข่าย ที่จะจัดขึ้นที่ชุมชนแสงศิริเพื่อให้สมาชิกรู้จักประหยัดและรู้จักบริหารเงินให้เป็น ไม่ให้เกิดการกักตุนเงินกันภายในชุมชน โดยที่โครงการนี้จะมีกำไรประมาณ 0.50 บาทต่อไข่ไก่หนึ่งใบซึ่งงบประมาณที่ได้รับการอนุมัตินั้นเป็นจำนวนชุมชนละ 200,000 บาทก่อให้เกิดโครงการเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อนี้ขึ้น

นอกจากนี้ภายในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นยังมีกลุ่มอาชีพภายในชุมชนมากมาย เช่น กลุ่มชาเล้ง, กลุ่มแปรรูปขยะ ซึ่งเป็นพวกเสื่อน้ำมัน, ฟันรองเท้า, ท่อยาง, ท่อแก๊ส ฯลฯ ซึ่งจากการพูดคุยกับชาวบ้านพบว่า โครงการพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากอีกทั้งยังเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีหลายหน่วยงานให้ความสนใจในการที่จะมาศึกษา เรียนรู้กระบวนการในเรื่องของการพัฒนากลุ่มอาชีพนี้อีกด้วย

ในชุมชนกองขยะหนองแขมนี้อาจถือได้ว่ามีความอ่อนแอในเรื่องของการออมทรัพย์มากที่สุดเห็นได้จากการประสบความสำเร็จน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับชุมชนทั้ง 11 ชุมชนภายในเครือข่ายด้วยกัน เนื่องจากปัญหาในเรื่องวินัยของทางด้านการเงินของชาวบ้านที่ไม่รู้จักการออม แต่จะเห็นได้ว่าในชุมชนกองขยะหนองแขมนี้นี้จะมีหนี้ไม่ค่อยเยอะเนื่องจากไม่มีใครกล้าให้เครดิตในการกู้ยืมตัวเอง

เมื่อมองในภาพของเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น เท่าที่ผ่านมานายบรรจงบอกว่าตั้งแต่มีการรวมเครือข่ายแล้ว ถ้าเทียบผลงานในระดับของเครือข่ายเดี่ยวอาจจะมองภาพได้ไม่ชัด แต่ถ้าไปเทียบกับเครือข่ายอื่นๆ แล้วถือได้ว่าเครือข่ายของศูนย์สังคมนครุเทพฯนั้นมีความเข้มแข็งในเรื่องของเงินที่อยู่ในระดับที่ดี และกิจกรรมที่ร่วมกันทำที่ผ่านๆมาถือได้ว่าประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง

นายบรรจงยังบอกในตอนท้ายว่า ศูนย์สังคมนครุเทพฯทำงานในด้านการพัฒนา มาเยอะมีประสบการณ์มากมายในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น กรณีที่วัดไม่เลี้ยงจะกู้เงิน ทางชุมชนก็จะโทรไปปรึกษาทางศูนย์สังคมนครุเทพฯเพื่อหาข้อเสนอแนะว่าควรทำอย่างไร และทางศูนย์สังคมนครุเทพฯก็ได้ให้คำตอบว่าให้ทำเป็นผ้าป่า ซึ่งเป็นคำแนะนำที่ดี นอกจากนี้แล้วนายบรรจงยังเสนออีกว่าปัญหาในชุมชนที่ต้องรีบแก้ไขรองจากปัญหายาเสพติดก็คือ ปัญหาในเรื่องของการศึกษาและการบริหารเงิน

กรณีศึกษาที่ 5: นางนวล

ประวัติส่วนบุคคล

นางนวล เป็นสมาชิกคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในชุมชนแสงศิริ ปัจจุบันนางนวลอายุ 32 ปี จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภูมิลำเนาเดิมของนางนวลอยู่ที่อำเภอภาชีเจริญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อนางนวลได้ย้ายมาอยู่ที่ชุมชนแสงศิริแห่งนี้ก็ได้แต่งงานกับนายสี ซึ่งเป็นคนในชุมชนเดียวกันโดยได้รับการแนะนำให้รู้จักกันโดยพี่สาวของนางนวลเองที่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนแสงศรีเมาก่อนหน้านี้ นางนวลเล่าว่าลูกชายของตนปัจจุบันอายุ 3 ปีแล้วกำลังจะเข้าโรงเรียนและคิดว่าจะส่งเข้าโรงเรียนประจำเขตหนองแขมเพราะอยู่ใกล้บ้านซึ่งสะดวกในการรับส่งลูกอีกด้วย นางนวลยังเล่าต่อว่าตนเองนั้นมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ด้วยกันในชุมชนแสงศิรินี้ 2 ครอบครัว คือครอบครัวของพี่สาวและแม่ซึ่งพักอาศัยอยู่คนละหลังกัน บางครั้งนางนวลก็จะการฝากลูกไว้กับบ้านพี่สาวบ้างบ้านแม่บ้างในกรณีที่นางนวลติดงานและไม่มีใครเลี้ยงลูกให้ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องจึงมีความแน่นแฟ้นกันพอสมควร

นางนวลเล่าว่าตนเองได้ย้ายมาอยู่ที่ชุมชนแสงศิรินี้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 ปีนี้ก็เป็นปีที่ 7 แล้ว สาเหตุที่ย้ายมาอยู่ที่ชุมชนแสงศิริเนื่องจากโดนไล่ที่จากที่อำเภอภาชีเจริญ ประกอบกับในขณะนั้นตามคำแนะนำของพี่สาวของตนได้ชักชวนให้มาเช่าที่และปลูกบ้านในชุม

ชนแห่งนี้ ตนเองจึงได้ย้ายมาอยู่ที่ชุมชนแสงศิริตั้งแต่นั้นมา บ้านของนางนวลมีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ไม่มีพื้นที่บริเวณบ้านภายในบ้านนั้นจะเป็นห้องๆเดี่ยวกว้างประมาณ 4 x 4 เมตร มีห้องนอน ห้องน้ำและห้องครัวอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน นางนวลบอกว่าบ้านหลังนี้ใหญ่พอแล้วเพราะอยู่กันแค่พ่อแม่ลูกสามคนเท่านั้น ปัจจุบันนางนวลทำงานรับราชการอยู่ที่สำนักงานเขตบางแค เป็นเจ้าพนักงานระดับ 4 นางนวลเล่าว่าก่อนหน้านั้นเคยทำงานบริษัทเอกชนมาหลายแห่ง แต่ก็รู้สึกว่าการแข่งขันสูงประกอบกับความชอบในระบบการทำงานในหน่วยงานราชการมากกว่า นางนวลจึงเบนเข็มจากการทำงานบริษัทเอกชนและหันมาสอบเข้ารับราชการแทน ส่วนสามีของนางนวลประกอบอาชีพรับจ้างขับรถส่งของกับบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง รายได้ของครอบครัวนั้นก็จะได้ตกที่ประมาณหมื่นกว่าบาทจะเห็นได้ว่าครอบครัวของนางนวลนั้นค่อนข้างมีรายรับที่แน่นอน ดังนั้นสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวของนางนวลจึงพออยู่ได้ ไม่ลำบากยากแค้นมากนักและยังมีเหลือพอที่จะออมทรัพย์กับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนอีกด้วย

สถานภาพทางสังคมของนางนวลคือเป็นชาวบ้านธรรมดา ไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนแต่อย่างไรแต่จะเป็นไปในลักษณะของการรู้จักและมีความกว้างขวางของคนในชุมชน นางนวลบอกว่ากิจวัตรประจำวันนั้นในวันธรรมดาก็จะออกไปทำงานที่สำนักงานเขตบางแค พอกลับจากที่ทำงานก็จะมานั่งเล่น พูดคุยกับสมาชิกในชุมชนที่ศาลาประจำชุมชนซึ่งตั้งอยู่หน้าซอยของชุมชนแสงศิริซึ่งมักจะเป็นกลุ่มแม่บ้านที่ว่างจากการทำงานในตอนเย็นมานั่งพูดคุยกัน จากความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้นางนวลรับทราบถึงความเป็นไปของชุมชน นางนวลเล่าเสริมอีกว่า บางครั้งชาวบ้านด้วยกันเองยังมีการนิทาบ้านข้างๆ ก็มี

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

นางนวลรับรู้ในเรื่องของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาหรือศูนย์สังคมฯ ว่าเข้ามาเพื่อช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาชุมชน พัฒนาหมู่บ้านรวมถึงการจัดให้มีการรวมตัวกันและจัดกิจกรรมของชุมชนแต่ละชุมชนและเครือข่ายขึ้น แต่ในหลักการที่แท้จริงนั้นตนยังไม่ค่อย

รับรู้เท่าใดนักเนื่องจากต้องทำงานเป็นประจำทุกวัน ส่วนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะทราบได้ก็ต่อเมื่อมีการพบปะพูดคุยกันของคนในชุมชนหรืออาศัยเพื่อนบ้านมาเล่าให้ฟัง ในส่วนของตัวนางนวนเองนั้นจะร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนบ้างตามโอกาสที่ตนว่างจากงาน เช่น กิจกรรมลานดนตรี ลานกีฬาต้านยาเสพติดในตอนเย็นๆ แต่จะมีหลานชายที่เป็นลูกของพี่สาวที่อยู่บ้านตรงกันข้ามจะเข้าร่วมกิจกรรมเสียเป็นส่วนมาก เช่น การเล่นฟุตบอล การช่วยเหลืองานบุญ งานกุศลต่างๆ เป็นต้น

ก่อนที่ศูนย์สังคมาฯ จะเข้ามาทำการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตหนองแขม้นั้น นางนวนเล่าว่าคนในชุมชนนั้นต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน ทุกบ้านต่างทำงานหาเช้ากินค่ำ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนบ้านเหมือนในสมัยนี้ เมื่อเทียบกับปัจจุบันที่ศูนย์สังคมาฯ ได้เข้ามาปลูกฝังค่านิยมการทำงานร่วมกันดังกล่าวทำให้สภาพความเป็นอยู่ สัมพันธภาพของคนในชุมชนต่างเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ต่างคนต่างเสียสละในการทำงานเพื่อส่วนรวม ถึงแม้ว่าตนเองนั้นจะไม่สามารถเข้าร่วมได้ทุกงานแต่นางนวนก็ยังบอกอีกว่าตนเองพยายามที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ตนสามารถมีเวลาร่วมได้

จากการสัมภาษณ์นางนวน พบว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงแสงศิรินั้น ครอบครัวของนางนวนมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่มตั้งแต่แรกๆ โดยได้รับคำชักชวนจากลุงสันผู้เป็นผู้นำชุมชนและยังเป็นผู้ที่คิดริเริ่มในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนอีกด้วย ในตอนแรกนั้นตนยังไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเท่าไรเนื่องจากศักยภาพทางของเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่ต่างเรียกได้ว่า “เตี้ยอุมค่อม” นั้นเป็นสาเหตุหลักที่ไม่สามารถจะคาดเดาได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์นี้จะไปได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ แต่จากความเชื่อถือในตัวลุงสันนั้นทำให้ตนเองและครอบครัวต่างเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์นั้นๆ โดยตัวนางนวนเองจะเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านและจะฝากเงินทุกเดือน เดือนละ 150 บาทส่วนในเรื่องของการส่งเงินเป็นประจำทุกเดือนนั้น นางนวนนั้นมีทัศนคติที่จะพยายามไม่กู้เงินแต่จะพยายามใช้เงินเดือนของตนในจำนวนเท่าที่หาได้และในส่วนที่เหลือเก็บก็จะนำเงินเข้าฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเพื่อสามารถที่จะกู้ไว้ใช้ในยามฉุกเฉินนั่นเอง

นางนวนเล่าว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยได้รับการศึกษาและลักษณะอาชีพของคนส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นจะเป็นอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น ตัดเสื้อ ทำขนม เป็นต้น แต่หลังจากที่ศูนย์สังคมาฯ เข้ามาเป็นองค์กรพี่เลี้ยงแล้วนั้นนางนวนรู้สึกว่าคุณภาพชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นแตกต่างกับสมัยก่อนถึงแม้ว่านางนวนจะไม่ค่อยได้รับทราบหลักการอย่างถ่องแท้ลึกซึ้งมากเท่าใด

นัก แต่ก็พอทราบว่าเป็นองค์กรของศาสนาคาทอลิกที่มีจุดประสงค์หลัก คือต้องการเข้ามาพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนทำให้ชุมชนมีความสามารถที่จะรวมตัวกันระหว่างคนในชุมชนและเครือข่ายหนองแขมมากขึ้น รวมถึงการพัฒนาชุมชนและจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย

บทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแสงศิริ

ในเรื่องของบทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแสงศรिनั้น นางนวลเล่าว่าตนรู้สึกเหมือนว่าตนเองค่อนข้างผูกพันกับชุมชนแห่งนี้มากพอสมควร ถึงแม้ว่าตนจะไม่ค่อยได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากเท่าไรนักจะมีบ้างก็เป็นการเข้าร่วมประชุมหรือร่วมทำกิจกรรมเล็กๆ ภายในชุมชนส่วนมากแล้วนางนวลจะสนับสนุนในเรื่องของเงินทองและช่วยเหลือในเรื่องงานขามในการจัดงานมากกว่าหรือถ้ามีอะไรที่ช่วยได้ก็จะช่วย เช่น ในการจัดงานทำบุญประจำปีเนื่องในวันสงกรานต์ในปีที่นางนวลเป็นเจ้าจัดเตรียมอาหาร งานขาม เครื่องดื่มในงานนี้อีกด้วย

นางนวลยังเล่าต่ออีกว่า คณะกรรมการของชุมชนแสงศิริที่ทำหน้าที่ในเรื่องของการบริหาร จัดการในชุมชนนั้นจะมีปัญหากันบ้างนิดหน่อย นางนวลเคยได้ยินข่าวจากเพื่อนบ้านว่าคณะกรรมการบางคนเกิดการน้อยใจกันบ้างซึ่งก็เป็นปกติของคนทำงานร่วมกัน “ดูอย่างรัฐบาล สียดโคลนกันไป สาดโคลนกันมา” ดังนั้นการทำงานของคณะกรรมการและการประสานงานในชุมชนย่อมเกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นบ้างเป็นธรรมดา

จากการพูดคุยในช่วงเวลานั้น นางนวลได้พูดถึงลุงสั้นซึ่งเป็นผู้นำชุมชนแสงศิริว่า ลุงสั้นนั้นเป็นคนดีมีน้ำใจ เป็นคนใจเย็นคอยช่วยเหลือชาวบ้านตลอดเวลา บางทีมีสมาชิกในชุมชนบางคนเดือดร้อนเรื่องเงินทองก็จะไปกู้กับกลุ่มออมทรัพย์กลางดึกซึ่งเป็นเวลาที่ไม่สามารถกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ได้ ลุงสั้นก็จะเป็นคนเอาเงินมาให้ก่อนแล้วค่อยไปลงบัญชีกับทางกลุ่มออมทรัพย์ทีหลัง ซึ่งนางนวลกล่าวด้วยความชื่นชมว่า ดีใจที่มีคนอย่างลุงสั้นมาเป็นผู้นำในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่สามารถช่วยเหลือสมาชิกได้ในทุกเวลาและอยากให้เกิดารงตำแหน่งผู้นำชุมชนนี้ไปอีกนานๆ

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนและความรู้สึกต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาภายในชุมชน

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนและความรู้สึกต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาภายในชุมชนแสงศิรินั้น นางนวลบอกว่าตนเองนั้นเห็นพัฒนาการของการพัฒนามาตั้งแต่แรก เห็นว่าชาวบ้านต่างร่วมแรงร่วมใจกันในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนอื่นๆ ได้ รวมถึงการมีหน่วยงานต่างๆ จากภายนอกเข้ามาให้ความสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการพัฒนา ศูนย์สังคมนะเป็นหน่วยงานหลักที่เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนแสงศิริและเครือข่ายหนองแขมให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก่อนหน้าที่จะมีศูนย์สังคมนะเข้ามาทำการพัฒนาชุมชนนั้น นางนวลเล่าว่าสาธารณูปโภคต่างๆ ยังไม่สะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน แต่ก่อนทางเดินเข้าชุมชนก็ยังเป็นดิน เวลาฝนตกทางเดินก็จะแฉะจนไม่สามารถเดินได้ หรือถ้าน้ำท่วมก็แทบจะออกจากชุมชนไม่ได้เลย แต่เมื่อมีหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชนยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็มีชีวิตที่ดีขึ้น เช่น มีถนนคอนกรีต มีน้ำประปาไฟฟ้าใช้ นอกจากนี้ชุมชนแสงศิริยังได้รับการสนับสนุนจากทางสำนักงานเขตหนองแขมในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นอีกด้วย

การเข้ามาของศูนย์สังคมนะก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยทางศูนย์สังคมนะจะพยายามปลูกฝังให้คนในชุมชนรักกัน ช่วยเหลือกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์ การจัดงานรื่นเริง งานบุญ งานกุศลต่างๆ ล้วนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทางศูนย์สังคมนะเล็งเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนขึ้น และผลของการพัฒนาก็เป็นไปตามความคาดหวัง การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและในเครือข่ายต่างๆ นั้นก่อให้เกิดสัมพันธภาพ การไปมาหาสู่กันของคนในชุมชน ซึ่งนางนวลให้เหตุผลว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นผลดีในการมีสำนึกร่วมในความเป็นชุมชนเดียวกันได้มากขึ้นและสร้างความสามัคคีในชุมชนให้มากขึ้นได้อีกด้วย

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ในผลงานของการพัฒนาที่ผ่านมา นั้น นางนวลรู้สึกว่าจะเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลักซึ่งก็เป็นผลดี แต่ความคาดหวังที่ตัวนางนวลเองอยากให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น คือ ปัญหาเสพติดที่นับวันจะยิ่งแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งมุมมองจากคนภายนอกนั้นอาจจะเห็นว่าไม่สำคัญเท่าไรนัก แต่ถ้ามาอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่เรียกว่าชุมชนแออัดนั้นย่อมเป็นปัญหาอันดับหนึ่งของคนในชุมชนที่ชาวบ้านอยากได้รับการแก้ไขมากที่สุด นางนวลเล่าว่าพื้นที่ของชุมชนแสงศิรินั้นติดกับชุมชนก้านวิจิตรซึ่งเป็นอาณาเขตรอยต่อของอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมดังนั้นการแพร่ขยายของยาเสพติดย่อมมีมาก การเสพยา ซึ่ขยายยานั้นไม่เฉพาะ

เพียงแต่ผู้ใหญ่ในชุมชนเท่านั้น เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติต่างก็หันไปเสพยาหรือ ประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ไม่ถูกต้องที่ควรเป็นจำนวนมากเช่นกัน นางนวลบอกว่า เป็นห่วงลูกชาย ของตนมากเนื่องจากว่าเขาจะต้องโตขึ้นภายในชุมชนแห่งนี้ ก็ไม่มีสิ่งใดรับประกันได้ว่าเขาจะหัน ไปพึ่งยาเสพติดหรือไม่ ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุดคืออยากให้ทั้งทางภาครัฐและเอกชนช่วยกันป้องกัน กัน แก้ไขรวมถึงหาทางออกในเรื่องของปัญหาเสพติดให้หมดไปจากสังคมไทยได้ยิ่งดี

ประเมินผลการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาที่ผ่านมา

เท่าที่ผ่านมาผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนแสงศิรินั้นล้วนเกิดจากความตั้งใจจริงของคนในชุมชนที่ต้องการจะก่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น และจากการเข้ามาของ ศูนย์สังคมนับว่าเป็นการพัฒนาที่ดีที่พยายามปลูกจิตสำนึก ความรู้สึกนึกคิดในการมีจิตสำนึก ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น มีการพัฒนาคนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งเป็น กำลังของชาติอีกทั้งยังมีการพัฒนาในด้านอาชีพ ทางด้านเศรษฐกิจที่สอนให้คนในชุมชนรู้จักการ ประหยัดและการออมทรัพย์ ส่วนทางด้านวัฒนธรรมนั้นก็มีการจัดงานประเพณีทุกเทศกาล ฯลฯ ความดีทั้งหลายทั้งปวงนั้นขอยกให้กับผู้นำชุมชน ศูนย์สังคมพัฒนาที่เข้ามาช่วยเหลือโดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาที่เข้ามาคลุกคลีอยู่กับคนในชุมชนรวมถึงการกระตุ้นให้คนในชุมชน รู้จักการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

กรณีศึกษาที่ 6: นางสาวส้ม

ประวัติชีวิตส่วนบุคคล

นางส้ม ปัจจุบันอายุ 51 ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการซึ่งเป็นตำแหน่ง หนึ่งในคณะกรรมการของเครือข่ายหนองแขมอีกทั้งยังดำรงตำแหน่งเป็นประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนแสงศิริอีกด้วย นางสาวส้มมีบุตร 2 คน คนโตเป็นผู้หญิงปัจจุบันอายุ 21 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชนส่วนลูกชายเป็นคนที่ 2 อายุ 18 ปี เปิดเป็นร้านเกมส์ให้เด็กใน ชุมชนเล่นโดยมีเครื่องเล่นเกมส์จำนวน 2 เครื่องให้คนในชุมชนเล่น ปัจจุบันบ้านที่อาศัยอยู่นี้อยู่กัน 3 คน คือตัวนางส้มเอง ลูก 2 คน

นางส้มประกอบอาชีพค้าขายประเภทหมูยอ แหนม ของแห้งต่างๆ โดยการรับมา สิ้นค้ามาจากพ่อค้าที่ขายส่งอีกทีและจะนำไปขายตามชุมชนต่างๆ ดังนั้นรายได้ของนางส้มจึงไม่ ค่อยแน่นอนจะขึ้นอยู่กับการขายในแต่ละวัน โดยเฉลี่ยแล้วนางส้มจะมีรายได้ตกเฉลี่ยเดือนละ

5,000–6,000 บาท แต่เมื่อถ้ามาคิดหักลบกับทุนที่ลงไปแล้วนั้น กำไรต่อเดือนของการขายพวกของ
 แห่งเหล่านี้เหลือแค่ประมาณ 1,500–2,000 บาทเท่านั้น และที่อยู่ได้ทุกวันนี้ก็โดยการหมุนเงินทุกๆ
 เดือน บางทีก็จะกู้เงินจากนายทุนแต่ส่วนมากแล้วนั้นจะพยายามหลีกเลี่ยงการกู้เงินจากนายทุน
 ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง แต่นางส้มจะหันมากู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ของชุม
 ชนที่ตนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านอยู่นั่นเอง

นางส้มเล่าว่าบ้านเดิมอยู่ที่ ซอยจรัลสนิทวงศ์ 37 กรุงเทพมหานคร สาเหตุที่ย้าย
 มาอยู่ที่ชุมชนแสงศิรินทร์เนื่องจากพอสามีเสียชีวิตเลยมีความจำเป็นต้องคืนบ้านที่ซอยจรัลสนิทวงศ์
 ไปเลยย้ายมาอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งแต่นั้นมา นางส้มบอกว่าได้อาศัยอยู่ในชุมชนแสงศิรินทร์มานาน
 9 ปีแล้ว ในตอนแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่นั้นภายในชุมชนยังมีสภาพที่ค่อนข้างทรุดโทรม ไม่เจริญ
 เหมือนในปัจจุบัน สาธารณูปโภคก็มีแต่ไฟฟ้าใช้ ส่วนน้ำประปาไม่มีใช้เหมือนในสมัยนี้ สมัยก่อน
 จึงต้องซื้อน้ำเป็นถังๆ จากภายนอกเพื่อใช้ดื่มกินมาโดยตลอด

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยนั้น สภาพบ้านของนางส้มที่อยู่ในชุมชนแสงศิรินทร์
 เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวเหมือนบ้านหลังอื่นๆ ในชุมชน แต่จะเป็นบ้านที่ค่อนข้างเก่าเนื่องจากปลูกสร้าง
 มาเป็นระยะเวลานานพอสมควร ภายในห้องที่เข้าไปนั่งพูดคุยกับนางส้มนั้นจะเป็นห้องนอนกั้นอยู่
 มุมห้องรวมถึงห้องครัวและห้องที่ไว้สำหรับเปิดให้คนเช่าเครื่องเกมส์สามารถมาเล่นได้ส่วนหลัง
 บ้านนั้นจะเป็นห้องน้ำ พื้นที่ภายในบ้านของนางส้มนั้นไม่กว้างขวางนักแต่ก็จัดได้อย่างลงตัวเป็น
 สดเป็นส่วนไป

นางส้มเล่าว่าตนเองนั้นไม่ได้มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในชุมชนนี้เลย ดังนั้นการ
 อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ก็จะมีเพื่อนบ้านที่ตัวเองคิดว่าในเมื่อเราอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันบ้านติดๆ
 กัน ตนเองจึงเปรียบเสมือนเพื่อนบ้านเป็นเหมือนพี่เหมือนน้อง ตนไม่เคยคิดร้ายกับใคร กิจวัตร
 ประจำวันก็จะทำงานประจำคือขายของและส่งของตามร้านค้าและชุมชนต่างๆ ถ้ามีการนัดประชุม
 ของเครือข่ายหรือของชุมชน ตนเองก็จะไปตามนัด บ่อยครั้งที่การประชุมในเดือนๆ หนึ่งของเครือ
 ข่ายและของชุมชนเองก็มีหลายนัด ซึ่งทำให้ตัวนางส้มเองไม่สามารถไปขายของได้ซึ่งถือว่าเป็นการ
 ตัดรายได้ของครอบครัวไป ซึ่งการช่วยงานของเครือข่ายหนองแขมและชุมชนแสงศิรินทร์นั้นนางส้ม
 บอกว่าตนไม่ได้รับค่าเหนื่อยแต่อย่างใดจะมีบ้างก็เป็นสินน้ำใจเล็กๆ น้อยๆ เช่น ค่าเดินทางบ้าง
 เป็นต้น

ปัจจุบันนางส้มเป็นเลขาธิการในกรรมการของเครือข่ายและทำหน้าที่ในเครือข่ายนี้มาแล้ว 4 สมัย นางส้มบอกว่าเป็นงานที่หนักพอสมควร ตนเองนั้นตั้งใจที่จะเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังใจมาช่วยเหลือชุมชนอย่างแท้จริงแต่การทำงานทุกอย่างย่อมมีปัญหา นางส้มกล่าวว่างานที่ทำอยู่นี้เป็นงานที่ตนเองชอบแต่รู้สึกท้อแท้ น้อยใจบ้างเพราะเวลาทำอะไรลงไปก็จะโดนตำหนิจากชาวบ้านตลอดเวลา เช่น ถ้าได้รับบริจาคสิ่งของมาจากหน่วยงานภายนอก ชาวบ้านก็จะตำหนิว่าทำไมชาวบ้านไม่ได้ทุกคนและบางที่ยังตำหนิว่านางส้มไม่ยอมทำงานและต้องการที่จะเก็บของไว้แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งนางส้มก็กล่าวว่างานที่ทำอยู่นี้ ทำด้วยใจ เสียสละ ไม่มีผลตอบแทนใดๆ นานๆ ทีที่คณะกรรมการของเครือข่ายหนองแขมถึงจะมีเงินสนับสนุนให้บ้าง นางส้มนั้นเล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงที่รู้สึกอึดอัดและท้อแท้ในการทำงานให้กับเครือข่ายและคนในชุมชน จนถึงขั้นที่อยากจะสละตำแหน่ง เหมือนดังสุภาษิตที่ว่า คนในอยากออก คนนอกอยากเข้า นั่นเอง

การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดของศูนย์สังคมนวัตกรรม มณฑลกรุงเทพฯ

นางส้มบอกว่าตนเองนั้นรับรู้และรับทราบถึงจุดประสงค์ของการเข้ามาของศูนย์สังคมนวัตกรรมเข้ามาเพื่อจุดประสงค์ให้ชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อสร้างฐานพลังในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกและแก้ไขและป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เริ่มแรกนั้นการเข้ามาของศูนย์สังคมนวัตกรรมในปี 2541 นั้น เริ่มจากการเข้ามาเพื่อวัตถุประสงค์ในการต่อต้านยาเสพติดของคนในชุมชนและเครือข่ายโดยเฉพาะเยาวชนเป็นเป้าหมายหลักซึ่งตรงกับความต้องการของคนในชุมชนอยู่แล้วที่เห็นว่าปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องรีบแก้ไข อีกทั้งยังสอนให้มีการรวมตัวกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน เช่น มีการเชิญวิทยากรจากวิทยาลัยแสงธรรม อำเภอสามพรานเป็นหน่วยงานที่แนะแนวถึงจุดยืนในการอบรมสัมมนาในการรวมตัวกันของคนในชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้แล้วนางส้มยังบอกอีกว่าตนเองรู้จักและคุ้นเคยกับศูนย์สังคมนวัตกรรมเป็นอย่างดี เนื่องจากได้ร่วมงานกับทางศูนย์สังคมนวัตกรรมในตำแหน่งคณะกรรมการทั้งของเครือข่ายและของชุมชนแสงศิริมาเป็นเวลาหลายปี ดังนั้นหลักการ แนวคิดหรืออุดมการณ์ของศูนย์สังคมนวัตกรรมนั้นตนค่อนข้างทราบมาโดยตลอด ในขั้นแรกนั้นพัฒนากรที่เข้ามาคลุกคลีอยู่ในชุมชนนั้นจะเข้ามาทำความเข้าใจกับคนในชุมชนและกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้ชาวบ้านรู้จักการรวมตัวกันและชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่มีอยู่แล้วในชุมชนหรือแม้กระทั่งว่าเป็นปัญหาที่ควรจะได้รับ ความสนใจและประเด็นต่างๆ

ที่ต้องการให้ชาวบ้านมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา จะมีการจัดตั้งโครงสร้างคณะกรรมการการบริหารของเครือข่ายหนองแขมขึ้นเพื่อให้เครือข่ายใน เขตหนองแขมนี้มีผู้นำและมีศักยภาพในการขอความช่วยเหลือและสามารถต่อรองกับหน่วยงาน ภายนอกในสิทธิ์บางประการที่ชาวบ้านสมควรจะได้รับอย่างถูกต้อง

การพัฒนาจิตสำนึกของคนในชุมชนเป็นหลักของศูนย์สังคมฯ ในการพัฒนาที่ ต้องการให้ชาวบ้านสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน รวมถึงการพัฒนา “คน” ให้รู้จักแบ่งแยกชั่ว ดี ให้ รู้จักการพึ่งตนเองโดยทางศูนย์สังคมฯจะมีการแนะนำในเรื่องของอาชีพจนเกิดโครงการ 1 ชุมชน 1 ผลิตภัณฑ์ขึ้น ซึ่งถ้าคนในชุมชนรู้จักการพึ่งตนเอง รู้จักการทำมาหากิน รู้จักการประหยัด อดออม รู้ จักประเพณี เคารพนับถือผู้ใหญ่ ไม่ยุ่งกับอบายมุขต่างๆ แล้วนั้น ตนเองคิดว่าชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะ ต้องเป็นชุมชนในเครือข่ายหนองแขมหรือชุมชนแสงศิริต่างก็สามารถเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ สามารถพึ่งตนเองและสามารถนำพาชุมชนที่เรียกว่าชุมชนแออัดนั้นไปสู่การเป็นที่ยอมรับของคน ภายใต้วงค์ได้อีกด้วย

บทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแสงศิริ

ในฐานะที่ตนเองนั้นมีหน้าที่รับผิดชอบเป็นเลขาธิการของเครือข่ายหนองแขมและ ยังเป็นประชาสัมพันธ์ของชุมชนแสงศิริด้วยแล้วนั้น นางสาวเลอว่าตนเองมีงานไม่เว้นแต่ละวัน ตารางนัดหมายการประชุมนั้นของเครือข่ายจะมีทุกเดือนส่วนเรื่องสถานที่ก็จะมีการสลับสับเปลี่ยน กันไปในแต่ละเดือน นอกจากนี้ยังมีการประชุมนอกรอบของเครือข่ายในกรณีเร่งด่วนก็เป็นอีกกรณี ที่จะมีการนัดประชุม พูดคุย ปรึกษาปัญหาต่างๆ นอกจากนี้แล้วบทบาทและหน้าที่ในตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์ของชุมชนแสงศิรินั้นก็เป็นอย่างหนึ่งที่น่าจะต้องทำการประสานงานทั้งต่อ คณะกรรมการในชุมชน เช่น ติดต่อประสานงานกับลุงสั้นรวมถึงการประสานงานและประชา สัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนแสงศิริอีกด้วย

นอกจากภาระหน้าที่ต่างๆ ดังที่นางส้มได้กล่าวมาแล้วนั้น นางสาวส้มยังบอกอีกว่า ตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนแทบจะทุกกิจกรรม เช่น กิจกรรมลานดนตรีด้านยาเสพติด กิจกรรมการประสานงานกับชุมชนต่างๆ ในเครือข่ายหนองแขม รวมถึงการเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิริ นางสาวส้มเล่าว่าตนเองนั้นเป็นสมาชิกกับ กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนมาหลายปีแล้วโดยได้รับการชักชวนจากลุงสั้นซึ่งเป็นประธานชุมชนถึง ประโยชน์ของการเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ นางสาวส้มบอกว่าตนเองนั้นส่งเงินทุกเดือน เดือนละ

150 บาท โดยส่วนมากแล้วจะส่งตรงเวลาแต่ถ้าบางเดือนมีการขาดสนเรื่องเงินทองบ้างก็จะส่งเข้าไปบ้างซึ่งก็ต้องเสียค่าปรับหรือเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 บาท แต่ตนเองก็จะพยายามส่งให้ทันทุกเดือน

ความสัมพันธ์ของนางสัมผัสชุมชนนั้น นางสัมผัสเล่าว่าตนเองนั้นรู้จักคนในชุมชนแทบจะทุกบ้าน เนื่องจากตนมีหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ของชุมชนจึงมีการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชนอยู่เป็นประจำจะมีบ้างที่เกิดความขัดแย้งนิดหน่อยที่มีชาวบ้านบางคนบอกว่าตนเองนั้นไม่ยอมทำงานหรือบางทีก็รู้ว่าหาผลประโยชน์เข้าตัวเอง ซึ่งจากคำกล่าวตำหนิที่ได้ยินมานั้นทำให้ตนเองรู้สึกท้อถอยในบางที แต่ก็ด้วยหน้าที่และความสำนึกที่อยากจะให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นจึงอาสาสมัครเป็นเจ้าหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงตัวชาวบ้านเองอีกมาจนถึงปัจจุบัน

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนและความรู้สึกต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาภายในชุมชน

เมื่อถามถึงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนชุมชนต่อตัวนางสัมผัสเองนั้น นางสัมผัสยอมรับว่าตนรู้สึกผูกพันกับชุมชนนี้มากพอสมควรเนื่องจากระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ประกอบกับหน้าที่การเป็นประชาสัมพันธ์ของชุมชนที่ได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันนั้นก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีขึ้นในระหว่างคนในชุมชน ความสามัคคีและความเสียสละในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ส่วนอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนก็มีบ้างแต่คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ร่วมใจกันแก้ปัญหาจะมีบ้างก็ส่วนน้อยที่ไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนเลย เช่น พวกที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด นางสัมผัสเล่าว่าที่พวกเขาเหล่านั้นไม่กล้ายุ่งอาจเป็นเพราะไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตัวเองถ้าจะเข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องของยาเสพติดเหล่านี้

ตัวนางสัมผัสเองนั้นบอกว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งหลายทั้งปวงนั้นล้วนเป็นความสำเร็จของชุมชนแสงศิริได้ในระดับหนึ่ง เห็นได้จากความสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชน สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เกิดลักษณะของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ตนนั้นรู้สึกดีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ทางศูนย์สังคมพัฒนาที่หยิบยื่นความช่วยเหลือต่างๆ ให้กับชุมชนแสงศิริและชุมชนที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายหนองแขม การพัฒนาที่ผ่านมานั้นเกิดขึ้นได้ทั้งจากความร่วมมือของคนในชุมชนและจากหน่วยงานของศูนย์สังคมพัฒนาที่เข้ามาช่วยเหลือนั่นเอง

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ในส่วนของงานพัฒนาที่ชุมชนแสงศิริได้รับจากศูนย์สังคมพัฒนานั้นถือว่าเป็นผลงานที่ดีมากสำหรับชุมชนฯ แต่สิ่งหนึ่งที่ตัวนางส้มเองนั้นอยากให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชนฯ มากที่สุดคือ ปัญหาเรื่องคนว่างงานและปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากในชุมชนมีเด็กเยอะซึ่งเป็นวัยที่กำลังเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สามารถหันไปพึ่งยาเสพติดเป็นทางออกได้อย่างง่ายดาย ดังนั้นอยากให้ทางศูนย์สังคมฯทำการพัฒนาในเรื่องดังกล่าวให้เป็นความจริงขึ้นด้วย เพราะปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญไม่เฉพาะกับคนในชุมชนฯเท่านั้นแต่ยังเป็นปัญหาของสังคมที่ควรได้รับการแก้ไขให้เร็วที่สุด ดังเช่นที่นางส้มเล่าให้ฟังว่า ตนนั้นเคยไปเตือนผู้ปกครองข้างบ้านที่มีเพื่อนติดยาเสพติดนั้นว่าลูกของเค้าติดยาเสพติดนะ แต่กลับโดนว่ากลับมาว่าจะมายุ่งเรื่องของชาวบ้านทำไม ตั้งแต่นั้นมาทำให้นางส้มไม่กล้าที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือตักเตือนเพื่อนบ้านคนนั้นอีกเลย ซึ่งตัวนางส้มนั้นบอกว่าจะถ้าได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในด้านการพัฒนาเรื่องปัญหาเสพติดให้หมดไปจากชุมชนโดยเฉพาะจากศูนย์สังคมพัฒนาฯแล้วนั้นตัวเองเชื่อว่าความสำเร็จในเรื่องของการขจัดปัญหาเสพติดให้หมดไปจากชุมชนย่อมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้เร็วที่สุด

สุดท้ายนางส้มยังให้ความเห็นว่าอยากให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรพี่เลี้ยง คือ ศูนย์สังคมพัฒนาฯเข้ามาดูแล แนะนำ ช่วยเหลือเหมือนในช่วงแรกๆ ที่เข้ามาทำการพัฒนาเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปได้ครอบคลุมทุกความต้องการของคนในชุมชนอีกด้วย

ผลการพัฒนาที่ผ่านมาของศูนย์สังคมพัฒนาฯ

นางส้มบอกว่าพอใจในการเข้ามาช่วยเหลือของศูนย์สังคมพัฒนาฯ เนื่องจากเห็นว่าได้ผลเยอะ ทำให้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนมากขึ้นทำให้เราเป็นคนกว้างซึ่งจากเดิมไม่เคยออกไปติดต่อนอกชุมชนเลย ปัจจุบันก็สามารถออกไปประชุม, สัมมนา กับหน่วยงานภายนอกมากขึ้น นอกจากนี้ระดับของความร่วมมือของคนในชุมชนก่อนที่ทางศูนย์สังคมพัฒนาฯจะเข้ามาช่วยเหลือนั้นพบว่า การรวมตัวกันจะเป็นไปได้เฉพาะโอกาส ถ้าชาวบ้านเห็นว่าเป็นประโยชน์กับตนก็จะเข้าร่วม ถ้าไม่เห็นประโยชน์ก็จะเมินเฉย แต่ภายหลังจากได้รับความร่วมมือจากการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาฯแล้วนั้นทำให้ความสัมพันธ์เปลี่ยนไป เช่น ปัจจุบันชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือดีขึ้นในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ทั้งๆ ที่สมาชิกในชุมชนนั้นมีที่มาจากต่างถิ่นกันบ้าง ส่วนความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติของคนในชุมชนนั้นก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

กรณีศึกษาที่ 7: นางเจียม

ประวัติชีวิตส่วนบุคคล

นางเจียมปัจจุบันอายุ 44 ปี เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2501 อาศัยอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขมนานมา 8 ปี นางเจียมประกอบอาชีพเก็บของเก่าขาย สามีของนางเจียมชื่อ ลุงเวศ ปัจจุบันอายุ 47 ปี ประกอบอาชีพเก็บของเก่าตามกองขยะขายด้วยเช่นกัน นางเจียมบอกว่าตนกับลุงเวศนั้นไม่มีลูกซึ่งก็ทำให้เหงาเหมือนกันแต่ก็อยู่อาศัยกับลุงเวศกันมาได้จนบัดนี้ นางเจียมเล่าให้ฟังว่าได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขมมาเป็นเวลานานแล้ว สมัยก่อนนางเจียมเคยมีอาชีพขายของชำ แต่ปัจจุบันได้เลิกอาชีพขายของแล้วและหันมาเก็บของเก่าจากกองขยะหนองแขมแทน นางเจียมบอกว่าอาชีพเก็บของเก่าที่ทำอยู่นี้มีรายได้ที่พออยู่ได้ คือได้ประมาณวันละ 200 บาทก็จะนำรายได้ส่วนหนึ่งมาออมทรัพย์กับกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มแม่บ้านของชุมชน ส่วนสามีของนางเจียมนั้นก็ก็เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มอาชีพชาเล็งเช่นกัน

นางเจียมเล่าให้ฟังว่าป้าเป็นคนกรุงเทพฯโดยกำเนิด ก่อนที่จะมาอาศัยอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขมแห่งนี้เคยอยู่ที่เขตบางบอนมาก่อน ต่อมาโดนเจ้าของที่ไล่ที่ก็เลยมาตั้งรกรากอยู่ที่นี้โดยคำชักชวนของเพื่อนบ้านที่เคยอยู่ที่เขตบางบอนด้วยกันมา นางเจียมยังเล่าอีกว่าบ้านที่ตนอาศัยอยู่ตอนนี้เป็นบ้านที่ตนซื้อต่อมาจากผู้อาศัยคนเก่าในราคา 30,000 บาท ใช้การผ่อนจ่ายเป็นงวดๆ ไปเพราะบ้านนั้นไม่มีเงินก้อนถึง 30,000 บาท พอที่จะจ่ายได้ทั้งหมด นอกจากนี้การซื้อบ้านหลังนี้ยังต้องกู้เงินจากนายทุนเพื่อมาจ่ายค่าบ้านอีกด้วยก็ใช้ระยะเวลาในการผ่อนบ้านหลังนี้ทั้งสิ้นประมาณปีกว่าๆ

สภาพบ้านของนางเจียมนั้นเป็นบ้านสร้างด้วยไม้ ชั้นเดียวเล็กๆไม่มีบริเวณบ้านแต่อย่างใด บ้านของนางเจียมจะติดชอนอีสาน 1 เมื่อมองออกมาหน้าก็จะพบกองของเก่าที่นางเจียมและสามีเก็บมาและพร้อมที่จะนำไปขาย นางเจียมเล่าว่าตอนแรกๆ นั้นตนก็ไม่ชินกับกลิ่นขยะที่ข้างๆบ้านมากองไว้เท่าไรแต่ป้าก็ต้องทนเพราะป้าไม่มีเงินจะย้ายไปอยู่ที่อื่น ข้างบ้านป้าเขาทำเป็นเหมือนโรงงานแยกขยะเลยทีเดียวน มีการขนขยะมากองไว้ข้างบ้านบ้าง หน้าบ้านบ้าง บางทีก็มากองไว้หน้าบ้านของป้าก็มี

นางเจียมยังเล่าอีกว่าสภาพชุมชนกองขยะหนองแขมในสมัยก่อนที่ป้ามาอยู่นั้นเวลาฝนตกน้ำก็จะท่วมบ้านทุกครั้งเนื่องจากพื้นบ้านไม่สูงมากนักประกอบกับทางเดินในชุมชนเป็น

ถนนดินแดงถมในระดับที่ต่ำกว่าถนนภายนอกชุมชนมากทำให้เกิดน้ำท่วมขังขึ้นภายในชุมชน การแก้ไขของชาวบ้านก็คือชาวบ้านในชุมชนก็จะมาช่วยเหลือกันโดยการรวมเงินกันคนละ 20 - 30 บาทเพื่อนำไปซื้อน้ำมันมาใส่เครื่องสูบน้ำซึ่งยืมมาจากเขตหนองแขมมาสูบน้ำออกจากชุมชนซึ่งถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่เกิดปัญหาขึ้น

การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

นางเจียมเล่าให้ฟังว่าตนเองนั้นไม่ค่อยรับรู้และเข้าใจหลักการของศูนย์สังคมพัฒนาเท่าไหร่ เพราะป้าก็เป็นชาวบ้านธรรมดาไม่ค่อยมีความรู้ การศึกษาก็ไม่มีอาศัยการอยู่รอดไปวันๆ โดยป้าอาศัยหลักการดำเนินชีวิตที่ไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร อยู่แบบพอมีพอกิน ป้าไม่เอายากมีชีวิตที่ลำบากในตอนแก่ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่นางเจียมพยายามเก็บหอมรอมริบและฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

นางเจียมเล่าว่าตนเองนั้นเข้าใจว่าการเข้ามาของศูนย์สังคมพัฒนานั้นเข้าคือการเข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนซึ่งเป็นหน่วยงานของศาสนาคาทอลิก อุดมการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนา คือ การปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินชีวิต อีกทั้งเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับคนในชุมชน และกิจกรรมที่เด่นชัดที่สุดในเรื่องของการพัฒนาคนในชุมชนนั้นเป็นเรื่องของการต่อต้านยาเสพติดที่เน้นในกลุ่มเยาวชนเป็นหลักซึ่งการพัฒนาเด็กและเยาวชนนี้ ป้าเข้าใจว่าเป็นเป้าหมายหลักในการเข้ามาพัฒนาชุมชนของเขตหนองแขมแห่งนี้ ส่วนในเรื่องของเครือข่ายหนองแขมนั้นป้าก็ไม่ค่อยมีความรู้เท่าไร เพราะป้าอยู่แต่ในชุมชนทำงานทุกวันไม่มีวันหยุด ดังนั้นป้าจะไม่ค่อยทราบเรื่องภายนอกเท่าไรนัก จะทราบก็เพียงแต่เรื่องในชุมชนว่าใครเป็นอย่างไรเท่านั้นเอง

นอกจากนี้นางเจียมยังเล่าว่าเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาพัฒนาชุมชนนั้นไม่เคยพูดถึงในเรื่องของโน้มน้าวเข้าศาสนาแต่อย่างใด นอกจากนั้นแล้วยังส่งเสริมในเรื่องของการรื้อฟื้นขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆขึ้นในชุมชนอีกด้วย เช่น การจัดงานบุญในวันสำคัญต่างๆ ซึ่งเป้าหมายของการจัดงานต่างๆนั้นก็มีความต้องการของคนในชุมชนด้วยกัน เท้ากับว่าเป็นความต้องการของชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการรวมตัวกันของชาวบ้านในการจัดกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังแนะนำการหาช่องทาง และแนะแนวประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

บทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนกองขยะหนองแขม

ในเรื่องของบทบาทที่นางเจียมมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้น เห็นจะเป็นจากการที่นางเจียมซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มแม่บ้านอีกทั้งยังเป็นสมาชิกที่มีระเบียบวินัยในการออมเงินเป็นอย่างดี ดังนั้นเวลาที่มีการจัดประชุมขึ้นในชุมชนนางเจียมก็จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในองค์กรประชุมด้วยเสมอๆหรือบางที่ถ้านางเจียมไม่ว่างแกก็จะส่งลูกเวศซึ่งเป็นสามีของแกไปเป็นตัวแทนในการประชุมเช่นกัน

นอกจากนี้แล้วบทบาทของการเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้น นางเจียมเล่าว่าตนยังให้ความร่วมมือในเรื่องต่างๆที่ผู้นำชุมชนคือ นายบรรจงหรือชิสเตอร์วราภรณ์ขอความร่วมมือมาอีกด้วยเสมอๆ นางเจียมบอกว่าเห็นการทำงานของนายบรรจงและชิสเตอร์วราภรณ์แล้วนั้นรู้สึกชื่นชมในความเสียสละของทั้งสองคนโดยนางเจียมให้เหตุผลว่าขนาดท่านทั้งสองคนนี้ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ แต่ก็พยายามหาทางช่วยเหลือคนในชุมชนนี้อย่างเต็มที่และเต็มใจแล้วทำไมตัวบ้านเองที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ เป็นส่วนหนึ่งในชุมชนนี้ ทำไมจะไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเลย นางเจียมบอกว่าตนนั้นเห็นความร่วมมือของคนในชุมชนกองขยะหนองแขมว่ามีในระดับหนึ่ง จะมีบ้างก็มีการขัดแย้งทางด้านความคิดบ้าง หรือการเอาผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก เช่น มีบางบ้านที่ค้ายาเสพติด นอกจากจะเป็นการทำผิดกฎหมายแล้วยังไม่ให้ความร่วมมือกับชุมชนอีกด้วย เห็นได้ว่าคนพวกนี้มักจะไม่ได้ให้ความร่วมมือกับสังคมภายนอกเลย นอกจากนี้แล้วยังปลีกตัวออกห่างจากสังคมเพราะกลัวโดนตำรวจจับ ซึ่งปากคิดว่าเป็นปัจจัยหลักในการขัดขวางการพัฒนาอีกด้วย

นางเจียมยังเล่าให้ฟังถึงเรื่องของชิสเตอร์วราภรณ์ผู้ซึ่งเป็นนักบวชที่เข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนกองขยะหนองแขมมาเป็นระยะเวลาไม่นาน นางเจียมเล่าว่าชิสเตอร์เข้ามาพัฒนาชุมชนแห่งนี้ก่อนป่าเข้ามาอยู่ชั่วยังอีก ชิสเตอร์วราภรณ์เป็นนักบวชที่มีจิตใจดี ช่วยเหลือคนอย่างแท้จริงไม่เคยคิดรังเกียจคนยากจนแต่อย่างใด นางเจียมเล่าว่าชิสเตอร์นี้มักจะสอนชาวบ้านเสมอในเรื่องของการประหยัด อดออมเงินไว้ใช้ในยามจำเป็น พยายามสอนชาวบ้านไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และนางเจียมยังให้ความเห็นว่า “ไม่รู้จะมีใครเชื่อบ้างหรือเปล่า เพราะทุกวันนี้ก็ยังเห็นคนในชุมชนติดยากันอยู่เยอะแยะ”

ในเรื่องของบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนกองขยะหนองแขมนั้นนางเจียมก็เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์คนหนึ่งที่ระเบียบวินัยในการออมทรัพย์ที่ดี เนื่องจากนางเจียม

เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ 2540 แล้วโดยเริ่มแรกนั้นนางเจียมเล่าว่าแกจะส่งเงินเข้ากลุ่มออมทรัพย์เดือนละ 100 บาทเป็นประจำทุกเดือน แต่เมื่อเดือนไหนที่ป่าขาดสนเรื่องเงินทอง ต้องการใช้นางเจียมก็จะไปกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ โดยนางเจียมให้เหตุผลว่าถ้าไปกู้จากนายทุนข้างนอกนั้นไม่คุ้ม ต้องเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ 20 แต่ถ้ามากู้จากกลุ่มออมทรัพย์จะเสียดอกเบี้ยเพียงแค่อ้อยละ 3 บาทเท่านั้น

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนและความรู้สึกต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาภายในชุมชน

นางเจียมบอกว่าตนนั้นรักชุมชนนี้เพราะว่าป่าอยู่ที่นี้ป่าก็มีอาชีพ มีงานทำ เห็นความเป็นไปในด้านต่างๆของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนหรือการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะการได้รับความช่วยเหลือจากศูนย์สังคมพัฒนา นางเจียมรู้สึกพอใจที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ (แม้จะมีกลิ่นเหม็นจากขยะบ้างก็ตาม) นางเจียมเล่าให้ฟังว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนของขยะหนองแวมนั้นมีระดับของความสัมพันธ์ที่ดีในระดับหนึ่งสืบเนื่องมาจากหัวหน้าชุมชน คือนายบรรจง แซ่อึ้งและทีมงานต่างทำงานกันอย่างจริงจังและจริงใจ เสียสละในการทำกิจกรรมรวมถึงการเป็นตัวแทนในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกให้เข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนของขยะหนองแวมมากขึ้น ทีมงานของนายบรรจงก็จะมีซิสเตอร์วราภรณ์, คุณอ้อ และคุณอ้อยที่เป็นคนช่วยเหลือคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการออมทรัพย์ การจัดการเรื่องสาธารณูปโภคต่างๆ รวมถึงเป็นคนกลางคอยเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ความคาดหวังในงานพัฒนาของตัวนางเจียมเองนั้น นางเจียมบอกว่าอยากให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น ซึ่งถ้าชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นแล้วก็จะทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ความเข้มแข็งของชุมชนก็เช่นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนต่อการพัฒนาชุมชนในทุกๆด้าน เช่น ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาสภาพภายในชุมชนให้น่าอยู่ ปลอดภัยโรคต่างๆ หรือการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อติดต่อกับหน่วยงานภายนอก เช่น สิทธิต่างๆที่สมาชิกในชุมชนที่เป็นคนไทยคนหนึ่งควรจะได้รับ เช่น สิทธิในการเข้าไปเก็บขยะจากกองขยะได้ เพราะปัจจุบันนี้มีหน่วยงานของทางเอกชนเข้ามาขอสัมปทาน ดังนั้นการที่จะเข้าไปเก็บขยะในกองขยะหนองแวมนั้นดูจะเข้มงวดขึ้นทุกวัน อีกทั้งยังต้องมีการเก็บค่าหัวในการเข้าไปเก็บขยะอีกเป็นราคาหัวละ 10 บาทอีกด้วย

นางเจียมบอกว่าตนเองนั้นก็อายุมากแล้วอยากให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน
อยากมีชีวิตอยู่อย่างสงบไม่ต้องมีชีวิตที่หวู่เล็ดมากนักอีกทั้งยังไม่อยากให้คนภายนอกดูถูกว่าคน
สลัมนั้นเป็นคนชั่ว คนไม่ดี อยากให้มีความเท่าเทียมกันในสังคม

ความคาดหวังในงานพัฒนาของนางเจียมที่อยากให้ชุมชนมีการพัฒนาคือเรื่อง
ปัญหาคนว่างงานและปัญหายาเสพติด นางเจียมเล่าว่าปัจจุบันคนติดยาเสพติดกันมากจนเห็นได้
ว่าเป็นปัญหาทีเดียว เช่น มีเพื่อนบ้านที่ขายยาและเสพยาจนต้องติดคุกเป็นเวลาหลายปี ทำให้ลูก
เค้าไม่มีใครดูแล ซึ่งถ้าเด็กขาดคนดูแลก็จะเป็นเด็กที่มีปัญหาเนื่องจากไม่ได้รับความอบอุ่นจาก
ครอบครัว นางเจียมบอกว่าไม่ขอให้ชุมชนมีปัญหาเรื่องนี้เลย

ผลการพัฒนาที่ผ่านมาของศูนย์สังคมพัฒนา

นางเจียมเล่าว่าตั้งแต่มีคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเข้ามาช่วยเหลือ
และพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่นั้นจากเดิมที่เคยมีถนนเป็นดิน มีลักษณะเฉอะแฉะ ก็มีการพัฒนาเป็น
ถนนลาดยางซึ่งสิ่งสาธารณูปโภคเหล่านี้ทำให้ชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นทั้งในด้านสุขลักษณะและ
ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่เข้ามาทำการพัฒนาชุมชนต่างๆในเขตหนองแขมนั้นน่าเห็น
ว่าเป็นการทำงานที่ตั้งใจจริง จะมีการเข้ามาทำความคุ้นเคยกับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอรวมถึง
แนะนำ ช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องต่างๆ นางเจียมบอกว่าสามารถปรึกษาเจ้าหน้าที่ของทางศูนย์
สังคมพัฒนาได้ทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เรื่องของความเป็นอยู่จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่รวมถึง
สมาชิกในชุมชนต่างก็พยายามที่จะพัฒนาเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น แต่ทั้งนี้
ตัวนางเจียมเองและชาวบ้านอีกหลายคนต่างก็มีความหวังว่าอยากให้ศูนย์สังคมพัฒนาเข้ามา
ช่วยเหลือสิ่งที่เป็นปัญหามากที่สุดในชุมชนขณะนี้ก็คือ ปัญหาเสพติดซึ่งเป็นปัญหาที่ควรได้รับ
การแก้ไขอย่างเร่งที่สุดนั่นเอง

กรณีศึกษาที่ 8: นายสมควร

ประวัติชีวิตส่วนบุคคล

นายสมควรปัจจุบันอายุ 38 ปี มีภรรยาชื่อ นางน้อย ปัจจุบันแยกกันอยู่เนื่องจากมีปัญหาทางครอบครัว นายสมควรมีลูกชายทั้งหมด 3 คน ปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขม นายสมควรประกอบอาชีพเก็บของจากกองขยะหนองแขม นายสมควรเล่าว่าตนอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มาสิบกว่าปีแล้วจากการแนะนำของญาติที่มาอาศัยอยู่ในชุมชนก่อนหน้านี้ นายสมควรเป็นคนจังหวัดอุดรธานีโดยกำเนิด สมัยก่อนก็จะรับจ้างทำนา เลี้ยงควายแต่พอมานในช่วงหลังๆ ที่ไม่มีงานทำเพราะคนส่วนใหญ่หันมาใช้รถอีแต่นแทนแรงงานจึงเป็นสาเหตุให้นายสมควรต้องอพยพย้ายเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ นั้นเอง ตอนแรกที่เข้ามาอยู่นั้นพื้นที่แถวนี้ยังไม่มีถนน ไม่เจริญเหมือนสมัยนี้ มีไฟฟ้าแต่ไม่มีน้ำประปาใช้ ปัจจุบันพื้นที่บริเวณเขตหนองแขมและเขตหนองค้างพลูนี้มีคนจากต่างถิ่นโดยเฉพาะคนจากทางภาคอีสานเข้ามาพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจนเกิดเป็นชุมชนแออัดขึ้นดังปัจจุบัน

บ้านของนายสมควรนั้นอยู่ท้ายซอยอีสาน 1 ตั้งอยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขม มีลักษณะเป็นบ้านไม้ค่อข่างเก่าเนื่องจากขาดการดูแลรักษา มีชานหน้าบ้านกว้างประมาณ 1 เมตร ใต้เป็นเหมือนเฉลียงหน้าบ้าน ภายในตัวบ้านมีอยู่ทั้งหมด 2 ห้องคือห้องนอนและห้องครัว อยู่ภายในห้องเดียวกันโดยมีไม้ฉากกั้นและมีห้องน้ำเป็นส้วมชุดอยู่หลังบ้าน ความสูงจากพื้นบ้านประมาณไม่ถึงศอก ดังนั้นเวลาเกิดฝนตกหรือน้ำขึ้นน้ำนั้นก็ท่วมเข้าบ้าน นายสมควรเล่าว่าตนลำบากพอสมควรแต่ก็มีความสุขดีเพราะตนไม่ได้ประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมายแต่อย่างใด

นายสมควรเล่าถึงอาชีพของตนว่า วันหนึ่งนายบวรจะออกไปเก็บขยะจากกองขยะหนองแขมซึ่งตั้งอยู่บริเวณหลังชุมชนซึ่งเป็นกองขยะที่ใหญ่มาก การเข้าไปเก็บขยะนี้ก็ต้องเสียค่าหัวคิวคนละ 10 บาทเพื่อเป็นค่าผ่านทางเข้าไปเก็บขยะ ซึ่งจะต้องตื่นกลางดึกเพื่อไปเก็บของจากกองขยะเวลาประมาณ 03.00 น.ก็เก็บขยะจนกระทั่งเช้าหรือบางทีก็ออกมาจากกองขยะอีกทีก็บ่ายเลย นายสมควรเล่าถึงความยากลำบากในอาชีพของตนว่าเหนื่อยมากเพราะต้องหาเงินมาเลี้ยงลูก 3 คนที่อยู่ในวัยกำลังโต กลัวเค้าจะไม่ได้เรียนหนังสือ วันหนึ่งๆตนจะมีรายได้จากการแยกขยะ ขายของจากกองขยะประมาณวันละ 100 บาทก็จะพอเลี้ยงลูกๆได้ แต่ทั้งนี้เงินที่ได้มานั้นจะต้องไม่ไปใช้สุรุ่ยสุร่ายแต่อย่างใดก็จะพอเหลือใช้ซึ่งตนนั้นก็เป็นคนมัธยัสถ์อยู่แล้วไม่ค่อยได้ออกไปไหนเนื่องจากนายสมควรบอกว่าตนทำงานทุกวัน เหนื่อยและยังต้องเลี้ยงลูกคนเดียวอีกด้วยจึงไม่ค่อยได้ออกไปไหนแต่ก็จะมีบ้างที่เข้าร่วมงานในชุมชน เช่น งานแต่งงานที่เพิ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรกภายในชุมชนที่บ้านตั้งอยู่ติดกับที่ศาลาของชุมชนนั่นเอง

นายสมควรบอกว่าปัจจุบันนี้ตนยังติดต่อกับญาติที่ชักชวนตนมาอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้ อยู่ตลอดจะมีการช่วยเหลือในเรื่องต่างๆมากพอสมควร เช่น เรื่องอาหารการกิน การฝากลูกๆดูแล เวลาตนไปทำงาน เป็นต้น ภายในชุมชนตนก็จะมีหลายบ้านที่สนิทกันพอสมควรเนื่องจากจะออกไปเก็บขยะด้วยกัน บางบ้านก็มีฐานะดีเมื่อเทียบกับบ้านอื่นๆในชุมชน บางบ้านก็ยากจน เป็นหนี้ เป็นสินเนื่องจากติดอบายมุขต่างๆ เช่น ติดยาเสพติด เล่นการพนัน เป็นต้น แต่นายสมควรก็ให้ความเห็นในตอนท้ายว่าปัญหายาเสพติดนี้น่าจะน้อยลงได้เนื่องจากรัฐบาลเพิ่งประกาศเรื่องการกวาดล้างผู้ค้าและผู้ขายยาเสพติดอย่างเร่งด่วนนั่นเอง

การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

เมื่อมีการพูดคุยถึงเรื่องของการพัฒนาในชุมชนกองขยะหนองแขมนั้น นายสมควรให้ความเห็นว่าการพัฒนาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นตนรับทราบว่ามีหน่วยงานทางศาสนาเข้ามาช่วยเหลือประชาชนในชุมชนที่เห็นได้จากมีซิสเตอร์วราภรณ์ซึ่งเป็นนักบวชแต่งตัวนุ่งขาวห่มขาว เหมือนคนสอนศาสนามาช่วยเหลือคนในชุมชนในเรื่องของการอบรมทรัพย์ ให้ความช่วยเหลือในเรื่องของอาชีพ อีกทั้งยังมีนายบรรจงหรือคุณบุ๊ที่เป็นผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขมแห่งนี้มาพัฒนาและช่วยเหลือในเรื่องต่างๆในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้แล้วจะมีนายจำรัสและนายสมชายที่เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทางศาสดาคาทอลิกเข้ามาเยี่ยมชุมชน รวมถึงการแนะนำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ มีการช่วยเหลือในเรื่องของการรักษาพยาบาลซึ่งจะมีแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์เข้ามาเยี่ยมและรักษาคนในชุมชนเป็นประจำทุกเดือนซึ่งนายสมควรก็เห็นว่าเป็นการช่วยเหลือในเรื่องของคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาให้เด็กในชุมชนได้รับการศึกษากันทั่วหน้า พยายามไม่ให้เด็กในชุมชนหันไปติดยาเสพติดซึ่งนายสมควรให้ความเห็นว่าเป็นนโยบายที่ดีในการพัฒนาชุมชนมากวิธีการหนึ่งด้วย

แต่เมื่อพูดถึงในเรื่องของเครือข่ายนั้น นายสมควรเล่าว่าตนนั้นไม่รู้เรื่องของเครือข่าย หรือว่าเค้ามีการประชุมกันอย่างไร ที่ไหน หลักการเป็นอย่างไร ตนนั้นจะทราบบ้างนิดๆ หน่อยๆถ้านายบรรจงหรือประชาสัมพันธ์ของชุมชนมาเล่าหรือพูดถึงให้ฟังก็จะร่วมมือ ทำตามๆกันไป แต่นายสมควรก็ยังให้ความเห็นว่าการประชุม การร่วมมือกันนั้นน่าจะเป็นผลดีต่อคนทั้งหมดในชุมชนกองขยะหนองแขมและชุมชนต่างๆที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายอย่างแน่นอน

บทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนกองขยะหนองแขม

นายสมควรในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนกองขยะหนองแขมนั้น นายสมควรเล่าว่าบทบาทของตนก็เหมือนประชาชนทั่วไปคือ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ทำผิดกฎหมาย เพราะตนต้องทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่ของลูกๆ ทั้งสามคนให้เติบโตใหญ่ ส่วนในเรื่องของการร่วมมือกับหน่วยงานของศูนย์สังคมพัฒนาที่ตนค่อนข้างไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมเท่าไรนักแต่ตนก็พยายามที่จะเข้าร่วมบ้างถ้ามีเวลาว่างแต่มีกิจกรรมหนึ่งที่ตนเข้าร่วมในมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว คือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ประเภทกลุ่มอาชีพภายในชุมชนกองขยะหนองแขม ในเดือนหนึ่งๆตนจะฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ประมาณเดือนละ 100 บาท บางเดือนก็ 50 บาทตามสภาพของแต่ละเดือน นายสมควรเล่าว่าตนพยายามเจียดเงินไว้เพื่อฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เพราะเชื่อมั่นในการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีซิสเตอร์วราภรณ์เป็นผู้นำนั้นว่าสามารถช่วยเหลือตนได้ในยามที่ตนเดือดร้อนต้องการกู้เงิน จะมีบางเดือนที่นายสมควรลืมไปส่งเงินบ้าง ไม่มีเงินส่งบ้าง ทางซิสเตอร์วราภรณ์ก็จะมาหาที่บ้านเพื่อเตือนว่าเดือนนี้ยังไม่ได้ส่งเงินเลยนะและซิสเตอร์วราภรณ์ก็จะแซวว่า “เดี๋ยวชั้นเก็บดอกที่ส่งช้านะ”

การทำงานในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์นั้น นายสมควรเล่าว่าตนเองนั้นดูแลแล้วไปรุ่งโรจน์ดี ไม่น่ามีปัญหาเพราะนายสมควรเล่าให้ฟังว่าเชื่อมั่นในการทำงานของนายบรรจงและซิสเตอร์วราภรณ์เป็นอย่างมากเนื่องจากกิจกรรมที่ผ่านๆมานั้น ทุกกิจกรรมผ่านพ้นไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ ทำให้คนในชุมชนมีการครองชีพที่ดีขึ้น เช่น การลดค่าหัวในการเข้าไปเก็บขยะจาก 50 บาท เหลือเพียง 10 บาท ดังนั้นการที่ตนเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์นั้นตนจึงสบายใจที่จะฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชนแห่งนี้

นายสมควรเล่าว่ามีบางบ้านที่กู้เงินแล้วหนีไปบ้างก็มีเพราะคนส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นเป็นคนอพยพมาจากต่างจังหวัด เมื่อมาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯแล้วนั้นก็ไม่มีหลักแหล่งที่แน่นอน ดังนั้นการกู้เงินต่างๆถ้าคนๆนั้นไม่มีเครดิตที่ดีและไม่มีความจำเป็นอย่างแท้จริงแล้วนั้นซิสเตอร์วราภรณ์ก็มักจะไม่ให้กู้เงิน นายสมควรยังเล่าเสริมอีกว่าเคยทราบมาว่าซิสเตอร์วราภรณ์นั้นบอกว่ายายยอมไม่ให้คนในชุมชนกู้เงินถ้าไม่จำเป็นจริงๆเนื่องจากซิสเตอร์ต้องการฝึกนิสัยในการอดออมการประหยัดเพื่อให้คนในชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนและความรู้สึกต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาภายในชุมชน

นายสมควรเล่าว่าจากการที่ตนเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนนั้นเป็นเหมือนกับแรงๆหนึ่ง ที่ช่วยผลักดันให้ชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ด้วยการประกอบอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ร่วมมือกับหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาเนื่องจากนายสมควรให้ความเห็นว่าการทำงานพัฒนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือและช่วยเหลือกันในการที่จะประสบความสำเร็จ คนเพียงคนเดียวไม่สามารถที่จะพัฒนาให้สำเร็จได้ถ้าคนในชุมชนไม่มีจิตสำนึกที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเพราะปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาของส่วนรวมไม่ใช่เป็นแค่ปัญหาของคนคนเดียวหรือปัญหาของครอบครัวเดียวเท่านั้น ถึงแม้ว่าตนจะไม่ค่อยมีเวลาในการร่วมกิจกรรมภายในชุมชนเท่าไรนักแต่ตนก็พยายามที่จะไม่ทำความเดือดร้อนให้กับชุมชนและส่วนรวม รวมถึงการเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องเพื่อนบ้านหรือผู้ที่ทำผิดภายในชุมชนให้ผู้นำชุมชนทราบด้วย

นายสมควรพอใจในการทำงานและการเข้ามาช่วยเหลือของศูนย์สังคมพัฒนา และทีมงานมากพอสมควรเนื่องจากเห็นว่ามียุทธศาสตร์ทำให้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนมากขึ้นทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของกลุ่มมากขึ้นซึ่งเป็นผลดีทั้งต่อตัวสมาชิกในชุมชนเองและต่อชุมชน คือทำให้สมาชิกมีการรวมตัวกัน มีความสามัคคีกันมากขึ้นและยังทำให้มีพลังอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้นอีกด้วย อีกทั้งยังทำให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงปัญหาในด้านต่างๆและสมัครใจที่จะเข้าร่วมและช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

ความคาดหวังในงานพัฒนา

ในเรื่องความคาดหวังในการพัฒนาของตัวเองนายสมควรเองนั้น นายสมควรบอกว่าอยากให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปราศจากปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น แต่นายสมควรยังบอกอีกว่าถึงแม้จะมีอีกที่หน่วยงานยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ แต่ถ้าหากสมาชิกในชุมชนเองไม่มีจิตสำนึกในการทำดี การประสบความสำเร็จในการพัฒนายังคงจะยากมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้แล้วนายสมควรยังเชื่อว่าคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯที่มีบทบาทในเรื่องของการพัฒนาและเป็นองค์กรพี่เลี้ยงหลักที่สำคัญในการเข้ามาพัฒนาชุมชนของขยะหนองแขมนั้นเป็นหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาชุมชนอย่างตั้งใจจริงเห็นได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆที่จัดทำให้กับชุมชน เช่น การแนะนำการจัดโครงการ

การต่างๆ ในชุมชน, การจัดโครงการป้องกันและปราบปรามปัญหายาเสพติดและการช่วยเหลือ และ นำในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนอีกด้วย

ผลการพัฒนาที่ผ่านมาของศูนย์สังคมนวัตกรรม

จากการพัฒนาที่ผ่านมาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ศูนย์สังคมนวัตกรรม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้นเห็นได้ว่าประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่งซึ่งก็ถือได้ว่าน่าพอใจ เห็นได้จากการรวมตัวกันของคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ รวมถึงการตระหนักถึงปัญหาในด้านต่างๆ ในการที่จะร่วมแก้ไขปัญหานั้นๆ ด้วย

นายสมควรบอกว่าอยากเห็นโครงการที่ทำให้คนในชุมชนห่างไกลยาเสพติดเกิดขึ้นในชุมชนเนื่องจากปัญหายาเสพติดนี้เกิดขึ้นในแทบทุกบ้านภายในชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาร้ายแรงทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนซึ่งจะเป็นอนาคตของชาติรวมไปถึงปัญหาต่างๆ ที่จะตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

ทั้งหมดนี้เป็นการพูดคุยและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยซึ่งเก็บข้อมูลจากสมาชิกในชุมชนตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ ผู้นำและสมาชิกในชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขยะหนองแขม รวมถึงการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมนวัตกรรม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ จำนวน 8 ท่านที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาในเรื่องของบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตคนจนเมือง ศึกษากรณีชุมชนแออัด เขตหนองแขม ดังตารางต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 สรุปลักษณะข้อมูลของเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

ชื่อ	ตำแหน่ง	ความรู้เกี่ยวกับศาสนาคาทอลิก	แรงจูงใจในการเข้ามาทำงานในศูนย์สังคมพัฒนา	บทบาทในชุมชนแออัดเขตหนองแขม	ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน
1. นายสมชาย	เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	เนื่องจากนายสมชายนับถือศาสนาคาทอลิกมาตั้งแต่เกิด ทำให้นายสมชายมีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาคาทอลิกเป็นอย่างดี โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการในการพัฒนา “คน” และ “วัฒนธรรม” ของศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา	ด้วยเหตุผลที่ว่านายสมชายเกิดมาในครอบครัวที่ยากจนเมื่อนายสมชายมีโอกาสในการเป็นตัวแทนของหมู่บ้านจึงมีความคิดที่อยากจะช่วยเหลือคนยากจนด้วยกัน ประกอบกับการเข้ามาในกรุงเทพฯ และได้พบกับหลวงพ่อปิบลุยทำให้นายสมชายมีแรงบันดาลใจในความต้องการที่จะพัฒนาคนจนหรือคนที่ด้อยโอกาสกว่าตนนั้นให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	บทบาทของนายสมชายในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้น พบว่านายสมชายมีหน้าที่ในการเป็นพี่เลี้ยงในชุมชน เป็นผู้ประสานงานทางด้านต่างๆ ในเครือข่ายหนองแขมและหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกด้วย	พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของนายสมชายอยู่ที่การขอความสนับสนุนเงินทุนจากหน่วยงานภายนอกและปัญหาในเรื่องของการขาดบุคลากรที่ทำงานในองค์กร

ชื่อ	ตำแหน่ง	ความรู้เกี่ยวกับศาสนาคาทอลิก	แรงจูงใจในการเข้ามาทำงานในศูนย์สังคมพัฒนาฯ	บทบาทในชุมชนแออัดเขตหนองแขม	ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน
2. นายจำรัส	เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	ในตอนแรกนั้นนายจำรัสยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาคาทอลิกแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อได้เข้ามาทำงานในศูนย์สังคมพัฒนาฯ แล้วนั้นทำให้มีความรู้ในเรื่องศาสนาคาทอลิกบ้างแต่ก็ยังไม่ทั้งหมด	เริ่มจากการชื่นชมในตัวคุณพ่อพิบูลย์และมีความสนใจที่จะได้รับใช้คุณพ่อพิบูลย์และเมื่อได้เริ่มเข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาคนยากจนแล้วนั้นทำให้ตนรู้สึกผูกพันกับชาวบ้านรวมถึงองค์กรจึงได้ทำงานมาจนถึงปัจจุบันนี้	บทบาทของนายจำรัสในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นั้น พบว่านายจำรัสมีหน้าที่ในการเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในชุมชน รวมถึงเป็นผู้ประสานงานทั้งจากภายในชุมชน เครือข่ายด้วยกันรวมถึงการประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกต่างๆ ด้วย	พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของนายจำรัสคือปัญหาที่สมาชิกในชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในเรื่องของการทำกิจกรรมมากนัก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหาเช้ากินค่ำ ประกอบกับการเพิกเฉยต่อปัญหาของคนในชุมชนทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาจึงทำให้ต้องมีเจ้าหน้าที่เข้าไปช่วยเหลือและแนะนำในเรื่องของการพัฒนาโดยตลอด

ชื่อ	ตำแหน่ง	การรับรู้ในหลักการ แนวคิด ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ องค์กรสังคมพลกรุงเทพฯ	บทบาทในการเป็น ผู้นำชุมชน	ความสัมพันธ์และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)	ประเมินผลการพัฒนา ที่ผ่านมาของ ศูนย์สังคมพัฒนาฯ
3. ลุงสั้น	ผู้นำชุมชนแสงศิริ	ลุงสั้นทราบถึงแนวคิดและหลักการ ในการทำงานของศูนย์สังคม พัฒนาฯว่าเข้ามาเพื่อต้องการช่วย เหลือและพัฒนาคนยากจนโดย เฉพาะคนยากจนที่อยู่ภายในเขต เมือง โดยเน้นในเรื่องของการ พัฒนา "คน" "เยาวชน" รวมถึงการ รวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างศักยภาพ ให้กับคนในชุมชนในการ พัฒนาชุมชนต่อไป	บทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ของลุงสั้นนั้นคือการเข้า ร่วมประชุมเครือข่ายกับเจ้า หน้าที่ของศูนย์สังคม พัฒนาฯทุกเดือน อีกทั้งยังมี บทบาทในการติดต่อ ประสานงานกับคนในชุมชน รวมถึงเป็นตัวแทนของชุมชน ในการประสานงานในด้าน ต่างๆเพื่อการพัฒนาด้วย	การติดต่อสัมพันธ์และเครือ ข่ายทางสังคมของลุงสั้นมี ความผูกพันใกล้ชิดระหว่าง คนในชุมชนกับคนนอกชุม ชนในลักษณะของความ สัมพันธ์แบบรู้จักต่อกันมา และติดต่อในเรื่องของหน้าที่ การงาน เช่น ติดต่อกับหน่วย งานของตำรวจเพื่อการป้อง กันและปราบปรามยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีความ สัมพันธ์ทางครอบครัวและ เครือญาติอีกด้วย	ลุงสั้นพอใจในการเข้ามาช่วย เหลือและพัฒนาของศูนย์ สังคมพัฒนาฯว่าสามารถทำ ให้คนในชุมชนมีการรวมตัว กันได้ดีขึ้นและยังมีการฝึก ความเป็นผู้นำภายในชุมชน ขึ้นอีกด้วย รวมถึงลักษณะ ของวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของคนในชุมชนมี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกด้วย

ตารางที่ 9 สรุปข้อมูลของผู้นำชุมชนชุมชนกองขยะหนองแขม

ชื่อ	ตำแหน่ง	การรับรู้ในหลักการ แนวคิด ของศูนย์สังคมพัฒนาฯ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	บทบาทในการเป็น ผู้นำชุมชน	ความสัมพันธ์และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)	ประเมินผลการพัฒนา ที่ผ่านมาของ ศูนย์สังคมพัฒนาฯ
4. นายบรรจง	ผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขม	ในขั้นแรกนั้นนายบรรจงยังไม่มี ความรู้ในเรื่องของหลักการและ แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนาฯแต่ อย่างไรก็ตามเนื่องจากคิดว่าเป็นองค์กร ทางศาสนาที่ต้องการเข้ามาในม น้ำวจิตใจของคนในชุมชน แต่เมื่อ เมื่อระยะเวลาผ่านไป ผลงานการ พัฒนาสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้จริง ว่าศูนย์สังคมพัฒนานั้นสามารถ ช่วยเหลือคนยากจนในชุมชนได้ เห็นอย่างเห็นรูปธรรม	บทบาทในการเป็นผู้นำชุม ชนของนายบรรจงนั้นคือช่วย เหลือ แนะนำและเป็นตัว แทนของคนในชุมชนในการ เป็นปากเป็นเสียงให้กับคน ในชุมชน โดยเน้นในเรื่องของ การช่วยเหลือเด็ก และ เยาวชนเป็นหลัก นอกจากนี้ หลักการในการทำงาน พัฒนาของนายบรรจง คือ “ทำงานตามสภาพ” คือมี อะไรที่ช่วยได้ก็จะช่วยจนสุด ความสามารถ	ความสัมพันธ์และเครือข่าย ทางสังคมนั้น นายบรรจงจะ มีลักษณะความสัมพันธ์ใน เครือข่ายหนองแขม โดย เฉพาะภายในชุมชนกองขยะ หนองแขมที่ตนเป็นผู้นำชุม ชนอยู่ นอกจากนี้ความช่วย เหลือจากหน่วยงานภายนอก นั้นยังเป็นเครือข่ายทาง สังคมอีกประเภทหนึ่งของ นายบรรจงด้วย	ผลงานการพัฒนาของศูนย์ สังคมที่ผ่านมามีเห็นได้ว่าการ ดำรงชีวิต สภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของคน ในชุมชนแออัดหนองแขมทั้ง 11 ชุมชนที่รวมตัวกันเป็น เครือข่ายนั้นมีความเป็นอยู่ที่ ดีขึ้นในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็น เป็นการสนับสนุนการสร้าง งาน สร้างอาชีพ รวมถึงการ ยกระดับในการพัฒนาคุณ ภาพชีวิตให้พ้นจากวังวนของ ยาเสพติดอีกด้วย

ชื่อ	การรับรู้ในหลักการ แนวคิดของ ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	บทบาทในชุมชน	ความสัมพันธ์และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)	ความคาดหวังในงาน พัฒนา	ประเมินผลการพัฒนาที่ ผ่านมาของ ศูนย์สังคมพัฒนา
5. นางนวล	นางนวลรับทราบถึงการเข้ามาของ ศูนย์สังคมพัฒนาว่าเข้ามาเพื่อช่วย เหลือคนในชุมชนแออัดในเขต หนองแขม แต่ไม่ทราบถึงหลักการ การทำงานที่แท้จริงของศูนย์สังคม พัฒนาแต่อย่างใด	นางนวลไม่ค่อยมีบทบาท มากเท่าไรในชุมชนแสงศิริ จะมีบ้างถ้าตนนั้นว่างก็จะ ช่วยในกิจกรรมที่ชุมชนจัด ขึ้นบ้าง เช่น การจัดงานวัน สงกรานต์ นางนวลก็จะจัด เตรียมงาน ซามเพื่อมาใช้ใน งานด้วย นอกจากนี้นางนวล ยังเป็นสมาชิกกลุ่มออม ทรัพย์ของชุมชนเพราะเห็น ประโยชน์ของการออมทรัพย์ ว่าสร้างความเข้มแข็งให้ชุม ชนและสามารถช่วยเหลือตน ได้ในภาวะที่ตนขาดแคลน เงิน	นางนวลมักจะติดต่อคบหา สมาคมกับเพื่อนบ้านในตอน เย็นๆซึ่งจะมีการพูดคุย แลก เปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็น ประจำซึ่งจะทำให้รู้ถึงความ เป็นไปในชุมชน นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ที่มีญาติของนางนวลอาศัย อยู่ในชุมชนด้วยแล้วนั้นทำ ให้มีการหยิบยื่นความช่วยเหลือ ให้กันและกันเสมอมา	นางนวลคาดหวังอยากให้ ปัญหาเสพติดหมดไปจาก ชุมชนและสังคมไทย	ผลงานการพัฒนาของศูนย์ สังคมที่ผ่านมามีเห็นได้ว่ามี การพัฒนาในเรื่องของการ กระตุ้น ปลุกจิตสำนึกของคน ในชุมชนให้รู้จักและตระหนัก ถึงปัญหา นอกจากนี้ยังสอน ให้รู้จักการประหยัด การออม ทรัพย์และการสร้างอาชีพอีก ด้วย

ตารางที่ 11 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนแสงศิริ

ชื่อ	การรับรู้ในหลักการ แนวคิดของ ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	บทบาทในชุมชน	ความสัมพันธ์และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)	ความคาดหวังในงาน พัฒนา	ประเมินผลการพัฒนาที่ ผ่านมาของ ศูนย์สังคมพัฒนา
6. นางสาว	นางสาวรับรู้และรับทราบหลักการ ของศูนย์สังคมพัฒนาโดย ตลอด เนื่องจากตนเองนั้นมี ตำแหน่งในการคณะกรรมการเครือข่าย มาตั้งแต่เริ่มแรกของการรวม ตัวเป็นเครือข่าย ซึ่งหลักการของ ศูนย์สังคมพัฒนานั้นเน้นในหลัก การช่วยเหลือคนยากจนโดยเฉพาะ ในเขตเมืองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในทุกๆด้าน เช่น การเข้ามาพัฒนา คนในชุมชนให้รู้จักถึงการประหยัด และการออมทรัพย์ เป็นต้น	นางสาวมีบทบาทในการเป็น เลขาธิการของเครือข่าย หนองแขม นอกจากนี้ยังมี ตำแหน่งเป็นประชาสัมพันธ์ ภายในชุมชนแสงศิริอีกด้วย ซึ่งหน้าที่ต่างๆนี้จะมีการจัด ประชุมตามความเร่งด่วน ของปัญหา รวมถึงการจัด ประชุมคณะกรรมการเครือข่าย หนองแขมประจำเดือน อีกด้วย	ถึงแม้ว่านางสาวจะไม่ได้มี ญาติอาศัยอยู่ในชุมชนก็ตาม แต่จากความสัมพันธ์อันดี เพื่อนบ้าน การติดต่อกับ บุคคลภายนอกชุมชนรวมถึง การเข้าร่วมประชุมในงาน ต่างๆทำให้นางสาวมีการปฏิ สัมพันธ์ รู้จักกับคนเป็น จำนวนมากขึ้นกว่าสมัยก่อน มีการหยิบยื่นความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ การงาน อาชีพที่นางสาวทำ อยู่ รวมถึงการร่วมมือกับ หน่วยงานภายนอกในการ พัฒนาชุมชนอีกด้วย	นางสาวคาดหวังว่าอยากให้ ปัญหาเสพติดและปัญหา การว่างงานหมดไปจากชุม ชนแสงศิริ อีกทั้งยังอยากให้ เจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคม พัฒนา อัครสังฆมณฑล กรุงเทพฯเข้ามาเยี่ยมชุมชน ให้บ่อยขึ้น	เห็นได้ว่าการรวมตัวกันของ คนในชุมชนมีมากขึ้น มีการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาก ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟู ประเพณีต่างๆให้เกิดขึ้นใน ชุมชนอีกด้วย

ตารางที่ 12 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนกองขยะหนองแขม

ชื่อ	การรับรู้ในหลักการ แนวคิดของ ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	บทบาทในชุมชน	ความสัมพันธ์และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)	ความคาดหวังในงาน พัฒนา	ประเมินผลการพัฒนาที่ ผ่านมาของ ศูนย์สังคมพัฒนา
7. นางเจียม	นางเจียมไม่ทราบในหลักการที่แท้จริงของศูนย์สังคมพัฒนาฯ แต่จะทราบแต่ว่าเป็นองค์กรของศาสนาคาทอลิกที่เข้ามาเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนโดยเฉพาะการแก้ไขเรื่องปัญหาเสพติด	นางเจียมไม่ค่อยมีบทบาทในชุมชนมากนัก นอกเหนือจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ประเภทกลุ่มแม่บ้านของชุมชนกองขยะหนองแขม นอกจากนี้นางเจียมยังมักเข้าร่วมการประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	จากลักษณะของความเป็นเพื่อนบ้านและความสำนึกร่วมของคนในชุมชนเดียวกันทำให้นางเจียมรู้จักคนมากมายทั้งที่เป็นคนในชุมชนด้วยกันเอง รวมถึงการเป็นเพื่อนของเพื่อนอีกที มีการรู้จักเป็นทอดๆกันไป	อยากให้คนในชุมชนมีความสามัคคีเพิ่มมากขึ้นรวมถึงการอยากให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นในการที่จะต่อสู้กับสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจของโลกให้ได้ นอกจากนี้ยังอยากให้มีการพัฒนาในเรื่องของอาชีพการว่างงานและขจัดปัญหาเสพติดให้หมดไปจากชุมชนและสังคมไทยด้วย	ผลการพัฒนาที่ผ่านมาได้เห็นได้ชัดว่าสภาพ ลักษณะภายในชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากแต่ก่อนที่เป็นถนนดินที่สร้างในระดับต่ำแต่มาปัจจุบันก็มีการลาดยาง รวมถึงมีการพัฒนาสาธารณูปโภคในด้านต่างๆ อีกด้วย

ตารางที่ 13 สรุปข้อมูลของสมาชิกในชุมชนชุมชนกองชยะหนองแวม

ชื่อ	การรับรู้ในหลักการ แนวคิดของ ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	บทบาทในชุมชน	ความสัมพันธ์และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)	ความคาดหวังในงาน พัฒนา	ประเมินผลการพัฒนาที่ ผ่านมาของ ศูนย์สังคมพัฒนา
8. นายสมควร	นายสมควรไม่ทราบถึงหลักการที่แท้จริงของศูนย์สังคมพัฒนาแต่อย่างใด จะทราบก็เพียงแต่ว่ามีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯและซิสเตอร์วราภรณ์เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการพัฒนาการรวมกลุ่มและการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน	นายสมควรไม่ค่อยมีบทบาทในชุมชนมากนักเพราะเป็นชาวบ้านธรรมดา หาเช้ากินค่ำตามปกติจะมีแค่กิจกรรมที่นายสมควรเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนคือการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในกลุ่มอาชีพ	เนื่องจากนายสมควรเป็นคนอพยพมาจากทางภาคอีสานทำให้ยังมีการติดต่อกับญาติทางต่างจังหวัดอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้นายสมควรยังเครือข่ายทางสังคมของนายสมควรยังประกอบไปด้วยเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพในการหาของเก่าจากกองชยะอีกด้วย	อยากให้คนในชุมชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่านี้	ผลการพัฒนาที่ผ่านมาเห็นได้ว่าสภาพ ลักษณะภายในชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นประกอบกับการรวมตัวของชาวบ้านในการผ่่านกำลังแก้ปัญหาพร้อมกันมีมากขึ้น

บทที่ 5

วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา

ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงข้อสรุปในการศึกษาเรื่อง “บทบาทของคณะกรรมการ คณะคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตของคนจนเมือง ศึกษากรณีชุมชนแออัด เขตหนองแขม” ว่า “แนวคิดการพัฒนาคนทั้งครบ” และ “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนแออัดหนองแขมว่าผลของการพัฒนาสามารถแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จและความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงการแสดงศักยภาพของคนในชุมชนในการที่จะต่อสู้กับวิถีชีวิตที่แข่งขันกันในสังคมที่มีมากขึ้นทุกวัน จากการศึกษา พบว่า ชุมชนแออัดในเขตหนองแขมที่ได้รับความช่วยเหลือในด้านของการพัฒนาจาก คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนานั้นมีทั้งสิ้น จำนวน 11 ชุมชน ซึ่งผลของการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจขึ้นภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษาเจาะลึกชุมชนแออัดในเขต หนองแขม จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนแสงศิริ และ ชุมชนกองขยะหนองแขม ซึ่งชุมชนตัวอย่าง ทั้ง 2 ชุมชนดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงผลงานในการพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิก เพื่อการพัฒนาว่าองค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนาคาทอลิกดังกล่าวสามารถใช้แนวคิดพื้นฐานที่มี อยู่ในชุมชนซึ่งก็คือ “คน” และ “วัฒนธรรมชุมชน” มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานั้นผู้วิจัยเลือกจากผลสำเร็จในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนฯ รวมถึงความสำเร็จของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพ

โครงสร้างทางสังคมของ ชุมชนแสงศิริ และ ชุมชนกองขยะหนองแขม

จากการศึกษาบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนาต่อวิถีชีวิตของคนจนเมืองในชุมชนแออัดหนองแขมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 2 ชุมชนจากเครือข่ายหนองแขมจำนวนทั้งสิ้น 11 ชุมชน ที่มีลักษณะของการรับรู้และความร่วมมือของคนในชุมชนฯ รวมถึงผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมด้านกลุ่มออมทรัพย์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะส่งผลที่ต่างกันในการเอื้อต่อการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 14 ตารางแสดงตัวชี้วัดทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนกรณีศึกษา

ตัวชี้วัดทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนกรณีศึกษา

ตัวชี้วัด	ชุมชนแสงศิริ	ชุมชนกองขะหนองแวม
1. ลักษณะการก่อตั้งชุมชน	เป็นที่ให้เช่า	เป็นชุมชนใหม่และเป็นชุมชนบุกรุก
2. ระยะเวลาของการคงอยู่ของชุมชน	20 ปี	12 ปี
3. ระดับการศึกษา	คนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา	คนในชุมชนฯได้รับการศึกษาไม่ทั่วถึง
4. การประกอบอาชีพ	อาชีพรับจ้าง, รับราชการ	เก็บของจากกองขะ
5. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	มาก	น้อย
6. ความหลากหลายของ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภาษา	น้อย	มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษา
7. ความสำเร็จด้านกลุ่มออมทรัพย์ (เงินในบัญชี)	400,000 บาท	40,000 บาท
8. จำนวนสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์	70 คน	25-30 คน

ที่มา: ข้อมูลของผู้วิจัย

จากตาราง พบว่า ชุมชนแสงศิริเป็นชุมชนตัวอย่างที่ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาทั้งทางด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนฯ และทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีอยู่ จากการศึกษพบว่าระยะเวลาความเป็นมาของชุมชนแสงศิริที่ก่อตั้งมานานรวมถึงวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้คนในชุมชนรู้จักกันและเอื้อต่อการพัฒนาชุมชนฯ ได้เป็นอย่างดี กลุ่มออมทรัพย์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ได้ถึงความสำเร็จของการพัฒนา จำนวนสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนแสงศิริที่มีอยู่กว่า 70 คนแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ต้องการจะพัฒนาระบบสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในขณะที่ชุมชนกองขะหนองแวมมีความหลากหลายทางด้านถิ่นที่มาจากคนในชุมชน สิ่งเหล่านี้ทำให้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ จึงมีน้อยกว่าชุมชนแสงศิริ

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาชุมชนกองขยะหนองแขมเป็นชุมชนหนึ่งที่ได้จัดได้ว่าประสบความสำเร็จในเรื่องของการดำเนินการด้านกลุ่มออมทรัพย์น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ในเครือข่ายหนองแขมทั้งสิ้น 11 ชุมชนนั้น จากการศึกษา พบว่า ชุมชนกองขยะหนองแขมมีความสนใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ที่น้อย ประกอบกับการมีหนี้สูญและการไม่ไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างคนในชุมชนด้วยตัวเอง สิ่งเหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นถึงการไม่ประสบผลสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาอย่างที่ควรจะเป็น ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมของคนในชุมชนกองขยะหนองแขมที่มีลักษณะโครงสร้างของวัฒนธรรมความยากจน (Culture of Poverty) (ปรีชา คูวินทร์พันธุ์, 159 : 2545) ที่ชัดเจนซึ่งมีลักษณะของการขาดความสามารถในการวางแผนชีวิต มีเงินเท่าไรก็ใช้หมด รวมถึงความเชื่อถือในโชคชะตา ประกอบกับลักษณะของโครงสร้างทางสังคมที่ชีวิตไม่มีทางเลือกทำให้สมาชิกในชุมชนมีทัศนคติในการดำรงชีวิตที่อยู่ไปวันๆ ยิ่งไปกว่านั้นอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาคนในชุมชนกองขยะหนองแขมที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ เรื่องของการพนันและยาเสพติด รวมถึงลักษณะของความยากจนทางวัฒนธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความยากจนอีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนของพระศาสนจักรคาทอลิก

การนำแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนของพระศาสนจักรคาทอลิกมาใช้ในการศึกษาค้างนี้ มีแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ถึงผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดหนองแขม ดังนี้

แนวคิดการพัฒนาคนทั้งครบ

แนวคิดในเรื่องของ “การพัฒนาคนทั้งครบ” ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา นั้นเป็นการพัฒนาคนในทุกๆด้านของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การตัดสินใจ ศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาของศาสนาคาทอลิกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนที่อยู่ในสังคม คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเชื่อว่า “คนทั้งหลายต่างมีคุณค่า เกียรติยศ และความเชื่อที่เป็นพลังสร้างสรรค์และเป็นศักยภาพในการพัฒนาตนเองและสังคม” การพัฒนาดังกล่าวนั้นมีหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของการเสริมสร้างพลังของชุมชน ในการที่จะพัฒนาสภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

แนวทางการพัฒนาที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคนในชุมชนแออัดหนองแขม พบว่า การพัฒนา “คน” ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานในชุมชนฯ นั้นถือว่าการส่งเสริมและสร้างเสริมพลังอันสร้างสรรค์อันเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนฯ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การทำงานด้านการพัฒนานั้นบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่คาดหวังไว้

ในกรณีของนายบรรจงเป็นกรณีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาที่มีต่อชุมชนแออัดในเขตหนองแขมว่า “การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถหล่อหลอมวัฒนธรรมของคนในชุมชนให้รู้จักการอดออม เสียสละ” ซึ่งลักษณะนิสัยดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านจิตใจของคนในชุมชนฯ ให้รู้จักการประหยัดและเสียสละได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนหรือวัฒนธรรมของชาวบ้านถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การพัฒนาแนวความคิด “วัฒนธรรมชุมชน” ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาโดยยึดเอา “มนุษย์” เป็นศูนย์กลางเพื่อการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีคิดและวิถีปฏิบัติ โดยมีหลักการการทำงานที่ยึดเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งที่สำคัญในการพัฒนาเพื่อเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนฯ ได้อย่างแท้จริง

การเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแออัดหนองแขมดังกล่าว พบว่า การเข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมของชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะพัฒนาสภาพแวดล้อมและสังคมของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว วัฒนธรรมของคนในชุมชนยังเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มากขึ้นด้วย

โครงการเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อปลาตุ๊กที่ชุมชนแสงศิรินั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการต่อยอดของสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน เนื่องจากความรู้ในการเลี้ยงไข่ไก่ของคนในชุมชนนั้นมีอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้วเพียงแต่ขาดการสนับสนุนในเรื่องของโอกาสและเงินทุน จากบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกในการช่วยเหลือของงบประมาณสำหรับโครงการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการให้โอกาสกับคนในชุมชนที่จะพัฒนาอาชีพ รวมถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่จะพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป ปัจจุบันผู้มีอาชีพเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อปลา
ดुकมีจำนวนทั้งสิ้นกว่า 60 ครอบครัว

แนวคิดการพัฒนาชุมชน

แนวคิดการพัฒนาชุมชนเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สำคัญในการยกระดับความเป็นอยู่
ของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) กล่าวไว้ว่าการ
พัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่วางไว้และเป็นการตั้งใจที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังเป็นหลักการที่สำคัญในการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ
สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนให้ดีขึ้นอีกด้วย

การเข้าไปมีบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในชุมชนแออัดใน
เขตหนองแขมนี้ พบว่า การพัฒนา “คน” และ “วัฒนธรรม” ซึ่งปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่ในชุมชนนั้น
สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างเป็นระบบซึ่งการพัฒนาดังกล่าวสามารถครอบคลุมทุก
กระบวนการและขั้นตอนของการดำเนินชีวิตได้ การพัฒนาคนและวัฒนธรรมนั้นส่งผลให้เกิดการ
หล่อหลอมทางวัฒนธรรม ประเพณี การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ทุน
ทางสังคม (Social Capital) และเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ต่างก็มีส่วนเอื้อต่อการ
พัฒนาด้วยเช่นกัน

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม วัฒนธรรม ครอบครัว เครือญาติ

เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีชีวิตของคนใน
เมืองที่อ้างไว้ซึ่งรูปแบบชีวิตและประเพณีเดิม การพึ่งพากันทางสังคมถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคม
(Social Capital) รูปแบบหนึ่งที่ทำให้คนในระดับรากหญ้าสามารถดำรงชีวิตในเมืองที่มีการแข่งขัน
มากขึ้นทุกวันได้ ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายทางสังคมหรือการพึ่งพาทางสังคมในรูปแบบของความ
เป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านต่างก็อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ หลักการตอบแทน
กัน (Reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communalism) สิ่งดังกล่าวข้างต้นสามารถ
อธิบายได้ถึงความสำเร็จของการพัฒนา ดังที่ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (2545) ได้ให้ความหมายของคำ
ว่า “เครือข่ายทางสังคม” ว่า หมายถึง ระบบของการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลซึ่งถือเป็นทุนทาง
สังคมชนิดหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์ในเครือข่ายดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของการตอบสนองซึ่งกันและ
กัน ซึ่งเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวนี้เองที่เป็นแนวคิดและวิธีการอย่างหนึ่งในการศึกษาชีวิตใน
สังคมเมือง

นอกจากนี้ อเนก นาคะบุตร ยังได้อธิบายในเรื่องทุนทางสังคมว่า หมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนอันประกอบด้วย การรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆ ตลอดจนการพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้ (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน, 2541) จากนิยามในเรื่องทุนทางสังคมดังกล่าวข้างต้น พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการพึ่งพากันทางสังคมนั้นทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถหล่อหลอมวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้จัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

ผลการศึกษาเรื่องเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนแออัดหนองแขม พบว่า การดำเนินงานด้านการพัฒนาระหว่างสมาชิกในชุมชนฯ เจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา รวมถึงหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ นั้นล้วนอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคมและเครือข่ายที่ตนมีอยู่ทั้งสิ้น เช่น การไปมาหาสู่ ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการจัดกิจกรรมลานกีฬา ต้านยาเสพติด, การจัดงานในวันขึ้นปีใหม่ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพต่างๆ ขึ้นในชุมชน ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะแสดงออกในลักษณะของการติดต่อกันโดยตรงหรือการรู้จักต่อกันมาแบบลูกโซ่ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถวัดได้ถึงผลของการเข้าไปมีบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในชุมชนแออัดหนองแขมว่าสามารถพัฒนาวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนแออัดหนองแขมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามสมมติฐานต่อไปนี้

1. วิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดเขตหนองแขมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาได้เข้าไปช่วยในการพัฒนา

จากการศึกษาในเรื่องของวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนในชุมชนแออัดหนองแขมนั้น พบว่า วิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดเขตหนองแขมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อนที่คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาจะเข้ามาพัฒนาชุมชนดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าก่อนการเข้ามาของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพัฒนานั้นสภาพบ้านเรือน ระบบสาธารณูปโภคยังไม่สามารถรองรับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนฯ ได้อย่างเพียงพอ นอกจากนี้การรวมกลุ่มของคนในชุมชนฯ นั้นยังมีการรวมตัวค่อนข้างน้อย การดำรงชีวิตจะเป็นต่างคนต่างอยู่เมื่อเทียบกับในปัจจุบัน แต่ภายหลังจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นก่อให้เกิดผลดีทั้งในด้านของวัตถุและทางด้านจิตใจ ผลพวงจากการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชน

แออัดหนองแขมได้เป็นอย่างดี เช่น การรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์นั้นก่อให้เกิดนิสัยในการรู้จักอดออม รู้จักเสียสละและแบ่งปันกันในชุมชนฯ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเด็กและเยาวชนรวมถึงผู้สูงอายุ นอกจากนั้นแล้วปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นคงหนีไม่พ้นความตั้งใจจริงในการที่จะพัฒนาซึ่งเป็นความสำคัญของคนใน ชุมชนเองที่ต้องการยกระดับสภาพชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารงานขึ้นภายในชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

ดังที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526: 10) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนคือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของสภาพชุมชนที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนา ที่ดีงามหรือเจริญ)

นายบรรจงเล่าว่า “คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าในอดีต มีอาชีพเกิดขึ้นใหม่ในชุมชนหลายอาชีพ เช่น อาชีพลอกท่อแก๊ส ลอกสายยาง อาชีพรีไซเคิลขยะ เป็นต้น ซึ่งอาชีพต่างๆเหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้ที่สามารถเลี้ยงชีพของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าสมัยก่อน”

นายก่อเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มคนของหนองแขมที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงให้เห็นถึงว่ากลุ่มอาชีพใหม่ต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนฯได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง นอกจากนี้แล้วยังสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาคนในทุกๆด้านของชีวิต สร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีเพิ่มขึ้นระหว่างคนในชุมชนฯอีกด้วย

ลุงสั้นกล่าวถึงคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาว่าหน่วยงานดังกล่าวมีบทบาทมากในเรื่องของการช่วยเหลือคนในชุมชนฯให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ทำให้ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตในด้านต่างๆของคนในชุมชนมีศักยภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างอาชีพขึ้นในชุมชนฯ สอนให้คนในชุมชนรู้จักการเป็นผู้นำอีกทั้งยังสอนให้มีความสำนึกในความเป็นชุมชน รู้จักรักและหวงแหนชุมชนของตน

ผลพวงจากการพัฒนาชุมชนแออัดของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในเขตหนองแขมดังกล่าว พบว่า นอกจากจะพัฒนาชุมชนฯ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจของคนในชุมชนแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการพึ่งพากันทางสังคมของคนในชุมชนยังมีระดับที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางด้านความเป็นมาของชุมชน ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมมีส่วนทำให้ระดับการพัฒนาของแต่ละชุมชนต่างกัน จะเห็นได้จากความแตกต่างระหว่างชุมชนแสงศิรีและชุมชนกองขยะหนองแขมดังกล่าวแล้ว

2. ความรู้สึกต่อความเป็นชุมชนของคนในชุมชนแออัดหนองแขมเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนา

การศึกษาในเรื่องเครือข่ายทางสังคมในชุมชนแออัดหนองแขมที่เห็นได้เด่นชัดนี้ เป็นลักษณะของเครือข่ายทางด้านเครือญาติ ครอบครัวรวมถึงเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน เนื่องจากภายในชุมชนแออัดหนองแขมแห่งนี้มีชุมชนที่มีคนจากต่างถิ่นอพยพมาอาศัยอยู่ในชุมชนฯ เดียวกันโดยอาศัยคำชักชวนจากญาติหรือเพื่อนของตนที่มาอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงออกมาในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการหยิบยืมข้าวของเครื่องใช้กัน เช่น ในกรณีของนางหอมที่มีการหยิบยืมของใช้ในครัว เช่น กะปิ น้ำปลา จากเพื่อนข้างบ้าน นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์ในด้านของความเป็นเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพก็มีความสำคัญในการที่จะช่วยโยงยึดความเป็นชุมชนฯ รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฯ ในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนได้ต่อไป เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อสร้างศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถต่อรองกับหน่วยงานภายนอกได้

Boissevain (1974 อ้างในปรีชา คูวินทร์พันธุ์ 2545: 70) ยืนยันว่าลักษณะของเครือข่ายทางสังคมจะช่วยให้เข้าใจสังคมคนได้ดียิ่งขึ้น เขาแบ่งความสัมพันธ์เครือข่ายโดยเริ่มจากบุคคลศูนย์กลาง (Ego) เป็นส่วนๆ ส่วนที่ใกล้ชิดกับบุคคลศูนย์กลาง เช่น ญาติพี่น้องเพื่อนสนิทถือเป็นแกนของเครือข่ายที่มีความสำคัญต่อบุคคลศูนย์กลาง ความสัมพันธ์จะสนิทแน่นแฟ้นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถัดจากโซนแรกออกไปก็จะเป็นเครือข่ายที่เชื่อมบุคคลที่มีความสัมพันธ์ห่างออกไปจะมีลักษณะเป็นครั้งคราว ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ประเด็นสำคัญคือ สมาชิกแต่ละคนทั้งใกล้และไกลจากบุคคลศูนย์กลางก็จะมีเครือข่ายทางสังคมของตนเอง มีการรักษารูปแบบชีวิตและประเพณีเดิมของตนไว้ ซึ่งก็คือสังคมที่คนในสังคมผูกพันกันโดยเครือข่ายนั่นเอง เช่น ชุมชนกองขยะหนองแขมซึ่งเป็นชุมชนที่รวมคนจากภาคต่างๆของประเทศไทยมาอยู่ร่วมกันโดยเฉพาะคนที่อพยพมาจากทางภาคอีสานเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการของความหลากหลายขึ้นในชุมชนทั้งในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม แต่ในท้ายที่สุดแล้วการบูรณาการดังกล่าวนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนนั้นมีการดำรงอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปได้อย่างสันติและมีการพัฒนาไปได้ดีในระดับหนึ่ง เช่น การตั้งถิ่นฐานรวมกันอยู่เป็นกลุ่มๆ ในชุมชนกองขยะหนองแขม เช่น ซอยอีสาน 1 และซอยอีสาน 2 เป็นต้น

ผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นบุคคลศูนย์กลางในการรวมตัวของสมาชิกไว้ด้วยกัน ดังที่ Boissevain กล่าวไว้ว่าแต่ละบุคคลจะมีเครือข่ายทางสังคมของตนเอง ดังนั้นการที่ผู้นำชุมชนซึ่งถือเป็นบุคคลศูนย์กลางมีเครือข่ายทางสังคมซึ่งเห็นได้ชัดจากการรวมตัวขึ้นเป็นคณะกรรมการการบริหารงานภายในชุมชนนั้น สิ่งเหล่านี้สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าการทำงานประสบความสำเร็จไปได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์ทางสังคมของเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา ก็เป็นสายสัมพันธ์อีกทอดหนึ่งที่เจ้าหน้าที่แต่ละคนนั้นติดต่อ ดำเนินการหรือพบปะกับสมาชิกในชุมชนและหน่วยงานภายนอกได้ และในท้ายที่สุดแล้วนั้นดังที่ Boissevain กล่าวไว้ก็คือ คนในสังคมจะผูกพันกันด้วยเครือข่ายทางสังคม (Social Network) นั้นเอง

จากการศึกษาในชุมชนแออัดหนองแขมดังกล่าว พบว่าปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดความรู้สึกต่อความเป็นชุมชนนั้น ได้แก่ เครือข่ายหรือความสัมพันธ์ทางสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านเครือญาติ ความสัมพันธ์ด้านอาชีพรวมถึงลักษณะของการเป็นเพื่อนบ้าน สิ่งเหล่านี้ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน นอกจากนี้แล้ววัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตที่มีอยู่ภายในชุมชนยังเป็นแรงเสริมในการก่อให้เกิดความสำนึกร่วมของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนฯ มีความพร้อมในการที่จะพัฒนาชุมชนฯ ของตนนั้นให้มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในทุกๆด้านให้ดีขึ้นกว่าเดิม

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนการพัฒนาเป็นไปได้อย่างไม่เต็มประสิทธิภาพนอกเหนือจากความยากจนแล้วนั้น โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) และวัฒนธรรมของคนในชุมชนฯ ที่ยังยึดติดกับการรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น การรอคอยโชคชะตา รวมถึงค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่ผิดๆ เช่น การเสพยาเสพติด การเล่นเกมพนัน สิ่งเหล่านี้ยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการทำให้การพัฒนาไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายอีกทั้งยังเป็นสาเหตุสำคัญของชีวิตและความไม่สามารถที่จะเข้าใจหรือปรับตัวเองในการไขว่คว้าโอกาสที่ดีที่มีอยู่ ดังที่ Lewis กล่าวไว้ว่า “ความยากจนทางวัฒนธรรม คือ คุณลักษณะประการหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งความยากจน” (Indeed, poverty of culture is one of the traits of the culture of poverty) (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ อ้างใน Lewis, 1966)

บทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในการสร้างเครือข่ายทางสังคมและกิจกรรมในการพัฒนาในชุมชนแออัด เขตหนองแขม

จากการศึกษาในเรื่องของบทบาทของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในวิถีชีวิตคนจนในชุมชนแออัดเขตหนองแขมนั้น พบว่า กิจกรรมที่เป็นตัวชี้วัดถึงความสำเร็จในการพัฒนา มีดังนี้

กิจกรรมการพัฒนาเพื่อเครือข่ายหนองแขม (ชุมชนแออัดที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายจำนวน 11 ชุมชน)

ตารางที่ 15 ตารางแสดงกิจกรรมการพัฒนาเพื่อเครือข่ายหนองแขม

เครือข่ายหนองแขม	เริ่มดำเนินการ
1. กิจกรรมสร้างผู้นำ	พ.ศ. 2538
2. กิจกรรมอบรมเยาวชน	พ.ศ. 2540
3. การพัฒนากลุ่มอาชีพ	พ.ศ. 2540
4. กิจกรรมลานดนตรี, ลานกีฬาต้านยาเสพติด	พ.ศ. 2541
5. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เครือข่าย	พ.ศ. 2543
6. โครงการเลี้ยงไก่ไข่บนบ่อปลาตุ๊ก	พ.ศ. 2545

ที่มา: ข้อมูลของผู้วิจัย

กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนแสงศิริ

ตารางที่ 16 ตารางแสดงกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนแสงศิริ

ชุมชนแสงศิริ	เริ่มดำเนินการ
1. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ	พ.ศ. 2539
2. สร้างศาลาชุมชน	พ.ศ. 2540
2. การจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ	พ.ศ. 2541
3. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	พ.ศ. 2543
4. การจัดตั้งกลุ่มเด็กและเยาวชน	พ.ศ. 2543
5. จัดตั้งศูนย์สุขภาพ	พ.ศ. 2543

ที่มา: ข้อมูลของผู้วิจัย

กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนกองขยะหนองแขม

ตารางที่ 17 ตารางแสดงกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนกองขยะหนองแขม

ชุมชนกองขยะหนองแขม	เริ่มดำเนินการ
1. ตั้งสำนักงานภายในชุมชน	พ.ศ. 2538
2. จัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กขึ้นภายในชุมชน	พ.ศ. 2538
3. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ	พ.ศ. 2541
4. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	พ.ศ. 2543
5. จัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ	พ.ศ. 2543
6. โครงการบ้านที่ 2 ของเด็กในชุมชน	พ.ศ. 2545
7. เยี่ยมผู้ต้องขังยาเสพติด	พ.ศ. 2545

ที่มา: ข้อสรุปของผู้วิจัย

จากตารางดังกล่าว พบว่า กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการพัฒนาของชุมชนแออัดเขตหนองแขม สิ่งดังกล่าวสามารถบอกได้ถึงลำดับขั้นและพัฒนาการของชุมชนฯ ในการที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนฯ ให้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าวิถีการดำเนินชีวิต สภาพภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนแออัดเขตหนองแขมแห่งนี้จะยังคงลักษณะของความเป็นชุมชนแออัดอยู่ก็ตาม แต่ภายหลังจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาเข้าไปพัฒนาชุมชนแออัดหนองแขมแล้วนั้น พบว่าวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดเขตหนองแขมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจ เห็นได้จากลักษณะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดหนองแขมที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นสภาพถนน บ้านเรือน ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เช่น การมีถนนในชุมชนฯ ทำให้มีการค้าขายเกิดขึ้นในชุมชนฯ เห็นได้จากร้านค้า ร้านอาหารต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนฯ นอกจากนี้กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนฯ ยังเป็นการหล่อหลอมและรวบรวมสมาชิกในชุมชนฯ ให้มีการติดต่อและพึ่งพากันทางสังคมมากขึ้นด้วย

โดยภาพรวมนั้นจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมืองในชุมชนแออัดเขตหนองแขมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากที่คณะกรรมการคาทอลิก

เพื่อการพัฒนาได้เข้าไปช่วยในการพัฒนาชุมชนแออัดเขตหนองแขมเมื่อเทียบกับในอดีต ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการดำเนินชีวิตประจำวัน สถานภาพทางเศรษฐกิจที่มีการริเริ่มประกอบอาชีพขึ้นในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารของชุมชนขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน รวมถึงลักษณะกายภาพทางสังคมในทุกๆ มิติของชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และผลของการพัฒนาที่สำคัญที่สุดที่ได้รับการศึกษาครั้งนี้ พบว่า การพัฒนา “คน” ตามแนวความคิดการดำเนินงานพัฒนาของศาสตราจารย์ซึ่งก็คือ “แนวทางการพัฒนาคนทั้งครบ” นั้นทำให้วิถีชีวิตการดำรงอยู่ของคนในชุมชนมีการพึ่งพากันทางสังคมมากขึ้น การพัฒนาซึ่งเห็นผลได้ชัดเจนจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นองค์กรและยังสร้างความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนฯ อีกด้วย นอกจากนี้การพัฒนาวิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งรอบตัวต่างๆ ที่เกี่ยวกับ “คน” ยังแสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคม เช่น ความเป็นเครือญาติและเครือข่ายทางสังคมหรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเดิมซึ่งก็คือ “วัฒนธรรมชุมชน” นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงองค์การพัฒนาเอกชนด้านสาธิตาคาทอลิกเพียงองค์กรเดียว อาจทำให้รายละเอียดของการศึกษาไม่สามารถครอบคลุมถึงลักษณะการทำงานขององค์กรพัฒนาเพื่อเอกชนได้ครบทุกแง่มุม ดังนั้นในการศึกษาต่อไปน่าจะมีการศึกษาเจาะลึกลงไปในเรื่องของการพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชนในอีกหลายๆ หน่วยงาน รวมถึงการจัดหากรณีศึกษาในการวิจัยที่สามารถอธิบายภาพรวมของสังคมนครในประเทศไทยได้ทั้งหมด
2. ศึกษาถึงพัฒนาการของลักษณะชุมชนแออัดในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นในสังคมนครหรือสังคมชนบทว่าเขาเหล่านั้นมีการพัฒนาได้ด้วยตนเองหรือไม่หรือต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกหรือในอีกแง่มุมหนึ่งคือสามารถแก้ไขวัฒนธรรมความยากจนของคนในชุมชนแออัดเหล่านี้ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้หรือไม่ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปวิเคราะห์ระบบการดำเนินงานรวมถึงการแนะนำในการที่จะพัฒนาให้ชุมชนแออัดประสบความสำเร็จได้ต่อไป

3. รายละเอียดของกิจกรรมในการดำเนินงานของชุมชนแออัดในสังคมไทยควรได้รับการศึกษาอย่างละเอียดเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวมีความสำคัญในการผสมผสานความสัมพันธ์อันดีต่อกันให้เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพมากพอที่จะอยู่ในระบบสังคมไทยที่มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นทุกวันได้อีกด้วย

4. ในการเข้าไปสังเกตการณ์รวมถึงการเข้าไปลงพื้นที่ในสนามวิจัยที่เป็นชุมชนแออัดนั้น ผู้วิจัยควรติดต่อประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานก่อนเพื่อความสะดวกและความปลอดภัยในการลงพื้นที่ในสนามวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กชกร ชิดะวงศ์. กระบวนการเชิงสร้างสรรค์ : คีนพลังสู่ชุมชน. สถาบันการเรียนรู้และพัฒนา
ประชาสังคม, 2544.

กนก คำผลดี. การศึกษาปัญหาอุปสรรคในการทำงานตามกระบวนการพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณี
นักพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2535.

กนกรัตน์ กิตติวัฒน์. การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ศึกษากรณีเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์
บางซื่อพัฒนา. กรุงเทพมหานคร, 2543.

กองทุนเพื่อสังคม, สำนักงาน ธนาคารออมสิน. ชุมชนเข้มแข็งทุนทางสังคมของไทย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, 2541.

กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร. สมาคาคทอลิก
แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538.

กิ่งแก้ว อินหว่าง และวีรศักดิ์ อนันตมงคล. รายงานการวิจัย เรื่อง “การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์
เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2532.

จามะรี เขียนทอง. วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยเพื่อ
การพัฒนาประเทศไทย, 2543.

จารุวรรณ เบญจาทิกุล, จุไรรัตน์ เปรมัษเฐียรและศิลาดา เกตุวงศ์. ปัญหาและความต้องการพื้นฐาน
ของผู้มีอาชีพเก็บของจากกองขยะ. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติประเภททั่ว
ไป, 2540.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วิถีทรรศน์. วิถีทรรศน์. ชุด “แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน : ข้อเสนอทางทฤษฎีใน
บริบทต่างสังคม ภูมิปัญญาลำดับที่ 25, พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2544.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาค
เหนือ”. วารสารสังคมศาสตร์ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 และ 2 เมษายน 2527-ตุลาคม 2528.

ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. วิสัยทัศน์การวางแผนพัฒนาประเทศในสหัสวรรษหน้า. นนทบุรี : เพชรรุ่ง
การพิมพ์, 2543.

นพกาญจน์ เมตตานนท์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

- การวางแผนพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนแออัดยานนาวา. ภาววิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- นวมภรณ์ อังสาชน. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในชุมชนกุฎีจีน. สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- บุญเทียน ทองประสาน. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. สำนักเลขาธิการ สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอเชียคอมพิวกราฟฟิค, 2531.
- เบญจา ยอดดำเนิน, บรรณาธิการ. การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชาชนและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
- ปณิธาน หลิวเลิศวิชา, บรรณาธิการ. นิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2541. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2541.
- ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเอาชนะความยากจน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545.
- ปรีชา คุณินทร์พันธุ์. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์แห่งมหาวิทยาลัย, 2545.
- พรณี ประจวบเหมาะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในชุมชนแออัดและชุมชนชานเมือง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์จุฬาฯ, 2531.
- พิทยา ว่องกุล. วิถีทรรศน์ ชุดโลกาภิวัตน์ ลำดับที่ 10 รั่ววิกฤตโลกปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน. บริษัทอมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด, 2542.
- มนตรี กรรพุมมาลย์. การพัฒนาชุมชนแนวคิดและการปฏิบัติภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมืองสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.
- ยศ สันตสมบัติ. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. การก่อตัวของกระแสวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย : พ.ศ. 2520-2537. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- รายงานการศึกษา โครงการวิจัยและปฏิบัติการวิวัฒนาการชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินส่วน

- พระมหากษัตริย์. สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ตุลาคม, 2541.
 เลขา ไพรีพินาศ. “องค์การเอกชนกับการพัฒนาชนบท”. วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2523) : 29-37
- วิรัช วิรัชชนาภวรรณ. ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน : ประชาชน ข้าราชการและผู้นำ
 รัฐบาล. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1, 2530.
- สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.). พระสมณสาส์น “ความห่วงใยเรื่องสังคม”.
 กรุงเทพมหานคร : เอเอส คอมพิวเตอร์กราฟฟิค, 2542.
- สมณสาส์นหลังการประชุมสมัชชา “พระศาสนจักรในเอเชีย” Ecclesia in Asia โดยสมเด็จพระ
 สังฆปาปา ยอห์น ปอล ที่ 2 แปลโดยพระสังฆราชยออด พิมพ์สาร, CSSR. ฝ่ายงาน
 อภิบาลและธรรมทูตอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, สิงหาคม 2000/2543. พิมพ์ครั้งที่ 3.
- สมพร เทพสิทธิ์า. บทบาทขององค์การเอกชนในการแก้ไขปัญหาเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : สมา
 สังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2542.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, 2539.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การประมวลค่านิยมคัมภีร์ แนว
 คิดและทิศทางแผนฯ 8. กรุงเทพมหานคร, 2538.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. วัฒนธรรมกับการพัฒนา มิติของพลังที่สร้างสรรค์.
 กรุงเทพมหานคร, 2538.
- สุวัฒน์ คงแป้น. ลีลาคนจน พลังขับเคลื่อนชุมชนและเมืองน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน
 พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2545.
- อคิน รพีพัฒน์. คนค้ำชูขะ : พลิกกองขยะให้เป็นกองทุนชุมชน จากกองขยะอ่อนนุช : ปฏิวัติมุมมอง
 มองการจัดการขยะ. มูลนิธิชุมชนเมือง (มชม.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การ
 มหาชน) พิมพ์ครั้งที่ 1, กันยายน 2544.
- อคิน รพีพัฒน์. ชุมชนแออัด องค์ความรู้กับความจริง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
 สนับสนุนทางวิจัย, 2542.
- อภิชาติ ทองอยู่. ทัศนะว่าด้วยวัฒนธรรมกับชุมชน : ทางเลือกใหม่ของงานพัฒนา. สำนัก
 เลขาธิการ สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2527.
- อมรา พงศาพิชญ์. ทูลทางสังคมในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในสังคมไทย, เอกสารประกอบการ

ประชุม. สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อรรถัย อาจอำ และโรเช่ ซีกาล. การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม. สถาบันวิจัยประชากรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.

อรรถัย อาจอำ. ชุมชนเชิงกี : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.

อังคณา อาตมียะนันท์. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาโครงการพัฒนาชนบทแคว้นระบม-สียัด. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. มิติชุมชน : วิถีชีวิตท้องถิ่นด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรกฎาคม 2544.

เอกสารงานวิจัย “25 ปี สคทพ.ชีวิตและงาน” สภาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. รศ.สุริชัย หวันแก้ว, รศ.ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์ และอาจารย์นิยม รอดเนียม, 2541.

เอกสารสรุปบทเรียนการทำงานของพนักงานอาวุโส ชุดที่ 1 “ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการในการทำงานพัฒนา” สภาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.), 2538.

เอกสารสรุปบทเรียนการทำงานของพนักงานอาวุโส ชุดที่ 2 “คู่มือการทำงานพัฒนา” สภาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.), 2538.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาอังกฤษ

“Economic and Cultures” Foundations of Economic Antropology. Richard R. Wilk,
Indiana University.

Peng, KhorKhok. “Whose felt needs.” CERES No. 93 Vol.19.(May-June 1978) : 28-29

S.C.C.D’S Statement on CD.News in Community Development Journal Vol.23 No.3 1988
P.203-204.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

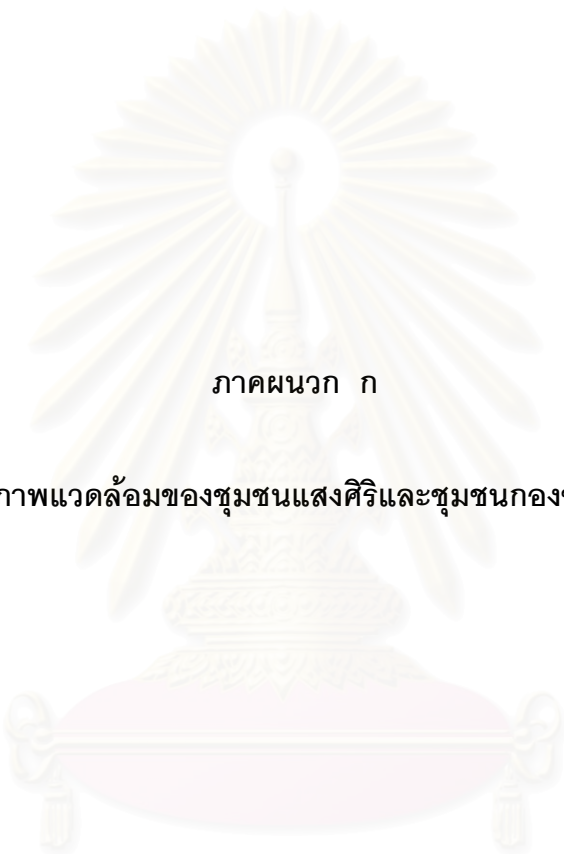
ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ภาพแสดงสภาพแวดล้อมของชุมชนแสงศิริและชุมชนกองขะหนองแวม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1

ศาลาชุมชนแสงศิริ

ภาพที่ 2

ทางเดินภายในชุมชนแสงศิริ

ภาพที่ 3
งานเลี้ยงในวันสงกรานต์ ณ ชุมชนแสงศิริ

ภาพที่ 4
พื้นที่บริเวณโครงการเลี้ยงไข่ไก่บนบ่อปลาตุ๊ก ณ ชุมชนแสงศิริ

ภาพที่ 5
สำนักงานของผู้นำชุมชนกองขยะหนองแขม

ภาพที่ 6
สภาพทางเดินภายในชุมชนกองขยะหนองแขม

ภาพที่ 7
บริเวณกองขยะที่เก็บมาได้ภายในชุมชนกองขยะหนองแขม

ภาพที่ 8
สภาพบ้านเรือนภายในชุมชนกองขยะหนองแขม

ภาคผนวก ข

แผนงาน 5 ปี 2001 – 2005 ของฝ่ายสังคม แผนกศูนย์สังคมพัฒนาฯ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

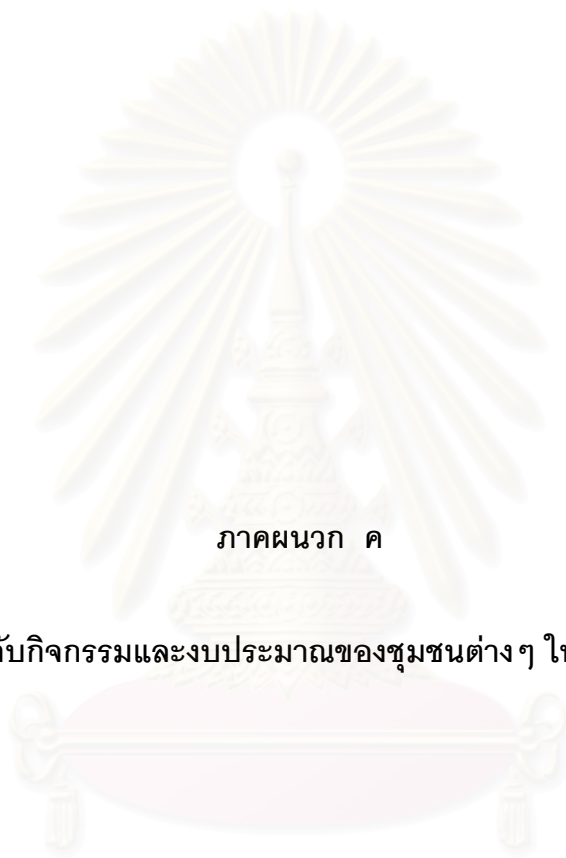
ฝ่ายสังคม
แผนกลยุทธ์สังคมพัฒนาฯ
(แผนงาน 5 ปี 2001-2005)

ลำดับ ที่	กลุ่มบุคคลเป้าหมาย	แผนกิจกรรม	หมายเหตุ
1.	เกษตรกร สตรีแม่บ้าน และชาวบ้านที่ สนใจใน เขตพื้นที่ชนบท	1.1 ส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืน/เกษตรปลอดภัยและการแปรรูปทางการเกษตร 1.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์/กลุ่มอาชีพเสริมและกลุ่มกิจกรรม 1.3 จัดให้มีการศึกษาแนวทางเทคนิคและวิธีการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะฝึกอบรมด้านอาชีพ เสริม การจัดการทางการเกษตร การบริหาร-จัดการกลุ่ม ออมทรัพย์ ฯลฯ เป็นต้น	<ul style="list-style-type: none"> ■ ส่งเสริมปีละประมาณ 10 กลุ่ม ■ การจัดการศึกษา จัดตามความเหมาะสมหรือประมาณปีละ 1-3 ครั้งต่อกลุ่มหรือต่อพื้นที่ <p>* (การอภิบาล)</p>
2.	เยาวชนแรงงานและแรงงานในโรงงาน อุตสาหกรรม และการเกษตรเขตพื้นที่ กระทู้มแบน สมุทรสาคร, สามพราน นครปฐม, แรงงานกลุ่มชาติพันธุ์, ผู้ย้ายถิ่นในสถาบันของ คาทอลิกและแรงงานทั่วไปตามแหล่งก่อสร้าง เขตพื้นที่กรุงเทพฯ	2.1 จัดฝึกอบรมผู้นำกลุ่มแรงงาน 2.2 ให้การศึกษาแก่แรงงานด้านสภาพแวดล้อมของสังคมเมือง การปรับตัว กฎหมายแรง งานและสวัสดิการสังคม 2.3 ส่งเสริมการรวมกลุ่มแรงงานเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น <ul style="list-style-type: none"> ■ การออมทรัพย์ ■ กิจกรรมเพื่อสังคม ■ กิจกรรมสันทนการ ■ กิจกรรมด้านประเพณี-วัฒนธรรมและศาสนา ■ ฯลฯ 2.4 ให้การปรึกษา/ช่วยเหลือแรงงานที่ประสบปัญหา ฯลฯ 2.5 ประสานและร่วมการทำงานด้านแรงงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	<ul style="list-style-type: none"> ■ ทำงานกับแรงงานปีละประมาณ 20 กลุ่ม <p>* (การอภิบาล)</p>

ลำดับ ที่	กลุ่มบุคคลเป้าหมาย	แผนกิจกรรม	หมายเหตุ
3.	กลุ่มผู้นำและชาวบ้านทุกระดับในชุมชนแออัด เขตหนองแขม คลองเตย ยานนาวา บางซื่อ บางเขน คลองตัน และชานเมือง แถบ จ.ปทุมธานี ฯลฯ	3.1 จัดให้การศึกษาแก่ผู้นำเพื่อให้เกิดทักษะ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชน 3.2 ส่งเสริมงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ 3.3 ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน 3.4 ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพเสริม ฯลฯ 3.5 เป็นพี่เลี้ยงให้แก่เครือข่ายชุมชนในการทำงานพัฒนาร่วมกับองค์กรที่สนับสนุนทุน 3.6 ประสานการทำงานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐฯ และเอกชนอื่น ๆ เพื่อตั้ง ทรัพยากรที่จำเป็นมาช่วยพัฒนาชุมชน ฯลฯ	■ พื้นที่ดำเนินงานประมาณ 30-40 ชุมชน * (การอภิบาล/การแบ่งปันทรัพยากร/การฝึกอบรมจิตใจ)
4.	เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ อาสาสมัคร ผู้นำชุมชน หมู่บ้าน ผู้นำกลุ่ม ฯลฯ	4.1 ส่งเสริมงานด้านสังคมและพัฒนาบุคลากร	* (การอภิบาล/การแบ่งปันทรัพยากร/การฝึกอบรมจิตใจ)
5.	ครู-นักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายทอโลกและกลุ่ม ผู้สนใจในเขตพื้นที่นครปฐมสมุทรสาคร	5.1 ให้การฝึกอบรมด้านสังคมและชีวิตจิตแก่กลุ่มเป้าหมาย 5.2 จัดขบวนการศึกษา/ปลูกจิตสำนึกและ/หรือสัมผัสชีวิตผู้ด้อยโอกาสตามสถาน สงเคราะห์หรือในชุมชน/หมู่บ้านชนบทและเขตเมือง 5.3 ร่วมรับผิดชอบการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรตทั้งในและนอกเทศกาลมหาพรต รวมทั้ง การจัดทำสื่อรณรงค์ 5.4 ส่งเสริมหรือร่วมกับกลุ่มบุคคล สถาบันหรือหน่วยงานอื่น ๆ ในการจัดกิจกรรมเพื่อช่วย เหลือผู้ด้อยโอกาส 5.5 จัดขบวนการเรียนรู้ในด้านจิตตารมณ์มหาพรตให้แก่กลุ่มผู้สนใจหรือกลุ่มผู้ทำงานใน แนวทางเดียวกัน	* (การฝึกอบรมจิตใจ/การอภิบาล/งานธรรมทูต/งานศาสนสัมพันธ์/ การแบ่งปันทรัพยากร)
6.	เด็กยากจนในโรงเรียนเขตพื้นที่ชนบท และใน เมือง	6.1 ให้การสนับสนุนการศึกษาและอาหารกลางวันแก่เด็กกลุ่มเป้าหมาย 6.2 ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในโรงเรียนชนบทที่ยากจน	■ มีเด็กที่จะได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่น้อยกว่า 2,000 คน/ปี * (การอภิบาล)

ลำดับ ที่	กลุ่มบุคคลเป้าหมาย	แผนกิจกรรม	หมายเหตุ
7.	ผู้สูงอายุในชุมชน/หมู่บ้านเขตพื้นที่อัคร สังฆมณฑลกรุงเทพฯ	7.1 ให้การช่วยเหลือปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นกับผู้สูงอายุที่ยากไร้ 7.2 ให้การส่งเสริมกิจกรรมของท้องถิ่นที่ดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุ เช่น 7.3 ส่งเสริมการสร้างบุคลากรในท้องถิ่นให้เป็นแกนนำในการทำงานเพื่อผู้สูงอายุ เช่น การจัดฝึกอบรม การจัดประชุม/สัมมนาวางแผนการทำงาน ร่วมกัน ฯลฯ	■ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีผู้อุปการะโดยผ่านการทำงานกับคณะ กรรมการท้องถิ่น * (การอภิบาล)
8.	เด็ก/เยาวชนในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง	8.1 ศึกษาและฝึกอบรมภาวะการเป็นผู้นำ 8.2 ให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรมเฉพาะเรื่องที่อยู่ในประเด็นปัญหาทางสังคม	■ ดำเนินงานปีละประมาณ 8-10 กลุ่ม * (การอภิบาล)
9.	พระสงฆ์, นักบวช, เจ้าหน้าที่, ตัวแทนราวาส	9.1 จัดฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านสังคม 9.2 ส่งเสริมให้บุคลากรเป้าหมายร่วมปฏิบัติกิจกรรมด้านสังคมกับหน่วยงาน 9.3 ส่งเสริมบุคลากรให้รับการศึกษาคณะเฉพาะในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง	■ โครงการใหม่ รับการสนับสนุนจากฝ่ายบุคลากรอภิบาล * (การอภิบาล/การฝึกอบรมจิตใจ)
10.	ผู้อพยพย้ายถิ่นต่างชาติที่มาทำงานในเขตเมือง	10.1 เยี่ยมเยียนผู้ย้ายถิ่นตามแหล่งพำนักอาศัยหรือแหล่งทำงาน 10.2 ให้การปรึกษา/คำแนะนำเกี่ยวกับการปรับตัว/กฎหมายและแหล่งให้บริการด้านต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานศึกษารองเด็ก การติดต่อหน่วยงานรัฐฯ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ 10.3 ประสานการช่วยเหลือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้ย้ายถิ่นในกรณีถูกริดรอนสิทธิ หรือเอาเปรียบด้านแรงงาน/ทางเพศ ฯลฯ	■ โครงการใหม่ * (การอภิบาล)

ที่มา : แผนงานศูนย์สังคมพัฒนาฯ 5 ปี, สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย

ภาคผนวก ค

รายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมและงบประมาณของชุมชนต่างๆ ในเครือข่ายหนองแขม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมและงบประมาณของชุมชนต่างๆในเครือข่ายหนองแวม

ชื่อหมู่บ้าน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่ม/พื้นที่เป้าหมาย	ระยะเวลาดำเนินงาน	งบประมาณ (บาท)
1. ชุมชนก้านันวิจิตร				
1. เวทีพัฒนาความเข้าใจยาเสพติดในชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนบุคคลทั่วไปห่างไกลยาเสพติด 2. เพื่อสร้างความเข้าใจในปัญหาเสพติดในชุมชน 3. เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน 	เด็กและผู้ปกครอง 200 คน	สิงหาคม 2545	18,000 บาท
2. ชุมชนกองขยะหนองแวม				
1. ปรับปรุงสนามกีฬา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เยาวชนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมีสนามฟุตบอลและกีฬาประเภทอื่นๆ 2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนสนใจการเล่นกีฬาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 3. เพื่อให้การควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนโดยชุมชนเป็นไปได้ง่ายขึ้นเนื่องจากเยาวชนไม่ต้องออกไปเล่นข้างนอก 	เยาวชน 60 คน	กรกฎาคม - กันยายน 2545	9,000 บาท
2. โครงการบ้านที่ 2 ของเด็กในชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เยาวชนมีความรักใคร่กันในกลุ่ม 2. เพื่อป้องกันเยาวชนที่พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเพียงพอหันเข้าหายาเสพติด 3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ผู้ปกครองหันมาเอาใจใส่และให้ความสำคัญกับบุตรหลานของตนเองมากขึ้น 	เยาวชนที่ขาดการดูแลจากผู้ปกครอง 20 คน หมู่ 5 เวียงกั้น	40 วัน ภายใน 30 กันยายน 2545	24,000 บาท

	4. เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างเยาวชนกับการรักสิ่งแวดล้อม			
3. เยี่ยมผู้ต้องขังยาเสพติด	1. เพื่อเป็นการแบ่งปันความรัก, ความเอื้ออาทรต่อผู้ต้องขัง 2. เพื่อให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในการประกอบสัมมาอาชีพจากการที่ได้พบกับผู้ที่ประสบความสำเร็จมากกว่าตัวเอง	ผู้ต้องขัง 14 คน ชาวบ้านผู้เข้าเยี่ยมหมูน เวียนครั้งละ 12 คน จำนวน 4 ครั้ง	กรกฎาคม – กันยายน 2545	6,240 บาท
3. ชุมชนสวัสดิการหนองแขม				
1. กีฬาพัฒนาเยาวชน	1. เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน 2. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ทางด้านทักษะกีฬา และมีคุณธรรมรู้จักสามัคคี 3. เพื่อให้เยาวชนพ้นจากยาเสพติดด้วยการเล่นกีฬา	เยาวชนชาย, หญิง 50 คน	1 – 20 กันยายน 2545	17,750 บาท
4. ชุมชนหมู่ 3 วัดไผ่เลี้ยง				
1. อบรมเยาวชนโดยครูจากโรงเรียนบ้านขุนประเทศ	1. เพื่อให้เยาวชนมีรายได้เสริม และกล้าแสดงออก 2. เพื่อเป็นการฝึกการบริหารให้กับกลุ่มเยาวชน	เยาวชน 30 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	3,350 บาท
2. กองทุนรักษัชุมชน (กลุ่มเยาวชน)	1. เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนในการสนับสนุนกิจกรรมของเยาวชนในชุมชน 2. เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 3. เป็นการฝึกการบริหาร จัดการและการทำงานร่วมกันของเยาวชน	เยาวชน 15 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	10,300 บาท

5. ชุมชนประดิษฐ์เจริญ				
1. เวทีอบรมผู้ปกครอง	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างความเข้าใจให้ผู้ปกครองยอมรับซึ่งกันและกันในการดูแลเยาวชน 2. เพื่อหาแนวร่วมแบบยั่งยืนของผู้ปกครองในการป้องกันเด็กติดยา 3. เพื่อแยกเด็กดีออกจากเด็กเสพ 	ผู้ปกครองในชุมชนทั้งหมด 90 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	17,800 บาท
2. ผู้ปกครองศึกษาดูงาน ร.พ.ธัญญรักษ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจในความสำคัญของครอบครัวกับปัญหายาเสพติด 2. เพื่อให้ผู้ปกครองเรียนรู้วิธีการดูแลบุตรหลานของตนเองให้ดีขึ้น 	ผู้ปกครองแนวร่วมประมาณ 30 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	8,400 บาท
6. ชุมชนวัดวงษ์ลาภาราม				
1. จัดแข่งกีฬา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นการสร้างทักษะด้านกีฬาและเสริมสุขภาพให้กับเยาวชน 2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชน 3. เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนสนใจกีฬามากขึ้น 	เยาวชนในชุมชน 50 คน เยาวชนต่างชุมชน 15คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	7,700 บาท
7. ชุมชนเลียบคลองมหาสาร				
1. เวทีพัฒนาสร้างความเข้าใจยาเสพติดในชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนบุคคลทั่วไปห่างไกลยาเสพติด 2. เพื่อสร้างความเข้าใจในปัญหาเสพติดและสร้างกระแสต่อต้าน 	เด็กและผู้ปกครอง 200 คน	สิงหาคม 2545	16,000 บาท

2. ปลูกผักสวนครัวโดยเยาวชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อเป็นการฝึกให้เยาวชนได้เรียนรู้การเป็นอยู่แบบพอเพียง 2. เพื่อฝึกความรับผิดชอบของเยาวชน 3. เพื่อใช้พื้นที่ว่างของชุมชนให้เกิดประโยชน์ 	เยาวชน 15 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	5,000 บาท
3. ฝึกทำปุ๋ยชีวภาพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสอนให้เยาวชนรู้จักใช้วัสดุเหลือใช้ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ 2. เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3. เพื่อใช้ในการเพาะปลูกผักที่เยาวชนจัดทำ 	เยาวชน 15 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	3,000 บาท
4. ดูงานเกษตรธรรมชาติปลอดสารพิษ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม 2. เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ 	เยาวชน 15 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	2,450 บาท
8. ชุมชนบุญส่ง				
1. ศึกษาดูงานศูนย์เกิดใหม่ราชบุรี	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน 2. เพื่อสร้างการตระหนักถึงโทษของยาเสพติด 	พ่อบ้าน แม่บ้าน และเยาวชน 60 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	9,800 บาท
2. จัดเวทีชาวบ้าน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อหาแกนนำในการทำงานในชุมชน 2. เพื่อจัดระบบโครงสร้าง ระบบการจัดการในชุมชน 3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนหันมาสนใจคนในชุมชนมากขึ้น 	สมาชิกในชุมชนบุญส่งทั้งหมด	กรกฎาคม – กันยายน 2545	5,500 บาท
9. ชุมชนต้นสน				
1. อบรมกลุ่มเยาวชนและผู้ปกครอง	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้เยาวชนในชุมชนและผู้ปกครองเข้าใจสถานการณ์และความรุนแรงของยาเสพติดเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน 2. เสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น 	กลุ่มเยาวชนและผู้ปกครอง 50 ครอบครัว	สิงหาคม 2545	12,000 บาท

	ขึ้น			
	3. เพื่อเป็นการสร้างกระแสให้ชุมชนหันมาสนใจปัญหายาเสพติดให้มากขึ้น			
10. ชุมชนรักเจริญ				
1. จัดตั้งกลุ่มอาสาป้องกัน	1. เพื่อเป็นการรักษาความเรียบร้อยในชุมชน 2. เพื่อเป็นการป้องปรามกลุ่มวัยรุ่นผู้เสพ ผู้ค้า ในการเอาสิ่งเสพติดเข้ามาในชุมชน	พื้นที่ชุมชนรักเจริญ	กรกฎาคม – กันยายน 2545	13,500 บาท
2. ประสานงานบำบัด	1. เพื่อเป็นการประสานงานให้ผู้เสพเข้ารับการรักษา บำบัด ในโรงพยาบาลธัญรักษา	กลุ่มผู้เสพและครอบครัว 10 ราย	กรกฎาคม – กันยายน 2545	2,000 บาท
11. ชุมชนขอสินน้ำเงิน3 (บางซื่อ)				
1. เวทีกิจกรรมเยาวชน 2 ครั้ง (2เดือน/ครั้ง)	1. เพื่อให้เยาวชนตระหนักในโทษของยาเสพติด 2. เพื่อสร้างกระแสการต่อต้านยาเสพติดในชุมชน 3. เป็นเวทีระดมความร่วมมือของชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มแก้ไข ปัญหาเสพติดในชุมชน	เยาวชนในชุมชน 200 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	12,000 บาท
12. ชุมชนสงวนคำ				
1. เวทีอบรมกลุ่มเสี่ยงเด็กและเยาวชน	1. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในการป้องกันยาเสพติด 2. เพื่อรณรงค์ต่อต้านผู้ค้ายาเสพติดในชุมชน	ผู้นำและเยาวชน 65 คน	สิงหาคม 2545	6,925 บาท
2. ศึกษาดูงานสถานบำบัด บ้านบุญศรี อ.บางละมุง จ.ชลบุรี	1. เพื่อสร้างความเข้าใจโทษและหาแนวทางป้องกันที่ถูกต้อง 2. เพื่อให้เยาวชนและกลุ่มที่ถูกบำบัดได้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน	ผู้นำและเยาวชน 65 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	10,300 บาท

13. ชุมชนเพชรเกษม 108				
1. ตั้งกลุ่มอนุรักษ์คนตรีไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย 2. เพื่อให้เยาวชนมรดกศูนย์รวมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง 3. เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 	เยาวชนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงที่สนใจ 20 คน อาจารย์ผู้สอน 2 คน	กรกฎาคม – กันยายน 2545	18,000 บาท
14. ชุมชนแสงศิริ				
1. เวทีสัมมนาแกนนำชุมชนเพื่อสร้างกฎระเบียบชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อทำความเข้าใจกับแกนนำชุมชนถึงความรุนแรงของปัญหาเสพติดในชุมชน 2. เพื่อหาแนวทางร่วมในการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน 3. เพื่อสร้างกฎระเบียบให้เป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันในชุมชน 	คนในชุมชน 200 คน	กันยายน 2545	17,500 บาท

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวชนิดา บุญญาศิริรักษ์ เกิดเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2520 สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. 2541 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทสาขา สังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2543

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย